MILITIEOMBUDSMANNENS

ÄMBETSBERÄTTELSE

AVGIVEN VID LAGTIMA RIKSMÖTET

ÅR 1930

STOCKHOLM 1930
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Sid.

Allmän redogörelse för militieombudsmansämbetets förvaltning 5

Redogörelse för anhängiggjorda åtal och därmed jämförliga åtgärder.

A. *Mål, som varit föremål för prövning hos domstol eller annan myndighet.*

1. Krigsdomstol har obehörigen dömt till ansvar för förfarande, vars brottslighet bort bedömas enligt tryckfrihetsförordningen 10
2. Åtal mot chefen för och vissa ledamöter av marinförvaltningen för underlåtenhet att beivra av ämbetsverkets kamrerare begången förskingring m. m. 23
3. Åtal mot t. f. chef för arméförvaltningens fortifikationsdepartement för det medel utanordnats, oaktat Kungl. Maj:t förut avslagit framställningar om anslag till samma ändamål 53
4. Korkmatta pålagd i chefsbostad, utan att medel därför beviljats 64
5. Åtal mot kårchef för det han kostnadsfritt upplåtit expeditions- och arrestlokaler inom kårens kanslihus såsom bostäder åt officerare m. fl. 71
6. Åtal för oriktiga uppgifter i tjänsteskrivelser 78
7. Febersjuk värnpliktig sjukskriven vid truppen i stället för å sjukrum 80
8. Värnpliktig, som av läkare befriats från ansträngande tjänst, har likväl kommenderats att deltaga i roddövning och att därefter ösa roddbåten 82

B. *Mål, som ännu icke varit föremål för prövning hos domstol eller annan myndighet.*

9. Mål angående förfarande, som innefattat djurplågeri och skadegörelse, har avgjorts i disciplinär ordning, ehuru målet lagligen bort hänskjutas till krigsrätt 89
10. Obehörigt förfogande av kompanichef över manskapets postsparbanksmedel . 89
11. Obehörigt förfogande av kompanichef över manskapets postsparbanksmedel har av truppförbandschefen bedömts såsom allenast försummelse och oförstånd i fullgörande av tjänsteplikter och målet härom har avgjorts i disciplinär ordning 90

Redogörelse för vissa ärenden, som icke föranlett åtal eller därmed jämförlig åtgärd.

1. Genom ett av krigshovrätten meddelat utslag har mål, vari villkorlig dom lagligen icke kunnat ifrågakomma, återförvisats till krigsrätt för utredning huruvida förutsättningar funnes för sådan dom 91
2. Samtidig tillämpning av 101 § strafflagen för krigsmakten och 129 § samma lag för samma brottsliga förfarande 94
3. Mål, som av krigsrätt förklarats vilande, har sedermera icke upptagits till handläggning förrän efter av militieombudsmannen framställd anmärkning 96
4. Fråga om komplettering av gällande bestämmelser om undersökning inför krigsrätt av skada å kronan tillhörig egendom 99
5. Förhör i mål hållet utan att målsägaren beretts tillfälle att vara närvarande. Målet, som gällde misshandel å annan krigsman, har avgjorts i disciplinär ordning utan den förorättades tillstånd 103

Sid.

6. Försummelse att föranstalta om utredning rörande tilltalades uppgifter att de varit utsatta för misshandel av överordnad ... 105
7. Dröjsmål med straffverkställighet förorsakad av fel vid nöjdförklarings upptagande ... 108
8. Försummelse att göra föreskrivna anteckningar angående nöjdförklaringar ... 109
9. Tillrättavisning av två olika slag meddelad för samma förseelse ... 111
10. Värnpliktig, som vid ridlektion ådragit sig benskada, har trots upprepade framställningar att få vila likväl fått fortsätta lektionen. Den värnpliktige har sedermera under tid, då han på grund av benskadan varit sjukskriven i kvarter, obehörigen använts till handräckningsgöromål ... 112
11. Fråga huruvida läkare visat försummelse vid behandling av ett sjukdomsfall. Tillika fråga i vad mån värnpliktig läkare får anlitas att förrätta sjukvisitation ... 117
12. Försummelse av regementsläkare att handlägga och för regementschefen föredraga ärende angående ersättning åt värnpliktig för sjukdom, ådragen under militärtjänstgöring ... 128
13. Värnpliktig har på grund av försummelser av vederbörande befattningshavare fått fullgöra repetitionsövning, som lagligen icke ålegat honom, samt oriktigt påförts böter för uraktlåten mönstring ... 131
14. Värnpliktig, som på grund av oduglighet till krigstjänst blivit hemförlovad från värnpliktstjänstgöring, har det oaktat erhållit order om inställelse för fullgörande av "återstående tjänstgöring" ... 136
15. Fråga huruvida civila personer, vilka till trupp utdelat antimilitaristiska skrifter, obehörigen kvarhållits av militärbefälet samt därvid utsatts för otillåten behandling m. m. ... 138
16. Anmärkning mot chefen för civilavdelningen i marinförvaltningen för det denne mot en av honom utställd check uppburit visst belopp ur marinförvaltningens kassa ... 147
17. Fråga huruvida befattningshavare vid truppförband (maskinist) tagit obehörig del i ett av annan person utfört arbete för truppförbandet m. m. ... 150
18. Fråga huruvida, vid en upphandling av hö till truppförband, upphandlingsmyndigheten varit berättigad att utesluta ett anbud från prövning ... 154
19. Fråga om tjänstekungörelsers införande i tidningar ... 160

Framställningar till Konungen m. m.

1. Angående förläggningslokalen för det vid garnisonssjukhuset i Stockholm tjänstgörande handräcknings- och sjukvårdsmanskapet ... 164
2. Fråga om rätten till läkarvård i kvarter för viss personal vid flottans station i Stockholm ... 165
3. Angående handläggning av disciplinmål vid skeppsgossekåren i Marstrand ... 166
4. Fråga om tillgodoräknande för samvetsöm värnpliktig av redan fullgjord tjänstgöring vid krigsmakten i särskild ordning vid övergång från sådan tjänstgöring till civilt arbete för statens räkning ... 171
5. Angående beredande av ersättning åt en värnpliktig, som huvudsakligen till följd av viss ofullständighet i vederbörlig författning blivit oriktigt inkallad till tjänstgöring ... 177
6. Angående ifrågasatt inskränkning i kronans rätt att vid motfordran innehålla värnpliktigs penningbidrag ... 187

Till RIKSDAGEN.

Jämlikt § 100 regeringsformen och 13 § i den för riksdagens militieombudsman gällande instruktion får jag härmed avlämna redogörelse för förvaltningen av militieombudsmansämbetet under år 1929. Härvid har

jag till en början att meddela, att jag under tiden från och med den 1 juli till och med den 14 augusti begagnade mig av den militieombudsmannen enligt 23 § i instruktionen tillkommande rätt till semester. Under denna tid uppehölls militieombudsmansämbetet, jämlikt bestämmelser i sistnämnda paragraf, av revisionssekreteraren Erik Holger Elliot, vilken blivit utsedd att efterträda mig i händelse av min avgång från ämbetet.

Inspektionsresor hava under året av mig företagits till Stockholms, Södermanlands, Östergötlands, Kronobergs, Gotlands, Blekinge, Kristianstads samt Göteborgs och Bohus län. Under dessa resor har jag för ändamål, som avses i 12 och 18 §§ av instruktionen för militieombudsmannen, besökt:

Göta livgardes fästningsbataljon i Vaxholm;
Svea ingenjörkår;
Södermanlands regemente;
straffängelset i Linköping;
chefen för Östra brigaden;
Livgrenadjärregementet;
Svea trängkår;
Tredje flygkåren;
centralfängelset i Växjö;
Kronobergs regemente;
kronohäktet i Visby;
militärbefälhavaren på Gotland;
Gotlands infanterikår;
Gotlands artillerikår;
straffängelset i Karlskrona;
Kronobergs regementes detachement i Karlskrona;
Göta ingenjörkårs kustingenjörkompani;
Flottans station i Karlskrona;
Karlskrona kustartilleriregemente;
straffängelset i Kristianstad;
Norra skånska infanteriregementet;
Vendes artilleriregemente;
centralfängelset å Härlanda;
Göta artilleriregemente;
Göteborgs örlogsdepå;
Karlskrona kustartilleriregementes detachement i Älvsborg; och
Skeppsgossekåren i Marstrand.

Under den tid, då jag åtnjöt semester, företog tjänstförrättande militieombudsmannen inspektionsresor till Stockholms och Västerbottens län och besökte han därvid:

Krigsskolan;
kronohäktet i Umeå;
Västerbottens regemente; och
Norrlands dragonregemente.

Under inspektionsresorna hava rullföringsexpeditioner besökts, då sådant kunnat ske, utan att resorna därigenom väsentligen förlängts eller fördyrats.

Vid inspektionerna har militieombudsmannen biträtts av byråchefen vid militieombudsmansexpeditionen samt i vissa fall därjämte av byråintendenten vid expeditionen och av en byggnadskunnig officer. Vid inspektionen av truppförband hava särskilt krigsrättsprotokollen, krigsdomarens diarier, protokollen angående disciplinära bestraffningar, anteckningsböckerna över meddelade tillrättavisningar, kassaförvaltningens räkenskapshandlingar samt handlingar rörande upphandling och redovisning av material av olika slag ävensom marketenterirörelsen granskats. Tillika har uppmärksamhet ägnats åt vården av kaserner och materiel samt åt hygieniska förhållanden. I samband med inspektionerna av truppförband hava även arrestlokalerna besökts. De i förestående redogörelse omnämnda besöken å de allmänna straffanstalterna hava uteslutande avsett personer, som av krigsdomstol dömts till frihetsstraff.

På sätt militieombudsmannens ämbetsberättelse till 1929 års lagtima riksdag utvisar kvarstodo vid början av år 1929 från år 1928 balanserade ärenden till ett antal av	36
Under år 1929 tillkommo ärenden till följande antal:	
enligt allmänna diariet	188
enligt diariet över hemliga ärenden	2
Sammanlagda antalet ärenden, som förelegat under år 1929, utgör alltså	226
De 190 ärenden, som inkommit under år 1929, utgöras av:	
ärenden, inkomna från myndighet	11
klagomål eller framställningar från enskilda	64
ärenden, uppkomna under inspektioner eller eljest vid militieombudsmannen åliggande granskning	103
militieombudsmannens organisations- och förvaltningsärenden m. m.	12
Summa	190

Av de från föregående år balanserade ärenden hava 16 utgjorts av klagomål eller framställningar från enskilda samt 20 av ärenden, som uppkommit under inspektioner eller eljest vid militieombudsmannen åliggande granskning.

Till behandling under år 1929 hava alltså förelegat 80 klagomål eller framställningar från enskilda samt 123 ärenden, som uppkommit under inspektioner eller eljest vid militieombudsmannen åliggande granskning.

Av dessa klagomål och inspektionsanmärkningar m. m. hava	Enskilda klagomål	Inspektionsanmärkningar m. m.
under året avgjorts	75	108
vid årets slut varit vilande i avbidan på yttrande eller påminnelser	3	2
vid årets slut varit på domstols eller annan myndighets prövning beroende	2	12
vid årets slut varit på militieombudsmannens prövning beroende	—	1
Summa	80	123

Av ovannämnda under året avgjorda enskilda klagomål och inspektionsanmärkningar m. m. hava		
på grund av återkallelse avskrivits	1	—
till annan myndighet hänvisats	2	14
utan åtgärd avskrivits	25	—
efter vederbörandes hörande eller eljest verkställd utredning avskrivits	37	64
på grund av stadgandet i 5 § i instruktionen för militieombudsmannen fått bero	2	4
på grund därav att klagande erhållit gottgörelse eller rättelse eljest vunnits blivit avskrivna	4	20
efter av domstol eller annan myndighet på militieombudsmannens föranstaltande meddelat beslut avslutats	4	6
Summa	75	108

Av de anhängiggjorda åtalen voro vid 1929 års början ännu icke slutligt prövade	6
anhängiggjordes under år 1929	5
Summa	11

Av dessa åtal	
hava under året slutligen avgjorts	6
äro vid årets slut på prövning beroende	5
Summa	11

Av de under året anhängiggjorda åtal hava anställts	
på grund av förd klagan	1
på grund av anmärkning vid inspektion eller eljest vid militieombudsmannen åliggande granskning	4
Summa	5

Av hela antalet (226) ärenden äro under året slutbehandlade	206
i avvaktan på myndighets beslut eller infordrad utredning vilande	19
på militieombudsmannens prövning beroende	1
Summa	226

Beträffande förvaltningen av militieombudsmansämbetet får jag för övrigt hänvisa till ämbetets diarier och registratur, vilka jämte protokollen över inspektionerna komma att överlämnas till vederbörande utskott.

Såsom bilagor till denna allmänna redogörelse fogas:

redogörelse för anhängiggjorda åtal och därmed jämförliga åtgärder,

redogörelse för vissa ärenden, som icke föranlett åtal eller därmed jämförlig åtgärd, samt

redogörelse för framställningar, som av mig gjorts hos Kungl. Maj:t.

Beträffande åtalen har här liksom i militieombudsmannens föregående ämbetsberättelser fullständig redogörelse ansetts böra meddelas endast för sådana, som under året prövats av första domstol, varemot annat åtal allenast i korthet omnämnts.

I avdelningen »vissa ärenden, som icke föranlett åtal eller därmed jämförlig åtgärd» hava huvudsakligen medtagits sådana ärenden, vilka på grund av det spörsmål, som förelegat, kunna hava intresse utöver det enskilda fallet.

Stockholm den 10 januari 1930.

GUNNAR BENDZ.

STURE CENTERWALL.

Redogörelse för anhängiggjorda åtal och därmed jämförliga åtgärder.

A. Mål, som varit föremål för prövning hos domstol eller annan myndighet.

1. Krigsdomstol har obehörigen dömt till ansvar för förfarande, vars brottslighet bort bedömas enligt tryckfrihetsförordningen.

I en den 19 mars 1928 inkommen klagoskrift förklarade typografen Folke Emanuel Rosén, att han ville fästa militieombudsmannens uppmärksamhet på ett inför krigsrätten vid Svea artilleriregemente handlagt mål mot Rosén, i vilket mål Rosén blivit dömd till fängelse i sex månader 10 dagar, samt anhöll, att militieombudsmannen måtte upptaga saken till granskning.

Av protokollen i målet framgick följande.

Rosén, vilken skolat inställa sig till värnpliktstjänstgöring vid regementet den 20 februari 1928, inställde sig först den 10 påföljande mars. Därvid anställdes med Rosén förhör dels av vederbörande batterichef, dels ock av divisionschefen. Enligt protokollen över dessa förhör hade Rosén i samband med inställelsen spritt antimilitaristiska skrifter bland manskapet på 9. batteriet. Genom beslut av vederbörande regementsbefälhavare nämnda den 10 mars 1928 hänsköts saken till krigsrätt.

Vid krigsrätten, som sammanträdde den 13 mars 1928, företeddes följande av vederbörande batterichef verkställda utredning:

»När R. den 10 mars omkring kl. 10 infann sig å 9. batteriet för att anmäla sig till tjänstgöring, fanns jag icke å batteriet, varför han i avvaktan på min ankomst fick uppehålla sig i batterikorridoren. Enligt vad R. vid batteriförhör inför mig erkänt, har han under sitt uppehållande i korridoren, till en del av manskapet utlämnat antimilitaristiska skrifter, *dels* 'Militärvägraren, tillfällighetstidning mot militarismen', tryckt å Föreningstryckeriet, Stockholm 1926. (Indragen enligt T. L.), *dels* 'Den Fosterlandslöse' nr 1 1927, utgiven av Stockholms anarkistiska förenings antimilitaristiska kommitté. Batteriadjutanten, styckjunkare

Gustafsson, som kommit in i korridoren, hade iakttagit, att en del värnpliktiga innehade exemplar av ovannämnda skrifter samt hade då avfordrat dem dessa. Av batteriadjutanten avlämnades till mig 4 ex. av 'Militärvägraren' och 2 ex. av 'Den fosterlandslöse'. Vid förfrågan bland de värnpliktige hava värnpliktige (två namn) anmält sig hava av R. direkt mottagit vardera ett exemplar av 'Militärvägraren' och värnpliktige (två namn) på samma sätt vardera ett exemplar av 'Den fosterlandslöse'. Alla fyra hade avlämnat sina exemplar till batteriadjutanten. Vid av mig i samband med batteriförhöret verkställd kroppsvisitation hos R. anträffades ytterligare 4 ex. av 'Den fosterlandslöse' samt ett ex. av ett flygblad: 'Arbetare! Soldater!', fyra ex. av ett mindre anslag med påskrift 'Värnpliktsstrejk är militarismens död! Vägra mönstra!' och 16 st. brevmärken: 'Krig är mord m. m.'.

Av förhöret framgick vidare, att R. varit ådömd fängelse för antimilitaristisk agitation samt varit kallad inför Stockholms Rådhusrätt för det han i sin inskrivningsbok anbringat antimilitaristiskt märke. R. uppgiver, att han endast inom 9. batteriets lokaler utdelat skrifter under sin vistelse inom kasernen den 10 mars. Vid av regementsväbeln samma dag gjord undersökning inom samtliga batterier hava heller inga antimilitaristiska skrifter påträffats.»

Rosén uppgav vid krigsrätten: Då han inställt sig i kasernen, hade han medhaft fyra exemplar av skriften »Militärvägraren» och ett tjugutal exemplar av skriften »Den fosterlandslöse». Bland manskap å 9. batteriet hade han utdelat nämnda fyra exemplar av »Militärvägraren» och minst två exemplar av tidningen »Den fosterlandslöse». Han bestrede emellertid, att han därvid ägt kännedom om att förstnämnda skrift, som han sålt under ett par års tid, förklarats indragen. Visserligen hade han blivit bötfälld för spridning av berörda skrift, men hade detta berott på, att han utdelat skriften under sabbatstid. Han medgåve, att han innehaft de ovan omförmälda lapparna och märkena; och hade det varit på grund av spridning av flygblad utav samma innehåll som det med överskriften »Arbetare! Soldater!», som han blivit ådömd en månads fängelse.

Vid krigsrätten företeddes ett exemplar av tjänstemeddelande rörande lantförsvaret för den 25 januari 1928 B nr 9, och antecknade krigsrätten därur, att riksdagens justitieombudsman (skall vara tryckfrihetskommittén) funnit tidigare meddelat förordnande om indragning av tidningen »Militärvägraren» böra äga bestånd.

Åklagaren yrkade ansvar å Rosén dels för rymning, dels ock för spridande av de i målet ingivna skrifterna, därvid åklagaren särskilt åberopade vissa delar av tidningarna »Militärvägraren» och »Den fosterlandslöse».

Vid redogörelse för sina levnadsomständigheter uppgav Rosén, att han hade anställning såsom typograf vid Föreningstryckeriet i Stockholm

samt vid bokförlaget och tidningen Brand samt att han den 14 september 1927 av Svea hovrätt dömts för missbruk av tryckfriheten att hållas i fängelse en månad.

Krigsrätten meddelade samma den 13 mars 1928 följande utslag: Enär genom vad Rosén erkänt jämte vad övrigt i målet förekommit vore utrett, *dels* att han, som skolat inställa sig till värnpliktstjänstgöring vid regementet den 20 februari 1928, då uteblivit och inställt sig först den 10 påföljande mars, *dels ock* att han omedelbart efter ankomsten till kasernen i 9. batteriets korridor bland krigsfolket utspritt två skrifter, benämnda »Militärvägraren» och »Den Fosterlandslöse», samt innehållande upphetsande till ovilja mot krigstjänsten; alltså prövade krigsrätten rättvist döma Rosén *dels* jämlikt 50 och 53 §§ strafflagen för krigsmakten för rymning att hållas i vaktarrest tio dagar, *dels ock* jämlikt 71 § i samma lag för spridning av skrifter, innehållande upphetsning till ovilja mot krigstjänsten, att hållas i fängelse sex månader; och skulle arreststraffet övergå till motsvarande fängelse i tio dagar, vadan Rosén i en bot skulle hållas i fängelse sex månader tio dagar.

Krigsrätten förordnade tillika, att talan mot utslaget, så vitt det innefattade straff för rymningsbrottet, skulle föras hos krigshovrätten genom besvär, samt att utslaget i övrigt skulle underställas krigshovrättens prövning.

I enlighet med anvisning av militieombudsmannen anförde Rosén hos krigshovrätten besvär över krigsrättens utslag och androg i en till utveckling av sin talan ingiven skrift följande. Rosén saknade kännedom om att den ena av de skrifter, som han vid det i målet ifrågakomna tillfället utdelat, vore indragen och bestrede vid sådant förhållande, att krigsrätten varit behörig att handlägga ifrågavarande mål, som skulle bedömas och avgöras enligt tryckfrihetsförordningen. Rosén yrkade därför, att krigshovrätten på denna grund måtte undanröja krigsrättens utslag.

Krigshovrätten meddelade den 22 maj 1928 följande utslag i målet: Krigshovrätten funne ej skäl att göra ändring i krigsrättens utslag, såvitt Rosén därigenom jämlikt av krigsrätten åberopade lagrum dömts att för rymning undergå disciplinstraff av vaktarrest i tio dagar. Vidkommande åtalet i övrigt, så enär detsamma avsåge ansvar för spridande av tryckta skrifter, men frågan om ansvar därutinnan skulle bedömas och avgöras enligt tryckfrihetsförordningen och förty icke tillhörde krigsdomstols upptagande, prövade krigshovrätten lagligt undanröja krigsrättens utslag i denna del och det i sammanhang härmed meddelade underställningsbeslutet.

Sedan militieombudsmannen inhämtat, att krigsdomaren A. von Hedenberg tjänstgjort såsom ordförande i krigsrätten vid ifrågavarande tillfälle, anmodade militieombudsmannen i skrivelse den 31 maj 1928 von

Hedenberg att för egen del avgiva och från övriga i krigsrätten vid ifrågavarande tillfälle tjänstgörande ledamöter infordra yttrande i ärendet. I yttrandet skulle angivas anledningen till att krigsrätten funnit sig behörig att till prövning och avgörande upptaga ifrågavarande mål, så vitt anginge åtalet för spridande av vissa tryckta skrifter.

Med anledning härav inkom krigsdomaren von Hedenberg sedermera med det begärda yttrandet, i vilket övriga ledamöter av krigsrätten, vice auditören Bertil Meyer, kaptenen O. Palme och styckjunkaren F. Eriksson förklarade sig instämma.

I yttrandet anfördes följande:

Till en början ville von Hedenberg tillkännagiva, att, enär man å regementet med hänsyn till sakens beskaffenhet och Roséns uppträdande bland manskapet ansett synnerlig skyndsamhet av nöden och för den skull hos ordinarie krigsdomaren begärt omedelbar handläggning vid krigsrätt samt von Hedenberg med anledning av dennes opasslighet tillfölje sjukdom ej erhållit remisshandlingarna förrän på kvällen den 12 mars, von Hedenberg saknat tillfälle till någon forskning i hithörande litteratur.

Vad anginge Roséns klagoskrift, krävde densamma ej annat yttrande än att Rosén syntes vidhålla en åskådning, vars uttryck från hans sida mer än en gång kommit i strid med statens intressen och därför vid flerfaldiga tillfällen bestraffats, utan att rättelse vunnits.

Remissen i målet grundade sig å rapport från Roséns batterichef därom att Rosén bland batteriets manskap utdelat dels en tryckt skrift, benämnd »Militärvägran», vilken riksdagens justitieombudsman (skall vara tryckfrihetskommittén) enligt T. L. för den 25 januari 1928 förordnat skola fortfarande vara indragen, dels ock en likaledes tryckt skrift, benämnd »Den fosterlandslöse», innehållande upphetsande till ovilja mot krigstjänsten, och vilken senare skrift samma dag, som krigsrätten sammanträdde, vederbörligen förklarats indragen. Härjämte hade rapporterats, att Rosén innehaft en del tryckta lappar med påskrifter såsom »Vägra mönstra» och dylikt. Vid rannsakningen hade Rosén erkänt vad i rapporten lagts honom till last samt uppgivit, att han för tidigare spridning av ett par av berörda skrifter blivit vid olika tillfällen av civil domstol dömd till böter och fängelse, men att han, som vore »antimilitarist», icke komme att härutinnan av något straff låta rätta sig. Emellertid hade Rosén förnekat, att han varit medveten om indragningen av »Militärvägraren». Han hade dock på frågor medgivit, att han vore anställd såsom typograf och kassör å det tryckeri och den officin, där sistnämnda skrift trycktes, och varifrån den utgåves. Målet hade för den skull angått brott bland annat enligt 72 § strafflagen för krigsmakten samt i allt fall av denna anledning skolat upptagas av krigsrätten och underställas krigshovrätten. I detta sammanhang kunde ifrågasättas, huruvida icke rätteligen nämnda lagrum bort i krigsrättens

utslag på grund av vad ovan anförts åberopas, då objektiva skäl förelegat för antagande, att Rosén ägt kännedom om indragningen av »Militärvägraren».

Även om emellertid 72 § icke varit tillämplig och Roséns förfarande sålunda avsett allenast spridning av ej indragna skrifter, hade von Hedenberg varit av den mening, att målet borde upptagas av krigsrätten. Vid tillkomsten av 1914 års strafflag för krigsmakten hade nämligen lagstiftaren för tillgodoseende av statens ifrågavarande intresse ej nöjt sig med stadgandet i 10 kap. 14 § allmänna strafflagen, ehuru detta stadgande tillfullo torde täcka förfarande enligt 71 § strafflagen för krigsmakten, utan i den nya speciallagen konstituerat ett särskilt brott för den, som löde under denna lag. Till stöd för sin mening om domstolens kompetens åberopade von Hedenberg ytterligare, att lagstiftaren här ej såsom på så många andra ställen i strafflagen för krigsmakten hänvisat till allmän lag och att 71 § placerats i omedelbar närhet av stadgandet rörande det under krigsdomstol ostridigt hörande brottet enligt 72 §, ävensom att i båda dessa lagrum använts densamma tekniska termen »skrift». I sistnämnda avseende hade von Hedenberg utgått från den möjligen felaktiga, men förvisso ursäktliga uppfattningen, att lagstiftaren icke med skrift i ena lagrummet avsett tryckt handling och i den nästföregående paragrafen hand- eller maskinskriven sådan, särskilt som dylik tolkning nog vore skäligen främmande för verkligheten och 71 § av denna anledning skulle förbliva faktiskt otillämpad. Ytterligare åberopade von Hedenberg till stöd för sin ovan återgivna åsikt, att densamma syntes enligt ett i N. J. A. 1903 : 191 refererat rättsfall hava i princip omfattats av numera justitierådet Appelberg och av dåvarande innehavaren av justitiekanslersämbetet, ett rättsfall, varom von Hedenberg dock först efter tiden för krigshovrättens utslag i målet mot Rosén erhållit kännedom. Härvid vågade von Hedenberg framkasta det antagande, att med hänsyn dels till sådana omständigheter, som framkommit i nu ifrågavarande och liknande mål, dels till de säregna förhållanden, som sammanhängde med tillämpningen av vår egendomliga tryckfrihetslagstiftning, opinionen inom högsta domstolen kunde genom vunnen erfarenhet under de gångna 25 åren hava kantrat därhän, att man numera skulle finna det omedelbara ingripandet inför krigsdomstol vara lämpligt och i överensstämmelse med justitiekanslerns uppfattning i ovanberörda fall riktigt.

von Hedenberg ville tillägga, att, enligt vad han inhämtat, Roséns förfarande numera med anledning av krigshovrättens utslag av åklagaren anmälts till åtal vid Stockholms rådhusrätt.

Under åberopande av vad von Hedenberg anfört och då krigsrättens utslag icke kommit till tillämpning, hemställde von Hedenberg, att Roséns klagoskrift ej måtte föranleda vidare åtgärd än att, om sådant syn-

tes militieombudsmannen önskvärt, en förtydligande ändring av 71 § strafflagen för krigsmakten föresloges.

Klaganden, som beretts tillfälle att inkomma med påminnelser, uraktlät detta.

* *
*

I skrivelse den 30 november 1928 till överkrigsfiskalsämbetet anförde militieombudsmannen, efter lämnad redogörelse för vad handlingarna i målet innehölle, följande.

De i målet berörda stadgandena i strafflagen för krigsmakten vore av följande lydelse:

»71 §.

Var som muntligen inför samlat krigsfolk eller i skrift, den han bland krigsfolket utspritt eller utsprida låtit, uppmanat eller annorledes sökt förleda till ohörsamhet mot förmans eller överordnads befallningar i tjänsten eller sökt upphetsa till ovilja mot krigstjänsten, varde, där ej gärningen är att anse såsom uppmaning eller förledande till uppror, varom i 68 § förmäles, dömd till fängelse, eller, i lindrigare fall, till disciplinstraff. Voro omständigheterna synnerligen försvårande, må till straffarbete i högst två år dömas. Är den skyldige i följd av gärningen förfallen till straff för delaktighet i brott, som därå följt, gälle vad i 4 kap. 1 § allmänna strafflagen och 34 § denna lag är sagt.

Lag samma vare om den, som annans skrift, den där innefattar sådan uppmaning eller sådant förledande eller upphetsande, som i 1 mom. sägs, utspritt eller utsprida låtit för att därmed främja den med skriften åsyftade verkan.

72 §.

Den, som, medan förordnande om indragning av skrift jämlikt § 4 mom. 12 eller 13 tryckfrihetsförordningen är gällande, med vetskap om förordnandet utsprider eller låter utsprida skriften vid trupp eller å flottans fartyg, dömes till disciplinstraff eller fängelse i högst ett år. Sker brottet vid tillfälle, som i 65 § sägs, då må till straffarbete i högst ett år dömas.»

71 § strafflagen för krigsmakten utgjorde för de personer, som lydde under denna lag, i viss mån en motsvarighet till 10 kap. 14 § i allmänna strafflagen. Vissa betydelsefulla olikheter förefunnes dock mellan de två stadgandena. Å ena sidan hade 10 kap. 14 § allmänna strafflagen så till vida en vidsträcktare omfattning än 71 § strafflagen för krigsmakten, att i det förra lagrummet uppmaning till varje slag av brott vore be-

lagd med straff, under det att i det sistnämnda endast straffbelades uppmaning eller annat försök att förleda till ohörsamhet mot förmans eller överordnads befallningar i tjänsten. Å andra sidan vore omvänt 71 § strafflagen för krigsmakten i det avseendet av en i viss mån vidsträcktare räckvidd än 10 kap. 14 § allmänna strafflagen, att enligt det förra lagrummet straffades icke blott uppmaning eller annat försök att förleda till brott utan även försök att upphetsa till ovilja mot krigstjänsten, oaktat ju hysandet av dylik ovilja icke i och för sig vore i lag förbjudet.

71 § strafflagen för krigsmakten och 10 kap. 14 § allmänna strafflagen överensstämde emellertid därutinnan, att frågan huruvida en uppmaning av ifrågavarande slag, framställd i *tryckt* skrift, vore att anse såsom brottslig icke skulle bedömas enligt något av dessa lagrum utan enligt stadgandena i tryckfrihetsförordningen. Att så vore fallet framginge av den i § 1 mom. 1 upptagna bestämmelsen: »Ej må någon i annan ordning eller i annat fall, än denna lag stadgar, kunna för tryckt skrifts innehåll tilltalas eller straffas.» Detta hade till yttermera visso fastslagits av högsta domstolen (se bland annat N. J. A. 1903, sid. 191). Vid de tillfällen, då fråga om ändring i hithörande bestämmelser sedermera varit å bane, hade man utgått från, såsom en självfallen sak, att — då det gällde tryckt skrift, som till sitt innehåll ansåges brottslig — ansvarsfrågan enligt gällande rätt skulle bedömas enligt tryckfrihetsförordningen. Såsom exempel härpå hänvisades till yttrande av generalmajoren A. von Matern till 1901 års krigslagstiftningskommittés år 1905 avgivna betänkande (del II, sid. 249), justitieministern Albert Peterssons yttrande vid remiss till lagrådet år 1906 av det då uppgjorda förslaget till strafflag för krigsmakten (prop. nr 67/1908, sid. 115—116); högsta domstolens yttrande över samma förslag (prop. nr 67/1908, sid. 235—238) samt justitieministerns yttrande i prop. nr 132/1908.

Att saken skulle bedömas enligt tryckfrihetsförordningen och icke enligt 71 § strafflagen för krigsmakten, resp. 10 kap. 14 § allmänna strafflagen vore av betydelse i flera avseenden. Enligt tryckfrihetsförordningen gällde som bekant särskilda regler i processuellt hänseende: åtalsrätt tillkomme endast justitiekanslern, åtalet skulle alltid ske inför civil domstol och brottsligheten skulle bedömas av jury. Vidare förefunnes, vad särskilt anginge förhållandet mellan tryckfrihetsförordningen och 71 § strafflagen för krigsmakten, en skiljaktighet mellan de straffrättsliga bestämmelserna såtillvida, att försök att upphetsa till ovilja mot krigstjänsten, därest det skedde muntligen eller i en icke tryckt skrift, vore straffbart enligt 71 § strafflagen för krigsmakten, men, därest det skedde i tryckt skrift icke alls vore straffbart, om icke förfarandet tillika innefattade uppmaning till brott eller försök att förleda till ohörsamhet mot lag eller laga myndighet (jfr § 3 mom. 7 tryckfrihetsförordningen och 71 § strafflagen för krigsmakten).

Stadgandet i 72 § strafflagen för krigsmakten handlade om utspridan-

de av sådan skrift, beträffande vilken förordnande om indragning meddelats jämlikt tryckfrihetsförordningen § 4 mom. 12 eller 13. De i dessa moment meddelade bestämmelserna gåve nämligen åt vissa myndigheter rätt att, när en skrift av visst angivet innehåll anträffades vid trupp eller ombord å flottans fartyg, förordna om indragning av skriften. Behörighet att förordna om dylik indragning tillkomme i Stockholm den eller de personer, som chefen för justitiedepartementet för detta ändamål tillsatt, samt å ort utom Stockholm departementschefens ombud. Förordnandet skulle dock ofördröjligen underställas tryckfrihetskommittén. Enligt § 4 mom. 14 vore den som, medan förordnande om indragning vore gällande, med vetskap om förordnandet utsprede eller läte utsprida den indragna skriften vid trupp eller å flottans fartyg, straffbar, och skulle, där vederbörande lydde under strafflagen för krigsmakten, straffet bestämmas enligt denna lag. Det vore just 72 § strafflagen för krigsmakten, som med denna hänvisning avsåges, och nämnda stadgande gällde följaktligen endast i det fall att fråga vore om *tryckt* skrift. Såsom framginge av såväl anförda stadgande i tryckfrihetsförordningen § 4 mom. 14 som 72 § strafflagen för krigsmakten, gällde såsom förutsättning för straffbarhet, att vederbörande skulle hava vetskap om förordnandet om indragning.

Åtal för utspridande av indragen skrift skulle, där utspridaren lydde under strafflagen för krigsmakten, ske inför *krigsdomstol.* Såsom av det ovan anförde framginge, förelåge härutinnan en olikhet i förhållande till vad som gällde beträffande utspridande av en icke indragen, men enligt tryckfrihetsförordningen straffbar tryckt skrift. För detta senare förfarande skulle ju, även om den enligt tryckfrihetsförordningen ansvarige lydde under strafflagen för krigsmakten, åtal ske inför *civil* domstol enligt den i tryckfrihetsförordningen stadgade ordningen.

Vad förevarande fall anginge, så hade visserligen beträffande en av de vid tillfället utdelade skrifterna — »Militärvägraren» — förordnande om indragning blivit jämlikt tryckfrihetsförordningen meddelat *före* det utspridande vid truppen, varom i målet vore fråga och som ägde rum den 10 mars 1928. Emellertid hade Rosén vid krigsrätten bestritt, att han ägde kännedom om denna indragning, och någon bevisning till stöd för dylik kännedom hade icke förebragts vid krigsrätten och hade ej heller senare förekommit. Såsom von Hedenberg i förklaringen framhållit, hade Rosén visserligen uppgivit, att han hade anställning såsom typograf vid Föreningstryckeriet, där ifrågavarande skrift blivit tryckt, men då skriften syntes utgöra en tillfällighetspublikation tryckt år 1926 samt indragen år 1927 (se Justitieombudsmannens ämbetsberättelse till 1928 års riksdag, sid. 290), syntes denna omständighet icke i och för sig utgöra något bevis för att vetskap om indragningen förelegat.

Huru emellertid härmed än förhölle sig, hade denna omständighet icke

någon betydelse för bedömande av frågan huruvida det av krigsrätten meddelade utslaget vore lagligen grundat eller icke. Krigsrätten hade nämligen, såsom framginge av dess utslag, funnit utrett, att Rosén »omedelbart efter ankomsten till kasernen i 9. batteriets korridor bland krigsfolket utspritt två skrifter, benämnda 'Militärvägraren' och 'Den Fosterlandslöse' samt innehållande upphetsande till ovilja mot krigstjänsten», och på grund härav dömt honom *jämlikt 71 § strafflagen för krigsmakten, »för spridande av skrifter, innehållande upphetsning till ovilja mot krigstjänsten»*. Det vore således endast fråga om huruvida *detta krigsrättens utslag* vore lagligen grundat. Att så icke vore fallet framginge av vad ovan sagts. Enär de skrifter, varom i målet vore fråga, varit tryckta, hade det icke tillkommit krigsrätten att pröva, huruvida ett utspridande av desamma på grund av skrifternas innehåll vore brottsligt eller icke. Denna fråga kunde endast hava avgjorts i den ordning, som stadgades i tryckfrihetsförordningen, vilket — såsom förut sagts — innebure, att endast justitiekanslern ägt förordna om åtal, att saken skulle hava upptagits vid civil domstol och att skriftens brottslighet skolat bedömas av jury enligt bestämmelserna i § 3 tryckfrihetsförordningen. Genom krigshovrättens utslag den 22 maj 1928 hade också blivit fastslaget, att frågan om ansvar för spridande av de i krigsrättens utslag omförmälda skrifterna skulle bedömas och avgöras enligt tryckfrihetsförordningen och icke tillhörde krigsdomstols upptagande.

Vad von Hedenberg invänt till stöd för den uppfattning, som kommit till uttryck i krigsrättens utslag, syntes icke förtjäna avseende.

von Hedenberg anförde till en början: »Vid tillkomsten av 1914 års strafflag för krigsmakten nöjde lagstiftaren sig nämligen för tillgodoseende av statens ifrågavarande intresse ej med stadgandet i allmänna strafflagen 10: 14, ehuru detta stadgande till fullo torde täcka förfarande enligt 71 § strafflagen för krigsmakten, utan konstituerade i den nya speciallagen ett särskilt brott för den, som lyder under denna lag.» Med anledning härav syntes följande böra nämnas i fråga om tillkomsten av 71 § strafflagen för krigsmakten samt detta lagrums förhållande till 10 kap. 14 § allmänna strafflagen.

71 § strafflagen för krigsmakten överensstämde ordagrant med 72 § i det för 1908 års riksdag framlagda förslaget till ny strafflag för krigsmakten (se prop. nr 76/1908, sid. 23). Nyssnämnda stadgande hade i sin ordning hämtats från det av 1901 års krigslagstiftningskommitté år 1905 avgivna förslaget till ny strafflag för krigsmakten. I detta förslag hade såsom 72 § upptagits följande stadgande:

»Var, som muntligen inför samlat krigsfolk söker förleda till ohörsamhet mot förmans eller överordnads befallningar i tjänsten eller upphetsa till ovilja mot krigstjänsten, varde, där ej den brottslige är efter 69 § till svårare ansvar förfallen, dömd till fängelse eller, i lindrigare fall, till disciplinstraff. Är han i följd av gärningen förfallen till straff

för delaktighet i brott, som därå följt, vare lag, som i 4 kap. 1 § allmänna strafflagen och 34 § denna lag är sagt.

Lag samma vare om den, som egen eller annans skrift, den där innefattar sådant förledande eller upphetsande, som i 1 mom. sägs, utspritt eller utsprida låtit för att därmed främja den med skriften åsyftade verkan.»

Om detta stadgande yttrade kommittén i motiven — efter att hava erinrat om vissa bestämmelser i den då gällande strafflagen för krigsmakten, bland annat i 80 §, — följande (se Betänkande 1905, del II, sid. 12 och 137).

»Vad angår 80 § — som stadgar straff för den, som på något ställe, där krigsfolk är samlat, med högljudd röst eller med häftighet eller på annat anstötligt sätt utfar i klander emot någon överordnads förhållande eller åtgärder eller över lön, underhåll eller beklädnad eller företager sig annan dylik handling, därav uppror eller upplopp lätt kan föranledas — har kommittén ansett berörda paragraf såsom till sitt innehåll alltför svävande och vittgående böra ersättas med ett stadgande, som uttryckligen begränsar ansvaret till det fall, att någon muntligen inför samlat krigsfolk eller genom utspridande av egen eller annans skrift söker förleda till ohörsamhet mot överordnads befallningar i tjänsten eller upphetsa till ovilja mot krigstjänsten. Medelst ett sådant stadgande, som i vad rörer förledande, varom nyss är nämnt, komme att utgöra en motsvarighet till allmänna strafflagens 10 kap. 14 § 2 och 3 mom., torde man, med bibehållande av kärnan i den nuvarande 80 §, undvika dess nuvarande olägenheter.»

»På sätt förut å sid. 12 omtalats, avser denna paragraf att i vissa delar ersätta 80 § i nu gällande lag. *Såvitt nu föreslagna 72 § stadgar straff för förledande till ohörsamhet mot förmans eller överordnads befallningar i tjänsten* (här kurs.), vare sig detta sker muntligen eller genom egen eller annans skrift, utgör densamma, såsom jämväl förut påpekats, en direkt motsvarighet till 10 kap. 14 § 2 och 3 mom. i allmänna strafflagen.

Sista punkten i 1 mom. av nu ifrågavarande paragraf är lika lydande med sista punkten i 1 mom. av nyss nämnda paragraf i allmänna lagen, dock att här hänvisning göres även till 34 § i förslaget.»

Av det anförda framginge, att den nuvarande 71 § strafflagen för krigsmakten tillkommit såsom en ersättning för 80 § i gamla strafflagen för krigsmakten, och att 71 § strafflagen för krigsmakten *endast till viss del,* nämligen såvitt paragrafen »stadgar straff för förledande till ohörsamhet mot förmans eller överordnads befallningar i tjänsten», motsvarade 10 kap. 14 § allmänna strafflagen. Försök att upphetsa till ovilja mot krigstjänsten vore således, i motsats till vad von Hedenberg antagit, ett förfarande, som icke täcktes av 10 kap. 14 § allmänna strafflagen.

Vad von Hedenberg till stöd för sin mening om domstolens kompetens åberopat därom, att lagstiftaren icke i 71 § strafflagen för krigsmakten, såsom på så många andra ställen i nämnda lag, hänvisat till allmän lag samt att nämnda paragraf placerats i omedelbar närhet av stadgandet rörande det under krigsdomstol ostridigt hörande brottet enligt 72 § krävde icke något särskilt bemötande.

Då von Hedenberg i detta sammanhang jämväl åberopat det förhållandet att i 71 § strafflagen för krigsmakten användes ordet »skrift» — eller samma term, som förekomme i 72 § — behövde endast erinras därom, att även i 10 kap. 14 § allmänna strafflagen begreppet »skrift» förekomme, utan att det därför vore försvarligt för en civil domstol att, där fråga vore om tryckt skrift, behandla saken i annan ordning än tryckfrihetsförordningen föreskreve.

Vad därefter anginge det av von Hedenberg omnämnda rättsfallet (N. J. A. 1903, sid. 191), så hade von Hedenberg åberopat detta rättsfall icke med hänsyn till den utgång detsamma fått — i alla instanser hade ju utan någon skiljaktig mening fastslagits, att frågan om ansvar för spridande av de i målet ifrågakomna tryckta skrifterna skulle bedömas och avgöras enligt tryckfrihetsförordningen — utan med hänsyn till den uppfattning, som från åklagaresidan gjorts gällande vid målets fullföljd till högsta domstolen. Bortsett från den omständigheten, att denna uppfattning blivit enhälligt underkänd av högsta domstolen, ville emellertid militieombudsmannen framhålla, att *ej ens enligt nämnda uppfattning* ansvar enligt annan lag än tryckfrihetsförordningen för utspridande av en tryckt skrift ifrågasatts *annat än under vissa förutsättningar, som icke vore för handen i nu föreliggande fall.* Vid sin fullföljd av talan till högsta domstolen i nämnda rättsfall hade nämligen den, som efter förordnande av justitiekanslersämbetet fullföljde målet, anfört att stadgandet i tryckfrihetsförordningen § 1 mom. 1 därom att någon ej må i annan ordning eller i annat fall, än tryckfrihetsförordningen stadgade, kunna för tryckt skrifts innehåll tilltalas eller straffas icke utgjorde hinder för att, *sedan* en tryckt skrifts innehåll blivit vid den uti tryckfrihetsförordningen föreskrivna domstol och i där stadgad ordning förklarat brottsligt, den, som i brottslig avsikt spritt skriften, härför vid annan domstol tilltalades och dömdes till ansvar efter annan lag än tryckfrihetsförordningen. Därvid hade åberopats, att åtal i den ordning, tryckfrihetsförordningen föreskreve, vid vederbörlig domstol anhängiggjorts mot den person, vilken skulle såsom författare ansvara för skriftens innehåll, samt att, sedan juryn förklarat skriften brottslig enligt vissa lagrum i tryckfrihetsförordningen, domstolen dömt den tilltalade enligt samma lagrum för tryckfrihetbrott och förordnat om konfiskation av skriften, ävensom att detta utslag blivit av vederbörande hovrätt fastställt genom utslag, som sedermera vunnit laga kraft.

Vad de i krigsrättens utslag omförmälda båda tryckta skrifterna an-

ginge, hade militieombudsmannen inhämtat, att något tryckfrihetsåtal för innehållet i desamma icke blivit anhängiggjort. Visserligen hade, såsom von Hedenberg i sitt yttrande omnämnt, vederbörande krigsfiskal, sedan krigshovrättens utslag meddelats, anmält saken till allmän åklagare vid Stockholms rådhusrätt, men då denne saknade behörighet att föranstalta om åtal i dylikt fall, hade denna anmälan icke kunnat föranleda någon hans åtgärd. Från justitiekanslersämbetets sida hade, enligt vad därifrån blivit upplyst, åtal för skrifterna icke blivit anhängiggjort och dylikt åtal hade icke heller, enär ansvarsfrågan redan vid tiden för förevarande måls anhängiggörande varit preskriberad enligt § 4 mom. 6 i tryckfrihetsförordningen, dåmera kunnat ifrågakomma. I den mån skrifterna — såsom krigsrätten funnit — endast innefattade upphetsande till ovilja mot krigstjänsten, vore de för övrigt, såsom redan sagts, ej straffbara enligt tryckfrihetsförordningen.

Av det anförda framginge, att vad som anfördes vid fullföljd till högsta domstolen av det i N. J. A. 1903, sid 191, refererade rättsfallet saknade tillämplighet å föreliggande fall.

von Hedenberg hade slutligen åberopat, att han först på kvällen den 12 mars 1928, således dagen före krigsrättens sammanträde, erhållit remisshandlingarna i målet och därför saknat tillfälle till någon forskning i hithörande litteratur. Någon djupgående forskning i litteratur i ämnet hade icke behövt anställas. Därest von Hedenberg icke varit underkunnig om det eljest nog rätt kända förhållandet att ansvar för utspridande av en tryckt skrift skulle, där ansvaret grundades på innehållet i skriften, bedömas enligt tryckfrihetsförordningen och förty icke tillhörde krigsdomstols prövning, hade han lätt kunnat skaffa sig visshet härutinnan genom att använda sig av den allmänt nyttjade kommentaren till strafflagen för krigsmakten, som utgivits av C. A. Svedelius och O. af Geijerstam. Där avhandlades under § 71 dels frågan om det lagrum, efter vilket i tryckfrihetsmål *straffet* skulle utmätas för den händelse den brottslige lydde under strafflagen för krigsmakten, dels ock frågan, huruvida straff kunde ådömas för försök att genom tryckt skrift upphetsa till ovilja mot krigstjänsten. Beträffande det sistnämnda spörsmålet yttrades: »I varje fall kan straff icke ådömas för försök att genom tryckt skrift 'upphetsa till ovilja mot krigstjänsten', så vida icke skriftens innehåll är brottsligt enligt § 3 tryckfrihetsförordningen.» Av såväl detta uttalande som av vad i kommentaren anförts beträffande tillämpligt lagrum för straffets utmätande framginge tydligt, att *brottsligheten* av utspridandet av tryckt skrift skulle bedömas enligt tryckfrihetsförordningen. I kommentaren refererades även ovannämnda, av högsta domstolen år 1903 avdömda rättsfall, av vilket angåves framgå, »att krigsrätt icke ansetts vara behörig att till prövning upptaga ett mot krigsmän väckt åtal för spridande av en tryckt skrift, vilken ansågs innebära uppmaning till uppstudsighet mot befälet».

I detta sammanhang förtjänade framhållas att riksdagens justitieombudsman, såsom framginge av ämbetsberättelsen till 1925 års riksdag, sid. 53 ff., förordnat om åtal mot en allmän åklagare för det han obehörigen instämt en person med yrkande om ansvar å honom för brott mot tryckfrihetsförordningen. För detta förfarande hade nämnde allmänne åklagare av domstol dömts till ansvar för oförstånd i tjänsteutövning. I sitt utslag hade därvid domstolen — efter att hava konstaterat, att det brott, för vilket åtalet anhängiggjorts, vore att hänföra till förbrytelse mot tryckfrihetsförordningen — yttrat, att åklagaren bort inse detta och att han utan vederbörande myndighets förordnande anställt åtalet. Om man vore berättigad att ställa dylikt anspråk på en allmän åklagare, låge det i sakens natur, att anspråk på kunskap i gällande rätt finge ställas högre, när det gällde domare.

Av det anförda framginge, att icke något tvivel kunde råda därom, att krigsrätten saknat behörighet att döma Rosén för det i krigsrättens utslag upptagna brottet. Härtill komme, att det förfarande, som krigsrätten funnit brottsligt och för vilket densamma dömt Rosén till fängelse i sex månader — försök att upphetsa till ovilja mot krigstjänsten — icke i och för sig kunnat föranleda något straff alls, därest saken blivit i vederbörlig ordning handlagd enligt tryckfrihetsförordningen. Genom sitt nu anmärkta förfarande hade krigsrättens ledamöter enligt militieombudsmannens uppfattning gjort sig skyldiga till sådant oförstånd i domarämbetets utövning, att militieombudsmannen funne sig icke kunna underlåta att göra detsamma till föremål för laga beivran, särskilt som den avgivna förklaringen icke innehölle något oförbehållsamt medgivande av förfarandets oriktighet.

Militieombudsmannen uppdroge fördenskull åt överkrigsfiskalsämbetet att vid krigshovrätten anhängiggöra och utföra åtal mot ledamöterna i ifrågavarande krigsrätt för det oförstånd i domarämbetets utövning, vartill de i ovan angivna hänseende gjort sig skyldiga, varvid ansvar å dem borde yrkas enligt 25 kap. 17 § allmänna strafflagen. Tillika anmodade militieombudsmannen överkrigsfiskalsämbetet att understödja de eventuella ersättningsanspråk, som Rosén, i målet hörd, kunde komma att framställa, i den mån desamma vore befogade.

Till fullgörande av detta uppdrag ställde överkrigsfiskalsämbetet von Hedenberg och hans medparter under åtal inför krigshovrätten och yrkade därvid ansvar å dem enligt 25 kap. 17 § allmänna strafflagen. Ämbetet överlämnade därjämte en av Rosén till krigshovrätten ställd skrift, där Rosén anhållit om skälig ersättning för honom genom behandlingen vid regementet tillskyndat lidande, och förklarade sig ämbetet gent emot krigsrättens ledamöter understödja Roséns ersättningsanspråk, i den mån desamma kunde anses befogade.

Den 18 mars 1929 meddelade krigshovrätten utslag i målet. I utslaget yttrades följande: Enär på sätt militieombudsmannen yttrat, krigsrätten icke ägt att ingå i prövning av frågan huruvida innehållet uti ifrågavarande skrifter varit brottsligt eller ej, samt von Hedenberg och hans medparter i deras ovannämnda egenskap av ledamöter i krigsrätten vid meddelande av ifrågavarande utslag förty gjort sig skyldiga till oförstånd i domarämbetets utövning i åtalade hänseendet, prövade krigshovrätten rättvist jämlikt 25 kap. 17 § allmänna strafflagen döma von Hedenberg och hans medparter att för vad sålunda låge dem till last böta, von Hedenberg och Meyer vardera femtio kronor samt en var av Palme och Eriksson fem kronor till kronan.

Det i målet mot von Hedenberg och hans medparter framställda ersättningsyrkandet kunde i saknad av uppgiven grund för bedömande av anspråkets befogenhet icke bifallas.

Utslaget har vunnit laga kraft.

2. Åtal mot chefen för och vissa ledamöter av marinförvaltningen för underlåtenhet att beivra av ämbetsverkets kamrerare begången förskingring m. m.

Sedan riksräkenskapsverket genom beslut den 25 september 1928 uppdragit åt en dess tjänsteman att verkställa inventering av marinförvaltningens fonder samt företaga den undersökning beträffande ämbetsverkets räkenskapsväsen i övrigt, som kunde finnas av omständigheterna betingad, anmälde ifrågavarande tjänsteman i skrivelse till riksräkenskapsverket den 3 oktober 1928, att vid jämförelse mellan räkenskaperna och från vederbörande banker införskaffade bankbesked visat sig, att de belopp, som enligt räkenskaperna skulle innestå å sparkasseräkningar för Ostkustrederiernas fond och tandläkaren A. Rydbergs donationsmedel den 30 juni 1926, icke överensstämde med de hos respektive banker samma dag enligt bankbeskeden innestående behållningar. Med bifogande av denna anmälan anhöll riksräkenskapsverket i resolution den 4 oktober 1928, att marinförvaltningen ville avgiva utlåtande i ärendet.

Med anledning härav meddelade marinförvaltningen i skrivelse till riksräkenskapsverket den 6 oktober 1928, att då marinförvaltningen numera funne, att misstanke kunde föreligga, att falsk bokföring av dåvarande redogöraren tillförordnade kamreraren förste marinintendenten Reinhold Näsman ägt rum, marinförvaltningen avlåtit en skrivelse till överståthållarämbetet med påkallan av den ytterligare undersökning, vartill handlingarnas innehåll kunde föranleda. Marinförvaltningen meddelade därjämte i skrivelsen till riksräkenskapsverket, att marinförvaltningen hade för avsikt att omedelbart verkställa ytterligare utredning

i ämnet. Vid skrivelsen fanns fogad den däri omförmälda anmälan till överståthållarämbetet, vilken var dagtecknad samma den 6 oktober.

På grund av sålunda ingången anmälan verkställdes inom kriminalavdelningen vid Stockholms polis utredning i saken. Sedan Näsman därunder tagits i förhör och den 12 oktober 1928 förklarats häktad, framlades den 16 i samma månad polisrapport i saken.

Näsman berättade vid polisförhöret. Näsman hade i egenskap av kamrerare vid marinförvaltningen även haft i uppdrag att vara redogörare för vissa av marinförvaltningen förvaltade fonder, däribland apotekare Knut Ljungbergs fond, Ostkustrederiernas fond, Västkustrederiernas fond, tandläkaren A. Rydbergs donationsmedel och gåvomedel för slupen Vasaorden. Fondernas tillgångar hade varit placerade delvis i obligationer delvis å bankräkningar. Motböckerna å de på sparkasseräkning i bank innestående medel hade förvarats hos Näsman. Uttag i bank skedde å check, som undertecknades av tjänstgörande amiralitetsrådet med kontrasignation av Näsman. Vid flera tillfällen hade Näsman haft förordnande såsom amiralitetsråd, varunder han emellertid själv skött redogörarebefattningen för fonderna. På grund av förordnandet som amiralitetsråd hade han själv undertecknat checker för uttag å bankerna för fondernas räkning, varvid den tjänstförrättande kamreraren kontrasignerat checkerna. Från nyssnämnda fonder hade Näsman vid olika tillfällen under budgetåret 1925/1926 tillgripit sammanlagt mellan 9,000 och 10,000 kronor. Tillgreppen hade huvudsakligast skett, då Näsman haft förordnande såsom amiralitetsråd. Då redovisningen av fondernas medel skulle ske vid räkenskapsårets slut den 30 juni 1926, hade Näsman icke kunnat återbetala de tillgripna penningarna, varför han fördröjt ingivandet av redovisningarna till marinförvaltningen. I november 1926 hade emellertid redogörelsen över Ostkustrederiernas fond infordrats, varför Näsman den 9 i samma månad upprättat densamma. De övriga redogörelserna hade Näsman därefter upprättat och ingivit till marinförvaltningen under december 1926. Sedan redogörelserna sålunda inkommit till marinförvaltningen, hade marinförvaltningen utsett advokatfiskalen B. E. Brimberg samt revisorerna E. Silfverswärd och E. Lindbergh som inventeringsmän. Då Näsman i början av januari 1927 icke kunnat täcka bristen och förstått, att inventeringsmännen skulle upptäcka densamma, hade han den 4 eller 5 januari anmält förhållandet för marinöverkommissarie Boalt. Därvid hade Näsman förklarat, att han inom den närmaste framtiden skulle söka täcka bristen, med vilken förklaring Boalt varit tillfredsställd. Näsman hade även anmält saken för amiralitetsrådet Wolff, vilken ställt erforderliga medel till förfogande för täckande av den föreliggande bristen. För att klarhet skulle erhållas beträffande det tillgripna beloppets storlek och storleken av de räntor, som fonderna förlorat genom Näsmans förfaringssätt, hade Näsman blivit anmodad att inkomma med en fortsatt redovisning från den 1 juli

1926. Näsman hade sedermera med hjälp av personal inom marinförvaltningen uppgjort redogörelser för tiden 1 juli 1926—15 januari 1927, vilka redogörelser överlämnats till marinförvaltningen. Näsman, som vid ifrågavarande tid varit sjuk och nedbruten, hade från och med den 7 januari 1927 anmält sig sjuk. Med anledning härav hade en annan person förordnats att upprätthålla Näsmans befattning. För att kunna avgiva slutredovisning beträffande förvaltningen av fonderna, då den nye kamreraren tillträdde befattningen, hade Näsman upprättat ytterligare en redogörelse för varje fond, vilka redogörelser avsett tiden 1 juli 1926—26 januari 1927. Sistnämnda redogörelser hade endast beträffande vissa ränteposter skilt sig från de redogörelser, som avgivits den 15 januari. En längre tid efter det han anmält sig sjuk hade Näsman fått meddelande från någon person inom marinförvaltningen, att marinförvaltningen beslutat, att en del redogörelser, som han tidigare ingivit, skulle återställas till honom. Därvid hade Näsman tillfrågats, om han önskade få redogörelserna tillbaka eller om de skulle förstöras. Då han icke haft någon användning för handlingarna, hade han begärt, att desamma skulle förstöras.

I polisrapporten hade upptagits en utförlig utredning beträffande de från varje fond förskingrade medlen. Av denna utredning inhämtades bland annat, att i de redogörelser för fondernas förvaltning under budgetåret 1925/1926, som Näsman i december 1926 ingivit, såsom behållningar i fonderna vid budgetårets slut den 30 juni 1926 upptagits andra belopp än de, som i verkligheten då förefunnits.

Uti en i polisrapporten intagen, av amiralitetsrådet Wolff avgiven promemoria, dagtecknad den 11 oktober 1928, uppgav Wolff bland annat följande. Den av Näsman omnämnda anmälan till Wolff hade skett den 4 januari 1927. Näsman hade därvid meddelat, att han nyss hos marinöverkommissarien Boalt anmält, att han icke kunde vederbörligen redovisa för ifrågavarande fonder och därför genast ville anmäla sig hos polisen, men att Boalt avstyrkt detta och i stället rått honom att söka hjälp hos vänner, främst Näsmans närmaste förman Wolff. Wolff hade emellertid förklarat, att han först efter det han talat med chefen för ämbetsverket konteramiralen Schneidler ville yttra sig över Näsmans framställning om hjälp. Påföljande dag hade Wolff, sedan han först av Boalt erhållit bekräftelse på att Näsman rätt återgivit samtalet med Boalt, för konteramiralen Schneidler omnämnt vad som förekommit. Denne hade förklarat sig anse det mycket önskligt, om något kunde göras för Näsman, icke minst för sjöförsvarets skull. Wolff hade då erbjudit sig att genast giva Näsman ett belopp, som mera än täckte vad Näsman uppgivit sig behöva. Det avsedda beloppet hade förelegat inom en timme. Sedan Näsman underrättats härom, hade han bett Wolff att å hans vägnar omhänderhava medlen för att tillställas inventeringsmännen respektive insättas å vederbörliga bankräkningar. Inventeringsmännen hade underrättats här-

om sannolikt samma dag eller eljest senast den 7 januari. Näsman hade blivit tillsagd att han i allt fall omedelbart måste avgiva redovisningar för fonderna »tills dato», men att han för ändamålet kunde påräkna hjälp av personal inom marinförvaltningen. Redogörelserna den 26 januari 1927 hade tillkommit i ersättning för redogörelserna den 15 i samma månad, från vilka de skilde sig endast med avseende å vissa ränteposter. Näsman själv eller de personer, som hjälpt honom med redogörelsernas uppgörande, hade nämligen funnit, att Näsman borde ersätta fonderna ränta å en del belopp, som bort vara insatta men ej insatts å bankräkningarna.

Uti ett i polisrapporten intaget, av inventeringsmännen Silfverswärd, Lindbergh och Brimberg den 4 oktober 1928 avgivet yttrande till marinförvaltningen uppgåvo inventeringsmännen i huvudsak följande: Praxis syntes hava varit, att fondräkenskaperna avlämnats till amiralitetsrådet någon dag före räkenskapsårets slut, varefter marinförvaltningen förordnat inventeringsmän för förrättande av inventering å räkenskapsårets sista dag. Instrumentet över inventeringen hade sedan plägat överlämnas till amiralitetsrådet. Då räkenskaperna för budgetåret 1925/1926 icke avgivits i rätt tid, hade Näsman, vilken tjänstgjort såsom amiralitetsråd under tiden från den 11 juni till den 14 juli 1926, från expeditionshavanden å revisionskontoret fått upprepade förfrågningar rörande dröjsmålet. Först efter anmaning från Wolff, som av olika anledningar icke uppehållit sitt ämbete under tiden från den 11 juni till den 18 augusti 1926, hade räkenskaperna i december 1926 avlämnats. Sedan inventeringsmännen förordnats att verkställa inventering, hade de för Wolff anmält, att jämlikt kungl. kungörelsen den 15 december 1905 (svensk författningssamling nr 76) inventering skolat äga rum senast den 1 juli 1926 för styrkande av behållningen i fonderna den 30 juni 1926. Inventeringsuppdraget hade med anledning härav av Wolff angivits skola avse den tidpunkt, då Näsman, som därtill anmanats, avgivit redogörelser för tiden från den 1 juli 1926. Sedan dylika redogörelser avgivits, undertecknade av Näsman den 15 januari 1927, hade inventering ägt rum samma dag och närmast följande söckendag (den 17 januari). Inventeringsinstrumentet, som av förbiseende daterats den 15 januari 1927, hade överlämnats till Wolff. Med anledning av ombyte av redogörare hade nya redogörelser avgivits den 26 januari 1927, varefter den 28 i samma månad på uppdrag förrättats inventering enligt dessa senare redogörelser. Instrumentet över sistnämnda inventering skilde sig från det den 15 januari dagtecknade instrumentet, vilket icke funnes i behåll, allenast därutinnan, att på grund av enligt de nya redogörelserna tillkommen uppbörd behållningarna ökats med ett belopp av 135 kronor 65 öre. Av det anförda framginge, att någon inventering av fondernas behållningar den 30 juni 1926 icke ägt rum.

Å detta av inventeringsmännen avgivna yttrande hade amiralitets-

rådet Wolff den 5 oktober 1928 tecknat ett yttrande, vari han anförde bland annat följande. Endera av dagarna den 7 eller 8 januari 1927 hade inventeringsmännen haft det av dem omförmälda samtalet med Wolff. Inventeringsmännens yttrande att inventeringsuppdraget därvid av Wolff angivits skola avse den tidpunkt, då redogöraren avgivit redovisning för tiden efter den 1 juli 1926 måste så till vida bero på ett misstag, som Wolffs uttalande endast avsett och icke kunde avse annat än utsträckning av uppdraget, enär inventeringen eljest icke komme att omfatta alla de värden, som redovisningarna avsåge.

Av en i polisrapporten intagen skrivelse från marinförvaltningen till riksräkenskapsverket den 5 oktober 1928 framgick, att de av Näsman för tiden 1 juli 1926—26 januari 1927 avgivna redogörelserna samt det den 28 i samma månad dagtecknade inventeringsinstrumentet den 1 februari 1927 föredragits inför marinförvaltningen samt att marinförvaltningen, sedan detta skett, nämnda den 1 februari beslutat, att de av Näsman den 15 januari 1927 avgivna redogörelserna jämte det samma dag dagtecknade inventeringsinstrumentet skulle till vederbörande återställas, vilket ock sedermera skett. I skrivelsen meddelades, att sistnämnda inventeringsinstrument icke längre funnes i behåll.

I sin ovannämnda i polisrapporten intagna promemoria uppgav Wolff, att återställandet av redogörelserna och inventeringsinstrumentet av den 15 januari vore en ren blunder.

Slutligen framgick av polisrapporten, att Näsman sedan någon av de första dagarna i januari månad 1927 varit tjänstledig på grund av sjukdom från sin befattning i marinförvaltningen, samt att någon åtgärd för beivrande av Näsmans brott icke vidtagits förrän med anledning av riksräkenskapsverkets ovannämnda anmälan den 4 oktober 1928.

Med anledning av innehållet i polisrapporten anmodade militieombudsmannen i skrivelse den 17 oktober 1928 chefen för marinförvaltningen att inkomma med yttrande dels av honom själv, dels av nedan angivna befattningshavare i marinförvaltningen i följande hänseenden:

1) angående uraktlåtenheten att, oaktat kännedom erhållits om Näsmans brottsliga förfarande i fråga om av honom förvaltade medel, vidtaga åtgärder för hans lagförande inför domstol; yttranden skulle avgivas av chefen för marinförvaltningen, marinöverkommissarien Boalt, amiralitetsrådet Wolff samt de övriga ledamöter av marinförvaltningen, som vid de tillfällen, då fråga om Näsmans förfarande kunde hava förekommit inför marinförvaltningen, deltagit i överläggningar och beslut härom;

2) angående dröjsmålet med avgivande av redovisning för budgetåret 1925/1926 beträffande de av Näsman förvaltade medlen samt med föreskriven inventering härav; yttranden skulle avgivas av chefen för marin-

förvaltningen, Boalt, Wolff och vederbörande tjänsteman å revisionskontoret;

3) angående uraktlåtenheten att, i den mån så kunnat ske, låta de i januari 1927 verkställda inventeringarna jämväl avse den vid utgången av budgetåret 1925/1926 förefintliga behållningen i de av Näsman förvaltade fonderna; yttranden skulle avgivas av Wolff samt inventeringsmännen; samt

4) angående marinförvaltningens beslut den 1 februari 1927 att Näsmans den 15 januari 1927 dagtecknade redogörelser ävensom det samma dag daterade inventeringsinstrumentet skulle till vederbörande återställas; yttranden skulle avgivas av de personer, som deltagit i berörda beslut, ävensom — såvitt anginge med anledning därav företagna åtgärder — av inventeringsmännen.

Tillika anhöll militieombudsmannen, att vid yttrandena måtte fogas avskrift av samtliga protokoll och övriga handlingar samt utdrag av vederbörliga diarier, i den mån de avsåge ifrågavarande sak eller därmed hade sammanhang.

Med skrivelse den 30 oktober 1928 överlämnade chefen för marinförvaltningen konteramiralen Schneidler yttranden dels av honom själv dels av marinöverkommissarien Boalt, amiralitetsrådet Wolff, kommendören Eklund, inventeringsmännen samt den tjänsteman å marinförvaltningens revisionskontor, som vid ifrågavarande tidpunkt tjänstgjort såsom förste revisor. I skrivelsen meddelade konteramiralen Schneidler tillika, dels att i beslutet den 1 februari 1927 deltagit, förutom Schneidler själv, kommendören Eklund och amiralitetsrådet Wolff, dels att några övriga ledamöter av marinförvaltningen icke före den 6 oktober 1928 deltagit i några överläggningar och beslut, då fråga om Näsmans förfarande förekommit inom marinförvaltningen. Vid skrivelsen fogades avskrift av protokoll och övriga handlingar angående ifrågavarande sak samt utdrag av vederbörliga diarier, i den mån de innehöllo anteckningar angående densamma.

Av de bifogade handlingarna inhämtades följande:

att vid sammanträdet den 1 februari 1927 anmälts såväl redogörelserna för tiden 1 juli 1926—15 januari 1927 med därtill hörande inventeringsinstrument av sistnämnda dag som ock redogörelserna för tiden 1 juli 1926—26 januari 1927 med därtill hörande inventeringsinstrument av den 28 i sistnämnda månad;

att marinförvaltningen enligt särskilt protokoll för den 1 februari 1927 beslutat, att sistnämnda grupp av redogörelser jämte inventeringsinstrument skulle för vederbörlig åtgärd överlämnas till ämbetsverkets revision;

att i amiralitetsrådets föredragningslista för samma dag i fråga om förstnämnda grupp av redogörelser med därtill hörande inventeringsinstrument såsom beslut antecknats »Återställes genom Am. till vederb. sedan i nästa pkt upptagna redogör. inkommit»;

att samma beslut funnes antecknat i amiralitetsrådets rotel;

att i marinförvaltningens diarium i fråga om redogörelserna av den 15 januari 1927 funnes antecknade två beslut, nämligen dels »1/2 a.a.» dels »Mfns beslut enl. prot. 1/2 1927: Återställas till vederbörande gm Am.»;

samt att i fråga om inventeringsinstrumentet av den 15 januari 1927 i marinförvaltningens diarium antecknats allenast »1/2 a.a.».

Konteramiralen Schneidler anförde i sitt yttrande följande.

Punkt 1. En av de första dagarna år 1927, sannolikt den 5 januari, hade Wolff meddelat Schneidler, att Näsman dels för Wolff omtalat, att han meddelat Boalt, att vissa värdehandlingar och en del kontanta medel, för vilka han varit redovisningsskyldig, hade fattats honom, dels hos Wolff gjort framställning om hjälp under framhållande att i annat fall brist skulle komma att framträda vid förestående inventering av de under Näsmans förvaltning stående medlen. Wolff hade frågat, huru Schneidler ställde sig till, att Wolff före inventeringen ställde de bristande medlen till Näsmans förfogande. Då Schneidler ansett synnerligen önskvärt, att så skedde, varigenom fonderna skulle skyddas mot förlust, hade Schneidler avgivit sitt svar i överensstämmelse därmed. Om något brottsligt förfarande av Näsman hade anmälan icke ingått till ämbetsverket. Visserligen hade Schneidler, enligt vad han nu uppgivit, erfarit, att vissa Näsman anförtrodda medel fattats Näsman, men enligt Schneidlers dåvarande uppfattning — en uppfattning, som torde vara den förhärskande åtminstone bland icke-jurister — borde förskingring icke anses föreligga, förrän det vid inventering påvisats, att brist verkligen förelåge. Någon anledning att misstänka falsk bokföring hade så mycket mindre funnits, som Näsman själv meddelat, att medel fattades. Vad som i ärendet vid den nämnda tidpunkten kommit till Schneidlers kännedom hade sålunda icke givit Schneidler anledning vidtaga åtgärder för Näsmans lagförande inför domstol.

Punkt 2. Såvitt Schneidler kunde påminna sig, hade han icke erhållit kännedom om dröjsmålet med avgivande av redovisning för budgetåret 1925/1926 beträffande de av Näsman förvaltade medlen förrän de inkomna redovisningarna för budgetåret 1925/1926 föredragits inför marinförvaltningen den 24 december 1926, varvid inventeringsmän tillsatts.

Punkt 4. Den 1 februari 1927 hade föredragits såväl sex den 15 januari dagtecknade redogörelser för vissa fonder som sex den 26 januari dagtecknade dylika redogörelser, samtliga omfattande tiden från den 1 juli 1926, ävensom ett till vardera gruppen av redogörelser sig hänförande inventeringsinstrument. Såvitt Schneidler kunde påminna sig, hade föredraganden amiralitetsrådet Wolff meddelat, att redogöraren funnit några smärre felaktigheter i förstnämnda redogörelser, varför han begärt att få utbyta desamma mot de senare, på grundval av vilka ny inventering ägt rum. Det inträffade understundom, särskilt beträffande räkningar

å rese- eller flyttningsersättning, att en sådan räkning, i vilken någon felaktighet visat sig hava uppkommit, på räkningsupprättarens begäran utbyttes mot en ny sådan, i vilken felaktigheterna rättats. I överensstämmelse med vad sålunda plägade tillåtas, hade Schneidler även i förevarande fall ansett det kunna medgivas, att ifrågavarande redogörelser, i vilka några felaktigheter förefunnits, utbyttes mot rättade sådana. Någon anledning att med ämbetsverkets handlingar införliva nämnda redogörelser, som, efter vad vid föredragningen framgått, varit obehövliga för räkenskapsväsendet, hade Schneidler icke ansett föreligga. Att under sådana förhållanden vid handlingarna bibehålla det på basis av dessa redogörelser upprättade inventeringsinstrumentet hade synts meningslöst. Tyvärr hade det icke varit Schneidler bekant, att detta så nyligen inkomna inventeringsinstrument använts och åberopats vid granskningen av fondernas räkenskaper för räkenskapsåret 1925/1926; eljest skulle beslutet givetvis blivit ett annat beträffande detta instrument och som en följd därav även beträffande de redogörelser, till vilka detsamma hänfört sig.

Vid en jämförelse mellan de i föredragningslistan och amiralitetsrådets rotel antecknade besluten för den 1 februari och motsvarande anteckning i diariet visade sig vissa skiljaktigheter, och anförde Schneidler med anledning därav följande. För att föredragningarna skulle medhinnas inom därför tillgänglig tid antecknade, vad amiralitetsrådets föredragning beträffade, denne i samband med föredragningslistans upprättande förslag till beslut i sådana ärenden, där beslutets avfattning enligt den i ämbetsverket följda praxis syntes självfallen. Övriga beslut infördes vid föredragningen av chefen för ämbetsverket, vilken ock ändrade de införda förslagsbesluten, då anledning härtill undantagsvis förekomme. På akten infördes besluten av amiralitetsrådets sekreterare i regel efter föredragningen, men det förekomme, att sådan anteckning gjordes före föredragningen i samband med förslagsbeslutens införande på föredragningslistan; därvid förutsattes givetvis, att rättelse, om sådan vore erforderlig, vidtoges, innan föredraganden försåge beslutet med sin påskrift. Införandet av beslut i roteln skedde alltid efter föredragningen och i enlighet med föredragningslistan. Besluts införande i diariet gjordes av ett biträde å registratorskontoret på grund av den anteckning om besluten, som av föredraganden gjordes å akten. I detta förfaringssätt finge sökas anledningen till den bristande överensstämmelsen mellan föredragningslista och rotel å ena sidan och diariet å den andra i här föreliggande fall. Å föredragningslistans original syntes nämligen, att ett förslagsbeslut »a.a.» varit infört men ersatts med »återställes gm Am. till vederbörande, sedan i nästa punkt upptagna redogörelser inkommit». Ämbetsverkets registrator, aktuarien Lagercrantz, hade uppgivit, att han ej haft handlingarna efter föredragningen; anteckningen »a.a.» i diariet hade tydligen införts av biträdet efter vad som

funnits tecknat å handlingarna, och det riktiga beslutet hade sedermera genom aktuariens försorg införts med ledning av föredragningslistan, varvid det först införda »a.a.» likväl fått kvarstå. Anledningen till att det vid föredragningen fattade beslutet beträffande inventeringsinstrumentet den 15 januari rörande fonderna icke blivit antecknat i diariet, hade av Lagercrantz uppgivits sannolikt vara bristande överensstämmelse beträffande rubrikerna i föredragningslistan och i diariet.

Marinöverkommissarien Boalt anförde i sitt yttrande följande.

Punkt 1. Någon dag i början av januari 1927 hade Näsman kommit in på Boalts ämbetsrum. Emot sin vana hade Näsman varit till ytterlighet upprörd och till Boalts häpnad börjat med att säga, att »det vore väl bäst, om han anmälde sig för polisen»; penningar och värdehandlingar hade fattats för honom i hans egenskap av redogörare för vissa fonder. På grund av samtalets form och hela karaktär hade det aldrig fallit Boalt in att härmed kunnat avses någon tjänsteanmälan. Bestämmelsen i marinförvaltningens instruktion, att ärenden angående tjänstefel handlades å Boalts avdelning, hade under hela Boalts tjänstetid icke kommit till tillämpning och hade för tillfället fallit Boalt ur minnet. Då Boalt saknat all kännedom om innebörden av Näsmans uppdrag att vara redogörare för fonderna och det läge, vari Näsman ur redovisningssynpunkt befunnit sig, hade Boalt tänkt sig möjligheten av att, om erforderliga penningmedel omedelbart stått till Näsmans förfogande, skulle något förskingringsbrott icke förelegat. Så invand, som Boalt under många års tjänst blivit i marinförvaltningens organisationsförhållanden, hade det varit för Boalt uppenbart, att allt rörande redovisningen av fonderna tillhörde chefen för kameralbyrån, som i detta avseende vore med Boalt jämställd ledamot av marinförvaltningen. Utan att avstyrka polisanmälan hade Boalt därför hänvisat Näsman att anmäla riktiga förhållandet för amiralitetsrådet Wolff, som vore chef för kameralbyrån. Sedan Boalt hos Wolff förvissat sig om, att Näsman följt Boalts anvisning, hade Boalt meddelat Wolff, att Näsman varit beredd att anmäla sig hos polisen, och tillrått Wolff att efter företagen undersökning och utredning vidtaga härav påkallade åtgärder. Någon Boalts medverkan i denna angelägenhet hade icke påkallats, förrän riksräkenskapsverket upptagit saken, och opåtalt hade Boalt icke kunnat påtvinga marinförvaltningen någon sådan medverkan. Icke heller hade Wolff till Boalt gjort någon anmälan rörande utredningens resultat. Då Boalt aldrig sett Näsmans räkenskaper eller haft någon anledning att härav taga del, hade det icke kunnat vara för Boalt känt, att förfalskning av räkenskaper kunde föreligga. Då vidare brist, om sådan förelegat, genast blivit ersatt, kunde Näsmans brottslighet föranleda på sin höjd avsättning från Näsmans kamrerareförordnande, som han sedermera icke uppehållit, men icke från Näsmans beställning på intendenturkårens stat, i vilken han icke skulle

komma att uppbära lägre avlöning, än han åtnjutit som kamrer under sjukledighet. Beträffande uppgifterna i polisrapporten ville Boalt framhålla, att han icke haft någon anledning att känna tillfredsställelse med något Näsmans uttalande än mindre givit uttryck för något sådant. Såvida med uppgiften i nämnda protokoll, att Näsman »beslutat anmäla förhållandet» för Boalt, avsåges, att Näsman gjort någon anmälan till Boalt i tjänsten, nödgades Boalt bestrida ett sådant påstående. Även om Boalt ansett, att en tjänsteanmälan av Näsman förelegat, hade Boalts åtgärder måst bliva desamma. Boalt hade varken velat eller kunnat hindra Näsman att anmäla sig hos kriminalpolisen. Boalts vägledning dit hade Näsman uppenbarligen icke behövt. Då någon häktningsplikt icke förelegat, hade Boalt icke haft anledning begära marinförvaltningens medverkan för att försäkra sig om Näsmans person. Om Boalt i annat syfte rusat åstad med att föredraga ärendet i marinförvaltningen, utrustad endast med Näsmans vid upprörd sinnesstämning lämnade uppgifter, hade Boalt väl gjort sig skyldig till uppenbart ämbetsfel. Såsom det sedermera visat sig, hade ju vid den tid, då Boalt haft befattning med saken, verkligen en brist förelegat. Ärendets beredning och handläggning hade alltså krävt objektivt stöd. Och härför hade en utredning inom ämbetsverket rörande Näsmans förhållande till fonderna varit en nödvändig förutsättning. Men denna utredning hade endast kunnat ske å kameralbyrån, till vars chef Boalt följaktligen måst vända sig. Som denne i detta avseende själv vore ledamot av marinförvaltningen, hade Boalt icke kunnat hindra honom att som sitt eget upptaga ärendet och därmed vidare förfara, på sätt han i verkligheten gjort. Boalt hade aldrig insett och insåge icke, att för Boalt förelegat någon ämbetsplikt att beivra brott, begånget av redogöraren för ifrågavarande fonder. Det tillkomme visserligen Boalt enligt marinförvaltningens instruktion att handlägga ärendet angående tjänstefel, vartill väl för övrigt knappast kunde räknas ämbetsbrott, som skulle handläggas inför domstol. Men att handlägga dylika ärenden syntes Boalt vara en sak, att beivra dem en helt annan. Skyldigheten att beivra ett ämbetsbrott syntes Boalt tillhöra endast förman i den tjänst, vari brottet blivit begånget, eller någon, som hade motsvarande kontrolluppgift, såsom exempelvis tjänstemän i riksräkenskapsverket. Annat bleve väl helt olidligt. Ty denna skyldighet måste väl sammanhänga med någon ämbetsplikt att utöva tillsyn över tjänstemans ämbetsutövning. Enligt marinförvaltningens instruktion tillhörde visserligen kameralbyrån formellt civilavdelningen, men i vissa avseenden vore amiralitetsrådet såsom chef för kameralbyrån ledamot av marinförvaltningen och i sådan egenskap sidoordnad med chefen för civilavdelningen samt för sig och den personal, som i sådan tjänst stode till hans förfogande, direkt underställd chefen för marinförvaltningen. Wolff hade också ofta och med framgång hävdat, att intet subordinationsförhållande till chefen för civilavdelningen för Wolff förefunnes. Även

i gränsfall hade Wolff visat sig mycket känslig och energiskt avvisande mot varje Boalts åtgärd, som Wolff trott innebära inblandning i Wolffs angelägenheter.

I allt, som rörde marinförvaltningens uppbörd och medelsförvaltning samt räkenskaper, vore det otvivelaktigt, att chefen för civilavdelningen saknade all befogenhet att ingripa i kameralbyråns angelägenheter. Alldeles uppenbart torde det vara, att Näsman i sin egenskap av redogörare för fonderna icke i minsta mån lytt under chefen för civilavdelningen. På vad sätt denna redogörarebefattning tillkommit, vore icke fullt klart för Boalt. Marinförvaltningen hade visserligen blivit ålagd att förvalta dessa fonder och följaktligen haft rätt att utse någon till redogörare för dem. Men ingen annan än marinkassören, som vore redogörare för ämbetsverkets medel, kunde åläggas att fullgöra sådant uppdrag. I den mån uppdrag lämnats Näsman att vara redogörare för fonderna, måste hans eget åtagande av uppdraget förutsättas hava förelegat, även om det uttryckligen gällt endast »kamreraren». Härav syntes Boalt också förklarat, hur Näsman kunnat bibehålla uppdraget långa tider, då han varit förordnad såsom amiralitetsråd. Såvitt Boalt kunde erinra sig, hade han icke närvarit vid något beslut om uppdrag att vara redogörare för fonderna än mindre haft något sådant ärende lottat på sin avdelning för dess handläggning. Den fortsatta behandlingen inom marinförvaltningen av utredningen rörande Näsmans förhållande till fonderna syntes Boalt giva ett osökt stöd för riktigheten av hans framställning rörande kameralbyråns ställning i förhållande till civilavdelningen, huru stridande mot andra organisationsformer inom ämbetsverken detta än kunde synas utomstående.

Punkt 2. Av vad Boalt redan under punkt 1) anfört torde vara klart, att Boalt icke haft någon kännedom om något dröjsmål med avgivande av redovisning.

Amiralitetsrådet Wolff anförde i sitt yttrande följande.

Punkt 1. Enligt marinförvaltningens instruktion tillhörde ärenden angående ansvar för tjänstefel av marinförvaltningens civila personal, så ock balansmål chefens för ämbetsverkets civilavdelning, d. v. s. marinöverkommissariens beredning och föredragning.

Näsman hade ock, i enlighet med instruktionen, hos chefen för civilavdelningen, marinöverkommissarien Boalt, anmält, att han icke kunde vederbörligen redovisa ifrågavarande fonder, samt angivit, i vilka hänseenden brister skulle föreligga. Hos Wolff hade Näsman endast, med meddelande om den hos Boalt gjorda anmälan samt i anslutning till dennes råd, sökt hjälp. Omedelbart efter sitt samtal med Boalt den 5 januari 1927 hade Wolff lämnat konteramiralen Schneidler en detaljerad redogörelse för vad som förekommit i saken. Schneidler hade därvid icke nämnt något om huruvida Boalt meddelat honom den av Näsman gjorda anmä-

lan, vilket dock givetvis måste hava skett. I allt fall hade Schneidler genom Wolff erhållit full vetskap om vad som förekommit. Efter Wolffs redogörelse hade Schneidler framhållit den synnerliga önskvärdheten av att Näsman skulle kunna hjälpas, men han hade själv ej vetat några utvägar härtill. Då hade Wolff erbjudit sig att, oberoende av om Näsmans uppgifter vore riktiga eller ej, göra det enda, som lagen för sådant fall anvisade, nämligen att genast sätta Näsman i stånd att ersätta staten vad som kunde hava av Näsman förskingrats eller för honom förkommit.

Wolff hade icke annat än i tjänsten haft några förbindelser med Näsman och hade på sin tid av principiella skäl icke kunnat förorda hans anställning som t. f. kamrerare i marinförvaltningen. Wolffs erbjudande att omedelbart hjälpa Näsman hade förestavats av, å ena sidan, barmhärtighetsskäl, å andra sidan, den av Schneidler framhållna önskvärdheten av att Näsmans åtgöranden ej skulle skada sjöförsvarets intressen.

Sedan Näsman den 5 januari 1927 genom Wolffs försorg till fullo ersatt vad som kunde hava av Näsman förskingrats eller för honom förkommit samt Näsmans redovisningar blivit kameralt utan anmärkning granskade, hade Wolff, å tjänstens vägnar, icke ägt någon behörighet, än mindre någon skyldighet att vidtaga några som helst åtgärder för Näsmans lagförande vid domstol. Eventuella dylika åtgärder kunde endast åligga chefen för ämbetsverkets civilavdelning eller ock ämbetsverkets chef.

Punkterna 2), 3) och 4). Under den tid, då ifrågavarande redovisningar skolat inkomma och inventering skolat ske, hade Wolff icke uppehållit amiralitetsrådsämbetet och hade därför icke något ansvar för vad som under sagda tid av tillförordnade amiralitetsrådet åtgjorts eller underlåtits. Den 30 juni eller 1 juli 1926, då inventering av fonderna rätteligen skulle hava ägt rum, hade Näsman uppehållit amiralitetsrådsämbetet. Han hade då rätteligen bort anmäla sig jävig att i avseende å fonderna, för vilka han hade redogöraransvar, handlägga amiralitetsrådsämbetet eller ock tillse, att tillfälligt ombyte av redogörare ägt rum. Med de täta tillfälliga ombyten å marinöverkommissarie-, amiralitetsråds- och kamrerarebefattningarna, som förekommit, skulle dock ett ombyte av redogörare oftast hava vållat mycken omgång och tidsspillan.

I december månad 1926, säkerligen närmare medio av månaden, hade Wolff erhållit kännedom om att redovisningen för fonderna ej inkommit och att inventering icke ägt rum. Wolff hade då anmodat Näsman att ofördröjligen avgiva redovisningarna. Någon misstanke om att han ej skulle kunna avgiva vederbörliga sådana hade icke från något håll förelegat. De infordrade redovisningarna hade inkommit den 23 december 1926 på e. m. till amiralitetsrådets rotel. Om man toge i betraktande, att Näsman under mellantiden mellan tillsägelsen att avgiva redovisningar och dagen före deras avlämnande jämväl måst sköta mängden av löpande kamrersgöromål, torde i detta avseende ej något dröjsmål med avlämnandet kunna läggas Näsman till last. Redan den 24 december 1926, då ar-

betet i marinförvaltningen upphört kl. 12 på dagen, hade redovisningarna anmälts i ämbetsverkets plenum, varvid inventeringsmän förordnats. Såsom vanligt i alla medelsförvaltande verk hade de löpande arbetena å bokslutskontoret vid årsskiftet mycket hopats, varförutom en av inventeringsmännen under samma dagar åtnjutit semester. Dessa omständigheter jämte de tätt på varandra följande helg- och söndagarna hade säkerligen föranlett att inventeringen, i den mån den kunnat ske, ej varit avslutad den 4 januari 1927, då Näsman gjort sin anmälan till Boalt angående den bristande redovisningen. I sammanhang med denna Näsmans anmälan samt Wolffs samtal med ämbetsverkets chef hade Wolff av denne underhand fått i uppdrag att meddela inventeringsmännen, att de ägde fortsätta inventeringen att avse tiden jämväl efter den 30 juni 1926 till dess Näsman lämnat fortsatt redovisning. Något formligt beslut hade emellertid ej blivit fattat.

Då i redogörelserna av den 15 januari 1927 av förbiseende ej upptagits vissa ränteposter till mindre belopp, vilka även bort redovisas och för vilka Näsman hade full täckning, hade Näsman beretts tillfälle att inkomma med härutinnan kompletterade redogörelser, vilka icke i annan mån än nu berörts skilde sig från de föregående. Efter föredragning av samtliga redogörelserna jämte inventeringsinstrumenten hade marinförvaltningen beslutat, att de för den 15 januari dagtecknade redogörelserna med tillhörande inventeringsinstrument skulle till vederbörande återställas, vilket sedermera ock skett. Marinförvaltningen hade därvidlag förbisett, att i fråga om inventeringsinstrumentet detta även hänfört sig till de för tiden 1 juli 1925—30 juni 1926 avgivna redovisningarna. Detta förbiseende vore så mycket beklagligare, som instrumentet endast med avseende å tillkomna obetydliga ränteposter skilt sig från det senaste inventeringsinstrumentet. Av vad sålunda nu och förut härom anförts framginge med tydlighet, att intet som helst skäl att söka dölja innehållet i det återlämnade instrumentet förelegat.

Beträffande anteckningarna om ifrågavarande beslut vore följande att meddela. Sedan Schneidler blivit chef för marinförvaltningen, hade i regel i enlighet med hans därom framställda önskan Wolff, för arbetets underlättande och påskyndande vid föredragningarna, på förhand infört beslut i amiralitetsrådets föredragningslistor. Emellertid hade det ofta nog hänt, att vid föredragningen eller senare vid justering ämbetsverket i avseende å de särskilda punkterna funnit andra beslut lämpligare än de av Wolff införda, i vilka fall dessa ändrats. Så hade givetvis här varit fallet. Beslutet vore infört av Schneidler. Under alla förhållanden kunde Wolff ej tänka annat, än att Schneidler, innan han infört beslutet å föredragningslistan, härom satt sig i förbindelse med chefen för nautiska avdelningen, vilken även deltagit i handläggning av ärendet, och att även denne varit ense med chefen om ifrågavarande ändrade anteckning i föredragningslistan.

När Näsman meddelat Wolff, att han gjort sin anmälan till Boalt, och Wolff därvid för att söka få en förklaring, huru förskingringarna skulle hava tillgått, åtsport Näsman, huruvida han tilläventyrs förelagt Wolff några checker till undertecknande, som han icke redovisat eller för vilkas utfärdande något faktiskt underlag från marinförvaltningens sida icke förelegat, hade Näsman svarat ett bestämt nej. Wolff hade ännu icke kunnat konstatera, huruvida svaret varit riktigt eller ej, då räkenskapshandlingarna ej vore för Wolff tillgängliga. Skulle, mot förmodan, Wolff hava undertecknat någon dylik check, hade det naturligtvis skett alldeles i god tro.

Kommendören Eklunds yttrande var av följande lydelse. Eklund kunde icke erinra sig vad som passerat i plenum angående marinförvaltningens beslut den 1 februari 1927 om återställande av vissa redogörelser och inventeringsinstrument. Eklund hade därför sökt med stöd av förefintliga handlingar och på annat sätt rekapitulera vad som därvid skedde. Av marinförvaltningens diarium och amiralitetsrådets föredragningslista framginge, att anteckningarna i diariet rörande besluten beträffande ifrågavarande redovisningar och inventeringsinstrument ej överensstämde med besluten å föredragningslistan. Anteckningar i diariet om ämbetsverkets beslut skedde vanligen på grund av vederbörande föredragandes å akten gjorda anteckning om dessa beslut. För samtliga ifrågavarande redovisningar vore i diariet antecknat »1/2 a. a. Marinförvaltningens beslut enligt prot. 1/2 1927: återställes till vederbörande genom Am.» Enligt upplysning av aktuarien Lagercrantz hade förra delen av beslutet, nämligen »a. a.», införts av ett av biträdena å aktuariekontoret, enligt vad detta ville erinra sig, efter å de inkomna redovisningshandlingarna tecknat beslut; återstoden av det antecknade beslutet hade vid annan tidpunkt införts efter beslut, tecknat å vederbörlig föredragningslista. Å amiralitetsrådets föredragningslista rörande ifrågavarande ärende kunde man med blotta ögat skönja, att något beslut, troligen »a. a.», förut varit tecknat å listan, men att denna anteckning senare borttagits och överskrivits med beslutet »Återställes genom Am. till vederbörande sedan i nästa punkt upptagna redogörelser inkommit». Beträffande inventeringsinstrumentet överensstämde föredragningslistan och marinförvaltningens diarium ej heller. Huru härmed än förhölle sig, hade Eklund vid ifrågavarande plenum den 1 februari 1927 sig ej annat bekant, än att Näsman var sjuk och nedbruten. Då enligt nuvarande chefens för marinförvaltningen önskan beslut, som ginge efter viss rutin, skulle antecknas före föredragningen å föredragningslistan, syntes det Eklund sannolikt, att beslutet »a. a.» påskrivits föredragningslistan ifråga vid ärendet om Näsmans redovisningar före föredragningen. Mot detta beslut kunde Eklund desto mindre hava något att erinra, som det meddelats Eklund, att ingen som helst brist i de Näsman anförtrodda medlen förefunnes. Skulle vid sammanträdet hava

beslutats, att Näsmans redovisning jämte därtill hörande inventeringsinstrument skulle återställas till honom, sedan de å föredragningslistan upptagna rättade fondredovisningarna med därtill hörande nytt inventeringsinstrument inkommit — något som Eklund nu ej kunde erinra sig — finge Eklund som förklaring för ett deltagande i ett sådant beslut anföra, att Eklund, som på grund av sin tjänstgöring icke blivit insatt i ifrågavarande fonders redovisning, måste hava uppfattat detta beslut såsom en formsak utan reell betydelse. På grund av vad som anförts kunde Eklund icke känna sig ansvarig för detta beslut i den mån därigenom räkenskapshandlingar av betydelse för framtiden gått förlorade.

Inventeringsmännen, revisorerna Silfverswärd och Lindbergh samt t. f. advokatfiskalen Brimberg, lämnade i sitt yttrande i fråga om punkt 3 i militieombudsmannens skrivelse den 17 oktober 1928 en redogörelse av i huvudsak samma innehåll som den av dem i yttrandet den 4 oktober 1928 avgivna.

Beträffande punkt 4 i militieombudsmannens skrivelse anförde Silfverswärd, Lindbergh och Brimberg följande. Någon dag i början av februari 1927 hade de anmodats infinna sig å amiralitetsrådets ämbetsrum. Därvid hade amiralitetsrådet meddelat marinförvaltningens beslut den 1 februari 1927 att det den 15 januari dagtecknade inventeringsinstrumentet skulle på i beslutet anförda grunder till dem återställas. Detta återställande hade ägt rum på det sätt, att deras namn på instrumentet bortklippts och till dem överlämnats.

Med anledning av innehållet i de avgivna yttrandena anhöll militieombudsmannen i skrivelse till chefen för marinförvaltningen den 15 november 1928 om nya yttranden i vissa angivna hänseenden.

Därvid skulle konteramiralen Schneidler med anledning av Wolffs uppgifter meddela, *dels* huruvida det varit i enlighet med av Schneidler lämnad föreskrift eller medgivande, som inventering uppskjutits, till dess de felande medlen insatts å vederbörliga bankräkningar, *dels ock* huruvida och i vad mån av Schneidler lämnats föreskrift angående vad inventeringen skulle avse.

Till svar härå anförde konteramiralen Schneidler följande. Sedan inventeringsmän för fonderna i bruklig ordning tillsatts den 24 december 1926 och amiralitetsrådet Wolff sannolikt den 5 januari 1927 lämnat meddelandet om bristen i fonderna, hade Schneidler av Wolff erhållit den motsedda underrättelsen, att Näsman till sitt förfogande hade medel att ersätta de felande värdehandlingarna och kontanta medlen. I vidare mån än nu sagts hade Schneidler icke befattat sig med inventeringsförfarandet. Det hade således icke varit i enlighet med av Schneidler lämnad föreskrift eller medgivande, som inventering av fonderna uppskjutits, till dess de felande medlen blivit insatta å vederbörliga räkningar, ej heller

hade Schneidler lämnat föreskrift angående vad inventeringen skulle avse. Då sedermera det på grund av nämnda inventeringsuppdrag upprättade instrumentet av den 28 januari 1927 anmälts i marinförvaltningens plenum den 1 februari 1927 tillika med tilläggsredovisningar för den tid, som förflutit efter den 30 juni 1926, hade Schneidler icke funnit anledning tro annat, än att instrumentet utgjorde sådan inventeringshandling, som ämbetsverket den 24 december 1926 gått i författning om att införskaffa.

Inventeringsmännen anmodades uppgiva, vilka åtgärder för fullgörande av inventeringsuppdraget av dem vidtagits före samtalet med Wolff angående sättet för inventeringens utförande.

Revisorerna Silfverswärd och Lindbergh samt t. f. advokatfiskalen Brimberg anförde med anledning härav följande. Beslutet om inventeringens förrättande hade meddelats den 24 december 1926. När beslutet delgivits inventeringsmännen, kunde de nu ej erinra sig, och därom funnes ej något bevis. I allt fall hade någon delgivning ej ägt rum nämnda den 24 december. Lindbergh hade åtnjutit tjänstledighet den 27 och 28 december. Uppmärksammas borde, att Näsman tjänstgjort som amiralitetsråd den 27—31 samma månad. Näsman torde icke hava haft något särskilt intresse av att, i den mån det ankommit på honom, brådska med delgivningen av beslutet. Säkert vore, att inventeringsmännen gått att fullgöra sitt uppdrag, så snart det efter delgivningen av beslutet därom överhuvud taget låtit sig göra. Till fullgörande av inventeringsuppdraget hade inventeringsmännen påbörjat inventeringen den 4 januari för att konstatera fondernas ställning vid inventeringstidpunkten. Inventeringsmännen hade genomgått en del av tillgångarna, varefter en av inventeringsmännen uppsökt Näsman å dennes tjänsterum och anmodat honom att för inventeringsmännen förete fondernas sparkasseböcker samt Knut Ljungbergs fond tillhöriga Stockholms stads 5 procent obligationer å 3,000 kronor. Näsman hade emellertid därvid lämnat något undvikande svar samt avlägsnat sig och icke på länge återvänt till sitt tjänsterum. Påföljande dag hade inventeringsmännen omedelbart anmält förhållandet för Wolff och därvid påpekat, att inventering för budgetåret 1925/1926 skolat ske senast den 1 juli 1926. Wolff hade därvid meddelat inventeringsmännen, att inventeringsuppdraget skulle avse den tidpunkt, då Näsman, som därtill anmodats, inkommit med fortsatt redogörelse för fonderna.

Sedan berörda yttranden inkommit, blev ärendet föremål för ytterligare utredning i skilda hänseenden dels genom förhör och dels genom införskaffande av räkenskapshandlingar för ifrågavarande fonder m. m.

Sedan Näsman, på sätt ovan angivits, den 12 oktober 1928 förklarats häktad, ställdes han under åtal vid Stockholms rådhusrätt. I utslag den 24 oktober 1928 fann rådhusrätten styrkt, *att* Näsman vid skilda tillfällen under räkenskapsåret 1 juli 1925—30 juni 1926 tillgripit och förskingrat

från apotekaren Knut Ljungbergs fond 1,824 kronor 50 öre, från Ostkustrederiernas fond 1,631 kronor 53 öre, från Västkustrederiernas fond 400 kronor, från tandläkaren A. Rydbergs donationsmedel 237 kronor 50 öre och från gåvomedlen för slupen Vasaorden 2,200 kronor, *att* Näsman i juli eller augusti 1925 å bankinrättning obehörigen pantsatt tre apotekaren Knut Ljungbergs fond tillhöriga Stockholms stads 5 procent obligationer av år 1925 till nominellt värde av 3,000 kronor och sedermera, då det lån, för vilket obligationerna lämnats såsom säkerhet, icke kunnat av honom inlösas, låtit försälja obligationerna och för egen räkning förbrukat de av honom genom obligationernas pantsättning och försäljning åtkomna penningarna *samt att* Näsman sedermera uti av honom under november och december 1926 till marinförvaltningen avgivna skriftliga redogörelser för ifrågavarande fonders förvaltning under ovannämnda räkenskapsår upptagit de från varje fond tillgripna penningarna såsom innestående å fondens sparkasseräkning i bank och obligationerna bland vederbörande fonds tillgångar. På grund härav och då av omständigheterna i målet måste anses framgå, att avlämnandet av berörda falska räkenskaper skett i uppsåt att söka dölja de omförmälda tillgreppen av penningar och obligationer, prövade rådhusrätten, i förmågo av 25 kap. 12 och 20 §§ strafflagen, rättvist döma Näsman att varda avsatt från sina befattningar såsom marinintendent och såsom tillförordnad kamrerare hos marinförvaltningen samt hållas till straffarbete två år 10 månader och under viss tid vara underkastad påföljd enligt 2 kap. 19 § strafflagen, varjämte Näsman förklarades ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas.

Sedan Näsman anfört besvär över rådhusrättens utslag hos Svea hovrätt, fann hovrätten i utslag den 17 december 1928 skäl ej vara anfört, som föranledde ändring i rådhusrättens utslag.

* *
*

Genom skrivelse till Konungen den 29 januari 1929 ställde militieombudsmannen konteramiralen Schneidler, marinöverkommissarien Boalt och amiralitetsrådet Wolff under åtal inför Högsta domstolen under yrkande, att Schneidler, Boalt och Wolff måtte jämlikt 25 kap. 17 § strafflagen dömas till ansvar för tjänstefel. Till utveckling av denna talan anförde militieombudsmannen i huvudsak följande.

Punkt 1.

Av såväl polisrapporten som de till militieombudsmannen avgivna yttrandena framginge, att redan i januari 1927 chefen för marinförvaltningen konteramiralen Schneidler, chefen för civilavdelningen marinöverkommissarien Boalt och chefen för kameralbyrån amiralitetsrådet Wolff er-

hållit kännedom om att Näsman tillgripit medel ur ifrågavarande fonder.

Såsom utredningen utvisade, hade Näsman någon dag i början av januari 1927 uppsökt Boalt på dennes ämbetsrum i marinförvaltningen och därvid omtalat, att för Näsman i hans egenskap av redogörare för fonderna förelegat brist i penningar och värdehandlingar samt att det vore bäst, att Näsman anmälde sig för polisen. Oaktat vad sålunda förekommit hade emellertid icke från Boalts sida företagits någon åtgärd i syfte att Näsmans brott skulle bliva i laga ordning beivrat eller ens för undersökning, huruvida brottsligt förfarande förelåge.

Att skyldighet att vidtaga dylika åtgärder ålegat marinöverkommissarien Boalt torde vara ställt utom allt tvivel. Enligt instruktionen för marinförvaltningen den 20 september 1919 (Sv ffs. nr 617/1919) med däri den 31 december 1921 (Sv. ffs. nr 860/1921) gjorda ändringar ålåge det chefen för civilavdelningen att bereda och föredraga ärenden, som anginge ansvar för tjänstefel av marinförvaltningens civila personal, balans-, avskrivnings- och besvärsmål samt övriga ärenden av administrativt-juridisk beskaffenhet (§ 8 mom. 1 i)). Under »ärenden, som angå ansvar för tjänstefel» fölle — i motsats till vad Boalt antoge — även ärende angående ämbetsbrott i den bemärkelse Boalt använde detta ord, försåvitt och i den mån marinförvaltningen hade att taga befattning med ett dylikt ärende, d. v. s. på sakens förberedande stadium. Att det i § 8 av instruktionen använda begreppet »tjänstefel» även innefattade ämbetsbrott i nyss angivna bemärkelse framginge tydligt av följande förhållande. I 5 kap. av instruktionen avhandlades enligt rubriken bland annat »Åtal och ansvar för *tjänstefel*», varmed åsyftades de i § 42 meddelade bestämmelserna i detta ämne. Även sistnämnda paragraf använde begreppet »fel i tjänsten». Det vore emellertid otvivelaktigt, att de i § 42 meddelade reglerna angående forum även gällde för det fall att vederbörande befattningshavare begått sådant fel, som kunde vara att hänföra till ämbetsbrott i den bemärkelse Boalt använde ordet.

Med anledning av vad Boalt i övrigt anfört till försvar för sin underlåtenhet att vidtaga någon åtgärd på grund av Näsmans anmälan ville militieombudsmannen framhålla följande.

Boalt hade bland annat åberopat, att enligt marinförvaltningens instruktion kameralbyrån visserligen formellt tillhörde civilavdelningen, men att i vissa avseenden amiralitetsrådet såsom chef för kameralbyrån vore ledamot av marinförvaltningen och i sådan egenskap sidoordnad med chefen för civilavdelningen och för sig och den personal, som stode till hans förfogande, direkt underställd chefen för marinförvaltningen. I anslutning härtill gjorde Boalt gällande, att chefen för civilavdelningen skulle sakna befogenhet att ingripa i kameralbyråns angelägenheter i allt, som rörde marinförvaltningens uppbörd och medelsförvaltning samt räkenskaper, samt att Näsman i sin egenskap av redogörare för fonderna icke i minsta mån skulle lyda under chefen för civilavdelningen. Oavsett att den av

Boalt sålunda hävdade uppfattningen icke i allo vore riktig — det vore t. ex. givet, att då Näsman såsom redogörare och kamrer i marinförvaltningen hörde till den under civilavdelningen sorterande kameralbyrån, han även, låt vara indirekt, lydde under chefen för civilavdelningen — så hade de åberopade förhållandena icke någon betydelse för bedömande av föreliggande spörsmål. Här hade nämligen icke endast varit fråga om »marinförvaltningens uppbörd och medelsförvaltning samt räkenskaper» utan *frågan hade gällt, huruvida en civil befattningshavare i sin medelsförvaltning gjort sig skyldig till brottsligt förfarande.* Att dylikt förfarande kunde misstänkas föreligga vore uppenbart, då ju Näsman på grund av bristen sagt sig vilja anmäla sig hos polisen.

Boalt hade vidare anfört, att han icke betraktat Näsmans samtal med honom såsom en tjänsteanmälan. Näsmans anmälan hade emellertid berört förhållande i tjänsten, och det måste givetvis vara överordnad tjänstemans plikt att, när till hans kännedom komme, att fel i tjänsten blivit begånget av honom underställd befattningshavare, vidtaga därav påkallade åtgärder. Detta hade så mycket mer varit en tjänsteplikt för Boalt, som ju han i egenskap av chef för civilavdelningen just hade att handlägga ärenden angående tjänstefel.

Boalt hade vidare anfört, att han saknat kännedom om innebörden av Näsmans uppdrag såsom redogörare för fonderna och om det läge, vari Näsman ur redovisningssynpunkt befunnit sig, samt att Boalt därför tänkt sig möjligheten av att, om erforderliga penningmedel omedelbart stode till Näsmans förfogande, något förskingringsbrott icke skulle föreligga. Häremot ville militieombudsmannen framhålla, dels att en undersökning i saken omedelbart skulle hava givit klarhet beträffande Näsmans läge ur redovisningssynpunkt, dels ock att enligt tydliga stadganden i 25 kap. 11 och 12 §§ strafflagen förskingringsbrott förelåge, även om det förskingrade genast av ämbetsmannen ersattes. Dessa stadganden borde givetvis för Boalt, som inom marinförvaltningen representerade den juridiska sakkunskapen, vara väl kända.

Boalt hade vidare anfört, att då han aldrig sett Näsmans räkenskaper eller haft någon anledning att därav taga del, det icke kunnat vara för honom känt, att förfalskning av räkenskaperna kunnat föreligga. Dessa omständigheter torde icke kunna tillmätas någon betydelse för nu förevarande spörsmål. De räkenskaper, som sedermera av såväl rådhusrätten som hovrätten ansetts vara falska, hade ingivits till marinförvaltningen den 23 december 1926 och således funnits tillgängliga vid den tidpunkt, då Näsman gjort sin anmälan till Boalt. Det hade således icke för denne mött någon svårighet att göra sig förvissad om räkenskapernas beskaffenhet. För övrigt vore ju förskingring av ämbetsman straffbar, även om falsk bokföring icke förelåge. I detta sammanhang framhölle även Boalt, att då bristen blivit ersatt, Näsmans brottslighet enligt Boalts uppfattning på sin höjd kunde föranleda avsättning från kamrerareförordnandet men

icke från Näsmans beställning på intendenturkårens stat. Detta Boalts antagande vore, såsom framginge av domstolarnas utslag, icke riktigt. För övrigt kunde givetvis spörsmålet om avsättningspåföljdens omfattning icke hava någon inverkan på frågan om de rättsliga åtgärder, som påkallades av Näsmans anmälan.

Boalt hade slutligen anfört, att han, då någon häktningsplikt icke förelegat, saknat anledning begära marinförvaltningens medverkan för att försäkra sig om Näsmans person samt hade tillagt: »Hade jag i annat syfte rusat åstad med att föredraga ärendet i marinförvaltningen, utrustad endast med Näsmans i upprörd sinnesstämning lämnade uppgifter, hade jag väl gjort mig skyldig till uppenbart tjänstefel.» Med anledning av dessa uttalanden ville militieombudsmannen framhålla, att givetvis annat icke blivit förutsatt eller kunde förutsättas, än att Boalts första åtgärd skulle hava blivit att företaga eller föranstalta om undersökning i saken (jämför uttryckssättet i instruktionen att ärendena skola »*beredas* och föredragas» av vederbörande ledamot) och först sedan dylik undersökning skett, vidtaga de åtgärder, som därav påkallades. Man finge väl antaga, att det sistnämnda från Boalts sida skulle hava kommit att innebära en hemställan, i samband med ärendets föredragning inför marinförvaltningen, om anmälan till vederbörande polismyndighet för de vidare åtgärder, som ankomme på denna, och icke om någon marinförvaltningens »medverkan för att försäkra sig om Näsmans person».

Av utredningen framginge, att Näsman omedelbart efter det han gjort ovannämnda anmälan hos Boalt för Wolff redogjort för nämnda anmälan och vad i övrigt förekommit vid samtalet med Boalt. Sedan Wolff för chefen för marinförvaltningen omtalat vad i saken förekommit samt själv ställt erforderliga medel till förfogande för täckande av bristen i fonderna, hade en vidlyftig undersökning blivit verkställd inom kameralbyrån för utrönande av de belopp, som Näsman tillgripit ur fonderna eller eljest genom sina förskingringar vore skyldig ersätta dessa. Sedan redogörelser för fondernas förvaltning under tiden från och med den 1 juli 1926 blivit uppgjorda och inventeringar vid två olika tillfällen under januari månad 1927 blivit verkställda — varom mera i annat sammanhang — hade de senast upprättade redogörelserna, avseende tiden den 1 juli 1926—26 januari 1927, jämte det den 28 i sistnämnda månad upprättade inventeringsinstrumentet föredragits av Wolff den 1 februari 1927 inför marinförvaltningen. Vid denna föredragning måste hos Wolff hava förelegat full kännedom om såväl Näsmans tillgrepp och förskingringar från fonderna som angående oriktigheten av de i redogörelserna för budgetåret 1925/1926 upptagna utgående behållningarna, såvitt anginge sparkasseräkningarna och de apotekare Knut Ljungbergs fond tillhöriga Stockholms stads 5 procent obligationer å nominellt 3,000 kronor. Det oaktat hade emellertid, såsom av marinförvaltningens protokoll i ärendet framginge, av Wolff såsom föredragande icke gjorts någon hemställan om åtgärd i

syfte att Näsmans brott skulle bliva i laga ordning beivrat. Dylik hemställan borde hava gått ut på sakens överlämnande till chefen för civilavdelningen för dennes vidare åtgärd.

Vad slutligen anginge konteramiralen Schneidler, hade Wolff uppgivit, att Schneidler redan dagen efter det förutnämnda anmälningar skett eller den 5 januari 1927 erhållit en detaljerad redogörelse för vad som förekommit i saken. Schneidler sade i sitt yttrande, att han därvid erfarit, »att vissa värdehandlingar och en del kontanta medel, för vilka Näsman vore redovisningsskyldig, fattades honom» och sade vidare: »Om något brottsligt förfarande av Näsman ingick icke anmälan till ämbetsverket.» Med anledning härav ville militieombudsmannen framhålla, att Schneidler sålunda erhållit kännedom om avsevärda brister i de av Näsman förvaltade fonderna samt att det icke av någon, vare sig Näsman själv eller annan person vid något tillfälle sagts, att dessa brister skulle hava uppkommit på annat sätt än genom olovliga tillgrepp ur fonderna. För övrigt skulle enligt de för fondernas förvaltning meddelade föreskrifterna fondmedlen göras räntebärande och de medel, som icke placerats i obligationer, innestå å bankräkning. Näsman hade således icke någon som helst rätt att mot redovisningsskyldighet disponera över behållningen i fonderna. I den mån kontanta medel och värdehandlingar »fattades» Näsman, *kunde detta följaktligen icke bero på annat förhållande, än att Näsman olovligen tillgripit fondernas medel.* Därest Schneidler till en början svävat i ovisshet om den verkliga karaktären av Näsmans förfarande, hade han under den långa tid, som förflöt från Wolffs anmälan till den 1 februari 1927, då de av Näsman den 26 januari 1927 avgivna redogörelserna föredrogos i marinförvaltningen, under vilken tid inom marinförvaltningen verkställdes utredning om de från varje fond tillgripna beloppen, med lätthet kunnat förskaffa sig ingående kännedom såväl om den verkliga karaktären av Näsmans förfarande som angående tillgreppens omfattning och tillvägagångssättet vid desamma. Den omständigheten att så tilläventyrs ej skett, kunde givetvis ej utgöra tillräckligt försvar för Schneidlers underlåtenhet att vidtaga på honom i egenskap av chef för ämbetsverket ankommande åtgärd i syfte att Näsmans brott bleve föremål för laga beivran. För såvitt Schneidler med sitt yttrande »om något brottsligt förfarande av Näsman ingick icke anmälan till ämbetsverket» skulle vilja göra gällande, att det beträffande en *inom* marinförvaltningen inträffad, till hans kännedom bragt händelse av förevarande art skulle hava erfordrats en till ämbetsverket ställd skriftlig anmälan, ville militieombudsmannen framhålla, att en dylik uppfattning bottnade i ett formalistiskt och givetvis alldeles oriktigt betraktelsesätt.

Schneidler anförde vidare, att enligt hans dåvarande uppfattning förskingring icke borde anses föreligga, förrän det vid inventering påvisats, att brist verkligen förelåg. Att en sådan uppfattning, vilken Schneidler numera icke syntes vidhålla, ej vore riktig vore uppenbart. Densamma

stode i strid med förutnämnda bestämmelser i 25 kap. 11 och 12 §§ strafflagen. Om Schneidler icke själv ägt kännedom om dessa lagbestämmelser, hade det varit hans plikt att förskaffa sig dylik kännedom. Något hinder härför hade icke behövt möta med hänsyn till den juridiska sakkunskap, som funnes representerad inom marinförvaltningen bland dess ledamöter.

Härutöver ville militieombudsmannen framhålla, att även med utgångspunkt från den uppfattning om inventerings betydelse i förevarande hänseende, som Schneidler sade sig hava hyst, denna uppfattning i allt fall icke kunde vara tillämplig i nu föreliggande fall. Att i detta fall den uppkomna bristen icke »påvisats vid inventering» hade nämligen uteslutande berott på den omständigheten, att inventeringen, i strid med gällande föreskrifter, uppskjutits att äga rum först sedan felande medel blivit tillskjutna och insatta å bankräkningar. Även om Schneidler icke — såsom Wolff uppgivit — lämnat någon direkt föreskrift i fråga om inventeringen, hade det ju varit honom bekant, att inventering ej verkställts, oaktat brist upptäckts.

Schneidler sade vidare, att någon anledning att misstänka falsk bokföring så mycket mindre förefunnits, som Näsman själv meddelat, att medel fattades. Med anledning härav ville militieombudsmannen till en början hänvisa till, att förskingring vore straffbar, även om densamma icke vore förenad med falsk bokföring. Vidare kunde militieombudsmannen icke finna, att det saknats *anledning* att misstänka falsk bokföring. Den omständigheten att Näsman, sedan han ej lyckats anskaffa medel till ersättande av tillgreppen ur fonderna, anmält sig själv kunde icke äga någon betydelse i detta avseende, såvitt anginge räkenskaper, som avgivits *före* nämnda anmälan. Den falska bokföring, som domstolarna funnit vara för handen, hade förefunnits i de av Näsman den 23 december 1926 ingivna räkenskaperna för budgetåret 1925/1926. Dessa räkenskaper hade anmälts den 24 december 1926 i marinförvaltningen i närvaro av Schneidler. Oaktat då icke förefunnits någon anledning att taga närmare kännedom om räkenskapernas innehåll, hade anledning därtill funnits i och med att bristen i fonderna blivit känd. I varje fall kunde Schneidlers underlåtenhet att förskaffa sig dylik kännedom givetvis icke åberopas till försvar för försummelsen att vidtaga åtgärd i syfte att Näsmans brott bleve föremål för laga beivran.

Schneidler droge av vad han anfört den slutsatsen, att vad som vid ifrågavarande tidpunkt kommit till hans kännedom icke givit honom anledning vidtaga några åtgärder för Näsmans lagförande inför domstol. Militieombudsmannen kunde icke dela denna uppfattning. Tvärtom ansåge militieombudsmannen, att de faktiska omständigheter, som framkommit i samband med Näsmans angivelse mot sig själv och den därefter inom marinförvaltningen verkställda utredningen, med tydlighet givit vid handen, att Näsman begått åtminstone förskingring i ämbetet. Förhållandena

kunde näppeligen vara klarare än i föreliggande fall, där vederbörande själv anmält sig och tillgreppen styrktes av räkenskaper och verkställd utredning. Att det oaktat då icke av chefen för marinförvaltningen vidtagits någon åtgärd i syfte att Näsmans brott skulle bliva föremål för laga beivran torde icke stå i överensstämmelse med de ämbetsplikter, som enligt instruktionen för marinförvaltningen och sakens natur ålegat chefen för ämbetsverket. Det var marinförvaltningen såsom sådan, som förvaltade ifrågavarande fonder, vilket framginge av Kungl. Maj:ts beslut angående fonderna, § 2 mom. 4 i instruktionen för marinförvaltningen samt § 17 i kungörelsen om marinförvaltningens kassarörelse den 16 november 1917 (Sv. ffs. nr 896/1917). Vidare vore enligt § 28 i instruktionen chefen för marinförvaltningen Kungl. Maj:t ansvarig för ärendenas jämna och ändamålsenliga gång och pliktig att tillse, att en var av marinförvaltningens personal med nit och drift fullgjorde sina skyldigheter, så att alla ärenden *behörigen* (här kurs.) och så skyndsamt som möjligt avgjordes och expedierades. I detta chefens allmänna åliggande inbegrepes uppenbarligen skyldighet att, där brottsligt förfarande inom det honom anförtrodda verket kommit till hans kännedom, vidtaga vederbörliga åtgärder i syfte att sådant förfarande bleve föremål för undersökning och laga beivran.

Genom sin ovan angivna underlåtenhet att med anledning av vad under januari månad 1927 kommit till deras kännedom vidtaga vederbörliga åtgärder i syfte att Näsmans brott skulle bliva föremål för laga beivran hade Schneidler, Boalt och Wolff enligt militieombudsmannens uppfattning gjort sig skyldiga till allvarlig försummelse i ämbetet. Militieombudsmannen ansåge sig hava så mycket större skäl att beivra denna underlåtenhet, som densamma medfört åsidosättande av ett viktigt statsintresse, nämligen att oredlighet i förvaltningen, där den uppdagades, bleve föremål för bestraffning enligt gällande lag. Det borde icke vara statens egna myndigheter medgivet att genom underlåtenhet att vidtaga på dem ankommande åtgärder föranleda, att gällande lagar icke bleve tillämpade.

Punkt 2.

Enligt kungl. kungörelsen den 15 december 1905 med föreskrifter rörande inventering hos redogörare för verk eller inrättning, vars räkenskap för granskning skulle överlämnas till kammarrätten (Sv. ffs. nr 76/1905), vilken kungörelse i vissa avseenden ändrats dels genom kungörelsen den 31 december 1920 (Sv. ffs. nr 891/1920) dels genom kungörelsen den 23 maj 1924 (Sv. ffs. nr 133/1924) skulle till styrkande av den i räkenskaperna utbalanserade behållning inventering förrättas å sista söckendagen av räkenskapsåret, efter det in- och utbetalningarna för dagen upphört, eller, där hinder därför mötte, å det nästföljande årets första söckendag, förrän in- och utbetalningarna på samma dag tagit sin början. Då räkenskaper-

na för ifrågavarande fonder fördes för budgetår, innebure denna föreskrift, att räkenskaperna för budgetåret 1925/1926 skolat vara färdigställda av redogöraren före budgetårets utgång samt att inventering enligt 1905 års kungörelse för styrkande av behållningen den 30 juni 1926 skolat verkställas senast den 1 juli samma år. Enligt vad inventeringsmännen uppgivit, hade också i förevarande hänseende i regel förfarits på det sätt, att räkenskaperna för fonderna varit iordningställda någon dag före räkenskapsårets slut och därvid avlämnats till amiralitetsrådet, som anmält frågan inför marinförvaltningen, varvid inventeringsmän förordnats å sådan tid, att de kunnat förrätta inventering vid den i kungörelsen föreskrivna tidpunkten.

Räkenskaperna för budgetåret 1925/1926 hade först den 23 december 1926 av Näsman ingivits till marinförvaltningen, varefter inventeringsmän förordnats påföljande dag. Vid budgetårets utgång hade Näsman själv tjänstgjort såsom amiralitetsråd, vilket förhållande förklarade, att någon på amiralitetsrådet ankommande åtgärd icke då blivit vidtagen för räkenskapernas avlämnande och inventerings förrättande. Emellertid hade amiralitetsrådet Wolff från och med den 19 augusti 1926 inträtt i utövning av sitt ämbete. Han hade därvid givetvis varit pliktig att såsom chef för kameralbyrån tillse, att Näsman, som i egenskap av redogörare för fonderna lydde under honom, fullgjorde sina skyldigheter med avseende å räkenskapernas avlämnande. Enligt vad han själv uppgivit, hade Wolff emellertid först någon dag i medio av december månad vidtagit någon åtgärd för att få räkenskaperna avlämnade. I kungl. kungörelsen den 23 maj 1924 angående avlämnande till riksräkenskapsverket av årsräkenskaper m. m. (Sv. ffs. nr 178/1924) föreskreves, att marinförvaltningens räkenskaper skulle avlämnas till riksräkenskapsverket senast den 15 september näst efter räkenskapsårets utgång, dock att avlämnandet skulle kunna anstå till den 1 november. Före den i 1924 års kungörelse angivna tidpunkten skulle räkenskaperna även hava undergått revision inom marinförvaltningen. I förevarande fall hade så icke skett. Räkenskaperna, som före nyssnämnda tidpunkt icke ens varit avlämnade av Näsman, hade således ännu mindre dessförinnan varit föremål för någon handläggning å revisionskontoret. Det ankomme givetvis på chefen för kameralbyrån att tillse, att ifrågavarande föreskrifter efterlevdes.

Wolff hade således, såvitt anginge den tid under vilken han själv förvaltat amiralitetsrådsämbetet, begått försummelse i ämbetet, icke blott i fråga om honom åliggande tillsyn över att redovisning för fonderna för budgetåret 1925/1926 snarast möjligt avgåves och inventering förrättades, utan även därutinnan att han ej tillsett, att räkenskaperna före den i kungörelsen av den 23 maj 1924 föreskrivna tidpunkten blivit dels överlämnade till marinförvaltningens revision för granskning dels avlämnade till riksräkenskapsverket.

Punkt 3.

Såsom framginge av den verkställda utredningen, hade, oaktat Näsmans redogörelser för budgetåret 1925/1926 ingivits till marinförvaltningen den 23 december 1926 och i anledning härav inventeringsmän förordnats påföljande dag, inventering ej ägt rum förrän den 15 och den 28 januari 1927, sedan den yppade bristen i fonderna blivit täckt och felande medel insatts å bankräkningarna. Dessa inventeringar hade dessutom endast avsett behållningen i fonderna vid inventeringstillfällena men icke den i redogörelserna för budgetåret 1925/1926 upptagna behållningen vid budgetårets slut den 30 juni 1926.

Den i förutnämnda kungl. kungörelse den 15 december 1905 (Sv. ffs. nr 76/1905) föreskrivna inventering skulle ske till styrkande av den i räkenskapen utbalanserade behållningen. Vid inventeringen skulle:

a) uppräknas den kontanta behållningen;

b) angivas det belopp, som kunde vara å upp- och avskrivnings- eller giro- eller annan löpande räkning i bankinrättning innestående;

c) genomgås samtliga värde- och säkerhetshandlingar.

Vad förevarande fonder anginge, så skulle medlen i desamma enligt de för fonderna gällande föreskrifterna göras räntebärande, vadan någon kontant behållning i fonderna icke skulle förefinnas. Något behov härav torde med hänsyn till ordningen för utgifternas bestridande för övrigt icke hava förelegat. De redogörelser, som Näsman avgivit för budgetåret 1925/1926, hade icke heller upptagit någon kontant behållning. Detta hade, enligt vad militieombudsmannen inhämtat, icke heller varit fallet med föregående redogörelser för fonderna. Den inventering, som enligt föreskrifterna i 1905 års kungörelse skulle äga rum med anledning av redogörelserna för budgetåret 1925/1926, hade således till ändamål att utröna, huruvida vid räkenskapsårets slut den 30 juni 1926 funnits de värdehandlingar och de behållningar å bankräkningar, som i räkenskaperna blivit upptagna såsom utgående behållningar i fonderna nämnda dag. Den omständigheten att inventering icke ägt rum inom den i nyssnämnda författning föreskrivna tid kunde självfallet icke föranleda därtill, att ett konstaterande av fondernas ställning vid räkenskapsårets slut skulle kunna underlåtas. Det hade ej heller behövt möta det minsta hinder att konstatera, huruvida de i räkenskaperna upptagna behållningarna i värdehandlingar och å bankräkningar funnits den 30 juni 1926. Vad behållningarna å sparkasseräkningarna anginge, funnes dessa ju angivna i sparkasseböckerna; till styrkande av riktigheten av dessa kunde, därest så ansetts erforderligt, utdrag av respektive bankkonton hava erhållits. Vad värdehandlingarna anginge, skulle ju antingen handlingarna i original eller ock av riksgäldskontoret eller riksbanken utfärdade förvaringsbevis angående desamma finnas i marinförvaltningens kassavalv. Med hänsyn till ordningen för utbekommande av handlingar, förvarade

på detta sätt, hade det vid en i januari 1927 verkställd inventering likaväl som vid den undersökning, som sedermera verkställts av riksräkenskapsverket, kunnat konstateras, huruvida handlingarna funnits den 30 juni 1926. För övrigt kunde tilläggas, att enligt vad militieombudsmannen inhämtat av redogörelser med tillhörande inventeringsinstrument för föregående år, redogörelserna i allmänhet icke avgivits förrän någon tid efter räkenskapsårets utgång. Denna omständighet hade icke hindrat, att inventeringen gällt tillgångarna vid räkenskapsårets utgång. Såsom exempel på inventeringar, verkställda på detta sätt, bifogades avskrifter av inventeringsinstrument, hörande till redogörelser för tiden 1 januari—30 juni 1923. Dessa handlingar utvisade, att inventering verkställts en à två månader efter räkenskapsårets utgång men i allt fall gällt behållningen vid denna tidpunkt.

Av det anförda framginge, att då inventering verkställts, utan att därvid angivits, huruvida behållningarna i räkenskaperna för budgetåret 1925/1926 vid räkenskapsårets utgång förefunnits, detta innebure ett uppenbart åsidosättande av föreskrifterna i nyssnämnda kungl. kungörelse. I verkligheten hade ju någon inventering i anslutning till redogörelserna för budgetåret 1925/1926 helt enkelt icke alls blivit verkställd.

Sedan nya redogörelser upprättats för tiden 1 juli 1926—26 januari 1927 samt i anslutning till dessa redogörelser förnyad inventering verkställts den 28 i sistnämnda månad, hade samtliga redogörelser för tiden efter den 30 juni 1926, d. v. s. såväl de den 15 januari som de den 26 januari dagtecknade, samt inventeringsinstrumenten av den 15 och den 28 januari den 1 därpå följande februari av Wolff anmälts i marinförvaltningen. Därvid hade icke av Wolff framställts någon anmärkning mot det förhållandet, att inventering ej blivit verkställd i fråga om behållningarna i fonderna den 30 juni 1926.

Det hade ålegat Wolff såsom chef för marinförvaltningens redovisnings- och räkenskapsväsen att tillse, att de i 1905 års författning meddelade föreskrifterna efterlevdes. Denna författnings såväl anda som ordalag måste innebära, att, även om inventering verkställdes senare än vid där angiven tidpunkt, densamma skulle, i den mån så kunde ske, verkställas på det sätt, att därav framginge, huruvida i räkenskaperna utbalanserad behållning vid räkenskapsårets utgång förefunnits eller icke. Att en inventering av dylikt slag icke verkställts, vore så mycket mer anmärkningsvärt, som just härigenom Näsmans olovliga tillgrepp ur fonderna icke, såsom vederbort, blivit genom inventeringsinstrument konstaterade.

Även i annat avseende måste anmärkning riktas mot inventeringsförfarandet. Ehuru i samband med den redan påbörjade inventeringen brist blivit upptäckt, hade inventeringen ej fullföljts för bristens konstaterande utan ägt rum först sedan å fondernas bankräkningar insatts de belopp, vartill bristen beräknats uppgå. Även med utgångspunkt från den uppfattningen, att inventering icke skulle avse annat än ställningen

vid inventeringstillfället, hade således ett fel blivit begånget. Ansvaret för detta fel drabbade i främsta rummet Wolff, ty enligt vad han själv medgivit och inventeringsmännen bekräftat, hade han, sedan inventeringsmännen efter inventeringsförrättningens avbrytande anmält, att behållningen i fonderna den 30 juni 1926 icke dåmera kunde styrkas, meddelat inventeringsmännen, att inventering skulle förrättas först sedan redogörelser för tiden efter den 30 juni 1926 avgivits; varvid uppenbarligen förutsatts, att felande medel dessförinnan skulle tillföras fonderna. Den omständigheten, att, sedan bristen redan upptäckts, kontanta medel under viss tid funnits hos Wolff för täckande av bristen, vore utan betydelse, då ju dessa medel icke funnits vid inventeringens påbörjande och för övrigt icke heller sedermera tillförts fonderna förrän omedelbart före inventeringen den 15 januari.

Således hade genom direkt ingripande av Wolff inventering av fonderna blivit verkställd på sådant sätt, att den brist, som förefunnits redan vid utgången av räkenskapsåret den 30 juni 1926, icke framgått av inventeringen. Ett dylikt sätt att förrätta inventering kunde uppenbarligen ej vara riktigt.

På grund av vad sålunda anförts lade militieombudsmannen i denna punkt Wolff till last, att han icke — i vad på honom ankommit — tillsett, att de i januari 1927 verkställda inventeringarna avsett fondernas ställning den 30 juni 1926 eller ens den ställning, som fonderna haft, då inventeringsförfarandet påbörjats, utan i stället angivit inventeringarna skola avse fondernas ställning vid senare tidpunkt.

Punkt 4.

Såsom under punkt 3. nämnts, hade amiralitetsrådet Wolff den 1 februari 1927 inför marinförvaltningen föredragit dels de redogörelser för fonderna, som avgivits av Näsman för tiden 1 juli 1926—26 januari 1927, dels ock det i anslutning till dessa redogörelser den 28 januari 1927 upprättade inventeringsinstrumentet. Enligt protokollet hade därvid meddelats vissa beslut i fråga om nämnda redogörelser och inventeringsinstrument. I amiralitetsrådets föredragningslista för den 1 februari 1927 funnes därjämte i fråga om de av Näsman den 15 januari 1927 avgivna redogörelserna för fonderna samt det samma dag dagtecknade inventeringsinstrumentet följande beslut antecknat: »Återställes genom Am. till vederb. sedan i nästa pkt. upptagna redogör. inkommit.» Detta beslut vore även antecknat i amiralitetsrådets rotel. I marinförvaltningens diarium funnes däremot för redogörelserna den 15 januari två olika beslut antecknade nämligen dels »1/2 a.a.» och dels »Mfns beslut enl. prot. 1/2 1927: återställas till vederbörande gm Am.». Dessa båda anteckningar, vilka skett av olika personer, hade, enligt vad marinförvaltningens aktuarie upplyst, verkställts vid skilda tillfällen, den sist införda på anmodan av

Wolff. I marinförvaltningens diarium funnes däremot för inventeringsinstrumentet den 15 januari endast antecknat beslutet: »a.a.». Det vore upplyst, att även i amiralitetsrådets föredragningslista för redogörelserna och inventeringsinstrumentet av den 15 januari först funnits antecknat ett beslut »a.a.», men att denna anteckning bortraderats och ersatts med förut angivna anteckning därstädes, samt att denna anteckning införts av konteramiralen Schneidler. Även i amiralitetsrådets rotel hade före den där nu befintliga anteckningen funnits en annan anteckning, som borttagits.

Med hänsyn till vad i ärendet blivit upplyst, kunde militieombudsmannen endast betrakta de ledamöter i marinförvaltningen, som ostridigt deltagit i beslutet om handlingarnas återställande, nämligen Schneidler och Wolff, såsom ansvariga för beslutet.

Att beslutet om handlingarnas återställande vore oriktigt torde vara otvivelaktigt. Ifrågavarande handlingar hade ingivits till marinförvaltningen samt införts såväl i marinförvaltningens diarium som i amiralitetsrådets rotel. Inventeringsinstrumentet hade därjämte legat till grund för den granskning av redogörelserna för budgetåret 1925/1926, som verkställts inom marinförvaltningens revision. Ifrågavarande handlingar vore sålunda offentliga handlingar. Marinförvaltningen ägde därför givetvis icke besluta om deras återställande. Detta beslut hade, såsom framginge av vad i ärendet blivit upplyst angående det sätt, på vilket detsamma blivit verkställt, i verkligheten inneburit, att handlingarna blivit förstörda.

Ifrågavarande beslut vore så mycket mera anmärkningsvärt, som skiljaktigheterna mellan å ena sidan redogörelserna och inventeringsinstrumentet av den 15 januari och å andra sidan redogörelserna av den 26 i samma månad med därtill hörande inventeringsinstrument av den 28 januari just hänförde sig till förhållanden, som sammanhängde med Näsmans förskingringar. Oavsett de olika uppgifter, som förekommit angående skiljaktigheten mellan nämnda grupper av handlingar, vore utrett, att skiljaktigheten hänförde sig till räntor, som borde hava erhållits å fondernas sparkasseräkningar, därest Näsman icke tillgripit och förskingrat medel för fonderna utan enligt marinförvaltningens föreskrift haft medlen insatta å bank.

Genom ifrågavarande beslut hade Schneidler och Wolff begått uppenbart tjänstefel. Detta fel vore för Wolffs del så mycket allvarligare, som det för Wolff såsom den i redovisnings- och granskningsväsende särskilt sakkunnige måste hava varit uppenbart, att de med beslutet avsedda handlingarna utgjort räkenskapshandlingar, vilkas förstörande under inga förhållanden kunde vara tillåtet.

Över militieombudsmannens åtalsmemorial avgåvo Schneidler, Boalt och Wolff förklaringar, varjämte ytterligare skriftväxling förekom i målet.

Genom utslag den 27 februari 1929 har Kungl. Maj:t allenast på det sätt ändrat hovrättens utslag i målet mot Näsman, att tiden för det straffarbete, vartill Näsman gjort sig förfallen, bestämts till ett år sex månader.

Den 12 december 1929 meddelade Kungl. Maj:t utslag i målet. I utslaget yttrades följande.

Vad anginge militieombudsmannens under punkt 1 framställda ansvarsyrkanden mot Schneidler, Boalt och Wolff, vore i målet utrett, att samtliga de tilltalade i början av januari månad 1927 erhållit vetskap om de av Näsman gjorda förskingringarna. Oavsett att penningmedel omedelbart därefter ställts till förfogande för täckande av bristen, hade det ålegat de tilltalade att föranstalta om åtal mot Näsman. Denna skyldighet hade ålegat Schneidler såsom ämbetsverkets chef, Boalt såsom chef för civilavdelningen och i denna egenskap skyldig att bereda och föredraga bland annat ärenden om ansvar för tjänstefel av marinförvaltningens civila personal samt Wolff såsom chef för den till civilavdelningen hörande kameralbyrån och sålunda Näsmans närmaste förman.

Beträffande militieombudsmannens under punkt 2 framställda ansvarsyrkande mot Wolff, vore i målet upplyst, att Wolff vid tiden för utgången av budgetåret 1 juli 1925—30 juni 1926 åtnjutit ledighet från sitt ämbete och först den 19 augusti 1926 återinträtt i utövningen därav. Det kunde icke läggas Wolff såsom försummelse i ämbetet till last, att han därefter underlåtit att förvissa sig om att under tiden för hans ledighet redovisning för fonderna avgivits och inventering beträffande dessa förrättats. Med hänsyn till vad i målet blivit utrett angående omfattningen av marinförvaltningens räkenskaper samt till omständigheterna i övrigt kunde Wolff ej heller anses hava gjort sig skyldig till ansvar därigenom, att han icke särskilt kontrollerat, att räkenskaperna beträffande fonderna medföljt övriga räkenskaper, då dessa överlämnats för revision inom ämbetsverket och avlämnats till riksräkenskapsverket.

Vidkommande ansvarsyrkandet mot Wolff under punkt 3 kunde det icke anses hava ålegat Wolff att, sedan inventering försummats vid utgången av budgetåret 1 juli 1925—30 juni 1926, söka vid den inventering, som skolat förrättas i anledning av förordnandet den 24 december 1926, få återgiven fondernas verkliga behållning den 30 juni 1926. Däremot låge det Wolff till last, att han fördröjt inventeringen, vilken begynte den 4 januari 1927, så att den kommit att avse fondernas behållning, sedan bri-

sten blivit täckt. Berörda förfarande, som enligt vad Wolff måste hava insett kunnat föranleda, att Näsmans förskingringsbrott undgått uppmärksamhet vid räkenskapernas granskning i riksräkenskapsverket, måste emellertid uppfattas såsom en följd av Wolffs intagna ståndpunkt, att åtal mot Näsman skäligen icke borde ifrågakomma, sedan bristen blivit täckt. Med anledning härav kunde samma förfarande icke betraktas såsom ett särskilt ämbetsbrott utan allenast såsom en fortsättning av det tjänstefel, vartill Wolff gjort sig skyldig genom att icke, i vad på honom ankom, föranstalta om anställande av åtal mot Näsman.

I fråga om ansvarsyrkandena mot Schneidler och Wolff under punkt 4 måste det väl anses hava under föreliggande omständigheter inneburit felaktigt förfarande, att genom beslutet den 1 februari 1927 vissa handlingar, som kunnat åtminstone i någon mån tjäna såsom bevis om Näsmans brottsliga förfarande, avförts från räkenskaperna, men då även berörda beslut måste uppfattas såsom en fortsättning av tjänstefelet att icke föranstalta om åtal mot Näsman, funne Kungl. Maj:t särskilt ansvar icke kunna ådömas Schneidler och Wolff för vad de i detta avseende låtit komma sig till last.

På grund av vad sålunda anförts funne Kungl. Maj:t i anledning av militieombudsmannens ansvarstalan de tilltalade böra fällas till ansvar, Schneidler och Wolff jämlikt 25 kap. 17 § och 4 kap. 3 § strafflagen för underlåtenhet att föranstalta om åtal mot Näsman och för deltagande i beslutet den 1 februari 1927 ävensom Wolff därjämte för det sätt, varpå inventeringarna i januari månad 1927 verkställts, samt Boalt jämlikt 25 kap. 17 § strafflagen för underlåtenhet att föranstalta om åtal mot Näsman.

I fråga om det straff, som borde ådömas envar av de tilltalade, vore hänsyn att taga till följande omständigheter, nämligen å ena sidan beträffande dels Schneidler, att han för sin uppfattning, att åtal mot Näsman icke borde anställas, haft visst stöd i det förhållandet, att Boalt och Wolff, vilka båda vore lagfarne, icke påyrkat dylik åtgärd, och dels Wolff att han av egna medel tillskjutit vad som erfordrades för täckande av den uppkomna bristen samt å andra sidan beträffande Boalt, att det måste anses åligga honom såsom särskild tjänsteplikt att tillse, att tjänstefel av den civila personalen bleve beivrade.

Kungl. Maj:t prövade förty lagligt döma de tilltalade att för försummelse och oförstånd i ämbetet böta, Schneidler 200 kronor, Boalt 400 kronor och Wolff 400 kronor.

I målets avgörande av Högsta domstolen deltogo justitieråden Petrén, Carlson, Wedberg, Molin och Lindhagen.

Justitierådet Wedberg var av skiljaktig mening i den mån följande av honom avgivna yttrande utvisar:

»Beträffande ansvarsyrkandet i punkt 2 är jag ense med Justitierådet Lindhagen.

Vad angår åtalet i övriga punkter är utrett att samtliga de tilltalade i början av januari 1927 erhöllo vetskap om de av Näsman gjorda förskingringarna. Ehuru Wolff omedelbart ställde egna medel till förfogande för täckande av bristen, har det ålegat de tilltalade att föranstalta om åtal mot Näsman. Denna skyldighet har åvilat Schneidler såsom ämbetsverkets chef, Boalt såsom chef för civilavdelningen och i denna egenskap skyldig att bereda och föredraga bland annat ärenden om ansvar för tjänstefel av marinförvaltningens civila personal samt Wolff såsom chef för den till civilavdelningen hörande kameralbyrån och sålunda Näsmans närmaste förman. De tilltalade ha av oförstånd underlåtit fullgöra samma skyldighet, och som ett led i denna försummelse ingår att Wolff fördröjt den inventering, som begynt den 4 januari 1927, så att den kommit att avse fondernas behållning efter det bristen blivit täckt. Däremot kan det icke anses ha ålegat Wolff att tillse att inventeringen komme att utvisa fondernas behållning den 30 juni 1926; och beslutet den 1 februari 1927 om vissa handlingars återställande till Näsman bör, om än felaktigt, icke föranleda ansvar.

På grund av nu sagda och med hänsyn till övriga omständigheter i målet prövar jag lagligt döma de tilltalade, jämlikt 25 kapitlet 17 § strafflagen, att för oförstånd i ämbetet böta Schneidler 100 kronor samt Boalt och Wolff vardera 200 kronor.»

3. Åtal mot t. f. chef för arméförvaltningens fortifikationsdepartement, för det medel utanordnats, oaktat Kungl. Maj:t förut avslagit framställningar om anslag till samma ändamål.

Vid en av militieombudsmannen den 21 november 1927 förrättad inspektion av Västmanlands trängkår inhämtades vid granskning av regementskrigsrättens protokoll, att den 2 november 1925 inför krigsrätten förekommit ett mål mot chefen för kåren överstelöjtnanten Hj. Tannlund och majoren N. G. Psilander. Av nämnda protokoll samt av ett flertal andra sedermera infordrade handlingar framgick följande.

I ett den 26 januari 1924 av Psilander i egenskap av kårbefälhavare avgivet förslag till stat för arrende-, jordskylds- och tomtöresmedel vid Västmanlands trängkår för budgetåret 1924/1925 upptogos under erforderliga utgifter dels inläggning av parkettgolv i två rum i chefsbostaden för en beräknad kostnad av 1,200 kronor, dels uppsättning av staket omkring viss del av chefsbostaden i enlighet med en förslaget bifogad ritning för en beräknad kostnad av 550 kronor.

I ett den 29 januari 1924 över detta förslag till stat avgivet yttrande anförde arméfördelningschefen i fråga om de sålunda föreslagna utgifterna. Kårchefens framställning om inläggande av parkettgolv i två rum i chefsbostaden i Väsby avstyrktes med hänsyn till att golven i ifrågava-

rande byggnad, som endast varit tagen i bruk sedan den 18 december 1920, icke vore i behov av omläggning. Förslaget om uppsättning av staket omkring viss del av området för chefsbostaden avstyrktes, enär arméfördelningschefen ansåge ifrågavarande anläggning icke för det dåvarande vara av behovet påkallad.

Sedan arméförvaltningens fortifikations- och civila departement med anledning härav i det förslag till stat, som departementen ingåvo till Kungl. Maj:t, för sin del icke upptagit nämnda poster, fastställde Kungl. Maj:t genom beslut den 20 juni 1924 stat för arrende-, jordskylds- och tomtöresmedel för budgetåret 1924/1925 för samtliga truppförband. I staten för Västmanlands trängkår blevo därvid ifrågavarande två poster icke upptagna.

I kårens förslag till stat för arrende-, jordskylds- och tomtöresmedel för budgetåret 1925/1926, vilket avgavs av Tannlund såsom kårchef den 25 januari 1925, upptogs ånyo under erforderliga utgifter uppsättning av staket omkring viss del av chefsbostaden till en beräknad kostnad av 550 kronor, varjämte i stället för inläggning av parkettgolv i två rum i chefsbostaden upptogs omläggning av nämnda golv till en beräknad kostnad av 350 kronor.

Vad sålunda föreslagits blev visserligen tillstyrkt av arméfördelningschefen — vilket, enligt vad denne uppgav i en den 20 augusti 1925 dagtecknad skrivelse till Tannlund, delvis berodde därpå att en av arméfördelningschefen i oktober 1924 förrättad inspektion av kasernvården vid kåren givit vid handen, att arbetena i fråga redan blivit utförda — men sedan arméförvaltningens fortifikations- och civila departement för sin del icke upptagit nämnda två poster i sitt till Kungl. Maj:t avgivna statförslag, yttrade Kungl. Maj:t i beslut den 6 juni 1925, varigenom staterna för ifrågavarande medel vid samtliga truppförband för budgetåret 1925/1926 fastställdes, att Kungl. Maj:t funnit vissa i ärendet gjorda framställningar icke kunna bifallas, däribland 900 kronor för omläggning av golv i chefsbostaden vid Västmanlands trängkår och anordnande av staket omkring bostaden. I den av Kungl. Maj:t fastställda staten för Västmanlands trängkår blevo fördenskull ifrågavarande poster icke upptagna.

Sedan arméfördelningschefen sedermera infordrat förklaring av Tannlund till att arbetena utförts utan tillstånd och utan att medel därför i behörig ordning anvisats, meddelade Tannlund i ett den 21 augusti 1925 avgivet yttrande, att han under år 1923 låtit uppsätta staketet, enär det på grund av chefsbostadens läge utmed allmänna landsvägen blivit olidligt att icke hava området inhägnat, samt att han under år 1924 låtit omlägga de två golven i chefsbostaden, enär dessa golv varit bristfälliga. I skrivelse till arméförvaltningens fortifikationsdepartement den 3 september 1925 bragte arméfördelningschefen vad sålunda förekommit till departementets kännedom.

Sedan Tannlund på anmodan meddelat, att ifrågavarande arbeten ut-

förts genom tygverkstäderna vid kåren och att kostnaderna uppdebiterats på dessa verkstäder, titel 357, blev Tannlund därefter på föranstaltande av arméförvaltningens fortifikations- och intendentsdepartement ställd under åtal vid kårens regementskrigsrätt.

Vid krigsrätten yrkade åklagaren ansvar å Tannlund jämlikt 130 § strafflagen för krigsmakten för det ifrågavarande arbeten utförts, innan anslag funnits tillgängliga och beträffande staketet, innan bemyndigande lämnats till detsammas uppförande. Arméförvaltningens ombudsman framställde därjämte vid krigsrätten å kronans vägnar ersättningsanspråk mot såväl Tannlund som Psilander, mot den sistnämnde emedan han såsom kasernofficer icke reserverat sig mot Tannlunds beslut om arbetenas utförande.

Krigsrätten meddelade den 2 november 1925 utslag i målet av följande innehåll: Tannlund hade i egenskap av chef för Västmanlands trängkår genom beslut, som fattats på föredragning av dåvarande kasern- och tygofficeren vid kåren Psilander, låtit *dels* i början av sommaren år 1923 uppföra ett staket kring chefsbostaden vid kåren, *dels* under juni månad 1924 omlägga golven i matsalen och herrummet i samma bostad. Båda besluten hade fattats, utan att anslag till arbetena blivit i vederbörlig ordning beviljade, och hade kostnaderna, nämligen 403 kronor 50 öre för staketets uppförande och 118 kronor för omläggningen av golven, i kårens räkenskaper påförts tygverkstäderna titel 357. De av Tannlund sålunda fattade besluten funne krigsrätten innefatta tjänstefel, vilka emellertid, med hänsyn till vad Tannlund till sitt fredande anfört, måste anses begångna under synnerligen förmildrande omständigheter. Krigsrätten prövade förty rättvist att jämlikt 130 och 138 §§ strafflagen för krigsmakten döma Tannlund för oförstånd i tjänsten i särskilda avseenden till arrest utan bevakning i två dagar. Tannlund och Psilander, såsom med Tannlund gemensamt ansvarig för besluten, förpliktades därjämte att, vilkendera gälda gitte, ersätta kronan ovannämnda, av besluten föranledda utgifter med tillhopa 521 kronor 50 öre.

Detta utslag vann laga kraft.

I en den 8 december 1925 dagtecknad, till Konungen ställd underdånig ansökning anhöll därefter Tannlund å egna och Psilanders vägnar, att Kungl. Maj:t måtte i nåder befria dem från ifrågavarande betalningsansvar samt av arrende-, jordskylds- och tomtöresmedel till kostnadernas täckande anvisa 521 kronor 50 öre. Sedan chefen för V. arméfördelningen avgivit yttrande över denna ansökning och därvid avstyrkt densamma, förklarade arméförvaltningens fortifikationsdepartement i ett den 16 januari 1926 dagtecknat yttrande, att departementet, i anslutning till vad av arméfördelningschefen i ärendet anförts, ansåge sig icke kunna tillstyrka ansökningen. Genom beslut den 5 februari 1926 förklarade därefter Kungl. Maj:t, att ansökningen icke föranledde någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Redan innan målet mot Tannlund och Psilander anhängiggjorts vid krigsrätten, hade Tannlund, med anledning av skrivelse från arméfördelningschefen den 22 augusti 1925, i ett den 24 i samma månad avgivet förslag till stat för arrende-, jordskylds- och tomtöresmedel vid kåren för budgetåret 1926/1927 åter upptagit under erforderliga utgifter uppsättning av staket omkring viss del av chefsbostadens område samt omläggning av golven i två rum i chefsbostaden till samma beräknade kostnad, 900 kronor, som upptagits i statförslaget för budgetåret 1925/1926. Denna post blev emellertid även nu, oaktat arméfördelningschefen tillstyrkt densamma, av arméförvaltningens fortifikationsdepartement icke upptagen i dess till Kungl. Maj:t avgivna förslag till stat för kåren.

I den vid 1926 års riksdag framlagda statsverkspropositionen vidtogs den förändringen i redovisningssättet beträffande arrende-, jordskylds- och tomtöresmedlen, att inkomster och utgifter för dessa medel redovisades i riksstaten. Detta skedde sålunda, att å särskild titel under ordinarie reservationsanslaget till byggnader, övningsfält och skjutbanor (byggnadsanslaget) upptogs beräkning av inkomster och utgifter för de fastigheter, vilka förut redovisats under arrende-, jordskylds- och tomtöresmedlen. Till grund för denna beräkning låg, såvitt angår Västmanlands trängkår, en stat, vari det av Tannlund begärda beloppet 900 kronor uteslutits. Sedan riksdagen bifallit vad Kungl. Maj:t äskat i anslag till byggnader m. m., fastställde Kungl. Maj:t genom beslut den 14 maj 1926 stat för byggnadsanslaget för budgetåret 1926/1927. I denna stat upptogs bland kostnader för sådana lantförsvaret tillhörande fastigheter, vilka förut redovisats under arrende-, jordskylds- och tomtöresmedlen, för Västmanlands trängkår samma belopp, som legat till grund för Kungl. Maj:ts beräkning i statsverkspropositionen. Med tillämpning av denna stat fastställde arméförvaltningens fortifikationsdepartement den 26 maj 1926 specialstat för ifrågavarande anslagstitel vid kåren under budgetåret 1926/1927, i vilken specialstat det av Tannlund begärda beloppet 900 kronor följaktligen ej heller upptogs.

I en därefter till arméförvaltningens fortifikationsdepartement ställd, den 29 juni 1926 dagtecknad ansökning anhöll Tannlund, att departementet måtte anvisa medel dels till inhägnad av området omkring chefsbostaden dels till drivning och hyvling (omläggning) av golven i chefsbostadens matsal och herrum, varvid Tannlund — under uppgift att ifrågavarande arbeten såsom ofrånkomligen behövliga på Tannlunds bekostnad utförts genom kårens tygverkstäder för respektive 403 kronor 50 öre och 118 kronor eller tillsammans 521 kronor 50 öre — anhöll, att departementet måtte bevilja honom ersättning med nämnda belopp.

I ett över denna ansökning den 5 juli 1926 avgivet yttrande upptog arméfördelningschefen, vad som förut förekommit vid fastställande av stater för ifrågavarande medel vid kåren, krigsrättens utslag samt Kungl. Maj:ts

beslut den 5 februari 1926 i anledning av Tannlunds till Kungl. Maj:t ställda ansökan, varefter arméfördelningschefen fortsatte: Anledningen till att kårchefen nu återkomme till fortifikationsdepartementet med anhållan att få de honom av krigsdomstol ådömda kostnaderna för ifrågavarande arbeten ersatta utan att i skrivelsen på minsta sätt omnämna vad som förut tilldragit sig i ärendet och utan att anföra några nya skäl för sin framställning, kunde arméfördelningschefen ej finna förklarlig. Ehuru arméfördelningschefen i och för sig skulle vilja tillstyrka en framställning om befrielse för kårchefen från den honom ålagda ersättningsskyldigheten, ansåge han sig dock, med hänsyn dels till vad han tidigare i yttrande över Tannlunds till Kungl. Maj:t ställda ansökning anfört dels därtill att Kungl. Maj:t i de fastställda staterna för budgetåren 1925/1926 och 1926/1927 avslagit gjorda framställningar om beviljande av för ändamålet erforderliga medel, dels ock slutligen därtill att kårchefen genom domstols lagakraftägande utslag dömts ersättningsskyldig och Kungl. Maj:t efter gjord underdånig framställning icke funnit sig föranledd att utanordna medel till ersättande av kostnaderna för ifrågavarande arbeten, icke kunna tillstyrka den gjorda framställningen.

Genom beslut den 14 juli 1926, meddelat av översten C. G. W. Gartz i egenskap av tjänstförrättande chef för departementet på föredragning av tjänstförrättande chefen för kasernbyrån numera majoren Iwan Axell, ställde emellertid fortifikationsdepartementet till kårchefens förfogande dels ett belopp av 403 kronor 50 öre för »inlösen» av det kring chefsbostaden uppsatta stängslet, dels ett belopp av 118 kronor såsom ersättning för drivning och hyvling av golven i chefsbostaden, vilka båda arbeten i beslutet angåvos hava utförts på kårchefens bekostnad. I beslutet föreskrevs tillika, att ifrågavarande medel skulle redovisas å titel 763.

I skrivelse den 20 april 1928 anmodade militieombudsmannen översten Gartz och majoren Axell att inkomma med yttrande med anledning av arméförvaltningens fortifikationsdepartements nämnda beslut den 14 juli 1926. Gartz och Axell anförde därefter i ett gemensamt avgivet yttrande följande. Den av Tannlund bebodda bostadsbyggnaden hade uppförts genom fortifikationsdepartementets kasernbyrås försorg efter förslag och ritningar, uppgjorda inom samma byrå. Kostnaderna hade däremot bestritts från de under departementets civilbyrå stående arrende-, jordskylds- och tomtöresmedel. Redan vid förslagets uppgörande hade det varit tydligt, att ett staket omkring tomten skulle bliva nödvändigt. Gårdstomt och plantering gränsade omedelbart till stora utfartsvägen från Sala, vilken väg vore starkt frekventerad av luffare och annat löst folk. På grund av anslagets knapphet hade staketet icke omedelbart kunnat komma till utförande, men hade från kasernbyrån ställts i utsikt, att medel därtill skulle anvisas, så snart tillgång funnes. Enligt Tannlunds uppgift hade han ansett sig hava löfte av arméfördelningschefen, att staketet skulle

upptagas i staten för arrende-, jordskylds- och tomtöresmedel. Tannlund hade då varit nog oförsiktig att låta uppföra staketet, innan några medel anvisats. När sedermera förslaget om staket av arméfördelningschefen avstyrkts och inga medel anvisats, hade kostnaden måst bokföras på tygverkstäderna, som utfört arbetet. Att detta förfaringssätt varit felaktigt vore uppenbart och Tannlund hade av krigsrätten dömts till ansvar och blivit ålagd att jämte Psilander ersätta verkstadskassan dess utgifter. Det hade varit den verkstadskassan felaktigt påförda kostnaden, som skolat ersättas; däremot hade det varit kronans skyldighet att snarast möjligt anskaffa erforderlig inhägnad. Det torde icke inom arméns alla bostadsbyggnader kunna uppvisas någon med tillnärmelsevis lika utsatt läge, som icke blivit av kronan försedd med stängsel. Att Tannlunds nådeansökan icke blivit av fortifikationsdepartementet tillstyrkt hade, om Gartz och Axell icke missminde sig, berott på att den utmynnat i en framställning att slippa ersätta verkstadskassan, en begäran som uppenbarligen varit orimlig. I och med att arrende-, jordskylds- och tomtöresmedelsfonden försvunnit och uthyrningsbostäderna ställts under kasernbyrån, hade medel funnits disponibla för staketets uppförande, och då det nuvarande staketet betalats av Tannlund och sålunda varit hans egendom, hade departementet beslutat anvisa medel till detsammas inlösande.

* *
*

Genom skrivelse till Kungl. Maj:t den 4 oktober 1928 ställde militieombudsmannen översten Gartz under åtal inför Högsta domstolen för vad han i förevarande hänseende låtit komma sig till last under yrkande, att Gartz måtte härför fällas till ansvar enligt 25 kap. 17 § allmänna strafflagen. Efter redogörelse för vad i ärendet förekommit anförde militieombudsmannen härvid följande.

Av den förebragta utredningen framginge, att i tre olika från kåren avgivna statförslag för arrende-, jordskylds- och tomtöresmedel, nämligen förslagen till stater för budgetåren 1924/1925, 1925/1926 och 1926/1927, under föreslagna utgifter upptagits en post för uppsättande av staket omkring viss del av chefsbostadens område men att, sedan arméförvaltningens fortifikationsdepartement för vart och ett av nämnda budgetår i sitt till Kungl. Maj:t ingivna förslag till stat för ifrågavarande medel icke upptagit berörda post, densamma icke heller upptagits i den sedermera för varje budgetår fastställda staten. På samma sätt förhölle sig med den i statförslagen från kåren för budgetåren 1925/1926 och 1926/1927 såsom föreslagen utgift upptagna posten för omläggning av två golv i chefsbostaden, i det att nämnda post ej upptagits i de för sistnämnda två budgetår fastställda staterna. Vidare framginge, att Kungl. Maj:t avslagit ovannämnda ansökan av Tannlund och Psilander — en ansökan som, i mot-

sats till vad i förklaringen antoges, ingalunda endast gått ut på att erhålla befrielse från ådömt betalningsansvar utan *även* avsett, att Kungl. Maj:t måtte av arrende-, jordskylds- och tomtöresmedel till ifrågavarande kostnaders täckande anvisa det av krigsrätten utdömda beloppet 521 kronor 50 öre.

Frågan om anvisande av medel till nu ifrågavarande kostnader hade således ett flertal gånger varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning och beslut. Redan på grund av Kungl. Maj:ts ställning av högsta förvaltningsmyndighet över arméförvaltningen låge det i sakens natur, att Tannlunds ansökan den 29 juni 1926 till arméförvaltningens fortifikationsdepartement icke bort av departementet avgöras utan bort hänskjutas till Kungl. Maj:ts prövning. Då Kungl. Maj:t i särskilt beslut avslagit en ansökan om anvisande av medel till täckande av ifrågavarande kostnader och då Kungl. Maj:t dessutom, med uteslutande av begärt belopp för dessa kostnader, fastställt stat *för just det budgetår,* vars anslag genom fortifikationsdepartementets ifrågavarande beslut blivit belastat, hade detta beslut helt enkelt inneburit en ändring i vad Kungl. Maj:t sålunda i saken beslutat.

Men icke nog härmed. Departementet hade genom nämnda beslut anvisat medel, utan att dylika stått till departementets förfogande för det ändamål, varom fråga varit. För klargörande av denna fråga vore det erforderligt att först lämna en redogörelse för tillkomsten och innebörden av den förändring med avseende å redovisningen av arrende-, jordskylds- och tomtöresmedel, som vidtagits för tiden från och med budgetåret 1926/1927.

Före nämnda budgetår voro arrende-, jordskylds- och tomtöresmedel, vilka i huvudsak utgjordes av inkomster härflytande av en del under lantförsvaret lydande jordbruksfastigheter m. m., icke upptagna på riksstaten. Varje truppförband, som hade dylika medel till disposition, plägade årligen avgiva förslag till stat för desamma, upptagande såväl inkomster som utgifter, varefter, sedan vederbörande arméfördelningschef och arméförvaltningens fortifikationsdepartement yttrat sig över de avgivna förslagen, Kungl. Maj:t fastställde stater, särskilt för varje truppförband.

Riksdagens under år 1924 församlade revisorer föreslogo i sin till 1925 års riksdag avgivna berättelse angående granskningen av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden den 1 januari—den 30 juni 1923 (sid. 10 ff.) en förändring med avseende å redovisningen av arrende-, jordskylds- och tomtöresmedlen. Efter att hava lämnat en redogörelse för tillkomsten av ifrågavarande medel m. m. anförde revisorerna.

För vinnande av största möjliga ordning och reda i förvaltningen vore det enligt revisorernas mening önskvärt, att bestämda föreskrifter meddelades rörande användningen av ifrågavarande fondmedel. Så länge fondens inkomster vore jämförelsevis ringa, finge avsaknaden av dylika fö-

reskrifter anses hava varit av mindre betydelse, men med hänsyn till storleken av fondens nuvarande inkomster måste detta krav framträda allt starkare. Härtill komme, att genom de förändringar beträffande riksstatsanslagen å fjärde huvudtiteln, som under de senaste åren ägt rum, ett uppdragande av bestämda gränser mellan å ena sidan de inkomster, som borde tillgodoföras anslagen, och de utgifter, som borde belasta desamma, samt å andra sidan fondens inkomster och utgifter måste anses vara ur redovisningssynpunkt nödvändigt. Därest det skulle visa sig möta vissa svårigheter att exakt angiva de inkomster och utgifter, som borde redovisas å fonden, kunde jämväl den utvägen anlitas, att låta fondens inkomster och utgifter i huvudsak ingå i ordinarie byggnadsanslaget. Genom detta tillvägagångssätt skulle givetvis därjämte vinnas en icke obetydlig förenkling beträffande redovisningen av inkomsterna från lantförsvarets fastigheter och byggnader m. m. samt utgifterna för desamma.

Sedan arméförvaltningens fortifikations- och civila departement avgivit förklaring i ämnet — därvid departementen hävdat den uppfattningen, att ordinarie byggnadsanslagets medel och arrendemedlen alltjämt borde hållas skilda från varandra samt redovisas under olika titlar — anförde 1925 års riksdag uti skrivelse nr 157, punkt 1, i detta avseende följande.

Vad revisorerna yttrat rörande redovisningen av arrende-, jordskylds- och tomtöresmedlen, syntes riksdagen utvisa, att en förändring härutinnan vore påkallad. Det kunde nämligen icke anses stå i god överensstämmelse med numera gällande praxis i avseende å redovisningen av statsverkets inkomster och utgifter, att så pass betydande belopp som de, varom här vore fråga, icke komme till synes i riksstaten och härigenom undandroges statsregleringen. Följden härav hade också blivit, att överskottet å arrendemedlen ofta kunnat disponeras på ett flertal olika ändamål, vilka till sin natur varit sådana, att de bort tillgodoses av lantförsvarets anslag till extra utgifter.

Riksdagen, som icke kunde dela de av arméförvaltningen uttalade betänkligheterna mot en förändring i fråga om redovisningen av arrendemedlen, hölle alltså före, att ifrågavarande inkomster och utgifter för framtiden borde i en eller annan form uppföras på riksstaten. Härvid torde emellertid de av arméförvaltningen framförda önskemålen om att ifrågavarande medel borde redovisas för sig utan att sammanföras med andra i riksstaten upptagna medel, kunna utan olägenhet vinna beaktande, exempelvis på det sättet, att en särskild titel för arrendemedlen upplades under ordinarie byggnadsanslaget. Det syntes riksdagen önskvärt, att den sålunda ifrågasatta förändringen rörande sättet för redovisningen av här berörda inkomster och utgifter genomfördes från och med budgetåret 1926/1927.

— —

På grund av det anförda anhölle riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om sådan förändring av det nuvarande redovisningssättet beträffande fjärde huvudtitelns (lantförsvarets) arrende-, jordskylds- och tomtöresmedel, att inkomster och utgifter för dessa medel från och med budgetåret 1926/1927 redovisades å riksstaten.

Över denna riksdagens skrivelse avgåvo arméförvaltningens fortifikations- och civila departement utlåtande samt anförde därvid huvudsakligen följande.

Därest, i enlighet med riksdagens uttalade önskan, en förändring med avseende å dispositionen och redovisningen av ifrågavarande fondmedel nu skulle ske, ansåge departementen enklast, att gränsen mellan lantförsvarets fastigheter såsom direkt tjänande försvarsändamål och såsom avkastningsdomäner icke längre uppehölles. Denna gräns måste enligt förhållandenas natur, då samma fastighet ofta tjänade båda dessa intressen, ofta vara vag, och dess försvinnande kunde därför anses vara till viss fördel. Departementen ansåge sålunda lämpligt, att medel för de utgifter, som nu upptoges i stat för arrende-, jordskylds- och tomtöresmedlen, anvisades å ordinarie byggnadsanslaget, men ej under särskild titel utan i samband med medel för övriga utgifter under anslaget. Däremot kunde departementen ej tillstyrka, att de inkomster, som nu inginge till arrendefonden, upptoges under byggnadsanslaget. Det syntes departementen nämligen icke hava varit avsett, vare sig av statsrevisorerna eller av riksdagen, att utgifterna under byggnadsanslaget skulle göras beroende av ifrågavarande inkomster. En praktisk och enkel anordning syntes vara, att samtliga inkomster av lantförsvarets fastigheter redovisades under en alldeles särskild inkomsttitel å riksstaten. Beträffande dessa inkomster borde vid en sådan anordning uppgöras en beräkning vid slutet av varje år, och kunde hänsyn till de beräknade inkomsterna tagas vid statsregleringen för nästpåföljande budgetår.

Ett villkor för denna anordnings lämplighet vore emellertid, att en tillräcklig summa ställdes till fortifikationsdepartementets förfogande *för mötande av oväntade utgifter under budgetåret* (här kurs.). De utgifter, som nu bestredes från arrendemedlen, vore nämligen ofta synnerligen svårberäkneliga och samtidigt av natur att ej kunna utan skada uppskjutas. Sådana omständigheter som t. ex. skogsbrand eller annan eldsvåda, utgången av taxeringsmål, åläggande att stensätta ett vägstycke, deltagande i ett dikningsföretag, kunde medföra omedelbara utgifter till betydande belopp. På grund härav borde enligt departementets mening — *förutom de medel, som erfordrades för bestridande av de på förhand beräknade utgifterna — visst belopp ställas till fortifikationsdepartementets förfogande för oförutsedda utgifter* (här kurs.).

I statsverkspropositionen till 1926 års riksdag (prop. nr 1, 4 huvudtiteln sid. 174) anförde chefen för försvarsdepartementet följande:

»Vad arméförvaltningens fortifikations- och civila departement andra-

git såsom skäl till sin särskilda ståndpunkt i frågan har icke synts mig vara av så avgörande betydelse, att jag därpå funnit mig böra grunda förslag till riksdagen. Emellertid torde få medgivas, att, med hänsyn till de utgifters art, vartill byggnadsanslagets medelstillgångar hädanefter skulle komma att avses, svårighet kan uppstå att med den tillförlitlighet, som torde vara önskvärd, verkställa beräkning av det erforderliga anslagsbehovet. Ur sådan synpunkt vill jag därför icke motsätta mig, att, såsom departementet ifrågasatt, *en viss summa under anslaget avses att stå till fortifikationsdepartementets förfogande för oberäknade utgifter* (här kurs.). —

I anslutning till det anförda tillstyrker jag, att från och med nästkommande budgetår å särskild titel under ordinarie byggnadsanslaget upptages beräkning av de inkomster och utgifter, vilka hänföra sig till ifrågavarande fondmedel.»

Då departementschefen i fråga om anslagstiteln för arrende-, jordskylds- och tomtöresmedlen samt Järvafältets arrendemedel, med ledning av infordrade uppgifter rörande de beräknade inkomsterna och utgifterna, för budgetåret 1926/1927 ansåg sig kunna beräkna en behållning av 94,000 kronor, blev det belopp, som Kungl. Maj:t av riksdagen begärde såsom ordinarie reservationsanslag till byggnader, övningsfält och skjutbanor (det s. k. ordinarie byggnadsanslaget) för nämnda budgetår upptaget till ett belopp, som med 94,000 kronor understeg det eljest såsom erforderligt beräknade.

Sedan riksdagen beviljat det av Kungl. Maj:t äskade beloppet å ordinarie byggnadsanslaget (se riksdagens skrivelse nr 74 p. 5), fastställde Kungl. Maj:t genom förutnämnda beslut den 14 maj 1926 stat för nämnda anslag. I nämnda stat upptogs bland annat, under titel VII, till »oförutsedda utgifter m. m. för sådana lantförsvaret tillhörande fastigheter, vilka hittills redovisats under arrende-, jordskylds- och tomtöresmedel», ett belopp av 80,000 kronor, vilket belopp arméförvaltningens fortifikationsdepartement skulle äga disponera såsom reservationsanslag. I nämnda beslut föreskrev Kungl. Maj:t tillika bland annat, att i den fastställda staten omförmälda anslagsmedel icke utan Kungl. Maj:ts medgivande finge anlitas till täckande av brister i fråga om behov, vartill medel av anslaget blivit av Kungl. Maj:t anvisade.

Efter denna redogörelse fortsatte militieombudsmannen vidare.

Nyssnämnda titel VII vore i den av arméförvaltningen för budgetåret 1926/1927 upprättade liggaren över de i riksstaten uppförda anslag å fjärde huvudtiteln upptagen såsom nr 763; och det vore å denna titel, som de av arméförvaltningens fortifikationsdepartement genom beslutet den 14 juli 1926 beviljade medlen enligt föreskrift i beslutet skulle redovisas.

Såväl den för ifrågavarande anslagstitel angivna rubriken som den av arméförvaltningen och chefen för försvarsdepartementet lämnade motive-

ringen för inrättande av samma anslagstitel gåve med all önskvärd tydlighet vid handen, att ändamålet med anslaget *endast* vore, att arméförvaltningen därigenom skulle sättas i tillfälle tillgodose sådana utgiftsbehov, som icke kunde förutses eller beräknas och på den grund ej kunnat uppföras å de ordinarie staterna. Den omständigheten att i anslagets rubrik angåves, att medlen skulle användas till »oförutsedda utgifter m. m.» kunde icke hava annan betydelse än att, förutom de i egentlig mening oförutsedda utgifterna, d. v. s. sådana som icke alls kunnat förutses vid staternas uppgörande, även de utgifter, som vore därmed jämförliga, t. ex. sådana som, ehuru förutsedda, ej kunde på förhand till storleken beräknas, finge bestridas med medel å detta anslag. Även om det i något enstaka fall skulle kunna råda tvekan, om en utgift vore hänförlig till den kategori, för vilken detta anslag vore avsett, så torde det under alla förhållanden vara alldeles uteslutet, att därunder skulle kunna föras utgifter, som redan flera gånger varit under Kungl. Maj:ts och arméförvaltningens prövning och, änskönt upptagna i framlagda förslag till stater, blivit avslagna och uteslutna i de fastställda staterna. Att denna slutsats vore riktig framginge tydligt av den ovan anförda, av Kungl. Maj:t i samband med fastställande av staten för byggnadsanslaget meddelade föreskriften, att å den fastställda staten omförmälda anslagsmedel icke utan Kungl. Maj:ts medgivande finge anlitas till täckande av brister i fråga om behov, vartill medel av anslaget blivit av Kungl. Maj:t anvisade. Då med anledning av denna föreskrift det för oförutsedda utgifter avsedda anslaget icke finge användas till täckande av brist, som uppstått i fråga om ett å den ordinarie staten upptaget behov, så vore det uppenbart, att anslaget ännu mindre finge användas till täckande av ett behov, för vilket, oaktat framställning därom gjorts, Kungl. Maj:t icke alls beviljat några medel.

I detta sammanhang torde även böra framhållas, att Kungl. Maj:t i den förteckning över beräknade inkomster och utgifter för arrende-, jordskylds- och tomtöresmedlen för budgetåret 1927/1928, som på grund av en från riksdagens sida uttalad önskan intagits i statsverkspropositionen till 1927 års riksdag (se prop. nr 1, 4. huvudtiteln sid. 154) ifrågavarande anslag angivits vara avsett att »disponeras av fortifikationsdepartementet för oförutsedda utgifter».

Av vad sålunda anförts framginge, att arméförvaltningens fortifikationsdepartement saknat befogenhet att, såsom skett genom beslutet den 14 juli 1926, bevilja medel till de av Tannlund begärda ändamålen. Vid sådant förhållande torde vad i förklaringen anförts beträffande nödvändigheten av de ifrågakomna arbetena sakna betydelse för spörsmålet huruvida nämnda beslut kunde anses lagligen grundat eller icke. För ifrågavarande beslut vore Gartz ansvarig och hade han genom beslutet enligt

militieombudsmannens uppfattning gjort sig skyldig till tjänstefel, vilket militieombudsmannen, med hänsyn till sakens principiella betydelse, icke ansett sig kunna underlåta att beivra.

Kungl. Maj:t meddelade utslag i målet den 23 december 1929. I utslaget yttrades följande. Då Gartz, som vore ansvarig för departementets ifrågavarande beslut, på sätt militieombudsmannen anfört genom beslutets meddelande visat oförstånd i ämbetet, prövade Kungl. Maj:t jämlikt 25 kap. 17 § strafflagen lagligt döma Gartz att härför böta 100 kronor.

4. Korkmatta pålagd i chefsbostad, utan att medel därför beviljats.

I samband med en av chefen för V. arméfördelningen i januari 1926 förrättad inspektion av Västmanlands trängkår upprättade dåvarande expeditionsintendenten vid arméfördelningsstaben, kaptenen T. Reuterswärd en den 26 januari 1926 dagtecknad promemoria, innehållande vissa iakttagelser rörande tygverkstädernas vid kåren förvaltning. I denna promemoria anförde kaptenen Reuterswärd bland annat. Av den vid tygverkstäderna förda arbetsboken framginge, att den 12 augusti 1924 påläggning av korkmatta verkställts i chefsbostaden och att kostnaden 76 kronor 80 öre bokförts å titel 973. Ifrågavarande post syntes emellertid icke återfinnas i den till arméförvaltningen insända medelsredovisningen.

Sedan arméfördelningschefen i skrivelse den 11 februari 1926 anmodat kårchefen, överstelöjtnanten Hj. Tannlund att med anledning av de i promemorian angivna iakttagelserna inkomma med förklaring, översände Tannlund med skrivelse den 8 mars 1926 ett av förutvarande tygofficeren vid kåren, majoren N. G. Psilander i ämnet avgivet yttrande. I detta yttrande anförde Psilander, att korkmattan i chefsbostadens kök och serveringsrum inlagts i stället för reparation av golven samt att kostnaden 76 kronor 80 öre, för såvitt han då kunde erinra sig det, balanserats till räkenskapsåret 1925/1926.

I skrivelse den 1 maj 1926 till arméförvaltningens fortifikationsdepartement bragte arméfördelningschefen en del vid ovannämnda inspektion framkomna anmärkningar till departementets kännedom. Därvid anförde arméfördelningschefen i nu förevarande hänseende följande. Kårchefen hade i skrivelse den 27 augusti 1923 hos arméfördelningschefen gjort framställning om inläggande av korkmatta i regementskvartermästarens rum. Genom svarsskrivelse den 4 oktober samma år hade arméfördelningschefen anfört, att kostnaden för inläggande av korkmatta ej kunde bestridas av medel ställda under fortifikationsdepartementets förvaltning. Kårchefen borde sålunda icke hava svävat i okunnighet om att han vid inläggande av ifrågavarande korkmatta i sitt kök och serve-

ringsrum förfarit enligt arméfördelningschefens mening oriktigt. Vad som emellertid gjorde denna sak ytterligare anmärkningsvärd vore, att kostnaden enligt tygverkstädernas räkenskaper avförts å titel 973. Så vore dock icke förhållandet. Någon korkmatta kunde ej i de från kåren insända räkenskaperna återfinnas. Däremot hade kårchefen i sitt förslag till stat för titel 973 den 26 januari 1924 begärt bland annat 45 kronor till reparation av golvet i sitt serveringsrum, en framställning, som genom fortifikationsdepartementets skrivelse den 2 juni 1924 bifallits. I byggnadsredogörelsen från Västmanlands trängkår för budgetåret 1924/1925 den 20 november 1925 vore detta golv också upptaget såsom repererat för en kostnad av 45 kronor.

Med anledning av sålunda lämnade uppgifter anmodade militieombudsmannen chefen för Västmanlands trängkårs avvecklingsorganisation att verkställa den utredning i ämnet, som med ledning av för honom tillgängliga handlingar eller inhämtade upplysningar kunde förebringas.

Den 11 maj 1928 avgav dåvarande chefen för berörda avvecklingsorganisation överstelöjtnanten K. Erhardt yttrande i ärendet, vari anfördes följande. Korkmattan hade inköpts genom tygverkstäderna och betalts å titel 357. Den anslagstitel, kol. 973, som sedan skulle ersätta korkmattan, hade varit utan medel, då överföring skulle verkställas, varför utgiften 76 kronor 80 öre balanserats till nästföljande budgetår. Någon överföring från kol. 973 till kol. 357 å ovanstående belopp hade ej blivit gjord.

Sedermera insändes från avvecklingsorganisationen yttranden i ärendet av överstelöjtnanten Tannlund, majoren Psilander och tygunderofficeren fanjunkaren E. Andersson ävensom protokoll vid utredning, som verkställts med anledning av militieombudsmannens skrivelse.

Överstelöjtnanten Tannlund anförde därvid, så vitt nu är i fråga, följande. Arméförvaltningens fortifikationsdepartement syntes hava godtagit åtgärden med korkmattor såsom en klok och tillåten form för reparation, då efter arméfördelningschefens skrivelse till nämnda departement den 1 maj 1926 ingen anmärkning mot Tannlund utställts före tiden för Västmanlands trängkårs indragning. Tannlund kunde givetvis nu efter ytterligare 2 1/4 års förlopp och utan tillgång till några handlingar icke avgiva annan förklaring än den 8 mars 1926. Då golven i serveringsrum och kök år 1924 skulle repareras — Tannlund förmodade, att anslagsposten 45 kronor gällt båda rummen — ville Tannlund minnas, att sakkunnig hantverkare tillstyrkt inläggande av korkmatta — rummen voro på grund av sitt läge mot norr synnerligen kalla — i stället för uppbrytande, omhyvling och omläggning. När majoren Psilander förklarat, att han balanserat posten 76 kronor 80 öre till räkenskapsåret 1925/1926, torde hans tankegång — efter vad Tannlund kunde förstå — hava varit att, då kostnaden för reparationen av golven i serveringsrum och kök överstigit anslaget 45 kronor, balansera denna till dess att under följande

år å posten »mindre reparationer» under titeln »arrende-, jordskylds- och tomtöresmedel» skillnaden mellan 76 kronor 80 öre och 45 kronor funnes disponibel. Att i arbetsboken för tygverkstäderna — vilka också sorterat under Psilander — vederbörande upptagit reparationen av golven under benämningen »påläggning av korkmatta», ehuru Psilander såsom kasernofficer avsett och ansett sig oförhindrad bokföra den å titel 973, torde möjligen vara förklarligt.

Majoren Psilander anförde följande. Utöver vad Psilander i sitt yttrande till arméfördelningschefen anfört, hade han ej något att tillägga. Han hade avgått från sin befattning som kasern- och tygofficer och hade sig intet bekant om, hur efter denna tid förfarits med likviderandet av de i skrivelsen omtalade korkmattorna. Att Psilander år 1924 i egenskap av tygofficer skulle hava uppfört sagda kostnader i tygverkstädernas räkenskaper under titel 973 ville och kunde han ej förneka, då han nu ej erinrade sig, hur därmed förhölle sig. Om så skett, hade Psilander intet att anföra till sitt försvar, alldenstund han givetvis hade sig bekant, att dylika kostnader ej kunde bestridas av medel, ställda under fortifikationsdepartementets förvaltning.

Fanjunkaren Andersson yttrade följande. Korkmattan hade inköpts genom tygverkstäderna och betalts å titel 357. Den anslagstitel kol. 973, som sedan skulle ersätta korkmattan, hade varit utan medel, då överföring skulle verkställas, varför utgiften 76 kronor 80 öre balanserats till nästföljande budgetår. Någon överföring från kol. 973 till kol. 357 å ovanstående belopp hade ej sedan blivit gjord.

Vid den omförmälda utredningen uppgav fanjunkaren Andersson vidare följande. Innan korkmattan pålades, hade golvet i serveringsrummet reparerats för det i militieombudsmannens skrivelse angivna beloppet 45 kronor. I arbetsboken hade därefter kostnaderna för korkmattorna, vilka inköpts å titel 357, antecknats att betalas å kol. 973. Då denna anslagstitel emellertid saknat medel, hade titel 357 icke erhållit ersättning för mattorna.

I skrivelse till arméförvaltningens fortifikations- och intendentsdepartement den 13 juni 1928 anhöll militieombudsmannen härefter, att departementen ville, efter utredning, verkställd med ledning av trängkårens räkenskaper och de upplysningar, som eljest kunde inhämtas, inkomma med utlåtande i ärendet, varvid upplysning i nedannämnda hänseenden skulle lämnas.

1) Huru hade kostnaderna för korkmattan bokförts i räkenskaperna? Därvid skulle särskilt angivas, å vilken titel densamma betalats, samt, därest överföring skett, vilken titel densamma slutligen fått belasta.

2) Hade tygverkstäderna bestritt kostnaden för påläggningen av korkmattan? Om så vore fallet, vilken anslagstitel hade denna kostnad fått belasta och till vilket belopp kunde densamma uppskattas?

3) Hade medel anvisats till inköp och påläggning av ifrågavarande korkmatta?

4) Hade den i byggnadsredogörelsen för budgetåret 1924/1925 upptagna reparationen av golvet i chefsbostadens serveringsrum verkställts? Hade reparationen även omfattat golvet i köket? Huru hade kostnaden för reparationen bokförts i räkenskaperna?

5) Hade, därest den i punkt 4) omförmälda reparationen även omfattat golvet i köket, medel därtill stått till kårchefens förfogande?

Arméförvaltningens fortifikations- och intendentsdepartement avgåvo det begärda utlåtandet den 3 november 1928 och anförde däri följande.

Departementet åberopade innehållet av tre i ärendet utav t. f. bokhållaren å fortifikationsdepartementet, chefen för intendentsdepartementets tekniska revision samt bokhållaren å intendentsdepartementet avgivna memorial jämte en vid den sistnämndes memorial fogad bilaga. Fortifikationsdepartementet ville härutöver för sin del anmäla, att departementet beträffande den i fjärde momentet av militieombudsmannens skrivelse begärda utredningen icke vore i stånd att lämna några upplysningar utöver dem, som framginge av t. f. bokhållarens förberörda memorial.

I de ifrågavarande memorialen anfördes bland annat följande:

I memorialet av t. f. bokhållaren vid fortifikationsdepartementet yttrades beträffande punkt 1) i militieombudsmannens skrivelse, att den omhandlade korkmattan syntes hava bekostats från anslag under intendentsdepartementets förvaltning, titel 357, och att kostnaden för mattan sedermera icke överförts till någon under fortifikationsdepartementets förvaltning stående redovisningstitel, utan alltjämt syntes belasta titel 357. Beträffande punkt 3) yttrades, att några medel icke anvisats av fortifikationsdepartementet till inköp eller påläggning av ifrågavarande korkmatta. Beträffande punkt 4) anfördes, att av byggnadsredogörelsen och räkenskapen att döma allenast golvet i serveringsrummet reparerats, att kostnaden härför bokförts å titel 973, juni månads räkenskap verifikation nr 1730, men att räkningen vore summariskt avfattad: »Reparation av dörrar, fönster och golv i chefsbostaden kronor 161: 15.» I fråga om punkt 5) anfördes slutligen, att några medel till reparation av golvet i köket icke stått till kårchefens förfogande.

I memorialet av chefen för intendentsdepartementets tekniska revision anfördes angående punkt 2) följande. Av upplysningarna i ärendet syntes framgå, att tygverkstäderna verkställt påläggningen av ifrågavarande korkmatta. Huruvida tygverkstäderna bestritt några kostnader för påläggningen torde däremot svårligen kunna avgöras. Arbetet kunde nämligen hava verkställts antingen av å ordinarie stat anställd personal eller ock av vid tygverkstäderna anställda extra arbetare. I förra fallet hade några direkta kostnader ej förekommit utan endast beräknade dylika, men i senare fallet hade direkt utgift för arbetslönen måst utgå och denna hade i så fall avförts å titel 357.

I memorialet av bokhållaren å intendentsdepartementet anfördes beträffande punkterna 1) och 2) i militieombudsmannens skrivelse. Enligt den vid tygverkstäderna förda arbetsboken hade påläggningen av korkmattan verkställts den 12 augusti 1924 och kostnaden 76 kronor 46 öre (skulle vara 76 kronor 80 öre) bokförts å titel 973. Ifrågavarande post återfunnes emellertid icke uti den till arméförvaltningen insända medelsredovisningen. Men enligt räkning från K. A. Anderssons Möbelaffär i Sala den 26 augusti 1924 hade till chefsbostaden försålts linoleummatta och papp för en sammanlagd kostnad av 74 kronor 40 öre, som avförts å titel 357. Återstoden 2 kronor 40 öre syntes avse påläggningen av mattan. Denna hade sannolikt verkställts av ordinarie arbetare på den vanliga arbetstiden. Då dessa arbetare avlönades från anslaget till intendenturbehov, titel 357, hade sistnämnda belopp 2 kronor 40 öre jämväl fått belasta titel 357. Beträffande punkt 3) i militieombudsmannens skrivelse anfördes, att intendentsdepartementet icke anvisat medel för inköp och påläggning av ifrågavarande korkmatta.

Den ifrågavarande räkningen från K. A. Anderssons Möbelaffär var av följande lydelse.

»Ver. nr 317.
Tit. nr 357. Nr 385.

Sala den 26 aug. 1924.

Kungl. Västmanlands trängkår, Chefsbostaden.
Till K. A. Anderssons Möbelaffär. Debet.

An. sålt att betalas pr kontant		
4.8 m. Granit	14: —	67: 20
12 m. Papp	—: 60	7: 20
		74: 40

Disponeras på uppbördsmannen
Fanj. Andersson
till uppbörd mot kvitto och redovisning i behörig ordning.

Å kårchefens vägnar:
N. G. Psilander
Tygofficer.

Utbetalas å kol. nr 357 jäml. Int.-dep:skr. av d. 20/2 1920. D. N. 785.

Å kårchefens vägnar:
N. G. Psilander
Tygofficer.

Kvitteras med förbehåll om annotering.

E. Andersson
Uppbördsman.

Annoterat:

N. G. Psilander
Tygofficer.»

Den i utbetalningsordern å nämnda verifikation omförmälda skrivelsen från arméförvaltningens intendentsdepartement var av det innehåll, att utgifter och inflytande ersättningsmedel för trängkårernas tygverkstäder skulle redovisas å anslaget till oförutsedda intendenturmaterielbehov (titel 357).

Från arméförvaltningens fortifikationsdepartement erhöll militieombudsmannen på begäran avskrift av handlingarna rörande staten för arrende-, jordskylds- och tomöresmedel (titel 973) vid Västmanlands trängkår för budgetåret 1924/1925. Av dessa handlingar framgick, att, i överensstämmelse med ett av kårbefälhavaren majoren Psilander avgivet förslag, för reparation av golvet i chefsbostadens serveringsrum anslagits ett belopp av 45 kronor.

Fortifikationsdepartementet tillställde militieombudsmannen härjämte på begäran såsom lån Västmanlands trängkårs byggnadsredogörelse för ovannämnda budgetår; och var i denna redogörelse angivet, att berörda reparation blivit verkställd för den beräknade kostnaden av 45 kronor. Fanjunkaren Andersson, som vid berörda tidpunkt var kasern- och tygunderofficer, hade även vid förhör uppgivit, att golvet i serveringsrummet reparerats för nyssnämnda belopp före mattans påläggning.

* *
*

Sedan militieombudsmannen på grund av vad i ärendet förekommit beslutat låta anställa åtal mot överstelöjtnanten Tannlund och majoren Psilander för vad de låtit komma sig till last, blev överkrigsfiskalsämbetet härom underrättat genom ämbetsskrivelse den 10 december 1928. I särskild instruktion för åtalets utförande anförde militieombudsmannen.

Av den förebragta utredningen framginge, att överstelöjtnanten Tannlund låtit genom Västmanlands trängkårs tygverkstäder för chefsbostaden inköpa 4.8 meter granitmatta och 12 meter papp för ett belopp av tillhopa 74 kronor 40 öre, vilket belopp betalats å titel 357 (intendentsdepartementets anslag till oförutsedda intendenturmaterielbehov), ävensom att Tannlund genom tygverkstädernas försorg låtit den 12 augusti 1924 inlägga sagda matta i chefsbostadens kök och serveringsrum, för vilket arbete kostnaden, 2 kronor 40 öre, jämväl fått belasta nämnda titel. Enligt vad fanjunkaren Andersson uppgivit, vore totalkostnaden, 76 kronor 80 öre, avsedd att framdeles överföras till titel 973 (de under fortifikationsdepartementets förvaltning stående arrende-, jordskylds- och tomtöresmedlen), och i tygverkstädernas arbetsbok hade även antecknats, att kostnaden skulle betalas å sistnämnda titel.

Några medel för korkmattans inköpande och inläggande hade emellertid icke stått till kårchefens förfogande vare sig å nämnda eller andra

titlar. Härtill komme, att, enligt vad militieombudsmannen från arméförvaltningens revision inhämtat, titel 357 icke under några omständigheter finge belastas med utgifter för byggnad, som underhölles å titel 973, och att sistnämnda titel icke finge tagas i anspråk för inköp av och påläggning av korkmattor.

Genom ifrågavarande åtgärder hade Tannlund enligt militieombudsmannens mening gjort sig skyldig till uppenbart tjänstefel. För åtgärdernas vidtagande vore emellertid majoren Psilander jämte Tannlund ansvarig, enär Psilander såsom kasern- och tygofficer föredragit ärendet och icke mot beslutet anfört avvikande mening. Militieombudsmannen uppdroge fördenskull åt vederbörande åklagare att i laga ordning ställa Tannlund och Psilander under åtal inför behörig domstol för de tjänstefel, som de, på sätt ovan anförts, begått. Åklagaren skulle därvid påstå ansvar å dem efter lag och sakens beskaffenhet samt tillika bereda arméförvaltningen tillfälle att å kronans vägnar utföra ersättningstalan.

Efter uppdrag av överkrigsfiskalsämbetet ställde krigsfiskalen J. G. Johnsson överstelöjtnanten Tannlund och majoren Psilander under åtal inför *särskilda krigsrätten i Stockholm.* Krigsrätten, varest arméförvaltningens ombudsman å kronans vägnar framställde ersättningsyrkande, meddelade *utslag i målet den 12 april 1929.* I utslaget yttrades följande: I målet vore upplyst, att överstelöjtnanten Tannlund i augusti 1924, då han var chef för numera indragna Västmanlands trängkår, låtit genom kårens tygverkstäder inköpa 4.8 meter korkmatta och 12 meter papp för ett belopp av 74 kronor 40 öre och inlägga korkmattan jämte pappen i köket och serveringsrummet i den till kårens kasernetablissement hörande chefsbostaden för en kostnad av 2 kronor 40 öre ävensom låtit betala sagda kostnader, tillhopa 76 kronor 80 öre, av medel från anslagstitel 357, avseende arméförvaltningens intendentsdepartements anslag till oförutsedda intendenturmaterielbehov; och enär tillika vore upplyst, att några medel för inköp och påläggande av berörda korkmatta med papp icke stått till Tannlunds förfogande, funne krigsrätten Tannlund genom vidtagande av ovan omförmälda åtgärder hava gjort sig skyldig till oförstånd i tjänsten. Då majoren Psilander, som vid ifrågavarande tid tjänstgjort såsom kasern- och tygofficer vid trängkåren och på vilkens föredragning ärendet angående korkmattans inköpande och påläggande sålunda ankommit, vidgått, att han icke anmält avvikande mening mot beslutet därom eller, därest detsamma fattats utan Psilanders hörande, mot dess genomförande, hade Psilander genom sin underlåtenhet därutinnan gjort sig skyldig till försummelse i tjänsten. Krigsrätten prövade förty, jämlikt 130 § strafflagen för krigsmakten, rättvist döma Tannlund och Psilander för vad dem sålunda låge till last att undergå arrest utan bevakning Tannlund i fyra dagar och Psilander i två dagar. Här-

jämte förpliktades Tannlund och Psilander att gemensamt eller vilkendera gälda gitte till kronan utgiva ersättning med 76 kronor 80 öre.

Över krigsrättens utslag anförde Tannlund och Psilander besvär.

Krigshovrätten meddelade utslag i målet den 18 december 1929. Angående innehållet i detta se denna ämbetsberättelse sid. 77.

5. Åtal mot kårchef för det han kostnadsfritt upplåtit expeditions- och arrestlokaler inom kårens kanslihus såsom bostäder åt officerare m. fl.

Ämbetsberättelsen till 1929 års riksdag innehåller (sid. 78 ff.) redogörelse för en av militieombudsmannen vid inspektion av Västmanlands trängkår den 21 november 1927 framställd anmärkning rörande upplåtelse av vissa lokaler inom kårens kasernetablissement. Såsom av redogörelsen framgår (sid. 96), fann militieombudsmannen, att kårchefen överstelöjtnanten Hj. Tannlund i strid med gällande föreskrifter utan ersättning upplåtit lokaler inom kronans etablissement till inkvartering av officerare och i ett fall även till civil person ävensom att Tannlund till egen disposition upplåtit daglöjtnantsdubbletten och därvid själv fastställt hyran. Då militieombudsmannen ansåg Tannlunds ifrågavarande åtgärder innefatta tjänstefel, som borde föranleda beivran, uppdrog militieombudsmannen åt överkrigsfiskalsämbetet att ställa Tannlund under åtal inför vederbörlig domstol för vad han i berörda hänseenden låtit komma sig till last (se även samma ämbetsberättelse sid. 47).

Kungl. Maj:ts reglemente den 30 november 1922 för underhåll och vård av lantförsvaret tillhörande eller till lantförsvaret upplåtna byggnader och markområden, övnings- och skjutfält, skjutbanor, lantbefästningar och andra fastigheter m. m. (kasernvårdsreglemente) innehåller i § 4 bland annat följande bestämmelser:

Truppförbandschef är ansvarig för kasernvården vid truppförbandet och meddelar därför nödiga föreskrifter samt övervakar dessas noggranna efterlevnad.

Truppförbandschef fördelar på grund av plan, som av Kungl. Maj:t blivit fastställd, inkvarteringen inom truppförbandet. För tilldelandet av tjänstebostäder gälla särskilt utfärdade bestämmelser.

Där utan olägenhet för truppförbandet eller dess övningar inkomst åt kronan kan beredas genom uthyrning av lägenheter eller utarrendering av mark, gräsbete eller höskörd m. m., låter truppförbandschefen verkställa sådan uthyrning eller utarrendering, allt i enlighet med därför särskilt utfärdade bestämmelser.

Från uthyrda byggnader, utarrenderade lägenheter och jordområden m. m. inflytande inkomster tillgodoföras det anslag, från vilket underhållet bestrides, samt redovisas enligt därför upprättade stater samt särskilt utfärdade bestämmelser.

De närmare bestämmelserna angående upplåtelse av lantförsvaret tillhörig fast egendom äro givna av fortifikationsdepartementet i dess skrivelse i ämnet den 26 maj 1923, d.nr 1141 C. Denna skrivelse har följande uppställning.

Under mom. 1:o) avhandlas tillfälliga upplåtelser av lokaler m. m. för anordnande av övningar, tävlingar o. dyl.

Under mom. 2:o) avhandlas andra, d. v. s. ej tillfälliga, upplåtelser. Detta moment innehåller tre avdelningar, betecknade med A)—C). Avdelning A) innehåller bestämmelser för upplåtelse av byggnad, lägenhet, markområde o. dyl., vilka underhållas av arrende-, jordskylds- och tomtöresmedlen, avdelning B) bestämmelser för upplåtelse av bostadslägenhet i byggnad, som underhålles av byggnadsanslaget, samt avdelning C) bestämmelser för upplåtelse av annan lokal än bostadslägenhet samt av markområde för idrott, utställningar o. dyl.

Bestämmelserna angående upplåtande av *under B)* omförmäld bostadslägenhet äro följande:

Då dylik bostadslägenhet icke behöver disponeras såsom tjänstebostad, må vederbörande truppförbands- eller motsvarande chef uthyra densamma, varvid bestämmelse intages i kontraktet om skyldighet för hyresgästen att tre månader efter uppsägning utrymma lägenheten, därest den behöver tagas i anspråk för försvarets räkning. Kan uthyrning mot sådant villkor ej ske, skall chefen med eget yttrande hänskjuta frågan om uthyrning utan berörda villkor till fortifikationsdepartementets prövning.

Vid bestämmandet av hyresavgift för lägenhet, varom är fråga, bör hänsyn tagas till den av departementet för lägenheten fastställda s. k. normalersättningen.

Hyresavgifterna skola tillgodoföras byggnadsanslaget (tit. 757).

Rörande de *under C)* omnämnda slag av upplåtelser stadgas följande:

Dylika lokaler eller markområden må av vederbörande truppförbands- eller motsvarande chef upplåtas mot avgift till sådant belopp, att kronan erhåller ej allenast ersättning för slitning m. m. utan jämväl skälig inkomst, samt mot villkor i övrigt om skyldighet för hyresgäst eller arrendator att på tillsägelse av upplåtaren omedelbart avträda och utrymma lokalen eller markområdet, om upplåtaren anser behov därav för försvarets räkning föreligga.

Inflytande medel skola tillgodoföras vederbörligt underhållsanslag.

Dessutom stadgas beträffande samtliga i skrivelsen avsedda upplåtelser, att avgifter för eventuell uppvärmning, belysning och inre renhållning skola beräknas särskilt och icke ingå i de omförmälda ersättningsbeloppen.

Beträffande tillhandahållandet av kaserninventarier stadgas i reglementet den 11 oktober 1907 för anskaffning, underhåll och vård av intendenturmaterielen vid arméns truppförband (intendenturmaterielreglementet) § 5 mom. 3, att kronan tillhandahåller all för inredning av arméns etablissement erforderlig eller eljest för tjänsten behövlig materiel även-

som att kaserninventarier tillhandahållas officerare och underofficerare samt civilmilitära personer av motsvarande rang för de lokaler, som till nämnda personal blivit upplåtna såsom tjänsterum eller gemensamma samlingsrum, eller vilka vid tillfälliga kommenderingar upplåtits såsom bostadsrum.

Genom cirkulärskrivelse den 19 september 1919 har intendentsdepartementet med anledning av hos departementet gjord framställning om rätt för truppförbandschef att i vissa fall uthyra kaserninventarier och sängservis till officerare m. fl., till vilka under tillfällig kommendering bostadsrum upplåtits, utfärdat följande föreskrifter:

»Vid tillfälliga kommenderingar, då lokal i kronans hus blivit såsom bostadsrum upplåten åt officer, underofficer eller likställd, utan att denne äger åtnjuta inkvartering in natura, må enligt regements- eller likställd chefs beprövande förutom kaserninventarier, varom stadgas i intendenturmaterielreglementet § 5 mom. 3, från kronans förråd tillhandahållas jämväl sängpersedlar m. m. mot ersättning enligt nedanstående tabell:

Tabell

utvisande den slitningsersättning, som skall erläggas för sängpersedlar m. m. vid utlåning till officerare, underofficerare och likställda under tillfälliga kommenderingar, då inkvartering in natura icke åtnjutes.

Persedelslag	Ersättningsbelopp vid persedlars utlåning under en tid av		
	högst åtta dagar		mer än åtta dagar
	för dag Kr.	högsta sammanlagda ersättningsbelopp. Kr.	för dag Kr.
Madrass, kuddar med örngott eller motsvarande persedlar ..... omg.	0: 50	2: 50	0: 30
Lakan ..... par.	0: 25	1: 25	0: 15
Sängtäcke eller 2 filtar ..... st. 1 omg.	0: 17	0: 85	0: 10
Handduk ..... st.	0: 08	0: 40	0: 05

Ersättningen skall utgå för varje hel dag eller del därav persedlarna varit ställda till vederbörandes förfogande.

Låntagaren är ansvarig för persedlarna under lånetiden samt skyldig att efter i vederbörlig ordning verkställd utredning ersätta å dem annorledes än genom normal slitning uppkommen skada.»

I särskild instruktion för åtalets utförande anförde militieombudsmannen efter att hava redogjort för ovannämnda bestämmelser följande.

De anförda bestämmelserna gåve med all önskvärd tydlighet vid handen, att — bortsett från vissa slag av tillfälliga upplåtelser, varom här

ej vore fråga — uthyrning av truppförband tillhörig lägenhet finge ske *allenast om inkomst åt kronan därigenom kunde beredas.* Mot nämnda bestämmelser hade Tannlund brutit därigenom att han upplåtit vissa dagbefäls-, arrest- och expeditionslokaler inom Västmanlands trängkårs kanslihus såsom bostäder åt officerare vid kåren utan att ersättning betingats vare sig för lokal, belysning, värme eller — där kaserninventarier och sängservis av kronan tillhandahållits — nyttjandet av sådan egendom. Tannlund hade såsom försvar för sin åtgärd anfört, att han icke ansett sig berättigad att *uthyra* annat rum än officersaspirantrummet, varför han tillåtit vederbörande att kostnadsfritt disponera övriga nu ifrågavarande lägenheter, då detta kunnat ske utan olägenhet för tjänsten. Ett dylikt resonnemang vore uppenbarligen ohållbart, ty om Tannlund icke varit berättigad att *uthyra* ifrågavarande lokaler, hade han givetvis ännu mindre ägt *fritt* upplåta dem. Tannlund syntes också själv hava haft en känsla av det oriktiga i de kostnadsfria dispositionerna, enär han för de officerare, som gratis disponerade ifrågavarande lokaler, framhållit skyldigheten att vidkännas eventuella hyreskrav, samt låtit dem deltaga i gäldandet av den av fortifikationsdepartementet fastställda hyran för officersaspirantrummet. Särskilt sistnämnda anordning gåve vid handen, att Tannlund själv insett det egendomliga däri, att den officer, som bebodde officersaspirantrummet, skulle erlägga hyra, men de officerare, som bebodde daglöjtnantsdubbletten, officers- och underofficersarresterna samt arkivrummet, icke skulle gälda någon hyra. Därest på grund av denna anordning den uppfattningen skulle göras gällande, att samtliga inkvarterade officerare fått betala hyra till kronan, måste framhållas, att i dylikt fall officersaspirantrummet uthyrts på andra villkor än de af fortifikationsdepartementet föreskrivna.

Således — huru än saken såges — hade gällande bestämmelser blivit åsidosatta. Antingen hade upplåtelserna av daglöjtnants-, officers- och underofficersarresterna och arkivrummet skett utan ersättning och således i strid mot gällande bestämmelser i ämnet eller ock hade officersaspirantrummet upplåtits på andra villkor än de fastställda.

Vad särskilt det förstnämnda alternativet anginge — och det vore härom saken i främsta rummet rörde sig, ty någon ersättning till *kronan* hade icke betingats vid upplåtelserna — så måste med skärpa framhållas, att Tannlund *icke kunde åberopa någon bestämmelse, som skulle kunna berättiga honom att göra dylika gratisupplåtelser.* De enda upplåtelser, där enligt fortifikationsdepartementets skrivelse den 26 maj 1923 någon betalning för själva lokalen ej behövde erläggas, vore de tillfälliga upplåtelserna för övningar, tävlingar o. dyl. och även för dessa upplåtelser föreskreves, att kronan ej finge tillskyndas någon förlust. Till yttermera visso stadgades i fortifikationsdepartementets ifrågavarande bestämmelser såsom gällande för samtliga slag av upplåtelser, att avgifter för eventuell uppvärmning och belysning skulle beräknas särskilt och icke

ingå i ersättningsbeloppen. Enligt vad en undersökning av kårens räkenskaper gåve vid handen, hade icke någon ersättning för vare sig uppvärmning eller belysning av ifrågavarande lokaler erlagts förrän den 1 februari 1926 med anledning av då framställd anmärkning. Lokalerna hade således upplåtits utan någon ersättning för uppvärmning och belysning, vilket stode i strid med nyss anförda fullkomligt klara och tydliga bestämmelse.

Vad anginge daglöjtnantsrummen, så gåve utredningen i ärendet — däri inbegripet jämväl uppbördsverifikationerna från kåren — icke anledning till annat antagande, än att dessa rum upplåtits i det skick, vari desamma anordnats av kronan, d. v. s. med möbler och sängutrustning. I fråga om övriga lokaler borde utredning förebringas, huruvida upplåtelserna i något fall även inbegripit rätt att nyttja kronan tillhöriga inventarier och persedlar. Av ovan anförda cirkulärskrivelse framginge, att vid *tillfälliga kommenderingar* — de enda fall, då det överhuvudtaget vore medgivet att utlämna kronan tillhöriga inventarier och persedlar till militär befattningshavares enskilda bruk — ersättning skulle enligt närmare angivna grunder utgå för uthyrning av sådan egendom. Ett enligt dessa grunder beräknat ersättningsbelopp skulle, därest det avsett i nämnda cirkulärskrivelse medgiven upplåtelse, hava uppgått till belopp, som avsevärt överstigit vad Tannlund bestämt i hyresersättning för upplåtelse av lokalen.

Att ersättning för lokalernas disposition ävensom för uppvärmning och belysning sedermera uttagits av vederbörande hyresgäster, kunde icke förringa Tannlunds ansvar, då åtgärden vidtagits först efter det att arméfördelningschefen med anledning av inspektion framställt anmärkning mot att upplåtelserna skett utan ersättning. Ersättning hade nämligen enligt vad kårens räkenskaper utvisade, inlevererats första gången den 1 februari 1926.

Vad därefter anginge Tannlunds upplåtande av daglöjtnantsdubbletten till egen disposition, hade Tannlund härutinnan anfört, att han ansett sig icke behöva inhämta överordnad myndighets medgivande till en dylik upplåtelse. Fortifikationsdepartementets ovannämnda skrivelse den 26 maj 1923 innehölle självfallet icke regler, huru förfaras skulle, då truppförbandschef ville upplåta expeditions- och arrestlokaler såsom husrum åt sig själv eller till egen disposition ställa andra i kasernen befintliga lokaler. I fråga om upplåtelse av lägenheter, vilka underhölles av arrende-, jordskylds- och tomtöresmedlen, innehölle däremot nämnda skrivelse den bestämmelsen, att upplåtelse till truppförbandschef skulle verkställas av arméfördelningschef eller likställd chef (mom. 2:o) A)). Det måste ligga i sakens natur, att samma förfaringssätt skulle tillämpas i fråga om varje upplåtelse till truppförbandschef, som icke skedde på villkor, fastställda av annan myndighet. Detta framginge tydligt därav, att, därest truppförbandschef undantagsvis skulle önska förhyra för an-

nan befattningshavare avsedd tjänstebostad, och således i mom. 2:o) B) omförmält fall förelåge, han uppenbarligen icke kunde med sig själv föra sådana förhandlingar, som i nämnda moment förutsattes, utan måste, oaktat uttrycklig föreskrift för ett dylikt ej förutsett fall icke meddelats, hänskjuta ärendet till överordnad myndighets prövning.

Vad slutligen anginge Tannlunds åtgärd att under sommaren 1924 lämna tillåtelse åt kommissarien för lantbruksmötet i Sala att under omkring en veckas tid bebo rum i kårexpeditionen, torde Tannlunds försvar för nämnda åtgärd icke hava någon betydelse. Någon författningsbestämmelse, som medgåve en dylik upplåtelse, funnes icke.

Genom sina ifrågavarande författningsstridiga dispositioner av kronans etablissement hade Tannlund enligt militieombudsmannens mening begått tjänstefel av så allvarlig beskaffenhet, att detsamma icke kunde lämnas utan laga beivran. Militieombudsmannen uppdroge fördenskull åt vederbörande åklagare att i laga ordning ställa Tannlund under åtal inför vederbörlig domstol för vad honom sålunda låge till last samt därför å honom yrka ansvar efter lag och sakens beskaffenhet.

Efter uppdrag av överkrigsfiskalsämbetet ställde krigfiskalen J. G. Johnsson överstelöjtnanten Tannlund under åtal inför *särskilda krigsrätten i Stockholm.* Krigsrätten meddelade *utslag i målet den 14 april 1929.* I utslaget yttrades följande. I målet vore upplyst, att Tannlund, som i egenskap av chef för numera indragna Västmanlands trängkår för olika perioder under tiden — för såvitt nu vore ifråga — från den 8 november 1923 till och med den 31 januari 1926 såsom bostad åt olika officerare och underofficerare upplåtit följande lokaler inom kårens kasernetablissement, nämligen daglöjtnantsdubbletten, officers- och underofficersarresterna samt arkivrummet, vid upplåtelserna av nämnda lokaler icke betingat kronan ersättning för desammas användande samt för deras uppvärmning och belysning, samt att Tannlund under viss tid i slutet av år 1927 åt sig själv till bostad uthyrt daglöjtnantsdubbletten och officersaspirantrummet. Genom sin underlåtenhet att vid ifrågavarande upplåtelser för tid före den 1 februari 1926 av lokaler inom trängkårens kasernetablissement till bostad betinga kronan ersättning för lokalernas disponerande samt för deras uppvärmning och belysning hade Tannlund åsidosatt de i arméförvaltningens fortifikationsdepartements skrivelse den 26 maj 1923 angående bestämmelser för upplåtelse av lantförsvaret tillhörig fast egendom givna föreskrifter; och genom åtgärden att åt sig själv uthyra daglöjtnantsrummen och officersaspirantrummet hade Tannlund förfarit i strid mot grunderna för de i samma skrivelse givna bestämmelser. Vidare vore i målet upplyst, att såväl daglöjtnantsrummen, vilka, antingen båda eller ettdera, av Tannlund uthyrts såsom bostad åt officerare för olika tider jämväl från och med ovan nämnda den 1 februari 1926 till och med den 31 januari 1927, som arkivrummet under de

tider, sagda rum sålunda använts till bostad, varit helt eller delvis försedda med kronan tillhöriga möbler; och hade Tannlund genom att uthyra rummen i sådant skick handlat i strid mot stadgandet i § 5 mom. 3 i intendenturmaterielreglementet den 11 oktober 1907. Utan avseende å vad Tannlund i målet invänt funne krigsrätten Tannlund hava i nu angivna avseenden gjort sig skyldig till försummelse och oförstånd i tjänsten. Däremot funne krigsrätten med hänsyn till vad i målet blivit upplyst den omständigheten, att Tannlund låtit kommissarien för Västmanlands läns sommaren 1924 i Sala delvis inom trängkårens etablissement anordnade lantbruksutställning tillbringa några nätter inom kårexpedinen icke vara av beskaffenhet att för Tannlund medföra ansvar. På nu anförda skäl prövade krigsrätten rättvist döma Tannlund, jämlikt 130 § strafflagen för krigsmakten, för den försummelse och det oförstånd i fullgörande av tjänsteplikter, som Tannlund, på sätt ovan nämnts, låtit komma sig till last, att hållas i arrest utan bevakning 8 dagar.

Över krigsrättens utslag anförde Tannlund besvär. *Krigshovrätten meddelade utslag i målet den 18 december 1929.* Samtidigt företog krigshovrätten till avgörande de besvär Tannlund och majoren Psilander var för sig anfört över särskilda krigsrättens i Stockholm utslag den 12 april 1929 (refererat i denna ämbetsberättelse sid. 70). Krigshovrätten yttrade följande.

Vad anginge den mot Tannlund förda ansvarstalan, funne krigshovrätten — som, vid det förhållandet att Tannlunds disponerande under viss tid för egen räkning av officersaspirantrummet i målet icke lagts Tannlund till last, undanröjde krigsrättens därom meddelade yttrande[1] — Tannlund vara förvunnen till förseelser i tjänsten i de uti krigsrättens båda utslag i övrigt angivna hänseenden. På grund härav och då jämlikt stadgandet i 38 § strafflagen för krigsmakten för dessa förseelser skulle bestämmas ett gemensamt straff, prövade krigshovrätten, med hänsyn jämväl till vad upplyst blivit angående de med ifrågakomna tjänsteförseelser förknippade omständigheterna, skäligt på det sätt fastställa överklagade utslagen i denna del, att Tannlund jämlikt 130 § strafflagen för krigsmakten dömdes för ifrågavarande förseelser att i en bot undergå disciplinstraff av arrest utan bevakning i 12 dagar. Vid verkställighet härav skulle avräknas vad Tannlund kunde hava undergått av de honom av krigsrätten ådömda disciplinstraff.

Vidkommande målet i övrigt funne krigshovrätten ej skäl att göra ändring i krigsrättens utslag, med rätt dock för Tannlund och Psilander att tillgodogöra sig ifrågavarande korkmatta med tillhörande papp mot gäldande av de med korkmattans och pappens löstagande från golvet och golvets försättande i dess förutvarande skick förenade kostnader.

---

[1] Åtalet avsåg i fråga om upplåtelserna till Tannlund själv allenast upplåtelsen av daglöjtnantsrummen, ehuru krigsrätten av misstag i sitt utslag även upptog upplåtelsen av officersaspirantrummet såsom felaktig.

6. Åtal för oriktiga uppgifter i tjänsteskrivelser.

Ämbetsberättelsen till 1929 års riksdag innehåller (sid. 29 ff.) redogörelse för ett emot majoren i armén kaptenen i trängens reserv Nils Georg Psilander anställt åtal för tjänstefel, bestående däri att han lämnat oriktiga uppgifter i fråga om vissa reparationsarbeten å chefsbostaden vid Västmanlands trängkår *dels* i en av honom i egenskap av kasernofficer den 26 januari 1924 upprättad handling, innefattande motivering till statförslag för viss anslagstitel till kåren, *dels ock* i en av honom i samma egenskap den 8 augusti 1924 avlåten skrivelse till fortifikationsofficeren i V. arméfördelningens stab.

Redogörelsen för åtalet utvisar, att regementskrigsrätten vid Upplands regemente, varest åtalet anställdes, meddelade utslag i målet den 21 december 1928. Krigsrätten fann däri utrett dels att Psilander i förstnämnda handling underlåtit upplysa, att i densamma omförmält staket redan blivit uppfört, dels att han i skrivelsen den 8 augusti 1924 lämnat onöjaktiga uppgifter beträffande nämnda staket och golven i två rum i chefsbostaden. Berörda underlåtenhet fann krigsrätten innefatta fel i fullgörande av Psilanders tjänsteplikt men icke vara av beskaffenhet att föranleda ansvar. Vad mot Psilander förekommit beträffande skrivelsen den 8 augusti 1924 fann krigsrätten icke innefatta fel i fullgörande av Psilanders tjänsteplikt. Krigsrätten lämnade förty vederbörande åklagares efter uppdrag av militieombudsmannen mot Psilander förda talan utan bifall. Av redogörelsen framgår vidare, att militieombudsmannen uppdragit åt överkrigsfiskalsämbetet att över krigsrättens utslag anföra besvär hos krigshovrätten under yrkande att krigshovrätten måtte, med ändring av krigsrättens utslag, bifalla den i målet förda ansvarstalan.

Vid rättegångstillfället den 2 november 1928 hade Psilander beträffande de i tjänsteskrivelsen av den 8 augusti 1924 omförmälda två golven i chefsbostaden uppgivit i huvudsak följande. Enligt vad Psilander numera erinrade sig, hade golven icke blivit omlagda utan endast påbättrade, d. v. s. de hade hyvlats och en eller annan bräda hade utbytts mot en ny. Detta arbete innefattade endast vad som under alla förhållanden skulle utföras före påläggande av parkettgolv. När anslag till inläggning av parkettgolv icke beviljades, ämnade kårchefen begära anslag till omläggning av golven, därför att en omläggning under alla omständigheter erfordrades. Det gällde nämligen för kårchefen att få ett vanligt snyggt golv i sin bostad. Det vore mot bakgrunden av nu anförda omständigheter, som Psilanders yttrande om golven i handbrevet till fortifikationsofficeren borde ses.

Då dessa av Psilander vid krigsrätten lämnade uppgifter icke stodo i överensstämmelse med vare sig de upplysningar, som inför en år 1925 hållen krigsrätt och i ett flertal skrivelser lämnats av kårchefen överstelöjtnanten Tannlund eller med vad Psilander själv tidigare uppgivit i

frågan, föranstaltade militieombudsmannen om en närmare undersökning på ort och ställe. Däri meddelade upplysningar och iakttagelser gåvo tydligt vid handen, att den under juni 1924 utförda reparationen å golven i chefsbostaden, tvärtemot vad Psilander inför krigsrätten meddelat, inneburit, att golven i deras helhet blivit omlagda på det sätt, som av kårchefen uppgivits, och därvid försatta i ett utmärkt skick, vilket alltjämt bestode. Att golvplankorna, oaktat byggnaden endast varit i bruk omkring 3 $^1/_2$ år, skulle hava utbytts mot nya, hade aldrig av kårchefen eller annan påståtts.

Krigshovrätten har meddelat *utslag i målet den 3 juni 1929.* I utslaget yttrades. Ehuru Psilander i den i målet ifrågakomna den 26 januari 1924 dagtecknade handling, däri meddelats, att staket kring chefsbostaden vore erforderligt, underlåtit angiva, att sådant staket redan blivit uppfört, likväl och som av ett av Psilander i krigshovrätten åberopat intyg av vederbörande fortifikationsofficer framginge, att Psilander redan i november 1923 meddelat denne, att kårchefen på eget bevåg låtit uppföra nämnda staket, samt Psilander, som sålunda finge antagas hava saknat avsikt att för vederbörande myndigheter undandölja verkliga förhållandet i avseende å staketets uppförande, förty icke kunde anses hava genom innehållet i nämnda handling gjort sig skyldig till tjänstefel, funne krigshovrätten ej skäl göra ändring i krigsrättens utslag i vad därigenom överkrigsfiskalsämbetets yrkande om ansvar å Psilander i denna del av målet lämnats utan bifall.

Vidkommande åtalet i övrigt vore väl i målet utrett, att Psilander uti omförmälta den 8 augusti 1924 till fortifikationsofficeren vid förutvarande femte arméfördelningens stab avlåtna skrivelse lämnat oriktiga uppgifter i av militieombudsmannen närmare angivna hänseenden, ävensom att Psilander varit underkunnig om dessa uppgifters bristande överensstämmelse med verkligheten, men enär berörda skrivelse avlåtits av Psilander på anmaning av kårchefen samt jämväl, enligt vad i krigshovrätten blivit upplyst, avfattats i enlighet med av kårchefen Psilander meddelade direktiv, alltså och då vid sådant förhållande samt med hänsyn till omständigheterna i målet för övrigt det felaktiga förfarande, som Psilander genom de i skrivelsen lämnade oriktiga uppgifterna låtit komma sig till last, skäligen icke kunde anses vara av beskaffenhet att böra medföra ansvar för tjänstefel, funne krigshovrätten överkrigsfiskalsämbetets fullföljda talan icke heller föranleda ändring i det slut, krigsrättens utslag härutinnan innehölle.

I målets avgörande av krigshovrätten deltogo ordföranden hovrättsrådet J. Lagerbielke, kommendören H. Eneström, översten friherre G. af Wetterstedt, hovrättsrådet A. Johansson och krigshovrättsrådet E. Wikström. Hovrättsrådet Lagerbielke var av skiljaktig mening och yttrade. »I målet är ådagalagt,

ej mindre att Psilander i omförmälta skrivelse av den 8 augusti 1924 uppgivit, bland annat, att kårchefen låtit uppsätta nämnda staket på egen bekostnad, ehuru Psilander avvetat, att kostnaderna för staketet påförts kårens tygverkstäder, än även att Psilander i sistnämnda skrivelse lämnat uppgift därom att golven i två rum i chefsbostaden vore i sådant skick, att omläggning av desamma vore i hög grad behövlig, änskönt Psilander ägt kännedom därom att golven redan blivit omlagda; och enär Psilander genom avgivande av ifrågavarande medvetet oriktiga uppgifter visat oförstånd i tjänstens utövning, prövar jag lagligt, med ändring av krigsrättens utslag i dessa delar, döma Psilander för vad härutinnan ligger honom till last jämlikt § 130 strafflagen för krigsmakten att undergå disciplinstraff av arrest utan bevakning i tre dagar. I övrigt är jag ense med pluraliteten.»

Den 29 juni 1929 meddelade militieombudsmannen följande resolution. Beträffande åtalet för innehållet i skrivelsen den 8 augusti 1924 hade krigshovrättens ledamöter enhälligt funnit utrett, att Psilander i skrivelsen lämnat medvetet oriktiga uppgifter i de av militieombudsmannen angivna hänseenden samt att Psilander härigenom låtit felaktigt förfarande komma sig till last. Vid sådant förhållande hade militieombudsmannen med hänsyn till stadgandet i 7 § av den för riksdagens militieombudsman gällande instruktionen ej funnit skäl att draga målet under Högsta domstolens prövning.

7. Febersjuk värnpliktig sjukskriven vid truppen i stället för å sjukrum.

Ämbetsberättelsen till 1929 års riksdag innehåller (sid. 37 ff.) redogörelse för klagomål av en värnpliktig, medicine studerande Lars Allan Karlsson i Edsbyn. Av nämnda redogörelse framgår, att Karlsson, som den 14 juni 1926 inryckt till värnpliktstjänstgöring vid Västernorrlands regemente, vid läkarundersökning den 21 i samma månad befunnits hava en kroppstemperatur av 39.4 grader, men att den läkare, som förrättat undersökningen — bataljonsläkaren B. Bringe — det oaktat icke låtit inlägga Karlsson å sjukrum utan allenast sjukskrivit honom vid truppen.

Av redogörelsen framgår vidare, att Bringe till försvar för sin åtgärd anfört, att sjukhuset och sjukpaviljongen vid regementet varit fullbelagda (av regementsläkarens yttrande framgick emellertid, att en sängplats av det beräknade antalet dylika platser var ledig) samt att Karlsson trots den höga temperaturen vid tillfället skulle hava känt sig frisk. I sistnämnda hänseende åberopade Bringe en anteckning å läkarkortet, att Karlsson skulle hava jakande besvarat framställd fråga, huruvida han vore frisk.

* *
*

Med anledning av vad i saken blivit upplyst beslöt militieombudsmannen ställa bataljonsläkaren Bringe under åtal för tjänstefel. I skrivelse till krigsfiskalen vid Kronobergs regementes krigsrätt den 20 december 1928 (Bringe var dåmera anställd vid Kronobergs regemente) anförde militieombudsmannen, efter en redogörelse för vad i saken förekommit, följande.

Enligt tjänstgöringsreglementet för armén, § 134 mom. 2, sådant detta författningsrum lydde vid tidpunkten för Karlssons värnpliktstjänstgöring, finge vid truppen vårdas endast de lindrigt sjuka, som lede av vissa yttre åkommor, såsom smärre skador o. d., men ej de, vilka voro behäftade med feber eller smittsam sjukdom.

Denna bestämmelse hade icke iakttagits av bataljonsläkaren Bringe, då han den 21 juni 1926 sjukskrev Karlsson. Ehuru Karlsson hade så hög temperatur som 39.4 grader, hade nämligen Bringe förordnat, att Karlsson skulle sjukskrivas vid truppen, och Bringe hade icke ens lämnat föreskrifter, att Karlsson skulle hålla sig till sängs i logementet. Tvärtom syntes Bringe hava förutsatt, att Karlsson skulle vistas uppe, då Karlsson erhållit besked om att dagligen infinna sig vid sjukvisitationen för temperaturmätning. De skäl, som Bringe föreburit till förklaring av sin underlåtenhet att icke inlägga Karlsson å sjukrum, saknade varje betydelse. Därest plats icke kunnat beredas å sjukrum — av yttrandena framginge dock, att en plats stått till förfogande — hade det varit Bringes ovillkorliga skyldighet att bereda Karlsson förläggning i annan från övrigt manskap isolerad lokal. Någon omöjlighet att verkställa en sådan åtgärd kunde icke hava förelegat och hade heller icke påståtts. Det å läkarkortet tecknade jakande svaret på frågan, om Karlsson ansåge sig »för närvarande» fullt frisk, kunde så mycket mindre hava någon betydelse, som motsatsen av Bringe konstaterats vid läkarundersökningen.

Det fel, vartill bataljonsläkaren Bringe gjort sig skyldig vid behandlingen av Karlsson, hade militieombudsmannen funnit vara av den allvarliga beskaffenhet, att det icke borde undgå laga beivran. Militieombudsmannen uppdrog fördenskull åt krigsfiskalen att ställa Bringe under åtal vid regementskrigsrätten för tjänstefel, varvid krigsfiskalen borde yrka ansvar å honom efter lag och sakens beskaffenhet.

Med anledning härav ställde krigsfiskalen E. Theorin bataljonsläkaren Bringe under åtal inför regementskrigsrätten vid Kronobergs regemente, därvid krigsfiskalen yrkade, att Bringe måtte dömas till ansvar för försummelse i fullgörande av tjänsteplikt.

Såsom ombud för målsägaren värnpliktige Karlsson yrkade Theorin vidare, att Bringe måtte förpliktas att till Karlsson utgiva visst skadestånd.

Den 3 april 1929 meddelade *krigsrätten* utslag, i vilket i fråga om den mot Bringe förda ansvarstalan anfördes följande. Enär målsägaren Karlsson vid sjukvisitation den 21 juni 1926, därvid Bringe omhänderhaft läkarundersökningen, blivit av Bringe sjukskriven vid truppen, oaktat Karlsson

vid temperaturmätningen befunnits hava en temperatur av 39.4 grader, alltså och då enligt tjänstgöringsreglementet för armén § 134 mom. 2, sådant detta författningsrum lydde vid tidpunkten för sjukskrivandet ifråga, vid trupp icke finge vårdas sådana sjuka, som vore behäftade med feber, prövade krigsrätten jämlikt 25 kap. 17 § strafflagen och 132 § strafflagen för krigsmakten lagligt döma Bringe att för den försummelse i fullgörande av tjänsteplikt, han sålunda låtit komma sig till last, böta femtio kronor. Målsägaren Karlssons skadeståndsanspråk blevo av krigsrätten på anförda skäl ogillade.

Utslaget har vunnit laga kraft.

8. Värnpliktig, som av läkare befriats från ansträngande tjänst, har likväl kommenderats att deltaga i roddövning och att därefter ösa roddbåten.

Värnpliktige studenten nr 273 12/1927 Oskar Henry Lindqvist anmälde i en den 19 juni 1929 till militieombudsmannen inkommen skrift dåvarande underlöjtnanten vid Karlskrona kustartilleriregemente Erik Nordling för tjänstefel.

Till utveckling av sin talan anförde Lindqvist i nämnda skrift följande. Vid Lindqvists inryckning till värnpliktstjänstgöring den 2 maj 1929 hade Lindqvist av vederbörande läkare vid regementet blivit befriad från ansträngande tjänstgöring på grund av för hög temperatur. En vecka senare, då Lindqvist blivit på nytt undersökt, hade vederbörande läkare förordnat, att Lindqvist endast finge deltaga i läsning och dylikt och att inga som helst kroppsansträngningar finge förekomma. Trots detta hade Lindqvist den 16 maj 1929 av Nordling blivit beordrad till roddexercis. Vid återkomsten från rodden hade Nordling frågat Lindqvist, huru det kändes, varpå Lindqvist svarat, att han kände sig sjuk och illamående med hjärtklappningar. Lindqvist hade vidare tillagt, att han ansåge, att löjtnanten icke haft rätt att kommendera honom till tjänstgöring mot läkarens föreskrift. Oaktat Lindqvist sålunda anmält, att han vore sjuk, hade Nordling beordrat Lindqvist att ensam ösa båten, medan båtbesättningen i övrigt fått gå att äta middag. Alla order hade av Lindqvist utförts utan gensägelse. Dagen därpå hade Lindqvist blivit sjukskriven av läkaren, och efter ett par dagars vistelse såsom sjuk i kvarter hade Lindqvist lagts in på flottans sjukhus i och för röntgenfotografering. Diagnosen hade därvid blivit hjärtinflammation (endocarditis). Därefter hade Lindqvist utskrivits till en veckas lindrig tjänstgöring. Lindqvist hade sedermera på grund av att han varit sjuk i mera än åtta dagar blivit hemförlovad. Lindqvist hade blivit av Nordling rapporterad för obefogad klagan inför trupp, varefter målet mot Lindqvist hänskjutits till krigsrätt. Vid krigs-

rätten hade emellertid åklagaren förklarat sig icke kunna framföra något ansvarsyrkande, varför målet blivit av krigsrätten avskrivet. Enligt Lindqvists åsikt vore det tydligt, att Nordling borde straffas för tjänstefel.

Med anledning av denna klagoskrift anmodades chefen för Karlskrona kustartilleriregemente i skrivelse den 20 juni 1929 att verkställa utredning i ärendet samt att vid utredningen foga avskrift av protokollen uti det i klagoskriften omnämnda, vid regementskrigsrätten handlagda målet samt övriga saken rörande handlingar.

Av de på grund härav inkomna krigsrättsprotokollen inhämtades bland annat följande.

Underlöjtnanten Nordling anförde vid krigsrätten. Då ifrågavarande under Nordlings befäl bedrivna roddövning skulle taga sin början, hade Lindqvist hos Nordling anmält, att han på grund av sjukdom vore befriad från ansträngande tjänst. Nordling hade emellertid ej gjort sig underrättad om beskaffenheten av Lindqvists sjukdom, ej heller om innebörden av den Lindqvist meddelade befrielsen. Då närmare besked i nämnda avseenden icke brukade meddelas vederbörande kompaniexpedition, hade Nordling icke ansett sig hava något att vinna med en förfrågan å denna. Med hänsyn till att övningen allenast avsett meddelande av roddinstruktion, vilket enligt Nordlings åsikt icke kunde hänföras till ansträngande tjänst, hade Nordling på eget bevåg beordrat Lindqvist att deltaga i densamma. Övningen hade tagit sin början kl. 15 och avslutats före inryckningssignalen kl. 15.25. Då omkring 10 minuter åtgått till den använda båtens iordningställande, hade roddinstruktion bedrivits under högst en kvart. Nordling hade icke vare sig under eller efter övningen märkt, att denna för Lindqvist inneburit någon ansträngning. Omedelbart efter övningens slut hade Nordling framställt sin fråga till Lindqvist, om övningen varit ansträngande, varefter Lindqvist avgivit sitt svar, vilket Nordling såväl till innehåll som ton funnit anmärkningsvärt.

Särskilt åtspord, vitsordade Nordling vid krigsrätten, att han efter ordväxlingen med Lindqvist beordrat denne att ösa den vid roddövningen använda båten. En av Lindqvists kamrater hade, under förmälan att Lindqvist vore illamående, erbjudit sig att biträda Lindqvist med arbetet, vilket Nordling medgivit. Vid tillfället hade det emellertid funnits mycket litet vatten i båten.

Härtill genmälde Lindqvist, att det tagit 10 minuter att ösa båten.

Vid krigsrätten hördes ett flertal vittnen. Flera av dessa förklarade, att de icke funnit övningen ansträngande. Ett vittne förklarade emellertid, att han hölle det för troligt, att roddövningen för en klen person med nedsatta kroppskrafter kunde varit nog så ansträngande. Ett annat vittne förklarade, att han efter övningens slut lagt märke till att Lindqvist varit ovanligt blek och verkat ansträngd. Slutligen förklarade ett vittne, att han, som haft sin plats bredvid Lindqvist i båten, redan medan roddövningen pågått iakttagit, att denna bekommit Lindqvist illa. Detta vittne

hade vid roddövningens slut dessutom lagt märke till, att Lindqvist blivit alldeles likblek och varit överhöljd av svett samt förefallit mycket andfådd och ansträngd, varjämte vittnet tillade, att han på Nordlings fråga, hur rodden bekommit Lindqvist, hört denne svara »ja, jag känner mig illa berörd», innan Lindqvist fällt sitt ovannämnda yttrande till Nordling.

Vid krigsrätten företeddes ett av tjänstförrättande äldste läkaren den 4 juni 1929 avgivet intyg av följande lydelse:

»Till Regementschefen.

Anmodad inkomma med yttrande angående värnpliktige 305/2 Lindqvist, som den 16 maj 1929 varit befriad från ansträngande övningar på grund av febersjukdom av okänd anledning, men denna dag ändock kommenderats till deltagande i rodd, anhåller undertecknad härmed vördsamt få meddela följande.

Enligt sjukrullan sjukmönstrade L. den 7 maj och befriades därvid från ansträngande tjänst. Temperaturen var då omkring 38 ° och har alltsedan dess varit osäker och något för hög. Den 17 maj, då undertecknad förrättade sjukmönstring, inställde L. sig och klagade över obestämda symptom, framför allt hjärtklappning och trötthet, temperaturen även då för hög, varför jag fann lämpligt att ställa honom under observation. Samma dag anhåller L. att få söka läkare i staden, vilket jag beviljade. L. sökte därvid doktor Lyttkens, som inremitterade honom till Flottans sjukhus. Undersökningen där visar, att L. lidit av lindrig endocardit (akut hjärtinflammation), som sannolikt icke för honom kommer att kvarlämna framtida men.

Huruvida rodden kan anses hava inverkat menligt på L:s sjukdomstillstånd intygar härmed,

1) att kroppsrörelser vid dylika sjukdomar må anses synnerligen skadliga,

2) att den möjligheten ej kan helt uteslutas, att L:s sjukdomstillstånd därigenom förlängts — att L. ej iakttagit den inskränkning på rörelser, som åsyftas med »befrielse från ansträngande tjänst».

På heder och samvete. Karlskrona den 4 juni 1929.

K. Jensen-Carlén.
tj. f. Äldste läkare.»

I avgiven förklaring över klagoskriften anförde underlöjtnanten Nordling följande. Orsakerna varför Lindqvist, trots att han anmält sig vara befriad från ansträngande tjänst, kommenderats att deltaga i övningen vore, dels och framför allt att den anbefallda övningen, den första för året och med till största delen outbildat folk, icke varit av ansträngande natur utan omfattat den första utbildningen i båttjänst, som bestode i in-

struktions meddelande, hur materielen förvarades, hur årtagen skulle uttagas, hur årorna skulle resas och i vilken ordning de skulle fattas m. m.; dels att Lindqvist hela dagen deltagit i tjänsten utan någon som helst inskränkning och några dagar tidigare frivilligt deltagit i en order- och rapportlöpning, som måste anses mera ansträngande. I sjukrullan hade Lindqvist varit förd såsom »befriad från ansträngande tjänst »med influensa som diagnos. Någon anteckning om vilka övningar Lindqvist ej finge deltaga i hade icke funnits. Icke heller hade vederbörande läkare till kompaniet eller instruktionsofficerarna givit några föreskrifter angående Lindqvist. Termen »befriad från ansträngande tjänst», vore ej definierad, varför ett bedömande av ansträngningsgraden, då särskilda föreskrifter av läkare saknades, måste ske efter vad som för en frisk person vore ansträngande, d. v. s. efter vad som i dagligt tal kallades för ansträngande. Att övningen ej varit ansträngande vore styrkt av de deltagande, varför det måste anses fastslaget, att Nordling därvid ej förfarit felaktigt. Att läkaren vid sjukmönstringarna förordnat, att Lindqvist endast finge deltaga i läsning och dylikt vore obestyrkt. På Nordlings fråga, huruvida rodden varit ansträngande, hade Lindqvist svarat »ja det har den», men icke sagt, att han varit sjuk och illamående med hjärtklappning. Att Lindqvist efter roddövningen varit illamående hade, så vitt Nordling kunnat se, ej framgått av några yttre tecken. Som båten skulle ösas, emedan det fanns något vatten i den, hade Nordling satt »den som uppfört sig sämst, d. v. s. Lindqvist, att göra detta». Att ösa en båt, som icke innehölle mera än en obetydlig mängd vatten, kunde enligt Nordlings mening icke kallas en ansträngande övning, i all synnerhet som Lindqvist själv fått bestämma arbetstakten.

I avgiven påminnelseskrift anförde Lindqvist följande. Rodd vore utan tvekan det mest ansträngande i militärutbildningen. Skulle begreppet lindrig tjänst över huvud taget betyda något, måste rodd falla utanför. Vad speciellt denna roddövning anginge, ville Lindqvist bestämt påstå, att den icke alls varit så teoretisk, som man nu ville göra gällande. De värnpliktiga studenterna, däribland Lindqvist, vilka föregående sommar övat rodd, hade blivit placerade på de tre längst akterut befintliga tofterna och de nyinryckta stamrekryterna på de främre, för att dessa skulle lära av studenterna. Det hade således för de värnpliktiga studenternas del varit fråga om en uppvisningsrodd. Åtminstone hade de fattat saken så. Lindqvist bestrede därför, att övningen kunde kallas mindre ansträngande. Arbetet att ösa båten — en »tolvhuggare» — måste anses ansträngande oberoende av takten. Att Lindqvist verkligen varit sjuk borde Nordling hava insett av Lindqvists ansträngda röst och echaufferade utseende. Lindqvist hänvisade till avgivet vittnesmål om att han varit genomsvett och likblek och vidhöll, att Nordling handlat på ett sätt, som icke borde undgå vidtagande av åtgärder.

Av sedermera infordrade utdrag av 2. kompaniets sjukrulla, sjukjour-

naler m. fl. handlingar inhämtades, att Lindqvist sjukanmält sig den 7 maj, att därvid i sjukrullans anteckningskolumn antecknats »A. Influensa», att han den 17 maj sjukskrivits i kvarter och inlagts i reservsjukrum, att han den 22 maj avpolletterats till och inlagts å flottans sjukhus samt den 24 i samma månad utskrivits därifrån till en veckas lindrig tjänst,

Vid ett den 12 augusti 1929 hållet förhör anförde kompaniadjutanten vid 2. kompaniet, att Lindqvists namn i sjukrullan, av stilen att döma, införts av dåvarande läkaren, marinläkarestipendiaten Eugen Jonsson. Kompaniadjutanten hade icke erhållit anmälan eller kännedom om någon annan föreskrift angående Lindqvists tjänstgöring än vad som innefattades i anteckningen »A» i sjukrullan. I enlighet med den för kompaniadjutanten gällande instruktionen hade denne muntligt, samtidigt med dagrapporten, anmält Lindqvists sjukdomsfall till tjänstförrättande kompanichefen.

Vid samma förhör berättade vederbörande sjukvårdare vid förläggningen å Aspö mad följande. Lindqvist hade kommit till sjukmönstring efter dennas slut någon dag i början av maj månad. Utflyttningen till förläggningen å Aspö hade ägt rum den 6 maj, varför det måste hava varit efter denna datum. Vederbörande läkare hade då själv infört Lindqvists namn i sjukrullan. Sjukvårdaren hade fått föreskrift att taga Lindqvists temperatur två gånger om dagen i tio dagar och att under samma tid giva honom visst pulver dagligen. Lindqvist skulle vara fri från ansträngande tjänst, men läkaren hade ej givit några särskilda anvisningar härom. När läkaren gått, hade sjukvårdaren gått med sjukrullan till 2. kompaniets expedition utan att i övrigt där anmäla förhållandet.

De personer, som tjänstgjort såsom kompanidagunderofficerare å 2. kompaniet under tiden från och med den 4 till och med den 18 maj, hördes även vid förhöret och förklarade, att de icke erhållit några föreskrifter av läkaren angående Lindqvists tjänstgöring.

I regementsinstruktionen för Karlskrona kustartilleriregemente, av vilken ett utdrag bifogades, föreskrives bland annat följande i § 58.

»5. Efter återkomsten till kompaniet skall kDU, sedan han avgivit rapport till kompaniadjutanten över utgången av sjukmönstringen, meddela DK dels sådana särskilda föreskrifter, som av läkaren givits beträffande sjuka, som skola vårdas i kompanikvarteret, dels om någon skall intagas på sjukrum (sjukhus).

I de fall, då läkaren föreskriver befrielse från viss tjänst, skall anteckning därom göras i sjukrullans anteckningskolumn medelst någon av nedanstående beteckningar.

A = befriad från ansträngande tjänst.
Aa = » » » » för armar.
Ab = » » » » » ben.
G = » » gymnastik.
U = » » utearbete.

Med ledning av den gjorda anteckningen bestämmer kompanichefen, till vilken utsträckning deltagande i övningar och annan tjänstgöring skall ifrågakomma.»

Marinläkarstipendiaten Jonsson, från vilken med anledning av uppgifterna vid nyssnämnda förhör, yttrande infordrades, anförde. Lindqvist hade sjukanmält sig vid inryckningen till tjänstgöring i början av maj. Anteckning på föreskrivet sätt att Lindqvist vore befriad från ansträngande tjänst syntes hava blivit gjord första övningsdagen den 7 maj. Samma dag — Lindqvist hade då varit förlagd å Aspö mad — hade Jonsson till yttermera visso meddelat Lindqvists dåvarande instruktionsofficer, att Lindqvist ej finge deltaga i några som helst kroppsövningar utan endast i rent teoretisk undervisning. Innan Jonsson avlägsnat sig, hade instruktionsofficeren givit order av motsvarande innehåll till instruktören, om Jonson mindes rätt, en underofficer.

Med anledning av vad marinläkarstipendiaten Jonsson meddelat hördes vederbörande instruktionsofficer och instruktör och uppgåvo därvid följande.

Instruktionsofficeren underlöjtnanten Hans Ekelund: I början av maj månad, då Ekelund tjänstgjort såsom instruktionsofficer för 2. kompaniet, hade Jonsson utanför sjukrummet meddelat Ekelund föreskrifter angående Lindqvists tjänstgöring. Jonssons yttrande hade, enligt vad Ekelund ville erinra sig, varit följande: »Lindqvist får icke deltaga i någon ansträngande tjänst. Jag har redan talat med sergeanten.» På grund härav hade Ekelund ej funnit det vara någon anledning att meddela sergeanten ytterligare föreskrifter beträffande Lindqvists tjänstgöring.

Instruktören sergeanten Josef Nyström: Någon dag i början av maj, då Nyström tjänstgjort såsom instruktionsunderofficer för 2. kompaniets reservbefälselever, hade Nyström under marschen till en plats, där signalering och morsering skulle övas, blivit hejdad av marinläkarstipendiaten Jonsson. Denne hade därvid meddelat, att Lindqvist ej finge deltaga i övningen, om det gällde semaforering, enär ansträngande rörelser med armarna vore farliga för honom. Då Nyström upplyst Jonsson om att endast morsering förestode, hade Jonsson meddelat, att Lindqvist kunde deltaga däri. Under samtalet hade tjänstgörande instruktionsofficeren underlöjtnanten Ekelund kommit tillstädes. Jonsson hade då vänt sig till denne med sina föreskrifter beträffande Lindqvist. Nyström hade därefter avlägsnat sig och sedermera ej erhållit några ytterligare föreskrifter beträffande Lindqvists tjänstgöring.

* *
*

I skrivelse den 26 november 1929 till chefen för Karlskrona kustartilleriregemente anförde militieombudsmannen härefter följande.

Utan tvekan måste rodd — även sådan den vid ifrågavarande tillfälle bedrivits — hänföras till »ansträngande tjänst». Att detta varit vederbörande läkares uppfattning framginge tydligt av det utav honom avgivna yttrandet. Även om Nordling ansett sig kunna utgå från att roddövningen ifråga icke skulle bliva av särskilt ansträngande natur, hade han bort inse, att övningen kunde bliva ansträngande för den, som enligt läkares föreskrift åtnjöt ifrågavarande befrielse. Enligt vad Nordling själv uppgivit vid krigsrätten, hade han med anledning av Lindqvists anhållan om befrielse från övningen icke ens gjort sig underrättad om Lindqvists sjukdom och vad som kunde avses med läkarens föreskrift. Det hade varit så mycket större anledning härtill, som enligt regementsinstruktionen det icke tillkom Nordling utan vederbörande kompanichef att bestämma, till vilken utsträckning deltagande i övningar och annan tjänstgöring skulle ifrågakomma, därest läkaren föreskrivit befrielse från viss tjänst. Nordling torde följaktligen hava förfarit felaktigt, då han beordrat Lindqvist att deltaga i rodden. Med hänsyn till vad Nordling till försvar för denna sin åtgärd anfört ansåge sig militieombudsmannen emellertid icke skäligen böra bedöma detta hans förfarande såsom tjänstefel.

Till samma resultat kunde militieombudsmannen emellertid icke komma vid bedömandet av Nordlings order till Lindqvist att efter roddövningens slut ensam ösa den vid övningen använda båten. Av utredningen framginge, att Nordling omedelbart efter roddövningens avslutande frågat Lindqvist, om övningen varit för honom ansträngande och därvid fått jakande svar. Nordling kunde heller icke hava undgått att uppmärksamma det ansträngda utseende, som Lindqvist enligt vittnens utsago haft efter rodden. Att Nordling det oaktat meddelat Lindqvist nämnda order måste anses såsom ett handlande i uppenbar strid mot vederbörande läkares föreskrift. Befallningen vore så mycket mera anmärkningsvärd, som densamma, enligt vad Nordling själv medgivit, föranletts av ett Lindqvists föregående yttrande till Nordling och således kommit att framstå såsom en bestraffning för detta. Om Nordling ansett berörda yttrande otillbörligt, hade det stått honom fritt att göra anmälan därom till vederbörande chef, men Nordling hade saknat varje rätt att på sätt nu skedde straffa Lindqvist för yttrandet.

Genom vad löjtnanten Nordling i sist berörda hänseende låtit komma sig till last torde han hava gjort sig skyldig till oförstånd i utövning av sin tjänst. Denna hans förseelse borde dock icke anses svårare, än att densamma föranledde sådan bestraffning eller tillrättavisning, som överordnad befälhavare ägde ålägga. På grund härav och då vidare utredning vid krigsrätt icke syntes erforderlig, hade militieombudsmannen funnit annan åtgärd i saken icke behöva vidtagas än att militieombuds-

mannen hos regementschefen, som hade bestraffningsrätten över Nordling, anmälde honom till den disciplinära bestraffning eller tillrättavisning, som regementschefen kunde finna den anmärkta förseelsen böra föranleda.

Med anledning av berörda anmälan blev Nordling den 29 november 1929 av regementschefen tilldelad varning för vårdslöshet vid fullgörande av tjänsteplikt.

B. Mål, som ännu icke varit föremål för prövning hos domstol eller annan myndighet.

9. Mål angående förfarande, som innefattat djurplågeri och skadegörelse, har avgjorts i disciplinär ordning, ehuru målet lagligen bort hänskjutas till krigsrätt.

Vid en av militieombudsmannen den 10 augusti 1929 förrättad inspektion av Göta artilleriregemente gjordes vid granskning av förhörsprotokollen anmärkning mot ett av regementsbefälhavaren överstelöjtnanten T. Wessel meddelat, av auditören H. T. Gedda kontrasignerat straffbeslut. Det anmärktes, att då det förfarande, som beslutet avsåge, innefattade djurplågeri, eventuellt skadegörelse av kronan tillhörig egendom, målet icke lagligen kunnat avgöras såsom disciplinmål utan bort hänskjutas till krigsdomstols avgörande.

Sedan yttranden i ärendet avgivits och då det begångna felet huvudsakligen borde läggas den juridiskt sakkunnige auditören till last, uppdrog militieombudsmannen åt överkrigsfiskalsämbetet att ställa auditören Gedda under åtal inför krigshovrätten för det felaktiga förfarande, vartill han i berörda hänseende gjort sig skyldig. Skrivelse härom expedierades den 25 november 1929.

10. Obehörigt förfogande av kompanichef över manskapets postsparbanksmedel.

Vid en av militieombudsmannen den 11 april 1929 förrättad inspektion av Svea ingenjörkår iakttogs, att kårchefen den 27 april 1927 i disciplinär ordning ålagt dåvarande chefen för 6. kompaniet kaptenen Lars Olof Axel Liberg jämlikt 130 § strafflagen för krigsmakten för försummelse och oförstånd i fullgörande av tjänsteplikter med avseende å manskapets

postsparbanksmedel disciplinstraff av vaktarrest i 5 dagar. Då granskningen av protokollet i detta disciplinmål gav anledning antaga, att Liberg icke blott begått tjänsteförsummelse utan obehörigen till egen fördel förfogat över manskapets postsparbanksmedel, föranstaltade militieombudsmannen om ytterligare utredning i ärendet. Då denna utredning bestyrkte detta antagande, ställde militieombudsmannen Liberg under åtal för brott mot 115 § strafflagen för krigsmakten, jämförd med 25 kap. 11 § allmänna strafflagen. Skrivelse härom avläts den 31 december 1929 till krigsfiskalen vid Vaxholms kustartilleriregementes krigsrätt, under vilken krigsrätt Liberg numera lyder.

11. Obehörigt förfogande av kompanichef över manskapets postsparbanksmedel har av truppförbandschefen bedömts såsom allenast försummelse och oförstånd i fullgörande av tjänsteplikter och målet härom har avgjorts i disciplinär ordning.

Såsom av föregående referat framgår, hade chefen för Svea ingenjörkår genom beslut den 27 april 1927 i disciplinär ordning ålagt dåvarande chefen för 6. kompaniet kaptenen Lars Olof Axel Liberg jämlikt 130 § strafflagen för krigsmakten för försummelse och oförstånd i fullgörande av tjänsteplikter med avseende å manskapets postsparbanksmedel disciplinstraff av vaktarrest i 5 dagar. Straffbeslutet var undertecknat av kårchefen översten G. J. Rabe och kontrasignerat av dåvarande auditören A. R. A. von Hedenberg.

Den till grund för straffbeslutet liggande utredningen befanns vara synnerligen ofullständig, då nämligen allenast ett fåtal av det utav saken berörda manskapet blivit hört och förhören i övrigt varit ofullständiga. Av de vid straffbeslutets meddelande tillgängliga handlingarna framgick emellertid, att anledning funnits att antaga, att Liberg till egen fördel på ett obehörigt sätt förfogat över manskapets postsparbanksmedel. En på militieombudsmannens föranstaltande verkställd ytterligare utredning i saken bestyrkte detta antagande. Såväl på grund av sakens beskaffenhet som på grund av bristfälligheterna i utredningen hade kårchefen icke lagligen ägt att i disciplinär ordning avgöra ifrågavarande mål, utan hade bort hänskjuta detsamma till krigsrätts avgörande. Sedan översten Rabe och auditören von Hedenberg avgivit infordrade yttranden i ärendet, ställde militieombudsmannen dem under åtal inför krigshovrätten för de fel de begått vid handläggningen av detta mål. Skrivelse härom avläts till överkrigsfiskalsämbetet den 31 december 1929.

Redogörelse för vissa ärenden, som icke föranlett åtal eller därmed jämförlig åtgärd.

1. Genom ett av krigshovrätten meddelat utslag har mål, vari villkorlig dom lagligen icke kunnat ifrågakomma, återförvisats till krigsrätt för utredning huruvida förutsättningar funnes för sådan dom.

På förekommen anledning infordrade militieombudsmannen från krigshovrätten dels avskrift av ett utav krigshovrätten den 7 mars 1927 meddelat utslag på besvär av värnpliktige Robert Emanuel Grönberg över ett av stationskrigsrätten vid flottans station i Karlskrona den 19 januari 1927 meddelat utslag i mål mellan krigsfiskalen Bengt Falk, å tjänstens vägnar, å ena, samt Grönberg, å andra sidan, angående olovligt tillgrepp, dels ock handlingarna till utslaget ifråga.

Berörda handlingar ävensom sedermera infordrade utdrag av stationskrigsrättens vid flottans station i Karlskrona protokoll utvisade följande.

Den 5 januari 1927 hölls förhör med ovannämnde Grönberg, angiven för det han natten mellan den 1 och 2 i samma månad under posttjänstgöring från en värnpliktig Nilsson tillgripit en tiokronorssedel. Vid förhöret erkände Grönberg rapportens riktighet och förmälde, att tillgreppet ägt rum från Nilssons sjöskrin, som stått förvarat under hans säng i det logement, där Grönberg tjänstgjorde såsom post.

Målet mot Grönberg hänsköts till stationskrigsrätten, vilken för rannsakning angående ifrågavarande förbrytelse sammanträdde den 12 januari 1927. Vid förhör med Grönberg erkände han, att han under sin posttjänstgöring med användande av Nilssons nyckel öppnat skrinet och tillägnat sig tiokronorssedeln. Vid krigsrätten upplystes, att Grönbergs posttjänstgöring närmast avsett att eventuellt väcka manskapet å logementet för utryckning med brandbilen, varjämte posttjänstgöringen avsett att bevaka logementet för obehöriga.

Den 19 januari 1927 meddelade stationskrigsrätten följande utslag. Uti målet vore utrett, att Grönberg — född den 26 mars 1906 i Kristianstad och för närvarande där kyrkoskriven — natten mellan den 1 och den 2 januari 1927 å ett logement inom sjöreservens kasern å Karlskrona ör-

logsvarv, där Grönberg tjänstgjort såsom post, ur ett Nilsson tillhörigt låst sjöskrin, vartill Grönberg berett sig tillträde genom användande av Nilssons nyckel, som Grönberg tagit ur Nilssons bussarong, tillgripit en tiokronorssedel. Med tillämpning av 106 och 109 §§ strafflagen för krigsmakten prövade krigsrätten förty rättvist döma Grönberg, som förut ej undergått bestraffning för tillgreppsbrott, att för första resan stöld undergå straffarbete under sju månader, varjämte Grönberg skulle varda underkastad påföljd enligt andra kapitlet 19 § allmänna strafflagen intill dess ett år förflutit från det Grönberg efter utståndet straff blivit frigiven. I avbidan på straffets verkställighet förklarade krigsrätten Grönberg skyldig träda i häkte.

Över stationskrigsrättens utslag anförde Grönberg besvär hos krigshovrätten under yrkande att krigshovrätten måtte, med ändring av utslaget, bereda Grönberg den lindring av straffet, som kunde åstadkommas.

Sedan krigshovrätten den 9 februari 1927 utställt besvären till delgivning med vederbörande åklagare och i samband därmed förordnat, att Grönberg skulle försättas på fri fot, meddelade krigshovrätten den 7 mars 1927 utslag, däri krigshovrätten yttrade följande. Enär anledning syntes kunna föreligga att i avseende å ifrågavarande tillgreppsbrott tillämpa villkorlig straffdom jämlikt bestämmelserna i lagen den 28 juni 1918, men särskild förundersökning vore behövlig för vinnande av utredning, huruvida erforderliga förutsättningar funnes för dylik dom i föreliggande fall, ty och som nämnda undersökning lämpligen borde äga rum genom krigsrättens försorg, aktade krigshovrätten nödigt att, med undanröjande av överklagade utslaget, visa målet åter till krigsrätten, som hade att detsamma på anmälan åter företaga och därmed vidare lagligen förfara.

Vid stationskrigsrättens sammanträde den 9 mars 1927 företogs målet mot Grönberg till förnyad behandling. Då Grönberg emellertid icke kunnat inkallas till ifrågavarande sammanträde, blev målet uppskjutet till den 16 mars 1927.

Genom beslut den 16 mars 1927 förordnade härefter stationskrigsrätten, att förundersökning angående Grönberg skulle verkställas och utsåg till förundersökare fängelseassistenten C. Melén i Kristianstad.

Från beslutet var auditören B. de Maré skiljaktig och yttrade bland annat följande:

»Ehuru enligt min åsikt villkorlig dom ej kan ifrågakomma i förevarande mål, där straffet måste utmätas enligt 106 och 109 §§ strafflagen för krigsmakten; samt förundersökning följaktligen för statsverket kommer att medföra utgifter, som måste anses onödiga, förordnar jag likväl, i anslutning till kungl. krigshovrättens anvisning, att förundersökning skall verkställas och förordnar jag till förundersökare fängelseassistenten C. Melén i Kristianstad.»

Vid stationskrigsrättens sammanträde den 30 mars 1927 föredrogs det krigsrätten tillhandakomna protokollet över den av Melén verkställda för-

undersökningen, varefter krigsrätten meddelade följande utslag. Uti målet vore utrett, att tilltalade värnpliktige Grönberg natten mellan den 1 och 2 januari 1927 å ett logement inom sjöreservens kasern å örlogsvarvet i Karlskrona, där Grönberg tjänstgjort såsom post, ur ett värnpliktige Nilsson tillhörigt låst sjöskrin, vartill Grönberg berett sig tillträde genom användande av Nilssons nyckel, som Grönberg tagit ur Nilssons bussarong, tillgripit en tiokronorssedel. Med tillämpning av 106 och 109 §§ strafflagen för krigsmakten prövade krigsrätten förty rättvist döma Grönberg, som förut ej undergått bestraffning för tillgreppsbrott, att för första resan stöld undergå straffarbete under sju månader, varjämte Grönberg skulle vara underkastad påföljd enligt 2 kap. 19 § strafflagen intill dess ett år förflutit från det Grönberg efter utståndet straff blivit frigiven. Fängelseassistenten Melén, som förrättat förundersökning i målet, tillerkändes i ersättning härför 45 kronor att utgå av allmänna medel.

Av den å militieombudsmansexpeditionen förvarade fångförteckningen för straffängelset i Kristianstad för november 1927 framgick, att Grönberg undergått det honom ådömda straffet mellan den 12 april och den 12 november 1927.

Uti skrivelse den 8 december 1928 till ordföranden i krigshovrätten hovrättsrådet N. G. J. Lagerbielke anförde militieombudsmannen, efter att hava redogjort för vad sålunda förekommit, följande.

Enligt 2 § i lagen den 28 juni 1928 angående villkorlig straffdom finge villkorlig dom ej meddelas i fall, där straffpåföljd enligt 2 kap. 19 § strafflagen ådömdes. Då enligt 109 § strafflagen för krigsmakten den, som gjort sig förfallen till straff efter 106 §, skulle dömas till sådan påföljd, hade följaktligen villkorlig dom icke kunnat förekomma i förevarande mål, vilket gällde ansvar för brott enligt 106 § strafflagen för krigsmakten.

Militieombudsmannen anhöll med anledning av vad sålunda anmärkts, att yttrande måtte införskaffas från de ledamöter av krigshovrätten, som vore ansvariga för krigshovrättens beslut den 7 mars 1927.

I ett den 16 januari 1929 dagtecknat yttrande anförde de i målets avgörande deltagande ledamöterna av krigshovrätten, nämligen ordföranden, hovrättsrådet Lagerbielke, översten Oscar Nygren, kommendören Henning Eneström, hovrättsrådet Arvid Johansson samt t. f. krigshovrättsrådet Einar Wikström, följande.

Vid föredragning av målet hade krigshovrätten ansett, att, med hänsyn därtill att Grönberg förut ej undergått någon bestraffning samt till det jämförelsevis ringa beloppet av det tillgripna jämte vad övrigt förekommit, straffet jämlikt 106 § strafflagen för krigsmakten skulle kunnat nedsättas till straffarbete i sex månader. Genom ett oförklarligt förbiseende av bestämmelsen i 109 § i samma lag att påföljd enligt 2 kap. 19 § strafflagen ändock skulle ådömas hade krigshovrätten fattat sitt beslut om förundersökning för vinnande av utredning, huruvida erforderliga förutsättningar funnes för tillämpning av villkorlig straffdom. Up-

penbarligen kunde ju dylik dom vid nu angivna förhållande på grund av stadgande i 2 § i lagen den 28 juni 1918 angående villkorlig straffdom ej förekomma. Krigshovrätten hade därför att erkänna riktigheten av den av militieombudsmannen framställda anmärkningen. Av handlingarna framginge ej, att annan kostnad i följd av den föreskrivna förundersökningen orsakats än den, som tillerkänts förundersökaren av allmänna medel, fyrtiofem kronor, vilket belopp enligt kvitto vore inbetalt till statsverket.

Vid prövning av ärendet den 11 februari 1929 meddelade militieombudsmannen följande resolution.

Såsom militieombudsmannen i skrivelsen den 8 december 1928 anmärkt, kunde på grund av stadgande i 2 § lagen om villkorlig straffdom, jämförd med 109 § strafflagen för krigsmakten, villkorlig dom icke ifrågakomma i förevarande mål. Krigshovrättens beslut att återförvisa målet till krigsrätten för utredning, huruvida förutsättningar funnes för sådan dom, vore sålunda felaktigt, vilket även medgivits av de ledamöter i krigshovrätten, som deltagit i beslutet.

Då emellertid krigshovrätten med anledning av de anförda besvären omedelbart förordnat om den tilltalades försättande på fri fot och krigshovrättens ledamöter ersatt statsverket kostnaderna för den i följd av återförvisningen verkställda förundersökningen, hade militieombudsmannen med stöd av 5 § i den för militieombudsmannen utfärdade instruktionen ansett sig kunna underlåta vidtaga vidare åtgärd i ärendet.

2. Samtidig tillämpning av 101 § strafflagen för krigsmakten och 129 § samma lag för samma brottsliga förfarande.

Vid en av militieombudsmannen i anslutning till inspektion av Svea trängkår den 22 mars 1929 företagen granskning av kårens krigsrättsprotokoll antecknades, att krigsrätten i ett mot värnpliktige nr 40 20/1925 K. I. Stålberg anhängiggjort mål den 10 november 1928 meddelat följande utslag:

»Svaranden har erkänt, att han vid flera tillfällen under tiden mellan den 10 och den 17 september 1928 utav honom till bruk i tjänsten utlämnad ammunition undandolt sex stycken skarpladdade patroner och omkring trettiosex stycken s. k. lösa patroner, i avsikt att vid tjänstgöringstidens slut bortföra patronerna och tillgodogöra sig desamma.

Svaranden har sålunda gjort sig skyldig till förseelse mot 101 § strafflagen för krigsmakten i förening med uppsåtlig förbrytelse i tjänsten enligt 129 § samma lag.

Svaranden har vidare erkänt, att han av värnpliktige vid livgrenadjärregementet Helge Karlsson vid ett tillfälle under ovan angivna tid mottagit minst tjugofem stycken lösa patroner, vilka svaranden förstått vara av Karlsson olovligen åtkomna.

Svaranden har sålunda i denna del gjort sig förfallen till ansvar enligt 101 § strafflagen för krigsmakten.

Med tillämpning av 38 § strafflagen för krigsmakten samt 100, 101 och 129 §§ samma lag dömer krigsrätten svaranden att hållas i vaktarrest femton (15) dagar.»

Mot utslaget anmärktes

1) att Stålberg blivit dömd med tillämpning av 100, 101 och 129 §§ strafflagen för krigsmakten, ehuru han förklarats skyldig dels till förbrytelse mot 101 § strafflagen för krigsmakten i förening med uppsåtlig förbrytelse i tjänsten enligt 129 § samma lag, dels ock till förbrytelse mot 101 § strafflagen för krigsmakten,

2) samt att Stålberg för sitt förfarande med den till hans eget bruk utlämnade ammunitionen icke syntes hava bort dömas till ansvar jämlikt såväl 101 § (eventuellt 100 §) strafflagen för krigsmakten som 129 § samma lag.

Med anledning av vad sålunda anmärkts anmodade militieombudsmannen krigsdomaren C. H. Ramsay, vilken varit ordförande i ifrågavarande krigsrätt, att inkomma med yttrande för egen del ävensom från auditören B. F. Hallberg, vilken i sådan egenskap tjänstgjort vid krigsrätten. I yttrande den 13 maj 1929 anförde Ramsay och Hallberg följande. Det vid ifrågavarande rättegångstillfället av Hallberg förda memorialet med däri antecknat koncept till utslag utvisade, att endast 101 och 129 §§ av krigsrätten tillämpats. »100 §» hade influtit uti konceptprotokollet genom misskrivning och hade icke förekommit i det justerade och avkunnade utslaget. I den del av målet, som rörde ansvar å Stålberg för undandöljande av till honom utlämnad ammunition syntes 101 § icke hava bort åberopas, endast 129 §. Att 129 § ansetts böra åberopas hade uppenbarligen icke förorsakat någon skada.

I skrivelse till krigsdomaren Ramsay den 16 maj 1929, av vilken skrivelse även auditören Hallberg erhöll del, anförde militieombudsmannen följande.

Vad under 1) anmärkts föranledde på grund av i förklaringen lämnad upplysning ej vidare uttalande från militieombudsmannens sida.

Vad därefter anginge den under 2) upptagna anmärkningen ville militieombudsmannen framhålla följande. Den tilltalade hade för förfarandet med den till hans eget bruk utlämnade ammunitionen av krigsrätten förklarats hava gjort sig skyldig till »förseelse mot 101 § strafflagen för krigsmakten i förening med uppsåtlig förbrytelse i tjänsten enligt 129 § samma lag» och således till två olika förbrytelser. Detta vore, såsom i förklaringen även medgivits, uppenbarligen icke riktigt, enär tillämpning

av ettdera av dessa lagrum uteslöte tillämpning av det andra. Frågan huruvida brott förelåge mot båda dessa lagrum eller om endast ettdera av dem vore tillämpligt vore ingalunda utan betydelse, ty enligt 131 § strafflagen för krigsmakten skulle, därest förbrytelse enligt 129 § samma lag tillika innefattade annat uppsåtligt brott eller sådant vållande, varå straff efter strafflagen för krigsmakten eller allmän lag borde följa, den i 4 kap. 2 § allmänna strafflagen stadgade bestraffningsregeln vinna tillämpning. Denna regel innebure, att för brotten särskilda straff skulle ådömas. Att i förevarande fall så ej skett berodde uteslutande därpå, att brotten ansetts endast böra förskylla disciplinstraff. I följd härav hade jämlikt det i 38 § strafflagen för krigsmakten meddelade stadgandet bestämts ett gemensamt straff.

Ehuru straffmätningen kunnat röna inverkan av den omständigheten att ifrågavarande förfarande blivit bedömt såsom två förbrytelser, vore det dock icke uteslutet att, såsom i förklaringen framhållits, samma straff skulle hava utmätts, även om förfarandet, såsom rätteligen bort ske, blivit bedömt såsom allenast en förbrytelse. Militieombudsmannen hade därför ansett sig kunna låta bero vid den gjorda anmärkningen.

3. Mål, som av krigsrätt förklarats vilande, har sedermera icke upptagits till handläggning förrän efter av militieombudsmannen framställd anmärkning.

Vid en av militieombudsmannen den 2 november 1928 förrättad inspektion av Västernorrlands regemente inhämtades följande vid granskning av regementskrigsrättens protokoll. Den 26 november 1926 hölls inför överstelöjtnanten C. H. Henning förhör med värnpliktige nr 160 66/1924 Karl Gustaf Bergkvist, anmäld för förolämpning mot annan krigsman. Genom resolution den 27 november 1926 beslöt regementschefen, att handlingarna i ärendet skulle överlämnas till krigsdomaren under anhållan om målets handläggning vid vederbörlig krigsdomstol. Den 7 december 1926 förekom målet vid krigsrätten. Härvid inställde sig såsom åklagare vice krigsfiskalen Anders Lindh, varemot Bergkvist icke lät sig avhöra. Sedan de till krigsrätten överlämnade handlingarna föredragits, förmälde åklagaren, att Bergkvist icke dåmera vore i tjänstgöring samt anhöll, att målet måtte förklaras vilande. Krigsrätten beslöt i överensstämmelse härmed.

Mot handläggningen av målet anmärktes följande. Anledning syntes icke hava förelegat att förklara målet vilande utan hade målet bort uppskjutas till senare rättegångstillfälle för svarandens inställande. Såvitt vid inspektionen kunde utrönas, syntes målet sedermera icke hava förekommit till handläggning.

Med anledning av vad sålunda anmärkts anmodades krigsdomaren Per

Hansson genom skrivelse den 17 november 1928 att avgiva yttrande i ärendet ävensom inkomma med yttrande från krigsrättens övriga ledamöter samt från vice krigsfiskalen Lindh.

I yttrande den 6 december 1928 anförde krigsrättens ledamöter. Vid krigsrättens sammanträde den 7 december 1926, då målet mot Bergkvist varit anhängigt, hade krigsfiskalen meddelat, att Bergkvist icke varit tillstädes, enär han blivit hemförlovad och hans hemort, Kovland i Indals församling, vore avlägsen. Krigsfiskalen hade anhållit, att målet måtte förklaras vilande. Sedan inhämtats, att Bergkvist skulle tjänstgöra vid regementet i september 1927, hade krigsrätten bifallit krigsfiskalens hemställan. Krigsrätten hade ansett, att denna hemställan varit grundad på verkliga billighetsskäl. I krigsrättens diarium funnes beträffande målet antecknat: »1926 d. 7/12 beslöts, att målets vidare behandling skulle bero av anm. av åkl.» Krigsfiskalen P. W. Glad hade den 21 november 1928 anmält målet till förnyad behandling, i anledning varav det utsatts till handläggning vid krigsrätten den 1 december 1928, då det på krigsfiskalens anhållan uppskjutits till den 14 i samma månad. Krigsrättens ledamöter hemställde, att militieombudsmannen måtte låta vid den avgivna förklaringen bero.

Vice krigsfiskalen Lindh yttrade i skrivelse den 6 december 1928. Anledningen varför Lindh den 7 december 1926 vid krigsrätten anhållit, att ifrågavarande mål måtte förklaras vilande, och ej begärt uppskov för Bergkvists inställande inför rätten hade varit, att Bergkvist, som vore bosatt i Indals församling och vid krigsrättens sammanträde redan hemförlovats, ej skulle behöva företaga en dyrbar resa till Sollefteå i ett mål av bagatellartad beskaffenhet och vars utgång vid krigsrätten vore ytterst oviss. Bergkvist skulle inställa sig till tjänstgöring vid regementet den 10 september 1927. I krigsfiskalens diarium hade Lindh jämväl antecknat följande: »Målet vilar tills Bergkvist rycker in den 10/9 1927.» Vid krigsrättens berörda sammanträde hade nämligen rättens ordförande meddelat, att åklagaren skulle anmäla målet till behandling. Lindhs förordnande att, på grund av ordinarie krigsfiskalens död, uppehålla ledigblivna krigsfiskalsbefattningen hade upphört den 1 februari 1927, och vid överlämnandet av diariet och övriga handlingar till Lindhs efterträdare, krigsfiskalen P. W. Glad, hade Lindh påpekat detta mål för honom. I anledning av vad sålunda förekommit hemställde Lindh, att militieombudsmannen måtte låta vid hans avgivna förklaring bero.

I skrivelse den 10 december 1928 anmodade militieombudsmannen krigsfiskalen Glad att avgiva yttrande i ärendet. Denne anförde i skrivelse den 22 december 1928 följande. Den 4 januari 1927 hade Glad förordnats att vara krigsfiskal vid regementskrigsrätten vid Västernorrlands regemente och Norrlands trängkår. Omedelbart efter tillträdet av tjänsten hade Glad iordningställt nytt åklagarediarium, enär det tidigare använda då varit fulltecknat. I det tidigare använda diariet hade Bergkvists mål

funnits antecknat, men där förekomme icke anteckning om huruvida målet handlagts vid krigsrätten. I sista marginalen funnes med blyerts antecknat: »Målet vilar tills Bergkvist rycker in den 10/9 1927.» Utskrift av protokoll i målet hade icke kommit Glad tillhanda förrän efter den 21 november 1928. Sedan Glad sålunda erhållit protokoll i målet och därigenom kunnat sätta sig in i detsamma, hade Glad inkallat förenämnde Bergkvist att svara inför krigsrätten den 1 december 1928. Bergkvist hade emellertid uraktlåtit att då iakttaga inställelse, men den 20 i samma månad hade han inställt sig genom ombud, och hade målet därvid blivit överlämnat till krigsrättens prövning och av denna slutligen avdömts. På grund av vad som sålunda förekommit hemställde Glad, att militieombudsmannen måtte låta vid nu avgivna yttrande bero.

Av krigsrätten sedermera infordrade protokoll i målet inhämtades, att krigsrätten genom sitt utslag den 20 december 1928 ogillat det mot Bergkvist anställda åtalet.

I skrivelse till krigsdomaren Per Hansson den 11 februari 1929 anförde militieombudsmannen härefter följande. Såsom framginge av de avgivna yttrandena, hade ifrågavarande mål, då svaranden vid rättegångstillfället den 7 december 1926 icke kommit tillstädes, av krigsrätten förklarats vilande i syfte att detsamma skulle på anmälan av åklagaren kunna återupptagas under september månad 1927, då svaranden åter skulle inträda i tjänstgöring vid regementet. Målet hade då emellertid icke blivit återupptaget. Ansvaret härför åvilade i främsta rummet vederbörande åklagare. Emellertid syntes krigsdomaren, som av anteckningarna i krigsdomarens diarium kunnat inhämta, att målet ej blivit anmält till återupptagande, hava bort förvissat sig om anledningen härtill. Anteckningarna i krigsdomarens diarium hade bland annat till uppgift att giva krigsdomaren möjlighet att utöva kontroll över målens behöriga handläggning. Att ett mål först efter lång tids förlopp återupptoges kunde medföra olägenheter i olika hänseenden. Även för den tilltalade torde det icke alltid vara likgiltigt, vid vilken tidpunkt ett mot honom anhängiggjort mål bleve slutligen avgjort. Då emellertid i förevarande fall någon skada icke syntes hava uppkommit av dröjsmålet med målets återupptagande, hade militieombudsmannen låtit bero vid de avgivna förklaringarna.

Till krigsfiskalen Glad avlät militieombudsmannen samma dag en skrivelse av i huvudsak samma innehåll. I denna skrivelse framhöll militieombudsmannen, att anteckning om krigsrättens beslut influtit i det diarium, som vice krigsfiskalen Lindh överlämnat till Glad, samt att om Glad varit i tvivelsmål om innebörden av denna anteckning, han lätt kunnat förvissa sig därom genom att förhöra sig hos krigsdomaren eller auditören.

4. Fråga om komplettering av gällande bestämmelser om undersökning inför krigsrätt av skada å kronan tillhörig egendom.

Vid en av militieombudsmannen den 25 maj 1929 i samband med inspektion av Gotlands infanterikår verkställd granskning av krigsrättsprotokollen antecknades följande.

Den 17 november och 7 december 1928 höllos sammanträden med krigsrätten för undersökning med anledning av vissa vid brand den 7 september samma år inträffade skador å kronan tillhörig egendom.

I målet ingåvos förteckningar över den förstörda egendomen, däribland en sammanställning, utvisande att vid branden förstörts egendom tillhörande eller stående under disposition av

1) arméförvaltningens intendentsdepartement till ett värde av 297,416 kronor 16 öre,

2) arméförvaltningens civila departement (undervisnings-, gymnastik- och fäktmateriel) 1,176 kronor 10 öre,

3) Statens centrala möbelförråd 508 kronor 20 öre, samt

4) enskilda lägerkassan 25 kronor 55 öre.

I utslag den 7 december 1928 yttrade krigsrätten i den del av målet, som gällde den under 2)—4) upptagna materielen: »Krigsrätten finner sig på grund av bestämmelsen i 39 § sista stycket av lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes icke vara behörig att ingå på någon undersökning beträffande materiel, stående under Kungl. arméförvaltningens civila departements uppsikt eller tillhörande Statens centrala möbelförråd och Kungl. Gotlands infanterikårs enskilda lägerkassa.»

Med anledning av innehållet i krigsrättens berörda utslag anhöll militieombudsmannen i skrivelse till arméförvaltningens intendents- och civila departement den 30 maj 1929, att departementen ville avgiva utlåtande, huruvida och i vad mån ändring erfordrades i gällande författningar för att undersökning inför krigsdomstol skulle kunna äga rum jämväl beträffande sådan egendom, som omförmäldes under 2)—4) här ovan.

Arméförvaltningens civila departement infordrade yttrande från arméförvaltningens ombudsman. Denne avgav den 10 juni 1929 en promemoria, i vilken han anförde:

»Till en början anser jag mig böra framhålla dels att förekomsten av s. k. undersökningskrigsrätter — vilka närmast äro att betrakta såsom vid domstol hållna polisförhör — vid olika truppförband är mycket ojämn, i det att det ankommer på vederbörande truppförbandschef att avgöra, om han vill påkalla sådan krigsrätt eller ej, dels ock att en undersökningskrigsrätt kan, eventuellt med ändrad sammansättning, övergå till vanlig krigsrätt. Något hinder torde ej förefinnas, att i de av militieombudsmannen angivna fall påkalla hållandet av vanlig krigsrätt, d. v. s. krigsrätt kan äga rum, blott ansvars- och ersättningsyrkande eller endera framställes mot viss person.

Praxis i fråga om undersökningskrigsrätter torde ej vara helt enhetlig. Visserligen föreskrives i 39 § sista stycket av lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes den 23 oktober 1924, att, om i särskild författning är stadgat, att undersökning i mål eller ärende skall äga rum inför krigsdomstol, detta skall vara gällande — det lärer vara detta stadgande, som bestämt den av krigsrätten vid Kungl. Gotlands infanterikår i förevarande fall intagna ståndpunkten — men det torde å andra sidan finnas exempel på, att krigsrätter verkställt undersökning även i sådana fall, då undersökningen ej föranletts av bestämmelser i vederbörliga materielreglementen, t. ex. då person i tjänst vid armén blivit skadad i tjänsten. Därest i de av militieombudsmannen berörda fallen särskilda åtgärder anses böra vidtagas, för att i förekommande fall undersökningskrigsrätt må kunna hållas, synes mig det lämpligaste tillvägagångssättet vara, att det utfärdas en särskild författning, angivande antingen helt allmänt (med upphävande av de särskilda föreskrifterna i materielreglementena) att undersökning inför krigsdomstol må äga rum i alla fall, då materiel, som disponeras av krigsmakten (ej blott tillhör krigsmakten, då det kan tänkas, att krigsmakten blott disponerar materielen med vad man skulle kunna beteckna såsom nyttjanderätt — se t. ex. 3 i militieombudsmannens skrivelse), förkommit (t. ex. på grund av påstådd stöld), förstörts eller skadats, av krigsmakten disponerade medel förkommit (därmed likartade fall) eller person, tillhörande krigsmakten, skadats i tjänsten, eller också — med bibehållande av bestämmelserna i förevarande avseende i gällande materielreglemente — att, utom i de fall, särskilt är stadgat, undersökning inför krigsdomstol må äga rum på sätt nyss angivits. Vad särskilt angår de tre av militieombudsmannen angivna fallen, så finnes beträffande undervisnings-, gymnastik- och fäktmateriel något särskilt förvaltningsreglemente ej utfärdat, och torde, då de kassor, vilka givits den missvisande benämningen enskilda lägerkassor, tillhöra staten, i fråga om materiel m. m., som disponeras av dessa kassor, några särskilda föreskrifter vidkommande undersökning inför krigsdomstol ej vara erforderliga, utan måste de i detta avseende allmänt gällande stadgandena anses vara tillämpliga även å dessa kassor med vad till dem hörer.»

Till stöd för denna sin uppfattning i fråga om enskild lägerkassas natur åberopade ombudsmannen Kungl. Maj:ts utslag i ett mål, vari Svea trängkårs enskilda lägerkassa var part. I detta mål hade Svea hovrätt i besvärshänvisning till utslag den 10 januari 1924 föreskrivit, att det ålåge lägerkassan att ingiva bevis om nedsättning av fullföljdsavgift och kostnadsersättning. Talan mot utslaget fullföljdes till Kungl. Maj:t, och lägerkassan nedsatte i samband därmed ett belopp av 300 kronor. Emellertid yrkades hos Kungl. Maj:t att — enär hovrätten, vid det förhållande att jämlikt 30 kap. 19 § rättegångsbalken kronan vore befriad från skyldighet att nedsätta fullföljdsavgift och kostnadsersättning, icke beträffande lägerkassan bort såsom villkor för rätt till fullföljd av talan mot hovrättens utslag föreskriva

nedsättande av dylik avgift och ersättning — Kungl. Maj:t måtte (oavsett målets utgång) berättiga lägerkassan att återbekomma det deponerade beloppet, 300 kronor. Kungl. Maj:t, som i huvudsak fastställde hovrättens utslag i själva saken, biföll genom utslag i målet den 23 december 1925 berörda yrkande.

Departementen avgåvo den 18 juni 1929 det begärda utlåtandet och anförde därvid följande.

För att åsyftade undersökningar skulle kunna verkställas, syntes det lämpligt, att med bibehållande av bestämmelserna i gällande materielreglementen, en särskild författning utfärdades, angivande att, utom i de fall särskilt vore stadgat, undersökning inför krigsdomstol finge äga rum i alla fall, då materiel, som disponerades av krigsmakten, förkommit, förstörts eller skadats, av krigsmakten disponerade medel förkommit (därmed likartade fall) eller person, tillhörande krigsmakten, skadats i tjänsten.

I skrivelse till arméförvaltningens intendents- och civila departement den 31 oktober 1929 anförde militieombudsmannen härefter följande.

Sista stycket i 39 § i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes innehölle den bestämmelsen, att om i särskild författning funnes stadgat, att undersökning i mål eller ärende skulle äga rum inför krigsdomstol, detta skulle gälla.

De särskilda författningar, som innehölle dylika stadganden, vore beträffande *utlämnad materiel, byggnader m. m.*, vapenvårdsreglementet, artillerimaterielreglementet, kasernvårdsreglementet, ingenjörmaterielreglementet, intendenturmaterielreglementet, sjukvårdsmaterielreglementet och veterinärmaterielreglementet. Dessa reglementen innehölle med varandra ungefär likalydande bestämmelser av följande innehåll. Därest egendom skadats på annat sätt än genom förslitning eller gått förlorad och full ersättning icke genast erlades, skulle vederbörande befälhavare omedelbart anställa undersökning för utrönande av skadans eller förlustens uppkomst, samt huruvida någon kunde anses därför ersättningsskyldig. Det vid undersökningen förda protokollet skulle omedelbart inlämnas till regementschefen, vilken med hänsyn till i saken yppade omständigheter och det skadades eller förlorades värde skulle bestämma, huruvida undersökning jämväl vid krigsrätt skulle äga rum, eller om det utan sådan åtgärd finge anses uppenbart, att kronan själv borde vidkännas skadan eller förlusten. Vore det senare förhållandet, skulle det skadade iståndsättas, om så borde ske, eller skulle det skadade eller förlorade avskrivas. Hade undersökning vid krigsrätt ägt rum och enligt lagakraftvunnet utslag icke någon ålagts ersättningsskyldighet, skulle förfaras på enahanda sätt. Ersättningsbeloppet för skadad eller förlorad materiel skulle bestämmas, allt efter omständigheterna, till nytillverkningsvärdet eller till skälig del därav.

Beträffande åtgärder vid skada å eller förlust av *materiel m. m., som*

förvarades i förråd, gällde enligt stadganden i vederbörliga förrådsinstruktioner i tillämpliga delar enahanda bestämmelser, som ovan angivits.

Kungl. förordningen den 18 juni 1909 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, hade i 11 § innehållit, att om skada medfört eller skäligen kunde antagas medföra döden eller annan påföljd, som föranledde ersättning, undersökning rörande skadans uppkomst ofördröjligen skulle hållas, vilken undersökning, därest skadan yppats under militärtjänstgöring, skulle föranstaltas av vederbörande befälhavare men eljest förrättas av polismyndigheten i orten.

I detta ämne gällde för närvarande de bestämmelser, som upptoges i kungl. kungörelsen den 25 november 1927 med närmare föreskrifter för tillämpning av förordningen den 18 juni 1927. Enligt dessa bestämmelser ålåge det vederbörande militära personalchef att, där anmälan om olycksfall inkomme till honom, föranstalta om undersökning, varvid utredning i vissa angivna hänseenden skulle äga rum.

Särskilda bestämmelser, motsvarande de i ovannämnda reglementen upptagna, om undersökning vid krigsrätt beträffande skada å person hade, såvitt anginge armén, icke lämnats.

Någon anmärkning mot krigsrättens ovannämnda beslut torde med hänsyn till innehållet av gällande bestämmelser i ämnet icke kunna ifrågakomma. Vad anginge den egendom, som förvaltades av arméförvaltningens civila departement samt statens centrala möbelförråd, syntes det nämligen vara otvivelaktigt, att dylik egendom — såsom krigsrätten ansett — icke omfattades av ovannämnda författningar. I fråga om egendom, tillhörande truppförbands enskilda lägerkassa, torde det visserligen få anses fastslaget, att egendomen tillhörde kronan, men då uttryckliga bestämmelser icke funnes därom att de i vederbörliga reglementen meddelade bestämmelser även avsåge enskild lägerkassas egendom — beträffande vilken eljest särskilda förvaltningsregler gällde — vore det ursäktligt, att krigsrätten härutinnan hyst en motsatt uppfattning.

Det syntes mindre ändamålsenligt, att vid sådan undersökning inför krigsrätt, varom här vore fråga, viss egendom, oaktat densamma ägdes av kronan och disponerades av krigsmakten, måste på grund av formella skäl undantagas från undersökningen. Ändring av hithörande bestämmelser syntes därför erforderlig.

Att i särskild författning meddela en generell bestämmelse av den innebörd, som blivit ifrågasatt, torde redan med hänsyn till avfattningen av det ovan återgivna lagrummet i den militära rättegångslagen icke vara lämpligt. För närvarande syntes andra åtgärder icke behöva vidtagas, än att, där särskilt förvaltningsreglemente ej funnes — detta syntes vara förhållandet beträffande den under civila departementets förvaltning hörande undervisnings-, gymnastik- och fäktmaterielen — erforderliga bestämmelser i ämnet utfärdades samt att i övrigt vederbörliga författningar i erforderliga delar kompletterades med bestämmelser, av-

scende dels enskild lägerkassa tillhörig egendom (såväl marketenteri-inventarier o. dyl. som byggnader m. m.), dels sådan egendom, som erhölles såsom lån från statens centrala möbelförråd o. dyl.

I departementens yttrande hade blivit ifrågasatt, att undersökning vid krigsrätt skulle kunna äga rum jämväl i de fall, där fråga uppstått, huruvida penningmedel förkommit, t. ex. på grund av påstådd stöld. Att till en undersökningskrigsrätt hänskjuta handläggning av en säkerligen i allmänhet så ömtålig fråga syntes emellertid icke lämpligt. Undersökningen borde ankomma på vederbörlig myndighet och den vidare handläggningen på krigsrätt i dess vanliga sammansättning.

Frågan huruvida undersökning beträffande skada å person utan samband med eventuellt åtal skulle kunna verkställas av krigsrätt syntes knappast i detta sammanhang böra komma under bedömande.

Då det ankomme på arméförvaltningens departement att utfärda eller — där frågan tillhörde Kungl. Maj:ts prövning — avgiva förslag till erforderliga bestämmelser i ämnet, hemställde militieombudsmannen, att departementen ville vidtaga de åtgärder i saken, som kunde finnas påkallade.

5. Förhör i mål hållet utan att målsägaren beretts tillfälle att vara närvarande. Målet, som gällde misshandel å annan krigsman, har avgjorts i disciplinär ordning utan den förorättades tillstånd.

Vid en av militieombudsmannen den 19 augusti 1929 förrättad inspektion av skeppsgossekåren i Marstrand inhämtades vid granskning av förhörsprotokollen bland annat följande.

Den 18 november 1926 hölls av kaptenen S. Elliot förhör med skeppsgossen vid 5 kompaniet nr 57 Rosander, rapporterad för misshandel å skeppsgossen vid 4 kompaniet nr 13 Bergmark. Genom beslut av dåvarande chefen för skeppsgossekåren kommendörkaptenen av 2. graden E. Braunerhielm den 20 november 1926 dömdes Rosander jämlikt 94 § strafflagen för krigsmakten för misshandel till sex dagars vaktarrest med tjänstgöring.

Mot handläggningen av målet anmärktes, dels att Bergmark icke var närvarande vid förhöret, dels ock att varken i protokollet eller annorstädes bland handlingarna fanns någon förklaring av honom innefattande medgivande att målet finge behandlas såsom disciplinmål.

Med anledning av vad sålunda anmärkts infordrade militieombudsmannen yttrande från kommendörkaptenen Braunerhielm samt kaptenen Elliot.

Kommendörkaptenen Braunerhielm anförde i yttrande den 13 september 1929 såvitt angick berörda anmärkning. Personligen kunde Braunerhielm numera icke erinra sig de närmare omständigheterna vid den ifrågava-

rande bestraffningen av skeppsgossen Rosander. Å de använda blanketterna till förhörsprotokoll återfunnes en tryckt rad, avsedd att användas för målsägarens medgivande till målets behandling som disciplinmål. Då denna rad vore överstruken i protokollet, syntes ett förbiseende möjligen hava ägt rum. Målsägaren tillhörde yngsta årskursens skeppsgossar, vilka ännu icke ägde någon nämnvärd insikt i krigslagen, och hade på grund härav med säkerhet givit ett jakande svar på en fråga om medgivande till målets behandling som disciplinmål. Målsägaren hade varit i förhör inför kompanichefen och varit i tillfälle att avgiva sin berättelse över förloppet. Det låge i sakens natur, att pennalism, varom här vore fråga, vore svår att komma på spåren. De för pennalism utsatta yngre gossarna ville eller vågade icke anmäla saken. I detta fall vore också rapporten avgiven av veckohavande officeren. Ofta måste därför, innan den skyldige kallades till förhör, omfattande undersökningar göras och däribland även den förfördelade tillfrågas. Den sistnämndes redogörelse hade då varit av kompanichefen känd före förhöret. Då därför såsom i detta fall den skyldige oförbehållsamt erkänt, hade det för målets utredning icke funnits anledning att under förhöret höra målsägaren. Dessa omständigheter kunde hava orsakat, att bestämmelsen i 202 § strafflagen för krigsmakten, att målsägande skulle vara närvarande vid förhöret med tilltalad, och att stadgandet i 185 § 5 mom. strafflagen för krigsmakten om målsägandes medgivande att ifrågavarande mål finge behandlas såsom disciplinmål icke blivit iakttagna.

Kaptenen Elliot anförde i yttrande den 9 september 1929. Vid mål av ifrågavarande art hade Elliot vid hållande av förhör, så vitt han kunde erinra sig, alltid tillfrågat vederbörande förorättade, om han medgåve, att målet finge behandlas som disciplinmål. Detta torde med allra största sannolikhet hava blivit gjort även uti ifrågavarande fall, men hade den tryckta raden i protokollet sedan av något misstag blivit överstruken. Likaså hade, såvitt Elliot nu kunde erinra sig, den förorättade skeppsgossen Bergmark varit närvarande vid förhöret, men hade detta förhållande av förbiseende ej blivit i protokollet antecknat.

Den 2 oktober 1929 meddelade militieombudsmannen följande resolution i ärendet, av vilken resolution Braunerhielm och Elliot erhöllo del. Enligt det i målet upprättade förhörsprotokollet, vilket, då det ej visats vara oriktigt, måste tillerkännas vitsord med avseende å vad vid förhöret förekommit, hade målsägaren ej varit närvarande vid förhöret och varken i protokollet eller annorstädes förekomme någon förklaring av målsägaren att målet finge behandlas såsom disciplinmål. Målet torde således icke hava handlagts i överensstämmelse med stadgandena i 202 § och 185 § punkt 5) strafflagen för krigsmakten. Med hänsyn till vad som anförts i den av kommendörkaptenen Braunerhielm avgivna förklaringen lät militieombudsmannen emellertid vid vad i ärendet förekommit bero.

6. Försummelse att föranstalta om utredning rörande tilltalades uppgifter att de varit utsatta för misshandel av överordnad.

Vid en av militieombudsmannen den 19 augusti 1929 förrättad inspektion av skeppsgossekåren i Marstrand antecknades vid granskning av förhörsprotokollen bland annat följande.

Den 11 juli 1927 höllos förhör med tre skeppsgossar, samtliga rapporterade för det de rymt från övningsfartyget »Jarramas», medan fartyget uppehållit sig i Aarhus. Såsom orsak till rymningen uppgåvo samtliga de tilltalade, bland annat, att de ombord å »Jarramas» blivit misshandlade av korpralen Svedlund. De tilltalade ålades genom särskilda av stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm konteramiralen C. F. Riben meddelade beslut den 15 juli 1927 för rymning efter samråd med annan krigsman vaktarrest envar i tio dagar utan tjänstgöring.

Då av tillgängliga handlingar icke kunde utrönas, huruvida åtgärd vidtagits för utredning angående den misshandel, som enligt de tilltalades uppgifter skulle hava förövats å dem av korpralen Svedlund, anhöll militieombudsmannen i skrivelse den 24 augusti 1929 till stationsbefälhavaren om upplysning, huruvida dylik åtgärd vidtagits samt, därest så vore fallet, att därtill hörande handlingar måtte tillställas militieombudsmannen. Om dylik åtgärd icke skulle hava blivit vidtagen, skulle yttrande avgivas angående anledningen därtill.

I yttrande den 12 september 1929 anförde konteramiralen Riben följande. Någon åtgärd för utredning angående den misshandel, som skulle hava förövats av korpralen Svedlund ombord å »Jarramas» mot ifrågavarande skeppsgossar, hade ej vidtagits. Anledningen härtill hade varit följande. Den 5 juli 1927 hade till stationsbefälhavarens expedition inkommit förhörsprotokoll rörande några andra skeppsgossar, vilka hade rymt från »Jarramas» i Marstrand. Då dessa protokoll innehållit, att skeppsgossarna fått stryk ombord av två korpraler, av vilka den ene var ovannämnde Svedlund, hade stationsbefälhavaren anmodat avdelningschefen för skeppsgosseavdelningen att anställa förhör med de angivna korpralerna. Den 15 juli hade det infordrade förhörsprotokollet inkommit jämte intyg om Svedlund samt ett utlåtande av fartygschefen å »Jarramas». Av förhörsprotokollet, intygen om Svedlund och fartygschefens utlåtande hade enligt stationsbefälhavarens mening framgått, att Svedlund varit en synnerligen lämplig korpral för att handhava skeppsgossar och att skeppsgossarnas påståenden varit överdrivna. Riben hade fäst sig särskilt vid ett anförande till protokollet av en skeppsgosse å äldsta årskursens vägnar, vari bland annat framhållits, att samtliga korpraler ombord behandlat pojkarna med vänlighet och förstående. Den 15 juli hade till stationsbefälhavaren inkommit förhörsprotokollen rörande förstnämnda tre skeppsgossar, vilka protokoll jämväl innehölle uppgifter om att de fått stryk av Svedlund. Riben hade då ansett onödigt att låta verkställa nytt förhör

med Svedlund, som fått sådant erkännande av såväl fartygschefen som underofficerarna och skeppsgossarna själva å »Jarramas». Att skeppsgossarna såsom skäl för rymningen framdragit, att de fått stryk av Svedlund hade Riben endast uppfattat som ett försök av dem att på något sätt skyla över den förseelse, de själva begått.

Den 2 oktober 1929 meddelade militieombudsmannen följande resolution, vilken delgavs konteramiralen Riben. Med anledning av de åtalade skeppsgossarnas vid förhören med dem lämnade uppgifter att de varit utsatta för misshandel av en korpral och då vid förhöret med denne icke förekommit någon utredning angående den misshandel, som enligt nämnda uppgifter skulle hava ägt rum, torde det — oavsett de fördelaktiga allmänna omdömen om korpralen, som lämnats vid förhöret med honom — enligt 202 § strafflagen för krigsmakten och § 177 mom. 10 i reglemente för marinen del I hava ålegat stationsbefälhavaren att föranstalta om utredning angående nämnda misshandel. Med hänsyn till vad i avgiven förklaring anförts hade militieombudsmannen emellertid ansett sig kunna låta bero vid vad i ärendet förekommit.

Vid inspektionen av skeppsgossekåren i Marstrand antecknades jämväl följande.

Den 27 augusti 1928 hölls förhör med skeppsgossen nr 68 Fridén, som rapporterats för rymning. Såsom orsak till rymningen uppgav Fridén, »att skeppsnumren 401 och 302 Näslund bett honom få 'bullar', Näslund hade även bett om pengar. Då Fridén vägrat giva dem något, hade de slagit honom .....» Genom ett av kommendörkaptenen av 2. graden G. E. R. Braunerhielm i egenskap av dåvarande chef för kåren samma dag meddelat beslut ålades Fridén för rymning vaktarrest i fem dagar.

Då av tillgängliga handlingar icke kunde utrönas, huruvida åtgärd vidtagits för utredning angående den misshandel, som enligt Fridéns uppgift skulle hava förövats å honom av de i förhörsprotokollet omnämnda personerna, anhöll militieombudsmannen i skrivelse till Braunerhielm den 24 augusti 1929 om upplysning, huruvida dylik åtgärd vidtagits samt, därest så vore fallet, att därtill hörande handlingar måtte tillställas militieombudsmannen. Om dylik åtgärd icke blivit vidtagen skulle yttrande avgivas angående anledningen därtill.

I yttrande den 13 september 1929 anförde Braunerhielm. Vid tillfället för bestraffningen av Fridén i Marstrand hade Näslund varit kommenderad å övningsfartyget »Jarramas», vilket befunnit sig på expedition i Östersjön. Näslund hade sålunda icke varit under Braunerhielms bestraffningsrätt. Det vore svårt att konstatera fall av pennalism. Helt naturligt brukade den skyldige tillse, att inga vittnen funnes närvarande. Det hade

därför icke varit stora utsikter att åstadkomma en utredning ombord efteråt, då Fridén icke kunnat närvara vid undersökningen. Misshandeln syntes icke heller hava varit av allvarligare art. Av Fridéns yttrande i förhörsprotokollet hade framgått, att han icke trivts ombord och önskat sluta sin anställning vid skeppsgossekåren. Han hade erhållit underkännande betyg för tjänstbarhet ombord och den 14 september meddelats avsked från skeppsgossekåren på grund av bristande fallenhet för sjötjänst. På grund härav hade Braunerhielm, med stöd av erfarenhet från andra dylika fall, ansett det vara antagligt, att Fridén haft en benägenhet att utmåla förhållandena och händelserna ombord såsom varande sämre än de i verkligheten voro. Vidare skulle Näslund efter avslutandet av »Jarramas» expedition hava kommit till Marstrand i början av september. Ovanstående utgjorde de skäl, som Braunerhielm nu, vid granskning av fallet efteråt, trodde kunna hava varit för honom bestämmande, då han icke ansett sig böra lämna meddelande om saken till fartygschefen å »Jarramas». Emellertid hade Näslund insjuknat i Karlskrona och icke anlänt till Marstrand förrän den 9 november 1928, då Fridén redan erhållit avsked från skeppsgossekåren.

Då Braunerhielms ifrågavarande skrivelse, såvitt angick däri meddelade uppgifter om tjänstgöringsförhållandena, allenast hade avseende å nr 302 Näslund, men anmärkningsskrivelsen avsåg jämväl ytterligare person, benämnd nr 401, anmodade militieombudsmannen i skrivelse den 2 oktober 1929 Braunerhielm att avgiva förnyat yttrande i ärendet.

I skrivelse den 7 oktober 1929 anförde Braunerhielm med anledning härav följande. I fråga om anmälan mot nr 401 hade omständigheterna varit desamma som i fråga om Näslund med undantag av att nr 401 icke skulle inträffa i Marstrand, enär han torde hava tillhört Karlskrona skeppsgossekår. Om emellertid efter Näslunds ankomst till Marstrand det befunnits vara anledning att bestraffa Näslund, hade givetvis anmälan gjorts till chefen för skeppsgossekåren i Karlskrona. Nr 401 vore, såsom av handlingarna framginge, ett skeppsnummer. Skeppsnumren innehades av besättningen tillfälligt under tjänstgöringen ombord, där de motsvarade viss befattning, i detta fall förste kryssmärskorpral i styrbords vakt. Av förhörsprotokollet att döma hade tydligen Fridén icke vetat namnet på skeppsnummer 401. Denne hade med största sannolikhet varit en gosse, tillhörande Karlskrona skeppsgossekår, enär »Jarramas» hade gossar från båda skeppsgossekårerna och kryssmasten bemannades med gossar från Karlskrona.

Den 9 oktober 1929 meddelade militieombudsmannen följande resolution, vilken delgavs kommendörkaptenen Braunerhielm. Med anledning av vad den åtalade skeppsgossen vid det med honom anställda förhöret uppgivit därom att han varit utsatt för misshandel från vissa angivna kamraters sida, hade det — oberoende av den omständigheten att dessa icke då

stått under kommendörkaptenen Braunerhielms bestraffningsrätt — enligt 202 § strafflagen för krigsmakten och § 177 mom. 10 i reglementet för marinen del I ålegat Braunerhielm att vidtaga åtgärd i syfte att utredning blivit verkställd angående den uppgivna misshandeln. Med hänsyn till vad i den avgivna förklaringen anförts lät militieombudsmannen emellertid vid den framställda anmärkningen bero.

7. Dröjsmål med straffverkställighet förorsakad av fel vid nöjdförklarings upptagande.

Vid granskning av fångförteckningarna från kronohäktet i Luleå för första kvartalet 1929 iakttogs, att, sedan regementskrigsrätten vid Bodens artilleriregemente genom utslag den 30 januari 1929 dömt f. korpralen Erik Ragnar Pettersson för första resan å särskilda tider och ställen delvis medelst inbrott förövad stöld till straffarbete i sex månader jämte påföljd enligt 2 kap. 19 § strafflagen intill dess ett år förflutit från det han efter utståndet straff blivit frigiven, Pettersson avgivit nöjdförklaring dels inför regementschefen och dels inför föreståndaren vid nämnda kronohäkte.

I anledning härav anmodades regementschefen i skrivelse den 12 juni 1929 att insända bestyrkt avskrift av krigsrättens ifrågavarande utslag och av de anteckningar, som jämlikt gällande bestämmelser förts över nöjdförklaringen och de med avseende därå vidtagna förberedande åtgärder.

Med skrivelse den 22 juni 1929 översände regementschefen översten O. Osterman den begärda avskriften och anförde därvid följande. Orsaken varför Pettersson avgivit nöjdförklaring dels inför regementschefen den 1 februari och dels inför föreståndaren vid kronohäktet i Luleå den 5 februari vore den, att sedan Pettersson efter en inför regementschefen avgiven nöjdförklaring införpassats till kronohäktet i Luleå, föreståndaren vid detta iakttagit, att nöjdförklaringen avgivits en dag för tidigt. Regementschefen hade av förbiseende ej iakttagit bestämmelsen, att betänketiden skulle vara under två dagar efter den dag, då utslaget för Pettersson avkunnades. Pettersson hade då fått avgiva ny nöjdförklaring inför föreståndaren vid kronohäktet i Luleå den 5 februari. Samtidigt hade regementschefen genom nämnda föreståndare meddelat Pettersson, att han önskade gottgöra honom för den tid straffverkställigheten härigenom hindrats. Pettersson hade sedermera mottagit begärd ersättning.

Vid regementschefens skrivelse hade fogats ett av Pettersson den 9 februari 1929 utfärdat intyg av följande lydelse: »Av Regementschefen vid Kungl. Bodens artilleriregemente har jag denna dag tacksamt mottagit femton (15) kronor, utgörande begärd ersättning för den tid, som straff-

verkställigheten av Regementskrigsrättens utslag den 30 nästlidne januari, varigenom jag ådömts sex månaders straffarbete, hindrats. Luleå å kronohäktet den 9 februari 1929.

Erik Ragnar Pettersson
F. d. konstapel i nr 18/6 komp. A. 8.

Bevittnas

Gustaf Risto
Överkonstapel.

Bengt Johansson
Vaktkonstapel.»

I skrivelse till översten Osterman den 13 juli 1929 anförde tjänstförrättande militieombudsmannen härefter följande. Upplyst vore, att Pettersson fått inför översten Osterman avgiva nöjdförklaring den 1 februari 1929 eller en dag tidigare än som med laga verkan kunnat ske samt att, sedan Pettersson den 5 februari 1929 införpassats till kronohäktet i Luleå och det förelupna felet av föreståndaren för häktet samma dag upptäckts, Pettersson fått den 5 februari 1929 ånyo avgiva nöjdförklaring inför föreståndaren, varefter straffverkställigheten tagit sin början samma den 5 februari. Såsom härav syntes hade verkställandet av det Pettersson ådömda straffet genom Ostermans förvållande fördröjts under en tidrymd av tre dagar, varunder Pettersson hållits i häkte. Då emellertid av Ostermans yttrande i ärendet framginge, att felet ägt rum av förbiseende, samt upplyst vore, att Osterman ofördröjligen lämnat Pettersson gottgörelse för dröjsmålet med straffverkställigheten, hade militieombudsmannen funnit sig kunna låta bero vid vad i ärendet förekommit.

8. Försummelse att göra föreskrivna anteckningar angående nöjdförklaringar.

Vid en av militieombudsmannen den 20 augusti 1929 förrättad inspektion av Göta artilleriregemente anmärktes, att den över avgivna nöjdförklaringar förda liggaren icke beträffande häktade personer innehöll någon anteckning jämlikt kungörelsen den 30 december 1922 (nr 620) med ytterligare föreskrifter rörande tillämpningen av lagen den 26 mars 1909 (nr 16) angående verkställighet i vissa fall av straff, ådömt genom icke laga kraft ägande utslag.

Nämnda kungörelse stadgar,

att myndighet, vilken äger mottaga nöjdförklaring, skall dels så skyndsamt omständigheterna det medgiva erinra den dömde, därest han är häktad, om hans rätt att avgiva nöjdförklaring samt om vad för sådan förklarings avgivande är att iakttaga dels ock därefter å den dag, evad det

är helgdag eller ej, då giltig nöjdförklaring först kan givas, efterhöra, huruvida han är villig att undergå den ådömda bestraffningen; och

att myndigheten jämväl över dylika åtgärder skall göra anteckning uti de minnesanteckningar, som skola föras över nöjdförklaringar.

Med anledning av vad sålunda anmärkts anmodade militieombudsmannen regementschefen att inkomma med yttrande.

Regementschefen översten S. Schmidt anförde med anledning härav i skrivelse den 12 september 1929. Från den 1 februari 1923, då kungl. kungörelsen den 30 december 1922 trädde i kraft, hade städse iakttagits, att av regementskrigsrätten vid Göta artilleriregemente till straffarbete eller fängelse dömd tilltalad, som efter krigsrättens utslag skolat kvarbliva i häkte, å tredje dagen efter utslaget inställts inför regementschefen eller den, som varit satt i hans ställe, och därvid tillfrågats, om han vore nöjd med utslaget och villig undergå honom enligt utslaget ådömd bestraffning. Enligt § 8 mom. 4 i den år 1915 fastställda regementsinstruktionen, vilket stadgande fortfarande gällde, ålåge det regementsväbeln att föranstalta, att i regementets häkte intagen häktad, som ådömts straffarbete eller fängelse, finge tillfälle avgiva nöjdförklaring inom den tid, som i lag stadgades. Alltsedan år 1922 hade i regementets häkte intagen häktad person, som efter det han blivit av krigsrätten dömd, skolat kvarbliva i häktet, plägat erhålla underrättelse om, att han hade rätt att förklara sig nöjd med krigsrättens utslag, i god tid innan han å föreskriven dag erhållit tillfälle avgiva nöjdförklaring. Föreskrifterna i 1922 års kungörelse hade, såvitt den dömde anginge, följts på ovan angivet sätt. Däremot hade förbisetts, att kungörelsen jämväl föreskreve, att anteckningar om vidtagna åtgärder skulle verkställas uti de minnesanteckningar, som fördes enligt kungl. kungörelsen den 10 december 1909 innefattande vissa föreskrifter rörande tillämpningen av lagen den 26 mars 1909 angående verkställighet i vissa fall av straff, ådömt genom icke laga kraft ägande utslag. Numera komme givetvis att i minnesanteckningarna införas uppgifter jämväl i de hänseenden, som i 1922 års kungörelse omförmäldes.

Militieombudsmannen lät bero vid avgiven förklaring och rättelse i fråga om förfarande för framtiden.

Vid en av militieombudsmannen i sammanhang med inspektion av flottans station i Karlskrona den 18 september 1929 verkställd granskning av listan över nöjdförklaringar anmärktes följande. Listan innehöll allenast förteckning över meddelade utslag jämte uppgift å dagen för nöjdförklaringens avgivande. Däremot saknades anteckning om de personer, som varit närvarande såsom vittnen vid nöjdförklarings avgivande, ävensom om de förhållanden, som omförmäldes i kungörelsen den 30 december 1922.

Stationsbefälhavarens sekreterare marinintendenten av 1. graden S. A. Fredholm uppgav med anledning av denna anmärkning, att listan förts

på det angivna sättet allt sedan densamma upplagts, men att vid stationen alltid så förfarits, att häktad person omedelbart efter det han blivit dömd underrättats om rätten att avgiva nöjdförklaring och att å dag, då sådan förklaring först kunnat avgivas, efterhörts, huruvida vederbörande vore villig undergå den ådömda bestraffningen. Marinintendenten utfäste sig att låta upplägga en ny lista och för framtiden föra densamma i enlighet med gällande föreskrifter.

Vad sålunda förekommit bragte militieombudsmannen till stationsbefälhavarens kännedom genom skrivelse den 30 september 1929, varefter ärendet avskrevs från vidare handläggning.

9. Tillrättavisning av två olika slag meddelad för samma förseelse.

Vid en av militieombudsmannen den 17 september 1929 förrättad inspektion av Kronobergs regemente antecknades följande vid granskning av livkompaniets tillrättavisningsbok.

En volontär tillrättavisades av kompanichefen den 7 juni 1929 för slöhet i tjänsten att vistas utom fritidsområdet under tiden den 14 juni kl. 18.00—28 juni kl. 18.00 samt kommendering som servishandräckning under infallande helgdagar under samma tid.

En annan volontär tillrättavisades av kompanichefen samma dag för fusk vid tentamen med förbud att vistas utom fritidsområdet under tiden den 14 juni kl. 18.00—den 28 juni kl. 18.00 samt kommendering som servishandräckning under infallande helgdagar under samma tid.

En tredje volontär tillrättavisades samma dag av kompanichefen för brott mot givna ordningsföreskrifter med förbud att vistas utom fritidsområdet under tiden den 24 juni kl. 18.00—den 28 juni kl. 18.30 samt kommendering som servishandräckning under infallande helgdagar under samma tid.

Mot samtliga dessa tillrättavisningar anmärktes, att de syntes stå i strid med 210 § strafflagen för krigsmakten, enligt vilket lagrum tillrättavisning ej finge användas av mer än ett slag för samma förseelse eller fel.

Med anledning av vad sålunda anmärkts anmodade militieombudsmannen regementschefen att inkomma med yttrande av vederbörande kompanichef.

I yttrande den 7 oktober 1929 anförde kompanichefen kaptenen G. M. Wadner. Skälen till att i de tre anmärkta fallen icke blott förbud att vistas utom fritidsområdet utan jämväl servishandräckning ålagts som tillrättavisning voro följande. Någon särskild servishandräckning hade icke behövt utgå bland kompaniets övriga personal, vilken alltså i sin helhet kunnat permitteras över bemälda helgdagar. Det hade då legat

nära till hans att låta servistjänsten utföras av de tre man, som icke finge lämna fritidsområdet. Genom att tillägga servishandräckning hade tiden för förbudet att lämna fritidsområdet kunnat avkortas, vilket syntes vara till fördel för de tillrättavisade. Dessa hade varit de reella skäl, som föranlett tilldelandet av de dubbla tillrättavisningarna. Emellertid hade desamma icke tilldelats, därest Wadner ägnat behörig uppmärksamhet åt det stycke i 210 § strafflagen för krigsmakten, vari förbud meddelades för användandet av mer än ett slag av tillrättavisning för en och samma förseelse. Wadner ville sålunda icke bestrida, att i saken, juridiskt sett, förfarits felaktigt, dock utan uppsåt.

Den 9 oktober 1929 meddelade militieombudsmannen följande resolution, vilken delgavs kaptenen Wadner. Ehuru ifrågavarande tillrättavisningar stodo i strid med det i 210 § strafflagen för krigsmakten meddelade stadgandet att tillrättavisning ej finge användas av mer än ett slag för samma förseelse eller fel, hade militieombudsmannen, med hänsyn till vad i den avgivna förklaringen anförts, ansett sig kunna underlåta att göra det anmärkta förfaringssättet till föremål för laga beivran.

10. Värnpliktig, som vid ridlektion ådragit sig benskada, har trots upprepade framställningar att få vila likväl fått fortsätta lektionen. Den värnpliktige har sedermera under tid, då han på grund av benskadan varit sjukskriven i kvarter, obehörigen använts till handräckningsgöromål.

I en till militieombudsmannen insänd skrift anförde värnpliktige nr 896 45/1923 pastorn G. Wikmark klagomål över vissa förhållanden, som stodo i samband med en skada, som Wikmark ådragit sig vid en ridlektion den 12 juli 1927 under fullgörande av värnpliktstjänstgöring vid Östgöta trängkår. Wikmark anförde bland annat, att ridläraren, löjtnanten T. A. A. Fredriksson skulle hava avslagit av Wikmark upprepade gånger framställd begäran att på grund av den ådragna skadan få sluta ridningen under nämnda lektion.

Den av Wikmark i klagoskriften lämnade redogörelsen för händelseförloppet vid ifrågavarande tillfälle var, såvitt angår själva olyckshändelsen och vad i samband därmed förekom, av följande lydelse:

»Hästen slog omkull. Jag kastade mig undan men kunde ej hindra, att min vänstra fot ett ögonblick trycktes mot marken under hästens tyngd. För att hästen ej skulle vältra sig över mig, skyndade jag att resa mig upp och lyckades med möda linka åt sidan. På löjtnantens fråga förklarade jag, att jag ej trodde mig allvarligt skadad. Jag sade ock, att jag var villig att försöka fortsätta rida, dock under förutsättning att jag bleve lyft upp på hästen. Jag förmådde ej stöda på foten tillräckligt för att »sitta upp» utan bistånd. Löjtnanten hjälpte mig därför. —

Efter en kort stund blevo smärtorna i fot och ben mycket svåra, varför jag anhöll att få vila från ridningen en stund. Löjtnant F. gav intet annat svar på min anhållan än en insinuation, att jag vore feg inför den galopp, som just skulle börja. Jag upprepade därför min begäran. Löjtnanten gav nekande svar. Tiden medgåve ingen vila. — Efter en stunds galopp började jag känna, hur det knäppte och smällde i vänstra fotleden. Jag begärde nu att få sluta ridningen och upplyste löjtnanten om att jag var övertygad om att min fot var vrickad. Men löjtnanten drev fortfarande på hästarna. Först sedan ridningen inne i ridhuset genomförts programenligt och vi dessutom ridit runt kaserngården, tog löjtnanten någon notis om mig. Han förklarade, att jag skulle slippa själv ställa in min häst. Jag upplyste emellertid löjtnanten om, att jag ej ens kunde stiga av hästen ensam. Löjtnanten hjälpte mig då ned. Jag sökte stödja på det skadade benet, men förgäves. Löjtnanten måste bära mig de få meterna till en soffa i närheten.»

I förklaring, avgiven den 29 februari 1928, anförde löjtnanten Fredriksson i berörda hänseende följande:

»Omedelbart sedan Wikmark ridit omkull, tillfrågades han av mig, dels om han skadat sig, dels om han trodde sig kunna fortsätta lektionen, vilket han sade sig kunna. Om jag fått ett nekande svar på denna sista fråga, hade jag omedelbart föranstaltat om hans transport till sjukhuset. Beklagligt var, att skadan bagatelliserades av Wikmark själv och, i följd därav, även av mig. Jag avslog Wikmarks senare anhållan att få rida, då jag ej kunde sätta denna anhållan i samband med kullridningen. Då Wikmark vid galoppvarvet anmälde, att han trodde sig skadad, var jag av den uppfattningen, att han av rädsla bland annat på grund av kullridningen ville undandraga sig galoppen. När jag uppfattat, att verklig skada förelåg, överlämnade jag befälet över ridavdelningen för att helt kunna ägna mig åt Wikmark, lyfte honom av hästen, bar honom till en soffa, avtog benkläder och sko och föranstaltade om hans transport på bår till sjukhuset.»

Vid förhör inför majoren J. Puke den 10 mars 1928 anförde Fredriksson bland annat följande: Då Wikmark anhållit att få vila, hade han icke åberopat, att han känt smärtor i foten. Fredriksson hade icke haft någon som helst anledning att antaga, att Wikmark blivit på något sätt skadad vid kullridningen, förrän Wikmark förklarat, att han icke kunde stiga av hästen utan hjälp. Från denna tidpunkt hade också Fredriksson vidtagit alla åtgärder för att Wikmark skulle besparas smärtor och snabbt komma under läkarebehandling.

I avgiven påminnelseskrift anförde Wikmark sedermera bland annat:

»Löjtnanten såg, hur jag endast med möda linkade omkring; han hörde min upplysning, att jag måste vila ett ögonblick, innan jag alls kunde tänka på att fortsätta ridningen; han måste själv hjälpa mig att sitta upp igen, enär jag uttryckligen förklarade mig ur stånd att kunna stödja på det skadade benet tillräckligt för att ens kunna försöka att sitta upp utan bistånd; han uppfattade enligt eget medgivande såväl min första anhållan om vila på grund av smärtorna som min senare direkta upplysning, att

verklig skada förelåge; och dock har han förklarat i sin förra skrivelse, att han under lektionen saknat varje anledning att antaga annat än att jag av feghet simulerade.»

I skrivelse den 24 november 1928 till inspektören för trängen anhöll militieombudsmannen härefter, att denne ville inkomma med förnyat yttrande av Fredriksson, varvid denne skulle anmodas uppgiva, huruvida han medgåve riktigheten av Wikmarks uppgift, att Wikmark under ridlektionen vid tre tillfällen, sedan ifrågavarande olyckshändelse timat, till Fredriksson framställt begäran om vila respektive befrielse från ridningen samt vid åtminstone det sista av dessa tillfällen meddelat Fredriksson, att Wikmark vore övertygad om att hans fot var skadad.

I ett av inspektören för trängen översänt förnyat yttrande från Fredriksson, dagtecknat den 8 januari 1929, anförde denne härefter i huvudsak följande: Fredriksson medgåve riktigheten av Wikmarks uppgift, att han under ridlektionen efter det ifrågavarande olyckshändelse timat dels begärt att få vila, dels anhållit om befrielse från ridningen, grundat på att han trodde sig skadad. Möjligt vore även, att hans anhållan om vila upprepats en gång. Detta hade Fredriksson emellertid icke uppfattat. Att Fredriksson ej bifallit Wikmarks anhållan om vila, respektive befrielse från fortsatt ridning, hade berott på följande: Omedelbart efter kullridningen hade Fredriksson frågat Wikmark, om han trodde sig kunna fortsätta ridningen, vilken fråga han besvarat jakande. Härigenom hade Fredriksson kommit att sedermera bagatellisera skadan. Detta hade även berott på, att en kullridning i ett ridhus med dess ringa utrymme och skarpa hörn ingalunda vore en ovanlig händelse, och att dessa händelser ytterst sällan brukade vara förenade med olycksfall. Den omständigheten, att Fredriksson måst hjälpa Wikmark upp på hästen hade icke inverkat på bedömandet av om skada eller icke var för handen, enär det vore vanligt, att elever måste hjälpas upp på hästen. Då Wikmark begärt att få vila, hade han icke åberopat, att han kände smärtor i foten, varför Fredriksson icke tänkt på möjligheten av någon skada och därför nekat. Då Wikmark omedelbart därpå anhållit om befrielse från ridningen, förebärande att han trodde sig skadad, och Fredriksson vägrat befrielse, hade detta berott på Wikmarks svar på Fredrikssons första fråga och att Fredriksson varit av den uppfattningen, att Wikmark nu av rädsla sökte undandraga sig galoppen. I denna sin uppfattning hade Fredriksson styrkts därigenom, att Wikmark vid föregående lektioner och före olyckshändelsen ifrågavarande ridlektion visat de mest typiska symptom av rädsla. Att rädsla kunde inställa sig efter en även ofarlig kullridning vore både vanligt och naturligt. Fredriksson bestrede, att han, med vetskap om verklig skada, skulle tvingat Wikmark att fortsätta ridningen. Detta torde också framgå av de åtgärder Fredriksson vidtagit, sedan han blivit medveten om att verklig skada förelegat.

I skrivelse den 30 januari 1929 till löjtnanten Fredriksson anförde militieombudsmannen följande.

Av vad i ärendet förekommit framginge, att, sedan Wikmark den 12 juli 1927 vid en under Fredrikssons befäl hållen ridlektion genom ikullridning ådragit sig svår benskada, Fredriksson avslagit av Wikmark upprepade gånger framställd begäran att få vila. Fredriksson hade visserligen såsom förklaring framhållit, att han av Wikmarks egna uppgifter erhållit den uppfattning, att skada icke inträffat, och att han trott, att Wikmark av rädsla sökte undandraga sig ridningen. Då Fredriksson emellertid själv iakttagit ikullridningen, hade försiktigheten bort bjuda honom att ägna Wikmarks uppgift om skada mera uppmärksamhet. Att Wikmark genom att tvingas fortsätta ridningen förorsakats avsevärt lidande torde vara självfallet.

Även om militieombudsmannen sålunda funnit, att befogade anmärkningar kunde framställas mot Fredrikssons behandling av Wikmark i förevarande fall, hade militieombudsmannen emellertid med stöd av 5 § i instruktionen för militieombudsmannen ansett sig kunna låta bero vid vad i ärendet förekommit.

I sin ifrågavarande skrift anförde Wikmark klagomål jämväl däröver, att kompaniadjutanten sergeanten Pethrus G. Bäck kommenderat Wikmark att utföra handräckningsgöromål, ehuru han varit sjukskriven i kvarter för den skada, han ådragit sig under ifrågavarande ridlektion, och enligt läkares bestämmande allenast skolat användas vid skrivgöromål.

I klagoskriften yttrade Wikmark härom följande.

»Efter omkring 7 veckors vistelse på Garnisonssjukhuset återsändes jag till mitt kompani för att gå såsom 'sjukskriven i kvarter'. En dag, då löjtnant Fredriksson var kompanibefälhavare, anmälde jag för denne, att läkaren vid samma dags sjukvisitation föreslagit, att jag under konvalescenttiden skulle biträda vid ev. skrivgöromål. Detsamma meddelade jag kompaniadjutanten sergeant P. Bäck. Denne senare hade emellertid en egendomlig uppfattning om begreppet 'skrivgöromål'. Några dagar senare förklarade han med sjukjournalen i hand, att han enligt denna hade rätt att förfoga över mig efter gottfinnande. Trots en svag invändning från min sida befallde han mig att städa i och utanför lägerhyddan. Med möda haltade jag omkring en stund med sopborste och kratta. Därpå gick jag in till sergeanten och sade ifrån, att jag ej förmådde arbeta längre. Då jag följande dagar skulle stiga upp på morgnarna, kunde jag knappast stödja på det ansträngda benet — tack vare sergeant Bäcks 'gottfinnande'.»

I förklaring, avgiven den 27 april 1928, anförde Bäck i berörda hänseende följande. Vid trängtruppernas studentkompani 1927/1928 hade tillämpats den bestämmelsen, att alla »sjuka vid truppen», som enligt sjuk-

rullan ej finge deltaga i praktisk tjänst, skulle sysselsättas med överläsning. Efter någon tid hade emellertid Wikmark kommit och påpekat för Bäck, att i sjukrullan var antecknat, att han skulle användas till skrivgöromål. I sjukrullan hade antecknats förutom skrivgöromål jämväl teori. Bäck hade då fått den uppfattningen, att Wikmark tröttnat på överläsningen och önskade ombyte av sysselsättning, varför Bäck, då Wikmark ej kunde beredas andra skrivgöromål än välskrivning, tillsagt honom att, i den mån han kunde, vara behjälplig vid dammtorkning i samt krattning utanför förläggningen. Denna Bäcks tillsägelse kunde enligt Bäcks förmenande ej uppfattas såsom order att verkställa visst preciserat arbete, utan vore fastmer ett påpekande att Wikmark kunde, i den mån han ansåg sig orka, finna lämplig sysselsättning för att fördriva den långsamma konvalescenttiden. Denna Bäcks avsikt med tillsägelsen bestyrktes därav att Bäck, så snart Wikmark anmält missnöje med sysselsättningen, beordrat honom åter till lektionssalen i och för överläsning.

I avgiven påminnelseskrift den 23 maj 1928 förklarade Wikmark, att han vidhölle sitt i klagoskriften gjorda påstående att Bäck sänt Wikmark till städningsarbete trots invändningar från Wikmarks sida. Dessutom uppgav Wikmark, att Bäck ständigt kommenderat andra sjukskrivna till liknande arbete.

Vid påminnelseskriften var fogat bland annat följande intyg.

»På begäran intygas härmed, att undertecknad, som sommaren 1927 fullgjorde värnpliktstjänst vid dåvarande T. 6 i Linköping, vid flera tillfällen iakttog, hurusom värnpliktige stud. Gunnar Wikmark av sergeanten P. Bäck kommenderades att utföra städningsarbete i och utanför förläggningen under den tid, han på grund av benskada var sjukskriven i kvarter.

I anslutning härtill bestyrker jag Wikmarks uppgift i sin skrivelse av den 23 maj 1928, att sergeant Bäck hade för vana att kommendera även övriga sjukskrivna till liknande arbete. Så erinrar jag mig exempelvis, att han tillät stallsergeanten disponera såväl mig som flera av mina kamrater för arbete i stallet, ehuru vi då på grund av sjukdom voro befriade från tjänstgöring.

Upsala den 23 maj 1928.

Bertil Tidholm
Jur. stud.»

I infordrat förnyat yttrande, dagtecknat den 26 juni 1928, förklarade Bäck sig vidhålla sina i förklaringen fällda yttranden.

Av sedermera införskaffade sjukbesked inhämtades, att i desamma förekomme anteckningar, utvisande att Wikmark, medan han varit sjukskriven i kvarter, finge användas till skrivgöromål och teori.

I skrivelse den 30 januari 1929 till sergeanten Bäck anförde militieombudsmannen härefter följande.

Wikmark hade i ärendet påstått, att han av Bäck blivit kommenderad

att utföra städningsarbete under tid, då han på grund av svår benskada var sjukskriven i kvarter. Detta Wikmarks påstående styrktes av det av juris studerande Bertil Tidholm avgivna intyget. Bäck hade visserligen bestritt, att han kommenderat Wikmark att utföra ifrågavarande arbete, men hade medgivit, att Wikmark efter Bäcks anvisning, ehuru med eget medgivande, fått utföra sådant arbete.

Huru härmed än förhölle sig, hade militieombudsmannen icke kunnat undgå att finna det anmärkningsvärt, att Wikmark fått utföra sådant arbete, då i sjukbeskeden av vederbörande läkare antecknats, att Wikmark allenast finge deltaga i teoretisk undervisning och i skrivgöromål. Dylik anteckning innebure givetvis förbud för truppbefälet såväl att *kommendera* den sjuke till annat arbete som att *med den sjukes medgivande anvisa* annat handräckningsarbete. Det tillkomme nämligen icke truppbefälet att bedöma, om ett sådant arbete kunde menligt inverka på sjukdomen.

Huruvida Wikmark lidit något men av det städningsarbete, som han i förevarande fall fått utföra, kunde numera icke utrönas. Då bevisning härom saknades, hade militieombudsmannen med stöd av 5 § i den för honom gällande instruktionen ansett sig kunna låta bero vid vad i ärendet förekommit.

11. Fråga huruvida läkare visat försummelse vid behandling av ett sjukdomsfall.
Tillika fråga i vad mån värnpliktig läkare får anlitas att förrätta sjukvisitation.

Med anledning av vissa uppgifter i tidningspressen angående en i blindtarmsinflammation insjuknad och sedermera avliden värnpliktig vid Bodens artilleriregemente Erik Ferdinand Ullander lät jag verkställa undersökning i saken. Av denna undersökning framgick följande.

Den 6 maj 1929 hade Ullander sjukanmält sig på grund av diarré samt buksmärtor och hade med anledning härav undersökts av bataljonsläkaren T. Thorburn och värnpliktige läkaren Lagerman samma dag kl. omkring 15.30. Därvid hade patienten känt lätt ömhet över tjocktarmens förlopp. Temperaturen hade varit 36.9° och pulsen ej påfallande hög. Vederbörande läkare hade icke funnit några tecken på blindtarmsinflammation. Diagnosen hade blivit tarmkatarr, varför patienten ordinerats laxans. Han hade emellertid icke sjukskrivits. Följande dag den 7 maj hade Ullander sjukanmält sig på morgonen och hade undersökts omkring kl. 8 av värnpliktige läkaren Norinder. Denne hade konstaterat ungefär samma symptom som föregående dag. Ömheten i buken hade möjligen varit något mera uttalad, vilket tolkats såsom en följd av laxeringen.

Några tecken på blindtarmsinflammation hade den undersökande läkaren ej ansett vara för handen, vilket meddelats patienten. Hans temperatur hade varit 37.3 °. Han hade ej sjukskrivits. Omkring kl. 10 hade Ullander inställt sig till tjänstgöring — instruktion i linjeslagning — som försiggått i omedelbar närhet av kasernen. Efter omkring 15—20 minuter hade Ullander anmält för instruktören, att han kände häftiga magplågor och stor mattighet. Denne hade permitterat honom omedelbart med uppmaning att lägga sig i sitt logement eller besöka sjukpaviljongen, samt frågat, om han behövde någon hjälp. Sådan hade Ullander ej ansett sig behöva och begivit sig till logementet. Kl. 13 hade Ullander bett en kamrat att tillkalla sjukvårdskonstapeln, som då begivit sig till Ullanders logement. Innan sjukvårdskonstapeln hunnit fram, hade emellertid meddelats honom, att fallet vore brådskande. Han hade då sprungit upp i logementet och omedelbart telefonerat till bataljonsläkaren Thorburn med anhållan om ambulansbilen. Ullander hade i denna förts till garnisonssjukhuset, dit han anlänt omkring kl. 13.30. Vid framkomsten till sjukhuset hade Ullanders allmäntillstånd varit lätt påverkat. Han hade klagat över smärtor nedtill till höger i buken. Temperaturen hade varit 38 ° och pulsen 98. Han hade en ömmande utfyllnad i höger sida av buken, varför diagnosen akut blindtarmsinflammation satts och operation företagits kl. 14.40. Vid operationen hade följande iakttagits: »Då bukhinnan öppnats, framkom tjockt var i ringa mängd. Tarmarna voro injicerade, d. v. s. visade blodöverfyllnad i synliga småkärl å tarmväggarna. Det maskformade bihanget, appendix, låg uppslagen bakom blindtarmen, coecum, och var starkt fästad, adhärent, till denna samt omgiven av tämligen rikligt med tjockt, stinkande var. Appendix företedde en nära blyertspennevid perforation c:a 1 cm. från sin spets. På grund av de starka adhärenserna måste appendix utlösas från dess fäste vid blindtarmen upp mot spetsen. Själva tjocktarmen var ej påverkad. Vid uppklippningen av appendix visade sig dess slemhinna i bortre hälften vara brandig.» Den 9 maj hade försämring inträtt med tecken på bukhinneinflammation, (peritonit), varför förnyad operation företagits. Den 10 maj hade allmäntillståndet varit mycket dåligt, och patienten hade avlidit kl. 11.45.

I skrivelse till arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse den 23 maj 1929 anhöll militieombudsmannen, att styrelsen ville avgiva yttrande i ärendet.

Med anledning därav anförde sjukvårdsstyrelsen i yttrande den 12 juli 1929 följande. Den sjukdom, som förelegat, vore en diffus peritonit, utgången från en brusten appendix, liggande bakom coecum. När hade appendix brustit och således peritoniten satt in? Sannolikt den 7 maj strax efter kl. 10. Det hade nämligen varit då, som Ullander »kände häftiga magplågor och stor mattighet». Operation hade företagits ungefär 6 timmar därefter, d. v. s. så snart som det blev tydligt för vederbö-

rande läkare, att operationsindikation förelåg. Fråga vore, huruvida de symptom, för vilka Ullander sökt läkare den 6 maj kl. 15.30, hade varit av sådan art, att de kunnat och bort tydas såsom härrörande från appendix. Symptomen hade varit diarré och buksmärtor av mindre grad. Läkarna, bataljonsläkaren Thorburn och värnpliktige läkaren Lagerman, hade undersökt med hänsyn till möjligheten av appendicit. Men då den sjuke ej markerat mer än lätt smärta i höger sida — över tjocktarmens förlopp — och denna smärta kunde härröra ur den inflammation i tarmen, vilken orsakade diarréen, vartill kommit, om också av mindre betydelse, att ingen feber funnits, vore det förklarligt, att diagnosen appendicit ansetts kunna uteslutas. Vid undersökning följande dag, den 7 maj kl. 8, hade konstaterats samma symptom. Temperaturen hade då varit 37.3°. Diagnosen hade fortfarande varit oklar. Så hade Ullander plötsligt sjuknat strax efter kl. 10, och då hade det ej varit tvivel om, att en peritonit förelegat, även om ursprunget till densamma ej varit klart. Möjligheten av en septisk peritonit utan påvisbar källa från bukorganen torde nu ej hava kunnat uteslutas. Diarrésymptomen kunde tala därför. Först operation klargjorde ursprunget till peritoniten, nämligen den bakom coecum liggande, perforerade appendix. Inför stor svårighet, ja omöjlighet att med säkerhet diagnosticera en bukaffektion kunde även mycket erfarna läkare stå. Att värnpliktige läkaren Norinder, som förrättat sjukvisitation den 7 maj, icke förfarit annat än i analogi med den uppfattning, som gjort sig gällande vid första undersökningen, att det vore fråga om endast en tarmkatarr, kunde icke läggas honom till last, då han efter noggrann undersökning kommit till samma resultat som föregående dag och handlat därefter.

En av orsakerna till, att en värnpliktig läkare förrättat sjukvisitationen, vore att söka i den brist på läkarkrafter, som uppstått genom Bodensjukhusets hastiga, på flera orsaker beroende utveckling. Sjukvårdsstyrelsen hade därför gjort framställning till Kungl. Maj:t i syfte att utöka antalet läkare vid detta sjukhus. Att värnpliktige läkaren Norinder självständigt verkställt sjukvisitation den 7 maj vore försvarligt jämlikt bestämmelserna angående värnpliktiga läkares facktjänstgöring den 3 juli 1923, §§ 5 och 6 (T. L. A. nr 25). Sjukvisitationen hade därvid liksom alltid vid sådana tillfällen verkställts under ordinarie läkares överinseende genom det dagliga samarbetet med äldre ordinarie läkare omedelbart efter sjukvisitationen. Hur detta överinseende tillämpats i Boden, framginge av en av fästningsläkare N. G. Rahm till sjukvårdsstyrelsen den 11 juni 1929 avlåten skrivelse i ärendet. Beträffande värnpliktige läkaren Norinders kapacitet som läkare ville styrelsen framhålla, att han avlagt medicine kandidatexamen den 30 november 1926, att han därefter fullgjort all propedeutisk tjänstgöring ävensom tjänstgjort under sammanlagt sex månader å medicinsk klinik, fullgjort sex månaders jämte en månads assistenttjänstgöring å kirurgisk klinik, genomgått två månaders kurs i

hygien och två månaders kurs i öron-, näs- och halssjukdomar samt tjänstgjort under åtta månader å patologiska-anatomiska institutionen. Norinder hade således vid undersökningstillfället varit kompetent att innehava fältläkarstipendiatbefattning i fältläkarkåren samt jämlikt medicinalstyrelsens kungörelse den 22 oktober 1925 angående ändrad lydelse av § 2 i kungörelsen den 21 april 1925 om anställande av assistentläkare vid lasarett och därmed jämförliga sjukvårdsanstalter även behörig till assistentläkarebefattning.

På grund av vad sålunda anförts, syntes ärendet icke böra till någon militieombudsmannens vidare åtgärd föranleda.

De av sjukvårdsstyrelsen åberopade bestämmelserna i cirkuläret den 3 juli 1923 angående värnpliktiga läkares facktjänstgöring äro av följande lydelse:

§ 5.

Den värnpliktige läkaren *biträder* på sätt truppförbandets till tjänsteställningen främste läkare föreskriver, under sin facktjänstgöring den ordinarie truppförbandsläkaren eller dennes ställföreträdare

dels vid *sjukvisitationerna* (TjR § 135: 1) för vinnande av ytterligare erfarenhet och för praktisk tillämpning av under fackutbildningsperioden genomgången kurs i undersöknings- och expeditionsmetodik m. m.;

dels vid *sjukvården* å truppförbandets sjukhus eller sjukavdelning resp. vid truppen (TjR § 135: 3);

dels vid *läkarbesiktningar* (TjR § 135: 10);

dels vid upprättandet av *läkarkort* och *hälsoregister* ävensom vid *skyddskoppympning* (TjR § 9);

dels vid *sundhets-* och *hälsovårdsinspektioner* (TjR § 135: 7. Militärt hälsovårdsreglemente, §§ 3 och 4).

§ 6.

Under andra facktjänstgöringen må den värnpliktige läkaren, som därtill av den ordinarie läkaren prövas lämplig, under dennes överinseende och ansvar *tillfälligt* förrätta sjukvisitationer, handhava sjukvården, upprätta hälsoregister och utföra skyddskoppympning.

Rörande sjukvårdens handhavande vid truppförbanden i Boden hade fästningsläkaren Rahm uttalat sig i skrivelser till sjukvårdsstyrelsen den 7 och den 11 juni 1929.

I skrivelse den 7 juni hade Rahm anfört. Under Rahms hela tjänstetid hade värnpliktiga läkare jämlikt § 6 i bestämmelserna om värnpliktiga läkares facktjänstgöring *tillfälligtvis* förrättat sjukvisitationer vid i Boden förlagda trupper. De värnpliktiga läkarna hade alltid dagligen närvarit vid sjukvisitationerna, i början av sin tjänstetid som åskådare, men hade sedermera, först under ordinarie läkarens personliga ledning och därefter självständigt under dennes överinseende, tillfälligtvis förrättat sjukvisitation. Ovan anförda bestämmelse syntes

Rahm icke kunna tolkas annorlunda, än att värnpliktig läkare skulle under däri anförda former få utan den ordinarie läkarens personliga närvaro själv förrätta sjukvisitation, enär eljest bestämmelsen syntes i sin helhet fullkomligt överflödig med hänsyn till vad i § 5 samma förordning funnes stadgat. § 6 syntes Rahm just utgöra det komplement till § 5, som berättigade ett sådant förfarande, som varit fallet vid i detta ärende avsett tillfälle. Denna tolkning av författningen hade Rahm tidigare för bataljonsläkaren Thorburn framhållit. Med anledning av ovanstående förhållanden hade Thorburn liksom övriga läkare inom garnisonen vissa dagar icke personligen förrättat sjukvisitationen. Det torde vara onödigt att för sjukvårdsstyrelsen åter framhålla läkarnas arbetsuppgifter i allmänhet, men just beträffande bataljonsläkaren Thorburn kunde förtjäna påpekas, att han vore praktiskt taget ensam nattjourhavande för kirurgiska inneliggande fall och för olycksfall. Dessutom hade han även ansvaret för det löpande arbetet och skötseln av sjukhusets barnbördsavdelning, vilken tjänst synnerligen ofta ledde till flera timmars förlust av nattsömnen genom den upprepade påpassning, som dessa — i regel patologiska — förlossningsfall krävde. Det vore icke rimligt, att av en så upptagen sjukhusläkare kräva uppstigning kl. 6 varje vardagsmorgon. Att bataljonsläkaren Thorburn den 7 maj ej själv förrättat sjukvisitationen hade berott dels på att värnpliktige läkaren Norinder av Rahm och Thorburn ansetts fullt kompetent att jämlikt ovan anförda författning förrätta sjukvisitationen, dels på att Thorburn dagen förut själv undersökt regementets sjuka.

I skrivelsen den 11 juni 1929 hade Rahm anfört följande. *Överinseende* jämlikt ifrågavarande § 6 över de sjukvisiterande yngre läkarnas verksamhet skedde vid alla garnisonens truppförband dagligen i följande form. Varje sjukanmäld, som av vederbörande sjukvisiterande läkare ansåges i något avseende förete oklar sjukdomsbild eller i behov av utredning, försåges vid sjukvisitationen med en blankett, innehållande order att inställa sig å viss tid för specialundersökning (-behandling). Denna blankett försåges dessutom i varje fall, då så vore behövligt, med adress till den läkare vid garnisonssjukhuset, vilken av den sjukvisiterande ansåges vara den rätte att analysera fallet, och dessutom med påskrift om sjukdomens art eller andra meddelanden t. ex. »ögon», »lungröntgen», »halsundersökning», »hjärta?», »lungor?». Garnisonssjukhusets samtliga läkare, vilket vore detsamma som garnisonens samtliga läkare, hade alltid stått till förfogande för dessa konsultationer, vilket betraktats som självklart. Överinseende ägde dessutom rum så, att då de värnpliktiga läkarna fullgjort sjukvisitationen, begåvo de sig alltid omedelbart till fortsatt tjänstgöring vid garnisonssjukhuset, där ronderna då började. Här avlades alltid rapport om utfallet vid sjukvisitationen till vederbörande truppförbandsläkare, därest något förefallit, som av den sjukvisiterande ansetts i behov av att anmälas, varefter överläggning vid behov skedde med Rahm

eller övriga äldre läkare. Sålunda stode de värnpliktiga läkarna hela dagen i omedelbar kontakt med samtliga garnisonens läkare, och vad som till äventyrs icke vid sjukvisitationen kommit att av dem uppmärksammas, komme ofta på grund av samtalen vid ronder och undersökningar att aktualiseras i sammanhang med iakttagelserna i det gemensamma arbetet. Det syntes Rahm, att på detta sätt överinseende ägde rum i så hög grad, som läte sig göras, om man icke ansåge, att den, som hade överinseende, själv skulle personligen vara närvarande vid varje särskilt fall. Den värnpliktige läkaren måste ju emellertid för varje sjukanmäld göra sitt eget medicinska bedömande, och gällande författning syntes ju också genom långt gående inskränkningar söka skaffa garanti för att endast *kvalificerade* värnpliktiga läkare finge tillfälle till självständigt handlande. Att därigenom absolut garanti mot medicinska misstag icke förskaffades vore självklart, men sådan garanti erhölles icke heller, hur rigorösa bestämmelser än utfärdades och med vilka läkare som helst. Beaktas borde, att inom det militära arbetet, där begreppet överinseende ofta förekomme, detta icke någonsin torde innebära, att den, som utövade överinseende, personligen allt för ofta skulle närvara. Det torde till och med få anses vara felaktigt, om en högre befälhavare genom ett för nitiskt överinseende berövade den underordnade den ledning, som han vore satt att utöva, och som för honom vore avsedd att skapa vana vid självständigt arbete och självständigt ställningstagande. I sådan anda torde också den unge läkarens utbildning i sjukvårdsarbete böra bedrivas — om han skulle lära sig stå på egna ben — att han skulle själv bedöma och handla och icke vänja sig vid, att ansvaret vid alla situationer skulle tagas av andra.

Tjänstförrättande militieombudsmannen infordrade i ärendet utlåtande av medicinalstyrelsen, som i skrivelse den 29 juli 1929 anförde följande.

Värnpliktige Ullanders sjukdom hade börjat med smygande och obestämda symptom och ingen eller ringa feber. Det vore därför ursäktligt, om läkarna vid undersökningen den 6 maj 1929 på eftermiddagen och den 7 maj klockan 8 på morgonen icke kunnat ställa en riktig diagnos utan tagit fallet för en enkel tarmkatarr. Anledningen till sjukdomsfallets mera ovanliga förlopp hade framkommit vid operationen, då det visat sig, att blindtarmsbihanget låge bakom blindtarmen, ett förhållande som betydligt försvårade ställande av en riktig diagnos i sjukdomens tidigare stadium. Medicinalstyrelsen funne därför för sin del, att de undersökande läkarna icke gjort sig skyldiga till fel eller försumlighet i sin tjänst, varför styrelsen hemställde, att fallet icke måtte föranleda någon ytterligare åtgärd från militieombudsmannens sida.

Medicinalstyrelsen hade emellertid funnit det påfallande, att sjukvisitationen den 7 maj överlämnats åt värnpliktige läkaren medicine kandidaten Norinder. Enligt arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses tjänste-

meddelande angående värnpliktig läkares facktjänstgöring *biträdde* den värnpliktige läkaren bland annat vid *sjukvisitationer* för vinnande av ytterligare erfarenhet o. s. v. I föreliggande fall hade värnpliktige läkaren Norinder haft i uppdrag att ensam förrätta sjukvisitationen den 7 maj. Visserligen innehölle samma tjänstemeddelande en bestämmelse, att värnpliktig läkare, som därtill prövades lämplig, tillfälligt finge förrätta sjukvisitation under ordinarie läkarens överinseende och ansvar, men medicinalstyrelsen kunde icke finna, att den tolkning härav, som fästningsläkaren Rahm i sin skrivelse den 11 juni 1929 lämnat, kunde vara riktig. Det syntes i alla händelser vara lämpligt, att sjukvårdsstyrelsens ovannämnda föreskrift angående värnpliktig läkares förrättande av sjukvisitation förtydligades till undvikande av missförstånd. Enligt medicinalstyrelsens mening borde den ordinarie läkaren vara närvarande vid visitation, som förrättades av värnpliktig läkare, och personligen kontrollera dennes undersökningar. Det inträffade nämligen understundom, att svårtolkade sjukdomsfall — liksom fallet Ullander — bleve föremål för undersökning vid dessa sjukvisitationer, och det vore därför av vikt, att så kvalificerad läkare som möjligt skötte dessa visitationer. Man kunde nämligen ej av en medicine kandidat begära, att han skulle kunna nöjaktigt utreda dylika svårtydda sjukdomsfall, beträffande vilka för övrigt även legitimerade läkare kunde misstaga sig. Ju större träning läkaren ägde, desto färre blevo också misstagen.

I skrivelse till arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse den 4 september 1929 anhöll militieombudsmannen, under hänvisning till vad medicinalstyrelsen i sitt utlåtande anfört, att styrelsen ville avgiva förnyat yttrande och därvid angiva de kompletterande föreskrifter, som syntes erforderliga till förekommande av oriktig tillämpning av bestämmelserna i sjukvårdsstyrelsens cirkulär den 3 juli 1923 angående värnpliktiga läkares facktjänstgöring.

I skrivelse den 16 september 1929 anförde sjukvårdsstyrelsen med anledning härav följande.

Enligt vad för sjukvårdsstyrelsen vore känt, tillämpades bestämmelserna angående värnpliktiga läkares facktjänstgöring i regel så, att de värnpliktiga läkare, som av vederbörande truppförbandsläkare därtill ansågos äga nöjaktiga förutsättningar och vara i övrigt lämpliga, finge självständigt utföra sjukvisitation vid truppförband, varvid förfores så, att lindriga och obetydliga sjukdomsfall genast behandlades, varemot varje fall av allvarlig art eller som kunde föranleda tvekan angående diagnos och behandling, underställdes vederbörande ordinarie läkares undersökning och prövning, antingen då denne vid senare tidpunkt på dagen infunne sig vid truppförbandet eller också annorstädes — under det att den sjuke sattes ur tjänstgöring — vid snarast sammanträffande, varvid noggrann rapport lämnades angående sjukmottagningen samma morgon. Erforderliga åtgärder vidtoges därefter beträffande ifrågavarande sjuka.

Detta förfaringssätt — så småningom utformat — torde i allmänhet betingas därav, att vederbörande truppförbandsläkare av en eller annan anledning vore för tillfället hindrade att själva utföra eller vara närvarande vid sjukmottagningen å truppförbandet (fåtal ordinarie truppförbandsläkare, sjukhusarbete, akuta allvarliga sjukdomsfall, som måste tillses o. s. v.). Till sjukvårdsstyrelsens kännedom hade ej kommit något sjukdomsfall, i vilket klander rests mot att facktjänstgörande värnpliktiga läkare under ovan anförda förutsättningar tagits i anspråk för utförande av sjukvisitation. På ovan angivet sätt hade också förfarits vid det tillfälle, då det akuta appendicitfall inträffade i Boden, vilket vore föremål för utredning av militieombudsmannen. Till de av medicinalstyrelsens angivna principiella synpunkterna anslöte sig sjukvårdsstyrelsen till fullo. Det vore från sjukvårdsstyrelsens sida intet att erinra emot önskvärdheten av, att den militära sjukvården ständigt måtte förfoga över legitimerade läkare, vilka i och med sin legitimation besutte den formella kapaciteten att behandla varje sjukdomsfall. Att förverkliga detta önskemål vore emellertid icke möjligt med fältläkarkårens nuvarande organisation, enär nämligen truppförbandens sjukvård omhänderhades av minsta möjliga antal ordinarie truppförbandsläkare, och generalfältläkaren underställda disponibla läkare icke motsvarade förefintligt behov av extra läkarkrafter. Det hade således varit och torde alltjämt bliva nödvändigt att för sjukvården vid truppförbanden taga värnpliktiga facktjänstgöringsskyldiga läkare i anspråk för att, under den förutsättning, som ovan angivits, självständigt tillfälligt biträda vederbörande truppförbandsläkare vid sjukvisitationer och vård av de värnpliktiga. De tillfällen, vid vilka förelåge ett särskilt stort behov av läkare, vore regementsövningarna och de fälttjänstövningar, som hölles under dessa. Då befunne sig nämligen två årsklasser samtidigt i tjänstgöring mot högst en under övriga tider av året. Övningarnas natur krävde dessutom, att truppförbanden då i största möjliga utsträckning fältorganiserades. På grund härav komme jämlikt för innevarande års regementsövningar utfärdade organisationsbestämmelser (generalorder nr 1461) vid infanteriet att förefinnas ett behov av 3 à 4 läkare per regemente. Då ett infanteriregemente icke förfogade över mer än tvenne läkare, måste behovet av de en à två övriga fyllas av värnpliktiga läkare, där ej bataljonsläkare vid kåren eller i reserven kunde disponeras för ändamålet. Enär bataljonerna under nämnda övningar ofta låge på ett betydligt avstånd från varandra, måste deras läkare självständigt lägga hand vid sjukvården. Under en tid av ungefär 3 veckor under regementsövningarna, före fälttjänstövningarna, hade de ordinarie truppförbandsläkarna haft tillfälle att pröva de värnpliktiga facktjänstgörande läkarna. Det stode dem fritt att i de fall, då de ej ansåge sig kunna anlita dem för självständig verksamhet såsom bataljonsläkare under fälttjänstövningar, få dem ersatta med andra mera kvalificerade. Så hade ej skett. Generalfältläkaren, som deltoge i

var och en av de större fälttjänstövningarna och därunder hade uppmärksamheten särskilt inriktad på de värnpliktiga läkarnas sätt att handhava sin bataljons sjukvård, betygade deras duglighet och känsla av ansvar därvid.

Vad beträffade förhållandena i Boden i förevarande avseende framginge dessa bäst av en översikt över antalet ordinarie militärläkare därstädes i förhållande till antalet truppförband. I Boden vore förlagda Norrbottens regemente, Bodens artilleriregemente, Norrbottens artillerikår, Norrlands dragonregementes till Boden detacherade skvadron, Bodens ingenjörkår, Tredje intendenturkompaniet. Om dessa truppförband vore förlagda annorstädes, skulle för dem erfordrats 6, minst 5 läkare, nämligen: 2 vid vardera Norrbottens regemente och Bodens artilleriregemente och helst 2 för de återstående trupperna tillsammans. I Boden funnes emellertid endast 4 ordinarie läkare. På dessa vilade utom tjänsten vid truppförbanden även sjukvården vid det stora garnisonssjukhuset. Detta, som vore baserat på vård av såväl garnisonens sjuka som civila sjuka, hade ej färre än 230 platser. De därstädes tjänstgörande militärläkarna skulle besitta, utom kvalifikationer för militärtjänstgöring, jämväl sådan som erfordrades för civil sjukhusvård inom kirurgi, medicin, epidemiologi, ögonsjukdomar och röntgen. Det påvilade dessa således en orimligt stor arbetsbörda. En under år 1929 gjord underdånig framställning om utökning av läkarkrafterna i Boden med en bataljonsläkarbeställning hade ännu icke blivit bifallen. Förnyad framställning därom hade gjorts i arméförvaltningens skrivelse angående lantförsvarets medelsbehov för nästkommande budgetår. Det hade således även i Boden blivit nödvändigt att för sjukvisitationerna lita till de värnpliktiga läkarna. Till facktjänstgöring i Boden hade städse utvalts de medicine kandidater, vilka under föregående värnpliktstjänstgöring visat sig synnerligen dugliga, och de ordinarie läkarna i Boden hade samtliga den uppfattningen, att dessa medicine kandidater motsvarat det förtroende, man ansett sig kunna visa dem.

I sin skrivelse till arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse den 11 juni — i samband med utredningen av det ifrågavarande fallet — framhölle fästningsläkaren Rahm några principiella synpunkter, mot vilka sjukvårdsstyrelsen intet hade att erinra, de nämligen, som rörde önskvärdheten av att den facktjänstgörande läkaren invänjdes i att lita på sitt eget omdöme — något som vore en förutsättning för hans åtgöranden såväl under fredsförhållanden som ock och än mera under krig, då ju stort arbete, krävande omdöme och känsla av ansvar i mycket hög grad måste komma att påvila även icke legitimerade läkare. En punkt i Rahms skrivelse vore ej fullt klar, den nämligen, som rörde redogörelsen för de olika fall, vilka den värnpliktige haft att undersöka på sjukvisitation. Det förefölle, som om redogörelse av honom lämnats till ordinarie läkaren endast för de sjukdomsfall, vilka »i något avseende förete oklar sjukdomsbild».

Det vore möjligt, att det vore formuleringen av den punkten, vilken medicinalstyrelsen funne ej vara riktig och som medicinalstyrelsen ansåge böra förtydligas för undvikande av missförstånd. Sjukvårdsstyrelsen ville med anledning därav framhålla följande. Vid sjukvisitationerna på truppförband förfores så, att namn m. m. på dem, som infunno sig till visitation, vore antecknade i ett s. k. sjukbesked. Å detta skreve läkaren diagnos och behandling för varje fall. I allmänhet torde det vara så, att detta sjukbesked företeddes för ordinarie läkaren, som således kunde kontrollera *varje* sjukdomsfall, ej endast de *oklara*. Nu gällande bestämmelser angående de värnpliktiga läkarnas facktjänstgöring borde kompletteras med föreskrift härom.

Av vad ovan anförts torde framgå, att den militära sjukvården allt framgent måste i visst avseende lita till de facktjänstgörande medicine kandidaterna. Nu förhölle det sig så, att dessa samtliga besutte de formella kvalifikationer, vilka av medicinalstyrelsen fastställts såsom villkor för ett förordnande såsom civila extra läkare, i det att de för att kunna av generalfältläkaren kommenderas till denna tjänstgöring måste hava avslutat kliniska tjänstgöringar i medicin och kirurgi. Vid muntliga förhandlingar i detta ärende mellan chefen för medicinalstyrelsen och generalfältläkaren hade den tanken framkastats, att förordnande för ifrågavarande medicine kandidater såsom extra läkare skulle kunna utfärdas för den tid, under vilken de gjorde facktjänstgöring, och skulle detta förordnande kunna utfärdas av generalfältläkaren i samband med kommendering. Sjukvårdsstyrelsen funne detta förslag synnerligen tilltalande och skulle snarast vidtaga åtgärder för detsammas förverkligande. Sjukvårdsstyrelsen ansåge emellertid, att ett utövande av denna formella rättighet som extra läkare skulle föregås av prövning i varje särskilt fall av den ordinarie militärläkare, som hade sig vården av de sjuka å truppförbandet anförtrodd och som vore helt ansvarig för densamma.

Under förutsättning härav syntes nuvarande bestämmelser beträffande värnpliktiga läkares facktjänstgöring böra omformuleras i den riktningen, att under facktjänstgöring värnpliktig läkare, som av generalfältläkaren förordnats såsom extra läkare, finge äga att under ordinarie truppförbandsläkares överinseende och ansvar, om han därtill av ordinarie läkaren prövades lämplig, tillfälligt förrätta sjukvisitationer, handhava sjukvården, upprätta hälsoregister och utföra skyddskoppympning. Det skulle dock vara ordinarie truppförbandsläkares skyldighet att kontrollera varje sjukdomsfall, som han ej själv lagt hand vid, och göra detta snarast möjligt efter sjukvisitationen.

Den 12 oktober 1929 utfärdade arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse de av militieombudsmannen begärda kompletterande föreskrifterna angående värnpliktiga läkares facktjänstgöring (T. L. A. nr 36). Dessa föreskrifter hava följande lydelse:

Angående förtydligande av föreskrifterna i § 6 av sjukvårdsstyrelsens cirkulär den 3 juli 1923, angående värnpliktiga läkares facktjänstgöring (T. L. A. nr 25/1923).

På förekommen anledning har kungl. arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse, till förtydligande av bestämmelserna i § 6 av sjukvårdsstyrelsens cirkulär den 3 juli 1923, angående värnpliktiga läkares facktjänstgöring (d. nr 1722, T. L. A. nr 25/1923) velat härigenom föreskriva, att då värnpliktig läkare med stöd av nämnda paragraf tillfälligt förrättat sjukvisitation, det skall åligga den ordinarie läkaren att omedelbart vid eller i varje fall snarast möjligt efter sjukvisitationen kontrollera varje sjukdomsfall, som den värnpliktige läkaren behandlar.

I samband härmed föreskriver sjukvårdsstyrelsen tillika, att endast sådan värnpliktig läkare, som av generalfältläkaren förordnats såsom extra läkare, må anlitas till de i ovannämnda § 6 omförmälda uppgifter.

I resolution den 21 oktober 1929 anförde militieombudsmannen härefter följande:

Av utredningen i ärendet och särskilt det av medicinalstyrelsen avgivna yttrandet framginge, att den vid läkarundersökningarna den 6 maj på eftermiddagen och den 7 maj på morgonen ställda diagnosen beträffande ifrågavarande sjukdom icke varit riktig. Till följd härav hade sjukdomsfallet icke omedelbart kommit under den behandling, som vederbort. På grund av vad medicinalstyrelsen anfört funne militieombudsmannen emellertid det inträffade icke föranleda någon vidare på militieombudsmannen ankommande åtgärd.

I ärendet hade med anledning därav att en av ovannämnda undersökningar verkställts av en värnpliktig läkare uppkommit fråga i vad mån och under vilka former värnpliktiga läkare borde få förrätta sjukvisitation. Beträffande detta mycket betydelsefulla spörsmål, som förut varit föremål för militieombudsmannens uppmärksamhet, hade sjukvårdsstyrelsen år 1923 utfärdat särskilda bestämmelser. Av dessa framginge, att den värnpliktige läkarens huvudsakliga uppgift vore att *biträda* den ordinarie truppförbandsläkaren med sjukvården vid truppförbandet. Från denna i § 5 av bestämmelserna upptagna huvudregel medgåves i § 6 det undantaget, att värnpliktig läkare, som därtill av den ordinarie läkaren prövades lämplig, finge under andra facktjänstgöringen *under den ordinarie läkarens överinseende och ansvar tillfälligt* förrätta sjukvisitationer m. m. I fråga om innebörden av denna bestämmelse hade fästningsläkaren Rahm i sin skrivelse den 11 juni 1929 givit uttryck åt den uppfattningen, att när värnpliktig läkare med stöd av densamma förrättat sjukvisitation, den ordinarie läkarens överinseende endast skulle behöva utövas beträffande sådana sjukdomsfall, som enligt den sjukvisiterandes åsikt företedde oklar sjukdomsbild eller eljest ansågs vara i behov av att underställas den ordinarie läkaren. I likhet med medicinalstyrelsen kunde militieombudsmannen icke finna, att denna tolkning av bestämmelsen kunde vara riktig. En på sådan uppfattning om bestämmelsens inne-

börd grundad oriktig tillämpning av densamma förhindrades emellertid genom den av sjukvårdsstyrelsen i dess senaste yttrande ifrågasatta och numera utfärdade tilläggsföreskrifter om skyldighet för den ordinarie truppförbandsläkaren att, då värnpliktig läkare tillfälligt förrättat sjukvisitation, omedelbart vid eller i varje fall snarast efter sjukvisitationen kontrollera varje sjukdomsfall, som den värnpliktige läkaren behandlade.

Även den av sjukvårdsstyrelsen vidtagna anordningen att endast sådan värnpliktig läkare, som av generalfältläkaren förordnats såsom extra läkare, finge anlitas att förrätta sjukvisitationer m. m. torde — med hänsyn till de kompetensfordringar, som skulle uppställas för meddelande av dylikt förordnande — vara ägnad att verka i åsyftad riktning: nämligen att sjukvisitationerna bleve verkställda av därför kvalificerade läkare.

Med hänsyn till sålunda vunnen rättelse funne militieombudsmannen vidare åtgärd beträffande förevarande, i ärendet uppkomna spörsmål icke vara från hans sida erforderlig.

12. Försummelse av regementsläkare att handlägga och för regementschefen föredraga ärende angående ersättning åt värnpliktig för sjukdom, ådragen under militärtjänstgöring.

I en den 26 april 1929 dagtecknad klagoskrift anförde värnpliktige nr 300 74/1927 Erik Anders Utter, *att* han under värnpliktstjänstgöring vid Norrbottens regemente ådragit sig sjukdom den 27 januari 1928, *att* han i april 1928 gjort framställning om ersättning på grund härav, *men att* han trots upprepade påminnelser icke erhållit något svar. Utter anhöll därför om militieombudsmannens hjälp för slutligt avgörande av nämnda ersättningsfråga.

I skrivelse till chefen för Norrbottens regemente den 30 april 1929 anhöll militieombudsmannen om upplysningar angående den i skriften berörda frågan.

Med anledning härav översände bemälde regementschef yttrande i ärendet från fästningsläkaren i Boden regementsläkaren N. G. Rahm, vilken det ålegat att i egenskap av regementsläkare vid regementet handlägga det ifrågavarande ärendet.

Regementsläkaren Rahm anförde följande. Då Utters sjukdom infallit under Rahms tjänstetid som regementsläkare vid Norrbottens regemente och hans vård å garnisonssjukhuset omhänderhafts av Rahm, och då det berodde på Rahm, att ärendets behandling fördröjts, ville Rahm meddela följande redogörelse för vad som beträffande sagda ärende förefallit. Utter hade vårdats å garnisonssjukhuset i november 1927 för blindtarmsinflammation och hade opererats den 15 november 1927. Den 27 januari

1928 hade Utter ånyo intagits på sjukhuset för buksmärtor, uppkomna i samband med en sträckning under skidlöpning. Utter hade då lagts på en dietkur. Efter att under 3 $^1/_2$ veckors kur med normalt förlopp hava varit symptomfri och feberfri hade han den 24 februari 1928 fått ansiktsros, utgången från näsan. Den 7 mars 1928 hade han varit feberfri igen och utskrivits symptomfri den 15 mars 1928. Någon tid därefter hade inkommit en ansökan om ersättning av den 7 april 1928, stämplad »I. 19, 6 komp.», men utan nummer, åtföljd av ett brev, vari Utter sade: »Jag får ock meddela, att jag ej ännu är arbetsför, har måst fortfarande anlita läkare i anledning av att var flyter från ena örat». Något senare hade ankommit ett brev från Utter av den 15 april 1928 av följande lydelse:

»Till kompaniadjutant vid 6. komp. I. 19.

Som svar på eder skrivelse, får jag meddela att jag under övning den 27 januari, under anfallsstrid uppför en brant backe så åkte skidorna bakåt. Där fick jag ont i magen, och hade sedan hela dagen ont. Jag kunde inte stå sedan på eftermiddagen, så jag måste lägga mig. Jag var med ändå på förmiddagen resten av övningen fast de var så ont. Så fick jag ansiktsros, när jag var på garnis. I november 1927 blev jag opererad för blindtarmen, annars har jag inte behövt anlita läkare före eller efteråt. Jag har ännu vari oförmögen till arbete.

Säivis den 15 april 1928.

300 74/27 Utter.»

Som syntes vore här icke tal om något öronlidande. I motsats mot föregående brev uppgav i stället nu Utter, att han »inte behövt anlita läkare före eller efteråt». Här vore dock icke fullt klart, till vilken tilldragelse detta »före eller efteråt» vore att hänföra, men det syntes Rahm sannolikt, att Utter menade sina sjukdomar under tjänstetiden. Med anledning av dessa handlingar, som dels i sig själva vore något oklara, dels ställda i samband med Utters sjukdom, för Rahm som Utters läkare å sjukhuset tett sig än dunklare, hade Rahm anbefallt utredning å sjukhuset. Denna utredning hade tagit rätt lång tid och sedan befunnits i väsentliga stycken oriktig och för den skull måst göras om. Sommaren 1928 under läkarbyten och semestrar hade handlingarna blivit undanlagda. Då sedermera under 1928 ingenting avhörts från annan myndighet eller från Utter, hade ärendet blivit glömt. Den 14 januari 1929 hade Rahm erhållit förfrågan från Utter angående hans ansökan och den 22 januari genom Norrbottens regementes regementsexpedition en skrivelse från Utter angående samma sak. Föregående handlingar i ärendet hade då tagits fram för handläggning men hade på grund av Rahm påvilande andra uppgifter icke blivit behandlade. Orsaken vore i första hand den stora sjuklighet, som vintern 1928—1929 på sjukhuset tagit Rahms tid i anspråk, samt de

arbetsuppgifter, som även i övrigt påvilat Rahm i hans olika tjänsteåligganden på grund av vakanser m. m. Rahm kunde icke heller förneka, att just detta ärendes behandling fått stå tillbaka för andra, då det synts Rahm uppenbart, att anledning saknats för ersättnings utbetalande, i det att den enda sjukdom, som Utter angivit fortfara efter utskrivningen, öronflytningen, dels icke torde nämnvärt hava nedsatt hans arbetsförmåga — flytning från utörat trolig — dels icke kunde hava med militärtjänsten att skaffa. Ärendets försenande hade alltså icke synts Rahm böra medföra någon förlust för Utter, vilken åsikt av Rahm här framförts icke för att föregripa riksförsäkringsanstaltens bedömande, utan för att förklara, varför Rahm handlagt andra ärenden i tidigare tur.

För egen del anförde regementschefen följande. Då regementsläkaren underlåtit att för regementschefen föredraga ärendet ifråga, hade regementschefen utöver vad regementsläkaren anfört endast att framhålla de svåra förhållanden, under vilka regementets läkare arbetade. Läkarvården vid Norrbottens regemente bestredes nämligen av till kommendantskapet hörande läkare, vilka således måste splittra sina krafter på ett flertal olika uppgifter. Utters ansökan hade numera, den 8 maj 1929, expedierats till riksförsäkringsanstalten.

Den 9 augusti 1929 meddelade riksförsäkringsanstalten beslut i ersättningsfrågan och tillerkände Utter såsom ersättning för under militärtjänstgöring ådragen sjukdom livränta att från och med den 15 mars till och med den 14 juni 1928 utgå efter 225 kronor för år räknat med 56 kronor 25 öre.

I skrivelse till regementschefen den 5 september 1929 anhöll militieombudsmannen härefter, att regementschefen måtte efter vederbörandes hörande inkomma med upplysning: 1) till vilken expedition Utters ansökan till chefen för Norrbottens regemente den 7 april 1928 blivit av Utter ingiven, när detta skett och på vad sätt handlingen därvid blivit diarieförd; 2) huruvida ifrågavarande handling, därest den icke ingivits direkt till regementsexpeditionen vid Norrbottens regemente, av den expedition, som mottagit densamma, blivit i vederbörlig ordning överlämnad till regementsexpeditionen och därstädes diarieförd; samt 3) när och av vem handlingen överlämnats till regementsläkaren Rahm.

Med anledning härav meddelade regementschefen i skrivelse den 8 oktober 1929 följande. Utter, vilken varit i tjänst under repetitionsövningen 1929, hade därunder för kompaniadjutanten vid 6. kompaniet uppgivit, att han i kompaniadjutantens frånvaro själv gått in på kompaniexpeditionen och åsatt sin ansökan kompaniets diariestämpel — dock utan att diarieföra densamma — varefter han sannolikt den 7 april 1928 gått upp till regementsexpeditionen, avd. I, och själv avlämnat ansökan därstädes. Vid sortering av den inkommande posten till avd. I syntes regementskvartermästaren hava överlämnat ansökan till regementsexpeditionen, avd. V,

vars chef var dåvarande regementsläkaren Rahm. Å avd. V, där handlingen borde hava diarieförts, hade detta synbarligen underlåtits.

Den 15 oktober 1929 meddelade militieombudsmannen resolution i ärendet, däri militieombudsmannen anförde följande. Militieombudsmannen funne det vara anmärkningsvärt, att Utters ifrågavarande ansökan, som inkommit till Rahm i egenskap av regementsläkare i början av april 1928, icke blivit av Rahm vederbörligen handlagd och föredragen inför regementschefen förrän i anledning av Utters under april 1929 hos militieombudsmannen framställda klagomål. Vad Rahm till försvar för dröjsmålet anfört kunde så mycket mindre utgöra någon giltig ursäkt, som Rahm vid olika tillfällen från Utter erhållit påminnelse om hans ansökan och Rahms uppfattning i fråga om Utters anspråk givetvis icke bort inverka på handläggningen av ärendet. Då emellertid rättelse vunnits, hade militieombudsmannen ansett sig kunna underlåta vidtaga vidare åtgärd för beivran av det anmärkta förfarandet.

13. Värnpliktig har på grund av försummelser av vederbörande befattningshavare fått fullgöra repetitionsövning, som lagligen icke ålegat honom, samt oriktigt påförts böter för uraktlåten mönstring.

I en till militieombudsmannen insänd skrift anhöll värnpliktige nr 653 19/1926 Bror Arvid Käll om upplysning, huruvida han kunde komma i åtnjutande av ersättning för det han obehörigen fått fullgöra en repetitionsövning under år 1928, till följd varav han varit arbetslös under omkring två månader efter tjänstgöringens slut.

Militieombudsmannen infordrade till en början upplysningar i saken från befälhavaren för Norrköpings östra rullföringsområde nr 26, till vilket område Käll dåmera hörde. Rullföringsbefälhavaren anförde med anledning härav i skrivelse den 29 april 1929. Den 28 januari 1928 hade från Värnamo rullföringsområde nr 19 inkommit värnpliktskort för Käll, som då varit inflyttad till Tingstad församling inom Norrköpings östra rullföringsområde nr 26. Å Källs värnpliktskort hade tydligt stått angivet, att Käll förut varit fast anställd vid förutvarande Smålands artilleriregemente i 3 år, och därunder fullgjort rekrytskola och deltagit i tre repetitionsövningar. På grund därav hade rullföringsbefälhavaren i stamkortet antecknat »Fullgjort all fredstjänstgöring». När sedermera mönstringstiden år 1928 gått till ända och ingen anmälan inkommit från Käll, hade han blivit upptagen å förteckning över dem, som år 1928 uraktlåtit mönstra. Sedermera hade Käll infunnit sig personligen å rullföringsexpeditionen och anhållit få veta, varför han, som varit i tjänstgöring år 1928, blivit bötfälld för försummad mönstring. Då det ej funnits någon anteckning å Källs värnpliktskort angående denna tjänstgöring, hade

rullföringsbefälhavaren bett att få se hans inskrivningsbok, som han författningsenligt medfört vid sin inställelse å rullföringsexpeditionen. Uti inskrivningsboken, som varit utfärdad av befälhavaren för Värnamo rullföringsområde nr 19, hade stått infört, att Käll varit fast anställd vid förutvarande Smålands artilleriregemente uti 3 år, fullgjort rekrytskola och deltagit i tre repetitionsövningar, men dessutom hade å den sidan i inskrivningsboken, där övningsbefälet skulle införa anteckningar, införts »skall fullgöra den sista rep. övningen med 1926 års klass». Käll hade varit oviss om vilken anteckning uti inskrivningsboken han borde rätta sig efter, men ansett för säkrast att följa den anteckningen, att han skulle fullgöra ännu en repetitionsövning. Han hade därför avmönstrat i någon hamn och den 7 september 1928 inställt sig vid Svea artilleriregemente, vilket han efter sin inflyttning till rullföringsområdet nr 26 tillhörde. När han anlänt till Svea artilleriregemente, skulle hans batteriadjutant hava yttrat till honom, att han egentligen ej behövt inställa sig. Av någon oförklarlig anledning hade han emellertid kvarhållits vid Svea artilleriregemente, varifrån hans värnpliktskort rekvirerats den 24 september 1928. Några sådana hade emellertid icke avsänts utan hade meddelats regementet, att Käll fullgjort all fredstjänstgöring på grund av anteckningarna å hans i rullföringsexpeditionen befintliga värnpliktskort, varjämte utdrag ur hans värnpliktskort expedierats den 24 september 1928. Därefter hade rullföringsbefälhavaren ej vidare hört talas om Käll och ej heller sedermera underrättats av Svea artilleriregemente om att Käll fullgjort ytterligare en repetitionsövning under hösten 1928. Då Käll inställt sig å rullföringsexpeditionen för att få veta, varför han var uppförd å förteckning över dem, som uraktlåtit mönstra år 1928, hade rullföringsbefälhavaren för första gången fått se hans inskrivningsbok, vari denna hans extra repetitionsövning då var införd av chefen för 9. batteriet vid Svea artilleriregemente såsom fullgjord 2. repetitionsövning. Käll vore fullkomligt oskyldig till att han inställt sig till tjänstgöring, lämnat sin civila sysselsättning och därefter blivit utan arbete. Detta berodde alltsammans på, att uti hans inskrivningsbok stode infört två mot varandra stridande uppgifter angående hans fullgjorda fredstjänstgöring och att han lojalt följt den anteckningen, att han hade ytterligare tjänst att fullgöra. Svea artilleriregemente, som ägt tillgång till Källs inskrivningsbok, borde genast hava insett, att Käll inställt sig felaktigt, och omedelbart hemsänt honom.

I skrivelse till chefen för Svea artilleriregemente den 2 maj 1929 anmodade militieombudsmannen denne att föranstalta om erforderlig utredning i ärendet och därmed ävensom med eget yttrande inkomma till militieombudsmannen.

Med skrivelse den 8 maj 1929 översände regementschefen yttranden från chefen för 9. batteriet kaptenen G. Hernlund, regementskvartermästaren

kaptenen P. Montgomery och den underofficer, styckjunkaren R. Sjörin, som tjänstgjorde å regementsexpeditionen.

Kaptenen Hernlund anförde. När Käll inryckningsdagen den 7 september 1928 inställt sig å batteriexpeditionen, hade batteriadjutanten påpekat för honom, att han redan fullgjort all fredstjänstgöring. Käll hade då anmärkt, att det stode i inskrivningsboken antecknat, att han skulle fullgöra sista repetitionsövningen med 1926 års klass. Sedan Hernlund fått anmälan om förhållandet, hade han beordrat batteriadjutanten att å regementets värnpliktssektion anmäla saken. Detta hade också omedelbart gjorts, men då något värnpliktskort för Käll ej tillställts regementet, hade något klart besked ej kunnat erhållas. Underofficeren å värnpliktssektionen hade meddelat, att han skulle ombestyra, att värnpliktskort bleve rekvirerat från vederbörande rullföringsbefälhavare. Då batteriet icke erhållit något meddelande från regementsexpeditionen att Käll skulle hemsändas, hade Käll fått fullgöra repetitionsövningen.

Kaptenen Montgomery anförde. I egenskap av regementskvartermästare vore Montgomery chef för regementsexpeditionen och hade i denna egenskap såsom föredragande i värnpliktsmål en underofficer, styckjunkaren Sjörin, vilken förestode expeditionens värnpliktsdetalj. Då Sjörin icke underställt Montgomery riktigheten av Källs kvarhållande i tjänst och ej heller för Montgomery företett det av rullföringsbefälhavaren översända utdraget av värnpliktskortet, av vilket framgått, att Käll fullgjort all fredstjänstgöring, hade Montgomery aldrig varit i tillfälle att föredraga målet för regementschefen.

Styckjunkaren Sjörin anförde. Några dagar efter inryckningen hade batteriadjutanten vid 9. batteriet meddelat Sjörin, att dubblett- och läkarkort för Käll ej kommit batteriet tillhanda. Sjörin hade då lovat att rekvirera dessa från rullföringsexpeditionen. På samma gång eller senare — vilketdera kunde Sjörin numera ej erinra sig — hade meddelats, att Käll varit fast anställd vid förutvarande Smålands artilleriregemente och där fullgjort rekrytskola och tre repetitionsövningar, men att i Källs inskrivningsbok stode antecknat, att Käll vore skyldig fullgöra sista repetitionsövningen med 1926 års klass. På grund av sistnämnda anteckning, vilken vederbörande antagits hava haft skäl att göra, hade Käll fått kvarstanna. Enär efter en större inryckning en hel del arbeten av mera brådskande natur måst utföras, hade rekvisition å dubblett- och läkarkort för Käll ej avsänts förrän den 21 september. Svar härå jämte utdrag ur värnpliktskort hade ankommit till regementet den 25 september. Av nämnda svar hade framgått, att Käll fullgjort all fredstjänstgöring. Käll hade naturligtvis då bort omedelbart hemförlovas, men på grund av den korta tid, som återstått till repetitionsövningarnas slut, och då regementet den 24 september avgått till fälttjänstövningarna i Strängnäs, hade inga åtgärder vidtagits för Källs hemförlovning. Vid repetitionsövningarnas slut, då dubblett- och läkarkort för övriga värnpliktiga återsänts till respektive rullförings-

områden, hade meddelande om att Käll varit i tjänstgöring bort avgå till Norrköpings östra rullföringsområde. Detta hade emellertid blivit bortglömt, enär dubblett- och läkarkort för Käll ej funnits vid regementet.

Genom skrivelse den 13 maj 1929 anmodade militieombudsmannen chefen för Svea artilleriregemente att föranstalta om ytterligare utredning i nedan angivna avseenden:

1) Vid vilken tidpunkt hade batterichefen erhållit kännedom därom, att Käll tidigare under fast anställning fullgjort rekrytutbildning och deltagit i tre repetitionsövningar d. v. s. fullgjort all honom enligt lagen den 24 mars 1927 åliggande fredstjänstgöring?

2) Vid vilken tidpunkt hade den i batterichefens yttrande omförmälda framställningen gjorts till regementsexpeditionen?

3) Vid vilken tidpunkt hade denna framställning anmälts för regementskvartermästaren och vad hade då meddelats för denne?

4) Vilken befattningshavare hade mottagit skrivelsen den 24 september 1928 från befälhavaren för rullföringsområdet nr 26 och huru hade skrivelsen ifråga handlagts?

5) Funnes särskilda bestämmelser utfärdade vid regementet beträffande sättet för verkställande av den i § 105 inskrivningsförordningen stadgade granskning av inskrivningsböcker och dubblettkort i samband med de värnpliktigas inryckning och vilka vore i så fall dessa bestämmelser?

6) Huru hade befälsförhållandena varit reglerade vid regementets hemmavarande styrka under tiden för truppförbandets deltagande i fälttjänstövningarna i september och oktober 1928 och vilka särskilda föreskrifter hade gällt i fråga om handhavande av expeditionstjänsten under nämnda tid?

7) Hade Käll befunnit sig kvar vid truppförbandet eller hade han deltagit i fälttjänstövningarna?

Vid utredningen skulle fogas avskrift av regementskvartermästarens skrivelse till befälhavaren för Norrköpings östra rullföringsområde nr 26 med infordrande av dubblettkort för Käll.

Regementschefen överlämnade den begärda utredningen med skrivelse den 31 maj 1929. Beträffande punkterna 1)—5) hänvisades till yttranden från kaptenen Hernlund, löjtnanten T. Tamm, styckjunkaren Sjörin samt avskrift av vid regementet utfärdade bestämmelser för expeditionstjänsten.

Kaptenen Hernlund anförde: Käll hade inställt sig först på kvällen inryckningsdagen den 7 september 1928. Med anledning härav hade Hernlund erhållit kännedom om Källs tjänstgöringsförhållanden först den 8 september. Hernlunds order till batteriadjutanten att omedelbart anmäla förhållandet till regementsexpeditionens värnpliktssektion torde med all sannolikhet hava verkställts den 8 september och under alla förhållanden senast den 9, vilketdera kunde batteriadjutanten nu icke erinra sig.

Styckjunkaren Sjörin anförde. Meddelandet angående Käll hade framförts muntligen av adjutanten vid 9. batteriet och upptagits av Sjörin mera som ett inhämtande av upplysningar angående fallet ifråga än som en anmälan och hade, på grund härav, icke framförts till regementskvartermästaren. Den från Norrköpings östra rullföringsområde nr 26 den 25 september 1928 inkomna skrivelsen hade vid ankomsten till regementet överlämnats till värnpliktsdetaljen, som förestodes av Sjörin, och där diarieförts. Skrivelsen torde därefter hava föredragits för befälhavaren för hemmavarande styrkan, löjtnanten Tamm. Då emellertid ingen anteckning funnes å skrivelsen, som angåve, att denna delgivits löjtnanten Tamm, kunde Sjörin ej nu med säkerhet erinra sig att så skett.

Löjtnanten Tamm meddelade, att han numera icke kunde erinra sig, huruvida den från Norrköpings östra rullföringsområde nr 26 den 25 september 1928 inkomna skrivelsen angående Källs tjänstgöringsförhållanden blivit föredragen för honom i egenskap av befälhavare för regementets hemmavarande styrka eller icke.

Enligt den vid regementschefens skrivelse fogade avskriften av bestämmelserna för expeditionstjänsten vid regementet skulle vid värnpliktsinryckning värnpliktssedlar och inskrivningsböcker av batterierna granskas och jämföras samt skiljaktigheter dem emellan anmälas till regementsexpeditionens värnpliktsdetalj.

I sin skrivelse meddelade regementschefen, att särskilda föreskrifter för handhavande av expeditionstjänsten vid hemmavarande styrkan under fälttjänstövningarna icke varit utfärdade eller ansetts erforderliga, samt att Käll befunnit sig kvar vid hemmavarande styrkan under nämnda övningar.

Vid regementschefens skrivelse hade jämväl fogats avskrift av regementskvartermästarens skrivelse i ärendet till befälhavaren för Norrköpings östra rullföringsområde nr 26. Denna skrivelse, som var dagtecknad den 21 september 1928 och undertecknad av kaptenen P. Montgomery, var av följande lydelse: »Härmed har jag äran anhålla om värnplikts- och läkarkort för värnpliktige nr 653 19/26 Käll, B. A., född den 25/12 1906, vilken inställt sig vid A. 1 den 7 dennes till fullgörande av honom åliggande repetitionsövning».

I skrivelse den 24 juli 1929 anmodade tjänstförrättande militieombudsmannen regementschefen att föranstalta om utredningens komplettering i vissa angivna hänseenden.

Med skrivelse den 23 september 1929 insände regementschefen de begärda upplysningarna och meddelade tillika följande. På grund av svårigheten att fastställa vem som kunde göras direkt ansvarig för Källs kvarhållande i tjänst och då härigenom beretts honom obehag i form av mistad arbetsförtjänst m. m., hade regementschefen under hand satt sig i förbindelse med Käll samt till honom utbetalat ett skadestånd, varmed han

förklarat sig nöjd, och hade Käll i skrivelse på grund härav återkallat sin ansökan till militieombudsmannen av den 24 april 1929.

Källs skrivelse, som var dagtecknad den 20 september 1929 och ställd till militieombudsmannen, innehöll följande: Sedan Käll genom chefen för Svea artilleriregemente bekommit full ersättning för mistad arbetsförtjänst under den repetitionsövning, som Käll år 1928 fått fullgöra vid regementet utan att detta lagenligt ålegat honom, återkallade Käll sin ansökan av den 24 april 1929 angående ersättning härför.

Den 28 september 1929 meddelade militieombudsmannen resolution i ärendet av följande lydelse. Den verkställda utredningen gåve vid handen, att Käll på grund av anmärkningsvärda försummelser av vederbörande befattningshavare vid regementet kommit att fullgöra tjänstgöring, som enligt lag icke ålegat honom, samt oriktigt blivit påförd böter för försummad mönstring. Då emellertid Käll genom regementschefens försorg erhållit gottgörelse för liden skada och på grund därav återkallat sin till militieombudsmannen gjorda framställning, hade militieombudsmannen ansett sig kunna låta bero vid vad sålunda förekommit i saken.

14. Värnpliktig, som på grund av oduglighet till krigstjänst blivit hemförlovad från värnpliktstjänstgöring, har det oaktat erhållit order om inställelse för fullgörande av »återstående tjänstgöring».

I en till militieombudsmannen insänd skrift anförde värnpliktige nr 1602 45/1924 fil. mag. Ernst Olsson klagomål bland annat däröver, att han blivit genom order den 26 mars 1929 inkallad att vid Svea livgarde fullgöra »93 dagars återstående värnpliktstjänstgöring», oaktat han på grund av oduglighet till krigstjänst blivit i november 1928 hemförlovad.

I yttrande avgivet den 18 april 1929, anförde sekundchefen för Svea livgarde följande. Olsson hade vid läkarbesiktning den 29 november 1928 förklarats oduglig till krigstjänst på grund av psykoneuros och med stöd av § 123: 1 inskrivningsförordningen omedelbart hemförlovats. Angående hemförlovningen hade behörig anteckning gjorts i Olssons inskrivningsbok och å hans värnpliktskort. Genom en beklaglig felläsning på rullföringsexpeditionen av sagda kort hade Olsson den 26 mars 1929 oriktigt inkallats till fortsatt tjänstgöring den 1 juni 1929, till vilken dag Olsson enligt ett tidigare beslut av chefen för Östra arméfördelningen erhållit uppskov. Då Olsson erhållit rullföringsbefälhavarens order, borde han hava förstått, att ett misstag blivit begånget och genom en enkel telefonpåringning till rullföringsexpeditionen hava fäst vederbörandes uppmärksamhet härå. Misstaget hade då omedelbart rättats och Olsson hade besparat sig och vederbörande myndigheter avsevärt arbete. Genom särskilt meddelande till Olsson den 6 april 1929 hade inkallelseordern återkallats.

Befälhavaren för Stockholms stadsrullföringsområde nr 45 anförde i yttrande den 26 april 1929 följande. Olsson hade genom arméfördelningsorder beviljats uppskov med värnpliktstjänstgöringen för tiden 30/11 1928—1/6 1929, vilket beslut blivit vid truppförbandet satt inom särskild i ögonen fallande ram å värnpliktskortet. Anteckning längre ned å värnpliktskortet utvisade emellertid, att Olsson dagen innan uppskovet skulle träda i kraft blivit av sekundchefen för Svea livgarde hemförlovad såsom oduglig till krigstjänst jämlikt § 123 inskrivningsförordningen. På grund av förbiseende av sistnämnda anteckning hade rullföringsofficeren vid rullföringsområdets östra del majoren K. A. Norman den 26 mars 1929 inkallat Olsson till fullgörande av 93 dagars återstående tjänstgöring med inryckning den 1 juni 1929. Så snart misstaget upptäckts, hade Norman den 6 april 1929 avlåtit en skrivelse till Olsson, däri inkallelseordern upphävdes och vidare upplysningar lämnades i ärendet. Därest Olsson efter mottagandet av den felaktiga ordern genom telefon eller på annat sätt satt sig i förbindelse med rullföringsexpeditionen, skulle misstaget omedelbart blivit rättat. Då Olsson icke kunnat förorsakas någon ekonomisk eller annan skada till följd av felinkallelsen, hemställde rullföringsbefälhavaren att klagoskriften, i den mån den avsåge den felaktigt utfärdade inkallelseordern, icke måtte föranleda vidare åtgärd.

I avgiven påminnelseskrift anförde Olsson bland annat, att han vid två tillfällen haft telefonsamtal med vederbörande å rullföringsexpeditionen utan att därav föranletts rättelse, nämligen dels då han erhöll inskrivningsboken efter sin utryckning och dels då han erhöll inställelseordern. Vid sistnämnda tillfälle hade han haft telefonsamtal dels på majoren Normans telefonnummer och dels på personalens nummer.

Med anledning av vad Olsson sålunda anfört i sin påminnelseskrift infordrades förnyat yttrande från rullföringsexpeditionen.

Majoren Norman yttrade med anledning härav. Under tiden från den 26 mars, då den felaktiga ordern utfärdades, till den 6 april 1929, då nämnda order genom meddelande från Norman upphävdes, hade intet telefonmeddelande från Olsson vare sig till Norman eller honom underställd personal mottagits, och ej heller hade Olsson på annat sätt satt sig i förbindelse med rullföringsexpeditionens östra del. Däremot hade Norman — i samband med återkallandet den 6 april av den felaktigt utgivna ordern — per telefon satt sig i förbindelse med Olsson och därvid jämväl muntligt lämnat honom meddelande om orderns återkallande.

Rullföringsbefälhavaren meddelade, att någon hänvändelse till honom personligen icke ägt rum från Olssons sida.

Sedan den oriktiga inställelseordern sålunda blivit återkallad, lät militieombudsmannen vid den vunna rättelsen bero.

15. Fråga huruvida civila personer, vilka till trupp utdelat antimilitaristiska skrifter, obehörigen kvarhållits av militärbefälet samt därvid utsatts för otillåten behandling m. m.

Uti en till militieombudsmannen insänd, den 24 november 1928 dagtecknad klagoskrift anförde Helge Svensson, Gustav Andersson, Ture Axberg samt Fritz Andersson, samtliga i Falkenberg, huvudsakligen följande:

Torsdagen den 27 september 1928 under då pågående fälttjänstövningar i trakten av Falkenberg hade klagandena utdelat en del skrifter till manskapet och därvid omringats av några befälspersoner, som velat anhålla klagandena och införpassa dem på en kompaniexpedition. Då klagandena, under förklaring att de ej gjort sig skyldiga till något som kunde motivera ett anhållande, vägrat att åtlyda anmaningen, hade en närvarande löjtnant dragit sin revolver och under hot med denna tvingat in klagandena på kompaniexpeditionen, där de underkastades ett långt och synnerligen ingående förhör av kompanichefen, kaptenen G. Bratt. Efter förhörets slut, omkring klockan halv tolv på natten, hade klagandena avförts med grovt våld från kompaniexpeditionen till en »arrestlokal», bestående av en gammal skrubb, som, att döma av det skick vari den befann sig, under »fredliga förhållanden» använts som hönshus. I lokalen hade icke funnits stol, bänk eller ens litet halm, varför klagandena varit tvungna att tillbringa natten stående. Upprepade framställningar att få lämna arrestlokalen för uträttande av naturbehov hade avslagits. Klockan fem på morgonen den 28 september hade klagandena utförts ur arresten. Deras händer hade bundits på ryggen, varjämte klagandena sammanbundits med ett rep på ungefär tre decimeters avstånd från varandra. Sedan hade klagandena, gående efter en beriden officer och med en cykelordonnans bakom sig, fått tillryggalägga den tre kilometer långa vägen till regementsstaben vid »I. 102». Här hade klagandena, inhysta i en vagnsport, fått stanna till klockan sju, då två fjärdingsmän avhämtat dem med bil och fört dem till Falkenberg.

Enligt klagandenas förmenande vore den behandling, för vilken de utsatts, icke endast grovt brutal utan också lagstridig. Visserligen vore klagandena kommunister och hade utdelat av Kommunistiska Ungdomsförbundet utgivna skrifter, men detta till trots vågade klagandena kräva, att, så länge inga speciella undantagslagar existerade, komma i åtnjutande av samma rättigheter som andra medborgare. Det funnes i svensk lag ingen bestämmelse, som förbjöde spridandet av sådana skrifter bland militärmanskapet, som icke vore indragna eller belagda med kvarstad. De av klagandena spridda skrifterna vore varken indragna eller belagda med kvarstad. Icke heller kunde Tryckfrihetsförordningens bestämmelse i § 4 mom. 12 om rätt för högste befälhavaren vid trupp att förhindra spridandet av skrift till dess förordnande om indragning kunde äga rum, tolkas så, att den gåve honom rätt att låta anhålla den, som sprede skriften.

Klagandena påstode därför, att åtgärden att låta hålla dem i arrest saknade stöd i lag. Då klagandena förmodade, att 1916 års kungörelse angående vad militär personal hade att iakttaga vid upprätthållande av allmän ordning m. m. skulle åberopas till stöd för anhållandet, ville klagandena påpeka, att samma kungörelses § 4 föreskreve, att om någon tagits i förvar och häktning ej kunde företagas, han ej skulle kvarhållas längre än till dess han uppgivit namn och adress. Vidare vore det klagandenas uppfattning, att åtgärderna att hålla klagandena inspärrade i ett stinkande hönshus, att vägra dem tillfälle att uträtta naturbehov, att bakbinda klagandenas händer och låta släpa klagandena i rep efter häst stode i uppenbar motsats till alla föreskrifter om fångars behandling och sålunda vore straffbara. Klagandena anhölle, på grund av det anförda, att militieombudsmannen måtte föranstalta om en grundlig undersökning av de relaterade händelserna och låta ställa vederbörande till ansvar för deras lagöverträdelser.

Med anledning av klagoskriften anhöll militieombudsmannen i skrivelse den 26 november 1928 till chefen för Södra arméfördelningen, att denne måtte föranstalta om utredning i saken.

Den 27 december samma år inkom arméfördelningschefen med utredning, bestående av särskilda av cheferna för Hallands och Kronobergs regementen till arméfördelningschefen avgivna yttranden ävensom yttranden från de militärpersoner, som tagit befattning med klagandena under de i klagoskriften angivna förhållandena.

Berörda handlingar innehöllo i huvudsak följande.

Löjtnanten N. A. R. Sandberg anförde i yttrande den 7 december 1928: Då Sandberg vid ett tillfälle under kvällen den 27 september 1928 uppehållit sig på gårdsplanen utanför boningshuset i den bondgård, där kompaniet varit förlagt, hade ett par värnpliktiga, tillhörande kompaniet, anmält, att utdelare av försvarsfientliga skrifter uppehölle sig på gården. Då Sandberg i det rådande mörkret samtidigt skymtat en civil person, stående på något avstånd, hade Sandberg närmat sig samt frågat angående vederbörandes namn och ärende. Då personen vägrat uppge detta samt givit ett otidigt svar, hade han anmodats medfölja till kompanichefen, kaptenen Bratt, vilket vederbörande gjort utan någon invändning. Under det att personen förflyttat sig in i boningshuset, hade Sandberg hållit honom i rockärmen. Då Sandberg därefter åter kommit ut på gården, hade där funnits ytterligare två personer, vilka då anmodats att följa med in, vilket de gjort, varvid Sandberg likaledes hållit dem i ärmen. En fjärde person hade låtit sig fullt frivilligt införas av en värnpliktig. Sandberg hade vid tillfället ifråga icke varit försedd med något slag av vapen. Vid ett därpå av kompanichefen hållet förhör, varvid skriftligt protokoll upprättats, hade de anhållna uppgivit sina namn, men icke kunnat styrka sin identitet. De hade på uppmaning själva framlämnat sitt förråd av åtskilliga hundra exemplar av olika försvarsfientliga skrifter. Kompani-

chefen hade om en stund avlägsnat sig för att anmäla det passerade till bataljonschefen. Då sedermera bestämts, att de anhållna skulle förflyttas till bataljonens kulsprutekompani, hade Sandberg på natten medföljt vid ditförandet. Sandberg hade då varit i tillfälle iakttaga, att därvid intet som helst våld förekommit. De anhållna hade fasthållits endast i rockarna för att förhindra, att de i det rådande mörkret skulle undkomma. Rummet, i vilket klagandena förvarats under natten, hade varit en obebodd kammare, möblerad med en soffa. Såvitt Sandberg kunnat iakttaga, hade icke någon osnygghet förmärkts i rummet.

Officersaspiranten, *fanjunkaren N. G. T. Lundberg* anförde i yttrande den 4 december 1928: Lundberg hade befunnit sig inne hos kompanichefen, kaptenen Bratt, då löjtnanten Sandberg inkommit med en civil person och anmält, att han fasttagit denne, vilken till manskapet utdelat flygblad, samt att ytterligare ett par civila ynglingar funnos utanför. Lundberg hade då gått ut för att biträda vid fasttagandet av de övriga och omhändertagit en, som dock förut fasttagits av ett underbefäl. Sedermera hade Lundberg avsänts till bataljonschefen, majoren Aschan, med kompanichefens skriftliga rapport. Efter omkring 30 minuter hade Lundberg återvänt med bataljonschefens skriftliga order. Kompanichefen hade därefter gått ut för att uppsöka bataljonschefen. Då kompanichefen omkring kl. 22.30 återkommit, hade de fyra ynglingarna utförts, varvid Lundberg lett en av dem i armen. Intet som helst våld hade använts av Lundberg. Ej heller hade Lundberg sett någon av de övriga använda våld. Ynglingarna hade förts till kulsprutekompaniet vid I. 11, där de avlämnats till kaptenen Graffman, som infört dem i en kammare. Lundberg hade själv varit inne i kammaren, innan ynglingarna införts i densamma. Enligt Lundbergs uppfattning hade ingenting funnits att anmärka mot densamma. En bänk hade löpt längs ena väggen och någon smuts eller stank hade Lundberg ej kunnat iakttaga.

Reservofficersaspiranten L. E. Fogelklou anförde i yttrande den 1 december 1928: Vid 10-tiden på kvällen ifrågavarande dag hade kompanichefen, kaptenen Bratt, tillkallat Fogelklou och meddelat, att han med hjälp av några officerare fasttagit fyra kommunister, som utdelat flygblad inom kompaniets förläggning, och att han tänkte gå till bataljonschefen, majoren Aschan, för att erhålla order om, hur han skulle förfara med dessa. Därefter hade Bratt tillsagt Fogelklou att gå in i kompanichefens kvarter och där jämte löjtnanten Sandberg taga hand om flygbladsutdelarna. Efter en stund hade Bratt återkommit i sällskap med kaptenen Graffman. Denne hade tagit befälet och verkställt visitering. Sedan även en annan reservofficersaspirant samt, efter vad Fogelklou trott, även en furir tillkallats, hade Fogelklou fått order av Graffman att taga en av kommunisterna och hålla honom säkert. Dessa, som utan motstånd följt med, hade på så vis hållits av någon av det tillkallade befälet, varefter förflyttning i gåsmarsch skett till en gård belägen en 500 eller 600

meter därifrån. Något »grovt våld» hade ej använts och ej heller behövt användas, enär kommunisterna godvilligt följt med. Vid framkomsten till nyssnämnda gård, som antagligen varit kulsprutekompaniets kvarter, hade Graffman gått in där och talat med någon. Strax därefter hade Graffman låtit föra in kommunisterna i någon del av, såsom det tycktes Fogelklou, ett stall. Graffman hade sagt, att han skulle ringa efter landsfiskalen, men som denne antagligen ej kunde komma tidigt på morgonen, skulle de få följa med kompaniet, tills de kunde avhämtas av landsfiskalen. Därefter hade vakt ordnats över dem medelst några furirer.

Kaptenen Gösta Bratt anförde i rapport den 3 oktober 1928, avgiven till chefen för Hallands regemente: Omkring kl. 9.15 på kvällen den 27 september 1928 hade löjtnanten Sandberg kommit till Bratt samt anmält, att några civila ynglingar ströko omkring och utdelade kommunistiska, till brott mot den militära ordningen uppmanande skrifter. Bratt hade då befallt Sandberg att införa ynglingarna, vilka vägrat att för Sandberg uppgiva namn och adress. För fastställande av deras identitet hade Bratt tillsagt ynglingarna att kvarstanna i rummet, varest han hållit förhör och uppsatt ett protokoll. Till en början hade ynglingarna vägrat uppgiva sina namn. Sedermera hade de dock åtlytt uppmaningen. De hade erkänt, att de i förläggningen utdelat dels flygbladet »Om kriget bröt ut i morgon», dels ock »Manskapsbladet», årgång 3, nr 4, och sagt, att de verkställt utdelningen »på order från Moskva». Det upprättade protokollet jämte begäran om förhållningsorder hade insänts till bataljonschefen. Från denne hade sedermera ankommit skriftlig order, att ynglingarna skulle hållas i förvar i tält eller eljest i särskild lokal och under stark bevakning. Bratt hade därefter begivit sig till batterichefen och hemställt, att ynglingarna måtte få förvaras vid annat kompani än det ifrågavarande, vars flesta värnpliktige voro från trakten. Bataljonschefen hade då bestämt, att ynglingarna skulle förvaras vid bataljonens kulsprutekompani. Ynglingarna hade avhämtats omkring kl. 22.30 av personal ur nämnda kompani.

Den i kaptenen Bratts rapport omnämnda skriftliga ordern hade följande lydelse:

»'Dessa fyra' skola tagas i förvar, förläggas i särskilt tält eller annan lokal, under *sträng* bevakning. Namnen skola uppgivas och kvarhållas de till dess *jag* haft tillfälle kontrollera deras uppgift. Rapport med namnuppgift skall vara till mig inkommen i morgon före kl. 4.00. Även skola antecknas *vittnenas* namn. Därest uppbrott sker *före* jag fått tillfälle kontrollera namnuppgiften, medföres dessa under bevakning av komp.

H. Aschan
Bat. chef.

Ch. von Baumgarten.»

Kaptenen Bratt anförde vidare i yttrande den 7 december 1928: Beträffande vidtagna åtgärder ansåge Bratt sig hava handlat enligt sin tjänsteplikt och efter givna föreskrifter. Vad särskilt beträffade tillämpningen av kungörelsen den 9 maj 1916, ville Bratt framhålla, att de fyra ynglingarna vägrat uppgiva sina namn för dagofficeren liksom att de sedermera under förhöret till en början vägrat uppgiva sina namn under förmenande, att det ej vore deras skyldighet uppgiva dessa. Skälig anledning hade sålunda förelegat att hålla dem i förvar, tills tillförlitlig upplysning i nämnda hänseende kunnat vinnas. Ynglingarna hade hållits i förvar av Bratt endast den tid, som åtgått för att erhålla begärda instruktioner från bataljonschefen. När ynglingarna senare avhämtats å Bratts kompaniexpedition, hade intet »grovt våld» förekommit eller över huvud något våld alls, så länge vederbörande befunnit sig inom Bratts kompani. Bratt bestrede, att någon löjtnant med revolver tvingat in ynglingarna på kompaniexpeditionen.

Kaptenen Gillis Graffman anförde i yttrande den 17 december 1928: Torsdagen den 27 september 1928 hade Graffman erhållit order att omedelbart inställa sig hos bataljonschefen, majoren Aschan. Anländ dit, hade Graffman fått order av Aschan, att fyra i förvar tagna ynglingar skulle omhändertagas av Graffman och tillsvidare förvaras genom hans försorg under sträng bevakning, och hade Graffman gjorts ansvarig för att ynglingarna icke rymde. Sedan Graffman tillkallat ett par underbefäl från sitt kompani, hade Graffman, åtföljd av dessa, begivit sig till kaptenen Bratts kompani för att taga hand om ynglingarna. Därefter hade ynglingarna avförts till Graffmans kompani, varvid Graffman tillsagt underbefälen att hålla ynglingarna så, att de ej skulle kunna rymma. Att Graffman på minsta sätt skulle begått något våld eller utsatt ynglingarna för någon omild behandling, bestrede Graffman på det bestämdaste. Graffman hade icke heller sett någon av sitt underbefäl göra detta. Vid ankomsten till Graffmans kvarter, där så gott som varje vrå varit tagen i anspråk för de värnpliktiga, hade Graffman fått tillåtelse av kvartervärden att förvara ynglingarna i en stallkammare belägen intill stallet. Sålunda icke något hönshus. I kammaren, vars golv visserligen ej varit nystädat, hade funnits en träsoffa, på vilken gott och väl fyra personer kunde få rum. Några exkrementer hade icke funnits på golvet, och ej heller hade Graffman kunnat förnimma någon osund luft. Ungefär kl. 3 hade Graffman fått två skriftliga order från bataljonschefen, den ena av innehåll, att kompaniet kl. 4 skulle vara färdigt för att marschera *norrut*, där anfall förestod, och den andra med innehåll, att de fyra ynglingarna samma klockslag skulle under bevakning sändas till regementsstaben 5 kilometer *söderut*, och hade denna order innehållit en kraftig uppmaning att tillse, att ynglingarna icke kunde rymma. Då Graffmans kompani, vid vilket en del personal under övningarnas gång insjuknat, och sålunda redan brist på sådan förefunnits, skulle göras marsch- och stridsberett,

hade Graffman icke kunnat avvara mera än två man, och hade därför en furir Linderholm beordrats att jämte en velocipedordonnans föra ynglingarna till regementsstaben. Då det kl. 4 varit alldeles mörkt, och vägen till regementsstaben delvis gått genom tät skog, hade Graffman ej ansett att dessa två man under angivna förhållanden kunnat svara för, att ynglingarna icke rymde. Därför hade Graffman givit order till furiren att binda dem om vänstra överarmen. Detta bindande hade sålunda varit en säkerhetsåtgärd, till vilken Graffman ansett sig hava rätt, enär ynglingarna varit tagna i förvar. Skulle de, om de icke bundits, hava lyckats rymma, hade Graffman däremot kunnat vänta straff för att icke hava åtlytt bataljonschefens order. Att ynglingarna umgåtts med rymningsplaner, hade en vakthavande furir under natten hört dem säga. För att furiren skulle kunna inom den närmaste tiden återförena sig med kompaniet, hade han gjorts beriden. Graffman tillbakavisade klagandenas beskyllningar, i vad de avsåge Graffmans uppträdande. Graffman ansåge sig endast hava fullgjort sin plikt.

Chefen för Kronobergs regemente *översten E. F. M. Grafström* anförde i yttrande den 19 december 1928: Den uppgift, som förelegat för kaptenen Graffman och furiren Linderholm, hade varit synnerligen svår att lösa. Å ena sidan skulle de ansvara för att ynglingarna ej rymde ur »förvaret», å andra sidan hade ej under transporten till regementsstaben fått vidtagas strängare åtgärder än som med en effektiv kontroll varit erforderligt. Då översten i sistnämnda avseende möjligen kunnat finna någon överdrift, hade han — efter stor tvekan — ålagt såväl Graffman som Linderholm det straff, som framginge av tvenne vid yttrandet fogade avskrifter av förhörsprotokoll med därå tecknade bestraffningsresolutioner.

Av dessa sistnämnda framgick, att regementschefen genom beslut den 3 oktober 1928 jämlikt 130 § strafflagen för krigsmakten ålagt en var av kaptenen Graffman och furiren Linderholm för oförstånd i fullgörande av tjänsteplikt disciplinstraff av arrest utan bevakning i tre dagar.

Chefen för Hallands regemente *översten G. R. Geijer* anförde i yttrande den 11 december 1928: Redan dagarna före fälttjänstövningarna hade de s. k. kommunisternas i Halmstad verksamhet förmärkts vid regementet i det att bland annat flygblad utspritts. Flygbladet hade haft titeln »Om kriget bröt ut i morgon». Den 24 september hade översten gjort framställning till justitieministerns ombud i Halmstad om flygbladets indragande. Påföljande dag hade förordnande härom meddelats. Flygbladet, som sedan i stor utsträckning utdelats dels till urlastande truppavdelningar, dels under pågående fälttjänstövningar inom manöverområdet, dels ock vid truppernas hemtransport, hade sålunda varit indraget, innan fälttjänstövningarna tagit sin början. Till regementsstaben vid »I. 102» hade den 28 september omkring kl. 4 på morgonen, möjligen något tidigare, ingått telefonmeddelande från II. bataljonen, att fyra kommunister, som fasttagits, emedan de stört ordningen inom truppförbanden och utspritt flygblad

av brottsligt innehåll, komme att avsändas under bevakning till regementsstaben, varjämte hade anhållits, att kommunisterna skulle omhändertagas för de vidare åtgärder, som förhållandena kunde föranleda. Översten hade då genast befallt en officer i regementsstaben att per telefon sätta sig i förbindelse med landsfiskalen i Falkenberg och anhålla, att denne så fort ske kunde måtte komma ut till Seglora, hålla förhör med kommunisterna och vidtaga de åtgärder, som detta kunde giva anledning till. Svaret hade blivit, att landsfiskalen skulle efterkomma denna framställning. Sannolikt något före kl. 5 hade kommunisterna anlänt, förda på det sätt, att en furir (ej officer såsom i klagoskriften säges) tillhörande II. bataljonens kulsprutekompani (ur I. 11) ridande hållit i ett rep, med vilket kommunisterna varit bundna, varjämte en velocipedordonnans följt bakom. Kommunisterna hade förhållit sig alldeles tysta och stilla vid ankomsten, såvitt översten kunnat se, lugnt följande de eskorterande. Översten hade genast givit order att lösgöra ynglingarna och i övrigt fullfölja förut erhållen befallning. Furiren och velocipedordonnansen ur I. 11 hade översten beordrat kvarstanna för att till landsfiskalen lämna de upplysningar han kunde önska. Själv hade översten icke kunnat anställa något förhör, då översten därtill saknat tid, enär översten och regementsstaben ofördröjligen måst förflytta sig till stridsledningsplats inom det under gruppering till strid varande regementet. Innan översten satt sig upp på hästen, hade han likväl hunnit kontrollera, att befallningen om kommunisternas lösgörande varit under utförande och iakttaga, att de införts i en bod, där signalavdelningen varit förlagd under natten. Halmen från denna förläggning hade ännu legat kvar, erbjudande kommunisterna ett gott viloläger, om de önskat sådant. Slutligen hade översten även givit befallning om, att någon föda om möjligt skulle beredas dem. Mellan kl. 7 och 8 på morgonen hade översten mottagit anmälan, att kommunisterna överlämnats till landsfiskalen vid 7-tiden.

Sjukvårdssergeanten Wilh. Karlsson anförde i yttrande den 30 november 1928: Omkring kl. 4 på morgonen ifrågavarande dag hade Karlsson erhållit order att mottaga och bevaka fyra anhållna personer, vilka utdelat flygblad vid en av »I. 102:s» bataljoner. De anhållna hade under bevakning av en furir från ovan nämnda bataljon inkommit till regementsstabens förläggning med händerna bakbundna å ryggen. Regementschefen hade omedelbart givit order om de anhållnas lösande samt tillsagt Karlsson att skaffa dem något att äta. De anhållna hade omedelbart lösts och bevakats i den bod, där regementsstabens signalmanskap under natten varit förlagt. De hade genast lagt sig till vila å de kvarlämnade halmbäddarna och logerat i boden från kl. 5, då de anlänt, till kl. 7, då de avhämtats av polismyndigheterna från Falkenberg, med undantag för den tid kl. 6—6.30, då de vid matbordet i gårdens storstuga intagit kaffe och smörgåsar i sällskap med Karlsson och tvenne signalister.

I avgiven påminnelseskrift den 3 februari 1929 anförde härefter klagandena bland annat följande:

Till stöd för åtgärden att anhålla klagandena hade anförts, att den utdelade skriften »Om kriget bröt ut i morgon» varit indragen. Klagandena hade emellertid, då de utspritt skriften, icke haft kännedom om indragningen. Emellertid erkände klagandena nu, sedan de fått veta, att indragning varit beslutad redan innan klagandena spritt skriften, det ur kaptenen Bratts synpunkt berättigade i att låta anhålla klagandena för att erhålla namn och adresser. Vad klagandena däremot alltjämt icke kunde anse annat än som olagligt vore tilltaget att låta kvarhålla klagandena, sedan de uppgivit namn och adresser. I § 4 av den åberopade kungörelsen bestämdes uttryckligen, att om någon tagits i förvar enligt §§ 1, 2 eller 3 och omständigheterna icke vore sådana, att han kunde häktas, han ej finge kvarhållas längre än till dess han uppgivit namn och adress. Klagandena vidhölle, att löjtnanten Sandberg hotat dem med revolver och att de varit utsatta för grovt våld vid avförandet till arrestlokalen.

I dörren till denna hade funnits ett större fyrkantigt hål, genom vilket den olidliga stanken från ladugården (stallet) strömmat in till klagandena. Den omnämnda soffan hade varit en utdragssoffa av trä, vilken emellertid saknat lock och sålunda varit omöjlig att vare sig sitta eller ligga på. Slutligen ville klagandena påpeka, att kaptenen Bratt överskridit sin befogenhet, då han fråntagit klagandena deras exemplar av Manskapsbladet.

I skrivelse till landsfiskalen i Årstads distrikt den 19 februari 1929 anmodades denne att inkomma med avskrift av protokoll över förhör med klagandena ävensom med uppgift angående de åtgärder, som av civil myndighet kunde hava vidtagits i saken.

Med anledning härav insände landsfiskalen protokoll över ett å polisstationen i Falkenberg den 28 september 1928 hållet förhör med klagandena. Av detta protokoll inhämtades, *att* vederbörande regementschef kl. 6 på morgonen nämnda dag per telefon anmält, att fyra ynglingar föregående kväll anhållits för spridande av antimilitaristiska skrifter bland trupperna, och anhållit, att de genast måtte avhämtas och förhöras för kontroll av uppgivna namn och adresser; *att* sedan de anhållna avhämtats, förhör med dem omedelbart anställts; *att* de därvid uppgivit, att de saknat kännedom om att skriften »Om kriget bröt ut i morgon» vore indragen; *samt att* de efter förhöret blivit släppta.

I den skrivelse, varmed detta protokoll översändes, meddelade landsfiskalen, att några åtgärder, utöver de i förhörsprotokollet angivna, icke av honom vidtagits gent emot klagandena.

I telegram till militieombudsmannen, avsänt från Boden den 1 mars 1929, intygade sedermera *kaptenen Bratt*, att löjtnanten Sandberg, då kla-

gandena införts, icke burit koppel eller pistolfodral samt att Sandberg under hela den tid, då han därefter tillsammans med Bratt uppehållit sig i förhörslokalen, d. v. s. till dess fanjunkare Lundberg återkommit från majoren Aschan, ej haft beröring med något vapen.

Härjämte ingav *löjtnanten Sandberg* den 2 mars 1929 en till militieombudsmannen ställd skrift, vari Sandberg under edlig förpliktelse försäkrade, att han vid klagandenas införande till Bratt *icke* varit försedd med *något* slag av vapen. Sandberg tillade, att han redan vid ankomsten till förläggningen lagt sin livrem jämte påträtt pistolfodral med inneliggande pistol på en stol i ett hörn av rummet.

Ärendet avgjordes av militieombudsmannen genom resolution den 3 april 1929 av följande innehåll.

Då klagandena anträffats vid trupp i färd med att utsprida ett flygblad, som enligt förordnande av chefens för justitiedepartementet ombud i Halmstad dessförinnan blivit indraget, samt civil polismyndighet ej funnits tillstädes, hade militärbefälet jämlikt kungörelsen den 9 maj 1916 angående vad militär personal i vissa fall hade att iakttaga vid upprätthållande av allmän ordning m. m. varit berättigat taga klaganden i tillfälligt förvar för att erhålla upplysning om deras namn och hemvist.

Enligt nämnda kungörelse finge den, som jämlikt densamma tagits i förvar, ej kvarhållas längre än till dess han uppgivit namn och hemvist, med undantag dock för det fall att den anhållne undandroge sig lämna sådan uppgift eller ock skälig anledning förekomme, att lämnad uppgift vore oriktig, i vilket fall han finge hållas i förvar till dess tillförlitlig upplysning i detta hänseende vunnits. Klagandena hade visserligen till chefen för det kompani, där de omhändertagits, lämnat uppgifter å namn och hemvist, vilka uppgifter vid en påföljande dag av vederbörande landsfiskal verkställd undersökning befunnits riktiga; men då klagandena till en början såväl inför dagofficeren som inför nämnde kompanichef vägrat lämna dylika uppgifter, hade den befälhavare, som sedermera givit order om klagandenas kvarhållande intill dess han blivit i tillfälle kontrollera de lämnade uppgifterna, icke helt saknat fog för denna sin åtgärd.

Att klagandena därefter under natten förlagts i en stallkammare av den beskaffenhet, som i ärendet blivit upplyst, kunde med hänsyn till de förhandenvarande omständigheterna icke läggas militärbefälet till last såsom fel.

Det vore upplyst, att klagandena, då de senare på natten förts till regementsstaben, transporterats sammanbundna med rep och med bakbundna händer. Den behandling, som klagandena sålunda underkastats, innebure uppenbarligen ett överskridande av de befogenheter, som enligt ovannämnda kungörelse tillkomme militärbefälet. Emellertid hade de för transporten ansvariga — en officer och ett underbefäl — för vad de därigenom

låtit komma sig till last av vederbörande regementschef blivit ådömda straff.

Utredningen gåve icke vid handen, att klagandena i övrigt — såsom de gjort gällande — vid anhållandet eller sedermera blivit utsatta för våld eller hot.

Vad därefter anginge klagomålen mot att militärbefälet fråntagit klagandena vissa av dem innehavda skrifter, så vore upplyst, att militärbefälet vid tillfället ifråga omhändertagit ett antal exemplar dels av ovannämnda redan indragna flygblad, dels av ett tidningsnummer benämnt »Manskapsbladet», vilket utdelats samtidigt med flygbladet och sedermera även blivit vederbörligen indraget. Med hänsyn till innehållet i Tryckfrihetsförordningen § 4 mom. 12 hade militärbefälet varit berättigat vidtaga åtgärder för hindrande av nämnda skrifters spridande vid truppen.

Av sålunda angivna skäl funne militieombudsmannen de i ovannämnda avseenden framställda olika klagomålen icke föranleda vidare åtgärd från militieombudsmannens sida.

Denna resolution delgavs genom särskilda skrivelser av samma dag chefen för Södra arméfördelningen för kännedom och vederbörande truppförbandschefers underrättande.

16. Anmärkning mot chefen för civilavdelningen i marinförvaltningen för det denne mot en av honom utställd check uppburit visst belopp ur marinförvaltningens kassa.

I en till militieombudsmannen den 2 november 1928 ingiven skrift förklarade amiralitetsrådet Henrik Wolff, att han i samband med vissa upplysningar i annat ärende ansåge sig böra bringa till militieombudsmannens kännedom innehållet i ett inventeringsinstrument av den 8 januari 1927. Denna handling var av följande lydelse:

»Inventering jämlikt chefens för kungl. marinförvaltningen föreskrift den 6 februari 1922 av marinkassörens förskottsmedel har denna dag verkställts av undertecknade, därvid annan anledning till anmärkning icke förekom än att såsom kontant tillgång åberopades en denna dag av marinöverkommissarien Boalt å viss enskild bankinrättning utställd check å etthundra kronor, mot vilken, enligt vad marinkassören upplyste, marinöverkommissarien Boalt i ämbetsverkets kassa uppburit etthundra kronor kontant och vilken check Boalt förklarat sig vilja inlösa någon av de närmaste dagarna. Då inventeringsmännen icke kunde godkänna sagda check såsom behörig kassatillgång, tillhandahöll marinkassören omedelbart vid inventeringen i stället etthundra kronor kontant.

Stockholm den 8 januari 1927.

Henrik Wolff E. Silfverswärd.»

Sedan militieombudsmannen med anledning av innehållet i inventeringsinstrumentet anmodat marinöverkommissarien C. A. B. Boalt att till militieombudsmannen inkomma med yttrande, anförde Boalt i avgivet yttrande bland annat följande:

Efter undersökning i banken hade Boalt funnit, att den check, som avsåges i angivelsen, hade utställts lördagen den 8 januari 1927. Boalt hade nämnda dag frågat marinkassören, huruvida det vore för honom olägligt att inväxla en Boalts check å 100 kronor. Härtill hade kassören svarat, att härför mötte så mycket mindre hinder, som Boalts intjänta avlöning för nämnda månad mer än väl räckt till för beloppet. Anledningen till att Boalt icke funnit annan utväg för inväxling av checken mindes Boalt icke. Antagligen hade stor brådska rått och lämpligt bud att skicka till banken sannolikt icke funnits till hands. Inventering av kassan, som enligt vad Boalt erfarit eljest plägade ske en gång i varje månad efter den 20, syntes hava mot vanan anordnats ifrågavarande dag efter bankens stängning. Kassörens uppgift att checken skulle av Boalt inlösas efter ett par dagar måste bero på missförstånd. I varje fall hade ingenting hindrat honom att, så snart något bankkontor öppnades, presentera checken för inlösen. Nu hade kassören presenterat checken till inlösen först den 11 januari, då checken enligt bankens anteckningar blivit inlöst. Att för checken funnits täckning i banken framginge av ett bifogat intyg.

Boalt hade icke haft och hade icke något att skaffa med marinens räkenskaper och kassavård och bure härför icke något ansvar. Boalt vore icke förman för personalen å bokslutskontoret och kassan och således icke för marinkassören.

Boalt hade i bortåt 30 år uteslutande använt check såsom betalningsmedel för sina utgifter och hade aldrig utställt en check, som saknat täckning å Boalts bankräkning. Under denna tid hade checksystemet utvecklats högst betydligt och numera syntes bankkutymen vara, att check instruktionsmässigt mottoges såsom likvid av bankkassör i den ort, där den vore utställd, under förutsättning att kassören, eventuellt efter förfrågan per telefon, ansåge checken skyddad av den bank, varå den vore utställd. Sådant skydd skulle lämnas, likaledes instruktionsmässigt, så snart för checken funnes täckning. Denna kutym syntes tillämpas även av riksbanken.

Därest mot all rimlig förmodan checkens karaktär av betalningsmedel icke ännu trots checksystemets utveckling i affärslivet juridiskt kunde godtagas, vore väl Boalts check åtminstone lika god som ett kvitto å uppburen förskottsavlöning. Vid denna tid hade dylika förskott varit mycket vanliga, ehuru Boalt aldrig haft anledning att anlita denna utväg. Efteråt hade Wolff frågat Boalt, varför han icke i stället begärt förskott, vilket med hänsyn till rådande praxis icke kunnat förvägras honom. Kassören syntes också hava uppfattat checken såsom kvitto å dylikt förskott.

Boalts avsikt hade emellertid icke varit att få något förskott än mindre ett lån.

Vid yttrandet fanns fogat följande intyg:

»På begäran få vi härmed intyga, att marinöverkommissarien B. Boalt på sin checkräkning hos oss under januari månad 1927 städse hade medel disponibla för täckning av en check å etthundra (100) kronor.

Stockholm den 9 november 1928.

Östergötlands Enskilda Bank

Ivar Hultman

/Zetterstrand.»

Marinkassören C. J. O. Ulfsparre inkom sedermera med en skrift, vari han med anledning av innehållet i Boalts yttrande meddelade följande. Den 8 januari 1927 kl. 10—$^1/_2$ 11 f. m. hade Boalt anhållit hos Ulfsparre, vilken då tjänstgjort som marinkassör, att mot en av Boalt utställd check från ämbetsverkets kassa utfå 100 kronor. Ulfsparre, som icke då haft närmare kännedom om innehållet i 25 kap. 13 § strafflagen men i varje fall funnit nämnda begäran mycket litet tilltalande, hade dock ej tyckt sig kunna avslå en sådan framställning från civilavdelningens chef. Ulfsparre hade med andra ord varit pressad att tillmötesgå framställningen. Boalts ordande om att Ulfsparre skulle hava sagt, att Boalts intjänta avlöning för löpande månad mer än väl räckte till att täcka beloppet, vore beroende på ett fullständigt misstag. Detta hade Ulfsparre aldrig yttrat. Då banken endast legat några steg från marinförvaltningen, torde något lämpligt bud ej heller hava saknats, därest så hade önskats. Boalt hade vid ifrågavarande tillfälle bestämt anmodat Ulfsparre att ej inlösa checken förrän om några dagar. Därmed kunde väl ej menas annat, än att Boalt den 8 januari 1927 icke haft tillräcklig täckning å sin checkräkning förrän om några dagar. Då inventeringsmännen någon timme senare samma dag företagit inventering av kassan, hade Ulfsparre anmält förhållandet med resultat, att Ulfsparre omedelbart fått ersätta checken med 100 kronor ur egen kassa. Först den 11 januari hade Ulfsparre i enlighet med Boalts anmodan sänt checken till inlösen.

I en senare ingiven skrift anförde Ulfsparre ytterligare följande. Boalt hade gjort gällande, att han icke vore marinkassörens förman. Då emellertid överkommissarien vore personalchef för marinförvaltningens civila personal, kunde Boalt icke vara annat än Ulfsparres högste civile förman och Ulfsparre hans underordnade. Enär Boalt bestämt anmodat Ulfsparre att ej låta inlösa checken förrän efter några dagar, syntes, även om medel för täckning av checkbeloppet varit i banken innestående, särskild anledning hava förelegat till att Boalt ovillkorligen velat, att checken ej skulle få presenteras till inlösen i banken förrän nyss angi-

vits. Ulfsparre anhölle därför, att militieombudsmannen ville låta göra undersökning angående Boalts mellanhavande med banken under viss angiven tid. Ulfsparre hade i allt fall ansett sig förhindrad att mot sin förmans uttryckliga föreskrift presentera checken till inlösen förrän efter några dagar eller den 11 januari 1927.

I ärendet meddelade militieombudsmannen den 12 mars 1929 följande resolution:

I ärendet vore utrett, att marinöverkommissarien Boalt på förmiddagen den 8 januari 1927 ur marinförvaltningens kassa för egen räkning utfått 100 kronor kontant mot en av honom å bankinrättning i Stockholm utställd check å detta belopp; att vid en samma dag verkställd inventering av kassan checken icke godkänts såsom kassatillgång, varför marinkassören av egna medel tillhandahållit 100 kronor kontant samt att checken därefter den 11 i samma månad av kassören presenterats i banken, som inlöst densamma.

Av ett utav banken utfärdat intyg framginge, att täckning för checken funnits å Boalts räkning i banken, i följd varav 25 kap. 13 § strafflagen icke torde vara i förevarande fall tillämplig. Att transaktionen ändock inneburit ett otillåtet förfarande följde redan av den omständigheten att checken enligt gällande föreskrifter icke fått godkännas såsom kassatillgång. Boalts framställning till kassören att mot checken utfå beloppet ifråga måste dessutom betecknas såsom särskilt olämplig i betraktande av Boalts tjänsteställning i förhållande till kassören. Ifrågavarande transaktion gåve således enligt militieombudsmannens uppfattning anledning till berättigade anmärkningar.

Då emellertid kassören — oavsett vad Boalt vid ifrågavarande tillfälle må hava yttrat till honom angående tidpunkten för checkens inlösning — varit lagligen oförhindrad att omedelbart få checken inlöst i banken och transaktionen således icke behövt medföra någon skada, hade militieombudsmannen med stöd av 5 § i den för militieombudsmannen utfärdade instruktionen ansett sig kunna underlåta vidtaga åtgärd för beivran av det fel, som enligt militieombudsmannens uppfattning blivit begånget.

17. Fråga huruvida befattningshavare vid truppförband (maskinist) tagit obehörig del i ett av annan person utfört arbete för truppförbandet m. m.

I en till militieombudsmannen insänd klagoskrift anförde J. A. Bodin i Sollefteå följande. Vid Norrlands trängkår hade till den 15 november 1928 infordrats anbud å utförande av vissa vattenledningsarbeten. I anledning därav hade även Bodin inlämnat anbud å dessa arbeten med en anbudssumma på 4,520 kronor 75 öre. Då de inkomna anbuden hade prövats,

hade Bodins anbud varit det lägsta. Kårchefen hade emellertid — enligt protokollet fört vid prövning av anbuden den 15 november 1928 — beslutat att, då arbetenas utförande krävde fackkunskap och J. Bodin, som avgivit det lägsta anbudet, själv ej vore fackman på området, antaga det näst lägsta anbudet, nämligen det av J. E. Höglin, Ingersta, avgivna å 4,775 kronor. Av detta protokoll framginge ej, huruvida bemälde Höglin besutte den ifrågavarande sakkunskapen, ehuru formuleringen vore ägnad att inge den föreställningen, att han vore fackman på området. Så vore emellertid icke fallet. Hans fackkunskaper vore icke större än Bodins. Däremot torde kårchefen vid beslutets fattande hava varit underkunnig om att Höglin ämnat anlita annan fackman som biträde i arbetet. Samma möjlighet hade Bodin uppenbarligen haft, och det hade således icke funnits någon anledning, varför icke Bodin, som haft det lägsta anbudet, skulle fått arbetet. Vad som emellertid syntes hava varit avgörande hade varit, att den sakkunnige, som Höglin skulle använda, varit trängkårens egen maskinist, vilken i själva verket vore den egentlige entreprenören, för vilken Höglin huvudsakligast stode som bulvan. Således hade en i statens tjänst anställd och fullt avlönad person tillåtits konkurrera med ortens arbetsbehövande folk, och hans anbud hade antagits, ehuru hans anbudssumma vore väsentligt högre än andra anbud. Bodin hade under många år sysslat med liknande arbeten som här ifrågavarande, vilket ej torde varit kårchefen obekant. Av det anförda framginge, att rättvisa och opartiskhet icke blivit iakttagen vid ärendets avgörande, varför Bodin hemställde, att militieombudsmannen ville undersöka saken och vidtaga de åtgärder, som därav kunde föranledas.

Vid klagoskriften hade fogats protokoll över ifrågavarande anbudsprövning. Av protokollet framgick, att anbud infordrats från vissa firmor (däribland ej Bodin) samt att vid anbudstidens utgång inkommit fem anbud, däribland från J. Bodin å 4,520 kronor 75 öre, och från J. E. Höglin å 4,775 kronor. Med anledning av de inkomna anbuden beslöt kårchefen att, då arbetets utförande krävde fackkunskap och Bodin, som avgivit det lägsta anbudet, själv ej vore fackman på området, antaga det näst lägsta, nämligen det av Höglin avgivna.

I skrivelse den 9 februari 1929 anmodade militieombudsmannen chefen för Norrlands trängkår att inkomma med yttrande i ärendet.

Med anledning härav yttrade kårchefen i skrivelse den 20 februari 1929 bland annat följande. Vid utbjudandet på entreprenad av ifrågavarande arbete — anordnandet av två brandposter m. m. vid kåren — hade Bodin ej varit bland dem, från vilka skriftliga anbud å arbetets utförande infordrats. Bodin vore nämligen till yrket snickare. Som sådan hade han undet det gångna året utfört flera arbeten vid kåren och till full belåtenhet. Det hade därför knappast kunnat tänkas, att han vore kompetent till eller skulle vilja åtaga sig ett arbete som det ifrågavarande. Emellertid hade

Bodin dock vänt sig till kasernofficeren och av denne fått arbetsbeskrivning m. m. på arbetet och även inlämnat anbud. Sedan Bodin på kårchefens förfrågan förklarat, att han ej vore fackman på området, och i känslan av ansvar för att detta viktiga arbete för kårens räkning bleve utfört på ett tillfredsställande sätt, hade kårchefen, med stöd av 30 § i upphandlingsförordningen beslutit att förkasta anbudet från Bodin, såsom ej varande sakkunnig, och antaga det närmast högre eller det, som avgivits av Höglin, vilken vore »av Sollefteå stad godkänd» och självständigt utfört vattenlednings- och liknande arbeten till såväl Sollefteå stad som Telegrafverket m. fl. Det vore ej med sanningen överensstämmande, att det avgörande för kårchefen vid beslutets fattande varit, att Höglin skulle använda kårens maskinist såsom sakkunnig. För att utröna, huru härmed förhållit sig ävensom huruvida, kårchefen ovetande, nämnda maskinist, såsom Bodin i sin skrivelse uppgivit, skulle varit den verklige entreprenören, hade kårchefen härutinnan låtit verkställa utredning. Av denna framginge, att maskinisten ej haft annat med Höglin att göra, än att han på dennes begäran varit behjälplig med att anskaffa för arbetet erforderliga rör, brandposter och övrig materiel. De personer, som biträtt Höglin med arbetets utförande — grävnings- och igenfyllningsarbetena — vore de ordinarie arbetare, som inginge i hans arbetslag, och vore dessa ifrån trakten. På grund av vad sålunda anförts bestrede kårchefen på det bestämdaste Bodins mot honom ingivna anmälan för tjänstefel.

Uti en den 25 mars 1929 avgiven påminnelseskrift framhöll Bodin bland annat, att all materiel för ifrågavarande arbete ankommit under maskinistens adress och icke under Höglins samt att Bodins uppgift att maskinisten varit den verklige entreprenören trots dennes egna uppgifter i motsatt riktning hade fullt stöd i föreliggande omständigheter.

I skrivelse den 9 april 1929 anmodade militieombudmannen kårchefen att med anledning av vad i påminnelseskriften anförts verkställa ytterligare utredning i ärendet samt därmed jämte eget yttrande till militieombudsmannen inkomma. Vid yttrandet skulle fogas bland annat de handlingar, som vid utredningen kunde framkomma till styrkande av maskinistens uppgörelser i saken, dels med Höglin, dels med den eller de firmor, från vilka material till arbetet anskaffats.

Den 4 maj 1929 inkom kårchefen med den begärda utredningen samt nytt yttrande i ärendet.

Utredningen hade verkställts vid ett den 19 april 1929 hållet förhör, varöver protokoll bifogades.

Vid förhöret uppgav maskinisten O. Sundström följande. Någon dag efter det Höglin från kåren erhållit skrivelse med begäran om inlämnandet av anbud å ifrågavarande arbete hade Höglin tillfrågat Sundström, om han ville hjälpa Höglin att införskaffa prisuppgifter å erforderlig materiel. Höglins begäran hade Sundström gått in på och från en firma i

Stockholm införskaffat en offert, som Höglin funnit så fördelaktig i jämförelse med andra från Sollefteå erhållna, att han lovat Sundström, att om Höglin komme att erhålla arbetet och Sundström ville hjälpa honom med att rekvirera och anskaffa erforderlig materiel, Sundström skulle som ersättning erhålla 0.50 kronor per sträckmeter rör eller omkring 190 kronor. Detta hade Sundström gått med på, och då Höglin vid anbudsprövningen fått arbetet, hade Sundström i sitt namn per telefon beställt all erforderlig materiel. Denna hade därefter skickats under Sundströms adress samt utlösts och betalts av Sundström med medel, som han härför erhållit av Höglin. Någon skriftlig överenskommelse hade ej uppgjorts mellan Sundström och Höglin, utan hade Sundström, när Höglin vid arbetets fullbordan fått sin betalning av kåren, erhållit den avtalade ersättningen. Sundström ansåge sig icke hava handlat oriktigt genom att vara Höglin behjälplig, så mycket mindre som han vid tillfället ifråga ej varit fast anställd vid kåren, vilket han blivit först från och med ingången av år 1929, utan endast med kontrakt anställd som maskinist.

I sitt nya yttrande framhöll kårchefen, att Höglins och Sundströms mellanhavanden varit för honom obekanta såväl vid anbudets antagande som under arbetets utförande.

* *
*

Efter prövning av vad i ärendet förekommit meddelade militieombudsmannen i skrivelse den 6 juni 1929 kårchefen följande.

Klagomålen i vad de avsåge kårchefens åtgärd att antaga annat anbud än det lägsta, av klaganden avgivna funne militieombudsmannen med hänsyn till de skäl, som blivit anförda härför, icke föranleda vidare åtgärd.

I ärendet vore upplyst, att den vid kåren anställde maskinisten i så måtto tagit befattning med arbetet, att han, i enlighet med därom före anbudets avgivande med entreprenören träffat avtal, anskaffat all den för arbetet erforderliga materielen och på grund härav av entreprenören uppburit ett belopp av omkring 190 kronor, vilket erlagts, sedan entreprenören från kåren erhållit avtalad ersättning.

I 22 § 2 mom. av gällande upphandlingsförordning stadgades förbud för i statens tjänst anställd person att åtaga sig tillhandahålla gods eller utföra arbete för myndighet, verk, inrättning eller truppförband, som han tillhörde, eller att i något, som rörde sådant avtal och dess fullgörande, vara ombud för anbudsgivare, leverantör eller entreprenör.

Maskinisten hade förmenat, att hans förfarande icke kunde vara oriktigt redan av det skälet, att han vid ifrågavarande tidpunkt endast varit anställd vid kåren medelst kontrakt. Att emellertid under nyssnämnda stadgande i upphandlingsförordningen fölle icke blott ämbets- och tjänste-

män utan även kontraktsanställda personer framginge av ordalagen (»i statens tjänst anställd person») och bestyrktes än ytterligare av motiveringen till stadgandet. Med avseende å stadgandet i 1 mom. av ifrågavarande paragraf hade nämligen i centralupphandlingssakkunnigas betänkande I (sid. 190) framhållits, att genom stadgandets avfattning förut gällande inskränkning i rätten att åtaga sig leverans eller arbete för statens räkning »utsträckts att gälla icke endast tjänstemän utan statsanställda över huvud, exempelvis maskinister, vilka ju kunna komma att taga en viss befattning med leveranser», varefter tillagts, att nu berörda ändring även vidtagits i 2 mom.

Då i förevarande stadgande meddelades förbud för varje i statens tjänst anställd person att »åtaga sig att tillhandahålla gods eller utföra arbete» för den myndighet, som han tillhörde, drabbades av förbudet uppenbarligen även sådant fall, då den anställde — låt vara att han icke ingått avtalet med myndigheten — vore att betrakta såsom medentreprenör till den, som ingått avtalet.

Med hänsyn till vad i ärendet blivit upplyst angående de förmåner, som maskinisten åtnjutit enligt det redan före anbudets avgivande med entreprenören träffade avtalet, syntes det med fog kunna ifrågasättas, om ej maskinistens befattning med arbetet i verkligheten inneburit en delaktighet i detsamma av nyss angivet slag. Hur härmed än förhölle sig, måste maskinistens förfarande betraktas såsom olämpligt och föga överensstämmande med grunderna för anförda stadgande i upphandlingsförordningen.

I ärendet förekomme emellertid icke något, som kunde giva anledning till antagande, att den mellan maskinisten och entreprenören träffade överenskommelsen varit kårchefen bekant. Vid sådant förhållande hade militieombudsmannen funnit vad i denna del av ärendet förekommit icke föranleda annan åtgärd, än att kårchefen anmodades bringa innehållet i skrivelsen till maskinistens kännedom.

18. Fråga huruvida, vid en upphandling av hö till truppförband, upphandlingsmyndigheten varit berättigad att utesluta ett anbud från prövning.

Kumla foder- & utsädesaktiebolag anförde i en den 5 september 1929 dagtecknad, till militieombudsmannen insänd skrift klagomål över en av tjänstförrättande befälhavaren för Östra brigaden den 4 juli 1929 verkställd upphandling av hö till Smålands arméartilleriregemente.

Vid klagoskriften funnos fogade protokollen angående ifrågavarande upphandling, nämligen dels ett protokoll för den 1 juli 1929 vid öppnandet av inkomna anbud, dels ett för den 4 i samma månad över verkställd pröv-

ning av anbuden jämte ett av regementsbefälhavaren vid Smålands arméartilleriregemente till chefen för Östra brigaden den 2 juli 1929 avgivet yttrande. Av dessa handlingar inhämtades följande.

Sedan chefen för Smålands arméartilleriregemente genom offentlig kungörelse infordrat anbud å 520 ton hö till regementet, i vilken kungörelse tillkännagivits, att anbuden skulle emottagas av regementschefen och prövas av brigadchefen, hade vid anbudstidens utgång inkommit 11 anbud, däribland från:

Kumla foder- & utsädes A. B. (nr 6) å 7.84 öre per kg.,
A. B. Stråfoder, Stockholm (nr 2) å 7.87 öre per kg. och
G. Abrahamsson, Jönköping (nr 8) å 7.90 öre per kg.,
allt fritt regementets furagemagasin.

Regementsbefälhavaren överstelöjtnanten J. A. Hallgren anförde i yttrande över anbuden följande. Det lägsta anbudet hade — om man frånsåge ett anbud för endast 15,000 kilogram hö att levereras i Skillingaryd underbegränsad kort tid — avgivits av nr 6, Kumla foder- & utsädesaktiebolag, regementets nuvarande leverantör. Denna firmas sätt att sköta leveransen av hö till regementet hade icke kunnat betecknas som tillfredsställande. Vid flera tillfällen hade sålunda höleveranser vid besiktning kasserats. I fyra sådana fall hade firman begärt och erhållit överbesiktning, varvid i två fall besiktningsresultatet fastställts. I övriga två fall, där kronan nödgats mottaga höet, hade detta visat sig vara så dåligt, att icke oväsentliga mängder därav måst avskiljas, enär de varit odugliga till hästfoder. Det av firman levererade höet hade i allmänhet varit av låg kvalitet, ett sakförhållande, som även konstaterats vid ett inspektionstillfälle av fördelningsveterinären vid Östra arméfördelningen. Under sådana förhållanden anhölle regementsbefälhavaren, att anbud från Kumla foder- & utsädesaktiebolag icke måtte antagas. Det näst intill liggande anbudet vore nr 2, från aktiebolaget Stråfoder. Skillnaden mellan detta anbud och anbudet nr 8 från Gunnar Abrahamsson vore så obetydlig, att den helt syntes kunna svara mot fördelarna av att hava leverantören på platsen, varigenom tid och utgifter sparades, icke minst för interurbana telefonsamtal och telegram. Regementsbefälhavaren föresloge därför till antagande sistnämnda anbud såsom varande det för regementet och kronan fördelaktigaste.

Enligt protokollet för den 4 juli 1929 beslöt tjänstförrättande brigadområdesbefälhavaren översten P. L. T. Falkman, på föredragning av tjänstförrättande stabsintendenten kaptenen C. R. H. Tersmeden, att förkasta anbudet från Kumla foder- & utsädesaktiebolag, »på grund av regementsbefälhavarens anförda skäl (Sv. ffs. 10/1920, § 28 mom. 1, e och f)»; att ej antaga anbudet från Gunnar Abrahamsson (regementsbefälhavarens förslag), enär av regementsbefälhavaren motiverad fördel av att leverantören befunne sig på platsen, ej syntes svara mot prisskillnaden, 156 kronor, samt att antaga anbudet från aktiebolaget Stråfoder.

I klagoskriften anförde klaganden följande. Såsom stöd för sitt beslut hade brigadområdesbefälhavaren åberopat leveransförordningens § 28 mom. 1, e) och f) och sålunda tillvitat klaganden antingen svikligt förfarande eller grov vårdslöshet vid leverans och tillika påbördat klaganden antingen att uppenbarligen sakna insikt och erfarenhet i vad till leveranser hörde eller ock förklarat klaganden vara känd för bristande vederhäftighet eller pålitlighet. För den, som något kände till handeln med hö, stode det klart, att bedömandet av varan ofta vore vanskligt. Det vore omöjligt att vid uppköp upptäcka varje litet vid bärgningen skadat höparti, som kunde hava kommit med i en pressad höbal. Detsamma bleve förhållandet vid besiktning och överbesiktning av leveranser till staten. Även med den allra största försiktighet kunde vid uppköp av hö i pressade balar icke förhindras, att underhaltig vara undginge kassation, då man ju icke kunde upplösa alla de pressade balarna. Besiktningen vid Smålands arméartilleriregemente hade emellertid funnit fel i klagandens leveranser, som överbesiktningen icke kunnat upptäcka. Efter ett dylikt bakslag hade tydligen varje hötapp synats och för säkerhetens skull allt, som vid utfodringen visat sig vara behäftat med fel, blivit avskilt. Regementschefen hade givetvis icke här kunnat vara personligen verksam, utan det ådagalagda tjänstenitet kanske finge tillskrivas personal, som haft närmare beröring med själva utfodringen. Att en överbesiktning kunnat i någon mån misstaga sig vore emellertid helt naturligt och bevisade egentligen endast, vad klaganden anfört angående vanskligheterna i alla affärer med hö. Påståendet att det av klaganden till regementet levererade höet i allmänhet varit av låg kvalitet vore synnerligen märkligt. Samtliga klagandens leveranser hade ju vid besiktning och överbesiktning blivit godkända, och besiktningen hade ju uppenbarligen varit alldeles särskilt sträng mot klaganden. I så fall hade klaganden ju också nödgats väl fylla sina förpliktelser, och i dessa ingingo ju icke leverans av hö med låg kvalitet. Regementsbefälhavaren hade emellertid icke stannat vid att föreslå förkastandet av det lägsta anbudet, som avgivits av klaganden, utan också velat borteliminera det därnäst lägsta anbudet för att få antagen till leverantör en firma å regementets förläggningsort. Bakom dessa strävanden syntes kunna spåras samma krafter, som visat sitt tjänstenit, då det gällt att kritisera klagandens leveranser. Motivet till hela förfarandet vore förtjänt av de militära upphandlingsmyndigheternas särskilda uppmärksamhet. På dessa skäl hade brigadområdesbefälhavaren meddelat sitt beslut utan att ens försöka kontrollera uppgifterna. Då klaganden vore känd som leverantör vid många truppförband, hade det med visshet ej mött någon svårighet att inhämta rakt motsatta omdömen om det sätt, varpå klaganden städse bemödat sig att utföra och väl också lyckats utföra sina åtaganden. Det vore väl icke sannolikt, att klaganden, som i många år samvetsgrant fullgjort sina leveranser till en mångfald truppförband, skulle hava behandlat just Smålands

arméartilleriregemente särskilt illa. Allt detta hade brigadområdesbefälhavaren lätt kunnat inhämta, om han velat göra sig något besvär. Nu hade han i stället icke blott utan undersökning godkänt regementsbefälhavarens skäl utan därtill genom åberopande av vissa författningsrum utslungat beskyllningar mot klaganden av den art, att de kunde vara och väl också vore för klaganden kränkande och till skada för klagandens rörelse. Då beskyllningarna emellertid ej vore klart angivna, anhölle klaganden att genom militieombudsmannens medverkan få fram ett uttalande av de i upphandlingsbeslutet deltagande, vari motiven för beslutet klarlades genom preciserande av den del av de åberopade författningsrummen, som i beslutet åsyftats. Leveransförordningen tilläte dessvärre ej att hos arméförvaltningen överklaga beslutet. Genom underkännande av det lägsta anbudet hade statsverket utan tvivel tillfogats förlust, och klaganden hade lidit betydande skada. Först sedan vederbörandes förklaring blivit inhämtad och klaganden delgiven, vore det möjligt att framställa anspråk på militieombudsmannens medverkan för att få ett eventuellt tjänstefel beivrat.

Vid klagoskriften funnos fogade tre så lydande intyg:

»Förrådsintendenten vid
Arméns Intendenturförråd i Karlsborg.

Härmed intygas att Kumla foder- & utsädesaktiebolag, Kumla, som år 1922 haft leverans av ärter och 1923 av havre till arméns intendenturförråd i Karlsborg, på ett tillfredsställande sätt och i full överensstämmelse med träffade avtal fullgjort dessa leveranser och har någon anledning till anmärkning vad avser leveranser till nämnda intendenturförråd icke förekommit.

Karlsborg den 18 juli 1929.

Lars Stenström.
Tf. Förrådsintendent.»

»Västra arméfördelningen.
Fördelningsintendenten.

Till Kumla foder- & utsädesaktiebolag.

I dag återkommen från tjänstledighet har jag mottagit Edert brev av den 30 juli. Med anledning av detsamma får jag härmed äran meddela, att jag icke kan giva något intyg om att Eder firma 'alltid på ett tillfredsställande sätt fullgjort sina leveranser', enär det är omöjligt att för en så lång period, som jag sett Eder firma vid leveranser till bland andra Smålands artilleriregemente, Svea livgarde och Arméns intendenturförråd i Boden åren 1908—1927 erinra sig detta. Men så mycket kan jag säga, att jag har ett angenämt minne av Eder firma och det sätt på vilket denna har skött sina leveranser vid de tillfällen, då jag haft att som regementsintendent och förrådschef taga befattning med desamma.

Skövde den 12 augusti 1929.

Med största högaktning
Nils Gustaf Carlborg.
Fördelningsintendent.»

»Kungl. Livregementets grenadierer. Regementsexpeditionen Avd. IV.

På begäran av Kumla foder- & utsädesaktiebolag, Kumla, får jag härmed meddela, att nämnda firma, som ett flertal år haft leveranser av spannmål och stråfoder till regementet, alltid fullgjort dessa på ett fullt tillfredsställande sätt och i full överensstämmelse med gällande avtal. Något klagomål eller någon anmärkning från regementets sida har ej heller framställts.

Örebro den 17 juli 1929.

Evald Leijonmarck.
Tjf. Regementsintendent.»

Militieombudsmannen infordrade yttranden i ärendet från tjänstförrättande befälhavaren för Östra brigaden, tjänstförrättande stabsintendenten vid samma brigad och regementsbefälhavaren för Smålands arméartilleriregemente.

Chefen för Smålands arméartilleriregemente anförde i yttrande, dagtecknat den 25 september 1929, följande. Vad regementsbefälhavaren i skrivelsen den 2 juli 1929 anfört vitsordades av regementschefen till alla delar. De höleveranser, vilka av klaganden enligt kontrakt fullgjorts åt regementet under tiden 1 augusti 1928—31 juli 1929, hade i allmänhet omfattat hö av låg kvalitet. Endast i ett fåtal fall hade leveranserna varit av fullgod beskaffenhet. Ehuru höet sålunda varit dåligt och såsom hästfoder mindre lämpligt, hade det, dels med hänsyn till att 1928 års höskörd försämrats av väderleksförhållandena vid bärgningen, dels till följd av avfattningen av arméförvaltningens intendentsdepartements bestämmelser den 12 januari 1924 angående beskaffenheten av foderartiklar, som skola levereras till armén, och dels med hänsyn till en blivande överbesiktning och därmed förenade kostnader, därest leverans bleve godkänd, likväl icke ansetts lämpligt att kassera leveranser, vilka otvivelaktigt stått nära kassationsgränsen. Tvärt emot klagandens uppgift, att besiktningen för klagandens del varit särskilt sträng, hade all hänsyn visats klaganden. I brev den 15 februari 1929 hade klaganden uppmanats att ägna höleveranserna till regementet största möjliga uppmärksamhet, så att endast fullgott hö bleve levererat. Denna anmodan hade emellertid till synes ej föranlett något som helst firmans åtgörande i angivet syfte. Genom sina åtgärder att — tyvärr med gott resultat för klaganden — tvinga regementet att mottaga underhaltig vara, hade klaganden själv dragit försorg om att bibringa regementet uppfattningen, att nöjaktig omsorg icke hade ägnats dessa leveranser. Den fastställda rationen vore särdeles liten, och på grund härav måste man ovillkorligen tillse, att fodervarorna vore av fullgod beskaffenhet. Då därför regementet icke vore betjänt av en leverantör, som visat sig icke äga förståelse för befogade krav beträffande

levererad varas kvalitet, torde det icke vara mer än rättvist, att en dylik leverantör uteslötes från vidare leveranser till kronan.

Överstelöjtnanten Hallgren förklarade i avgivet yttrande, att han vidhölle vad han anfört i skrivelsen den 2 juli 1929 och icke hade något att därutöver tillägga.

Översten Falkman anförde i yttrande, dagtecknat den 9 oktober 1929, följande. På grund av regementschefens nu avgivna yttrande syntes beslutet den 4 juli ännu starkare motiverat än på grund av regementsbefälhavarens skrivelse den 2 juli. Översten vidhölle således, att såväl tjänstförrättande stabsintendentens föredragning som överstens därefter fattade beslut varit fullt riktiga och för kronan fördelaktigast. Regementschefens framhållande av att de små rationerna fordrade fullgod vara syntes översten värt allt beaktande.

I avgivna påminnelser anförde klaganden bland annat, att upphandlingsmyndigheten trots högre pris givit företräde framför klaganden åt en annan firma, ehuru det vore väl bekant, att denna i de flesta fall köpte av andrahandsfirmor och följaktligen icke själv kunde utöva någon nämnvärd kontroll över lastningarna, samt att klaganden mottoges såsom leverantör av alla andra regementen och för närvarande hade kontrakt på avsevärda kvantiteter fodervaror till regementen och andra truppförband.

Den 8 november 1929 meddelade militieombudsmannen följande beslut i ärendet.

Innebörden av upphandlingsmyndighetens beslut syntes såtillvida icke fullt klar, som å ena sidan i beslutet angivits, att klagandens anbud förkastats, vilket enligt upphandlingsförordningens terminologi (jfr de olika alternativen i 31 §) innebure, att anbudet varit föremål för prövning men ej antagits, under det att å andra sidan såsom laga stöd åberopats bestämmelser för vissa fall, i vilka anbud icke ens finge ifrågakomma till slutlig prövning. Då emellertid myndigheten ansett sistnämnda bestämmelser tillämpliga, hade militieombudsmannen funnit sig böra utgå från att anbudet på grund av någon eller några av de i dessa bestämmelser angivna omständigheterna lämnats utanför den slutliga prövningen.

För att en anbudsgivare enligt de åberopade bestämmelserna i leveransförordningen /28 § 1. mom. e) och f)/ skulle kunna helt uteslutas från prövning erfordrades, att anbudsgivaren förfarit svikligt eller visat grov vårdslöshet vid leverans eller att han uppenbarligen saknade insikt och erfarenhet i vad till leveransen hörde eller vore känd för bristande vederhäftighet eller pålitlighet. Det syntes med fog kunna ifrågasättas, om de anmärkningar, som framkommit mot klagandens föregående leverans av hö till truppförbandet — vilka anmärkningar vid överbesiktning icke

i allo vunnit beaktande — varit av den art, att klagandens anbud med stöd av punkterna e) och f) kunnat lämnas helt utan bedömande.

I beslutet hade vidare punkterna e) och f) åberopats, utan att därvid angivits, vilket eller vilka av de i punkterna uppräknade fallen myndigheten ansett föreligga. Då dessa fall vore av väsentligt olikartad beskaffenhet och åtminstone ett av dem vore av mycket allvarlig natur, syntes skyldig hänsyn till anbudsgivaren hava bort kräva, att i beslutet angivits, vilket fall myndigheten ansett vara för handen, i synnerhet som skälen för beslutet endast angivits genom hänvisning till vad regementsbefälhavaren anfört.

Då emellertid de för ifrågavarande beslut ansvariga icke därigenom kunde anses hava begått tjänstefel, funne militieombudsmannen ej skäl till vidare åtgärd i ärendet.

Beslutet delgavs vid ifrågavarande tidpunkt tjänstförrättande befälhavare för Östra brigaden och stabsintendent ävensom vederbörande regementschef.

19. Fråga om tjänstekungörelsers införande i tidningar.

I en till militieombudsmannen insänd skrift anförde utgivaren av Blekinge Läns tidning Johan Jaensson i Karlskrona bland annat följande.

Sjörullföringsbefälhavaren i Malmö hade annonserat om värnpliktigas inryckning i Karlskrona-Tidningen och Sydöstra Sveriges Dagblad för den 11 januari 1928 men ej i Blekinge Läns Tidning, som vore Blekinge mest spridda tidning. Jaensson hade i frågan hänvänt sig till sjörullföringsbefälhavaren men ej fått annonsen, ehuru hans tidning vid den tiden haft mer än dubbelt så stor postupplaga som de andra två i Karlskrona utkommande tidningarna (Karlskrona-Tidningen och Sydöstra Sveriges Dagblad) tillsamman. Meningen med ovannämnda annons vore naturligtvis, att den skulle träffa så många värnpliktiga som möjligt, och detta kunde ju ej ske, om annonsen ej infördes i den tidning, som hade den ojämförligt största spridningen. Det kunde också ifrågasättas, om nödig sparsamhet med statens medel iakttoges, om man utbetalade dubbelt så stor annonssumma, då man för halva annonspriset kunnat få mer än dubbelt så stor spridning för annonsen. Förutvarande befälhavaren för Karlskrona sjörullföringsområde hade först annonserat på samma sätt, men då han blivit uppmärksamgjord på förhållandet, hade annonsen införts i Blekinge Läns Tidning. Det torde ej möta de minsta svårigheter att få officiella uppgifter på tidningarnas postupplaga å postkontoret i Karlskrona. På grund av vad Jaensson anfört, anhölle han, att militieombudsmannen ville lämna sjörullföringsbefälhavaren i Malmö, vilken för närvarande enligt egen utsago saknade direktiv för

sin annonsering, det direktivet, att befälhavaren införde sina värnpliktsoch mönstringsannonser, som gällde Karlskrona med omnejd, åtminstone i den tidning, som hade den största spridning icke blott i Karlskrona med omnejd utan även i hela Blekinge, nämligen Blekinge Läns Tidning.

Till skrivelsen var fogad en tablå över tidningarnas postupplagor från och med den 31 mars 1924 till och med den 31 mars 1928 enligt utdrag ur postjournalen den 31 mars för respektive år av följande lydelse.

»*Uppgift å antalet postprenumererade exemplar den 31/3.*

	Blekinge Läns Tidning	De två andra kollegornas postupplaga tillsammans
1925	3,011 ex.	2,331 ex.
1926	3,176 »	2,187 »
1927	3,361 »	1,917 »
1928	3,626 »	1,543 »

Enl. utdrag ur postjournalen den 31 mars för resp. år.
Rätt avskrivet intyga:

Arvid Pettersson. Elly Strandberg.»

I infordrat yttrande anförde sjörullföringsbefälhavaren i Malmö följande. Då Karlskrona sjörullföringsområde den 1 juli 1926 hade överförts till och sammanslagits med Malmö sjörullföringsområde, hade bland handlingarna medföljt en förteckning å de tidningar, vari Karlskrona sjörullföringsområdes kungörelser hade införts, och hade denna förteckning upptagit Karlskrona-Tidningen och Sydöstra Sveriges Dagblad men icke Blekinge Läns Tidning. Att ändring häruti gjorts, hade varit honom obekant, då någon anteckning därom icke funnes på denna förteckning. Som han ej haft någon anledning att avvika härifrån, hade han låtit införa kungörelsen i de tidningar, förteckningen upptoge. Vid den av Jaensson omförmälda hänvändelsen hade sjörullföringsbefälhavaren icke sagt sig sakna direktiv för annonseringen utan i stället hänvisat till inskrivningsförordningen § 98 mom. 3 andra stycket, som stadgade, att sjörullföringsbefälhavaren skulle i en eller flera tidningar inom sjörullföringsområdet införa kungörelsen. Utgivaren av Blekinge Läns Tidning åberopade i sin skrivelse sin tidnings postupplaga, men denna vore alls icke något uttryck för en tidnings spridning. Spridningen utgjordes av postupplagan tillika med antal abonnenter å tidningens kontor och lösnummerförsäljningar. Somliga tidningar hade stor postupplaga men färre abonnenter på tidningens kontor och föga lösnummerförsäljning, andra åter hade mindre postupplaga men stort antal abonnenter å tidningens kontor och mycket stor lösnummerförsäljning. På grund härav vore det alldeles vilseledande att för en tidnings spridning endast taga i betraktande postupplagans storlek. När nu jämlikt förenämnda § 98 kungörelserna skulle införas i en eller flera tidningar inom sjörull-

föringsområdet, skedde detta så, att de infördes i den eller de mest spridda tidningar — en borgerlig och, där så funnes, en socialdemokratisk — inom den ort, där varje sjömanshus vore beläget, ty de personer, som vore avsedda att uppmärksamma kungörelsen, läste som regel i första hand ortstidningen. Postupplagans storlek vore därför icke av någon vidare betydelse, enär med kungörelsens införande avsåges att träffa trakten i och närmast omkring det samhälle, där sjömanshuset vore beläget. Den eller de tidningar borde således väljas, som bäst uppfyllde detta ändamål. Enär kungörelserna inom Blekinge även infördes i Karlshamns Allehanda och Sölvesborgstidningen, vore i förevarande fall större postupplaga av en i Karlskrona utkommande tidning icke utslagsgivande, ty det visade snarare hän på, att den lästes mera på längre ifrån Karlskrona belägna platser och således ej uppfyllde ändamålet att träffa så många som möjligt av just de i och i närmaste trakten av Karlskrona boende. Att Blekinge Läns Tidning härvid skulle kunnat ersätta Karlskrona-Tidningen och Sydöstra Sveriges Dagblad tillsammans, ansåge sjörullföringsbefälhavaren icke vara möjligt.

I avgivna påminnelser anförde Jaensson bland annat följande. Befälhavaren för Karlskrona sjörullföringsområde hade låtit införa ifrågavarande annonser i Blekinge Läns Tidning 1916, 1917, 1918 och 1926. Som tidningsman visste Jaensson, att med högst få undantag en tidnings postupplaga vore normgivande inom dagspressen, då det gällde en tidnings spridning. Att tidningar spriddes på annat sätt än genom posten vore Jaensson ej alls obekant. Blekinge Läns Tidning spriddes på följande sätt och i följande antal exemplar, allt den 31 mars 1928: 1) Postupplagan utgjorde 3,626 exemplar. 2) Antalet prenumeranter i Karlskrona, till vilka tidningen hembures direkt, vore 1,440. 3) Antalet prenumeranter hos handlande i Karlskrona vore 2,314. 4) Antal prenumeranter hos handlande på landet vore 686. 5) Tidningens lösnummerförsäljning vore synnerligen stor, 1 à 2,000 exemplar dagligen. Lösnummerförsäljningen av Blekinge Läns Tidning vore årligen ungefär 10 gånger större än Karlskrona-Tidningen. Blekinge Läns Tidning utginge i 10 à 11,000 exemplar dagligen. Sjörullföringsbefälhavarens påstående, att Blekinge Läns Tidning ej skulle vara så spridd i och omkring Karlskrona, vederlades av vissa bifogade handlingar, av vilka framginge, att Blekinge Läns Tidning vore den mest spridda tidningen i Karlskrona med omnejd, något som för övrigt vore allmänt bekant. Det syntes Jaensson därför, att — i vilka tidningar än omnämnda kungörelser infördes — de dock borde införas i den ojämförligt mest spridda tidningen.

I skrivelse den 9 mars 1929 till befälhavaren för Malmö sjörullföringsområde anförde militieombudsmannen, efter att hava redogjort för vad i ärendet i huvudsak förekommit, följande.

I fråga om införande i tidningarna av kungörelse om värnpliktigas inkallelse till tjänstgöring gällde för närvarande bestämmelsen i § 98 inskrivningsförordningen den 23 december 1925, att rullföringsbefälhavare skulle *i en eller flera tidningar inom rullföringsområdet* tillkännagiva, när och var de tjänstgöringsskyldiga värnpliktiga skulle inställa sig, ävensom varest fullständig kungörelse om tjänstgöring funnes anslagen. I förut gällande inskrivningsförordning hade motsvarande bestämmelse den lydelsen, att rullföringsbefälhavaren skulle låta införa av honom utfärdad kungörelse om värnpliktstjänstgöring *i en eller flera av ortens mest spridda tidningar.*

Enligt vad militieombudsmannen inhämtat, hade denna ändring vidtagits av den anledningen, att det kunde möta och även mött svårighet att fastställa vilka tidningar, som borde betraktas såsom »ortens mest spridda», och hade därför en bestämmelse av denna lydelse ansetts mindre lämplig. Då ändamålet med annonseringen i tidningar vore, att innehållet i kungörelsen skulle bliva känt för de därav berörda värnpliktiga, borde rullföringsbefälhavaren givetvis tillse, att annonseringen skedde i den eller de tidningar, som bäst vore ägnade att bringa kungörelsen till de värnpliktigas kännedom.

Mot den i sjörullföringsbefälhavarens skrivelse uttalade principen att införa värnpliktskungörelser för sjörullföringsområdet i den eller de mest spridda tidningar inom den ort, där varje sjömanshus vore beläget, syntes militieombudsmannen intet vara att erinra, utan syntes detta sätt att annonsera vara väl ägnat att göra kungörelsens innehåll bekant för just de värnpliktiga, som därav berördes.

Av den utredning, som efter det sjörullföringsbefälhavaren avgivit sitt yttrande, förebragts av utgivaren av Blekinge Läns Tidning, syntes otvivelaktigt framgå, att även om hänsyn toges till samtliga de sätt, på vilka en tidning spredes till allmänheten, Blekinge Läns Tidning hade den ojämförligt största spridningen inom Karlskrona stad med dess närmaste omnejd.

Då det icke tillkomme militieombudsmannen att meddela föreskrift, i vilken eller vilka tidningar kungörelser skulle införas, men sjörullföringsbefälhavarens tillämpning av den utav honom uppställda principen för annonseringen gåve vid handen, att han saknat närmare kännedom om de olika tidningarnas spridning inom Karlskrona med omnejd, hade militieombudsmannen icke funnit annan åtgärd i ärendet erforderlig än att giva sjörullföringsbefälhavaren del av den i förevarande hänseende förebragta utredningen.

Framställningar till Konungen m. m.

1. Angående förläggningslokalen för det vid garnisonssjukhuset i Stockholm tjänstgörande handräcknings- och sjukvårdsmanskapet.

Ämbetsberättelsen till 1929 års riksdag innehåller (sid. 113 ff.) redogörelse för en av militieombudsmannen till Konungen avlåten framställning i detta ämne. Militieombudsmannen hade därvid framhållit, att särskilt framträdande bristfälligheter vidlådde en i sydöstra hörnet av sjukhusområdet belägen äldre byggnad med senare uppförda tillbyggnader, vilka byggnader användes såsom förläggningslokal för det vid sjukhuset tjänstgörande handräcknings- och sjukvårdsmanskapet.

Över militieombudsmannens framställning hava arméförvaltningens fortifikationsdepartement och sjukvårdsstyrelse den 12 oktober 1929 avgivit gemensamt utlåtande och däruti anfört, bland annat, följande. Enär frågan om beredande av nya tidsenliga lokaler för garnisonssjukvården i Stockholm sedan ett flertal år tillbaka varit föremål för övervägande, hade större arbeten inom sjukhuset, därest så varit möjligt, undvikits. Ett fullständigt tillgodoseende av nutida krav på förläggningslokaler skulle i förevarande fall medföra så betydande kostnader, att desamma måhända icke skulle vara motiverade med hänsyn till särskilt den tid, garnisonssjukhuset kunde komma att kvarbliva å nuvarande fastighet. I syfte att helt undvika kostnader för ifrågavarande förläggningslokalers förbättrande hade handräckningsmanskapet vid sjukhuset under senaste vintern försöksvis varit förlagt till fälttelegrafkårens kasernetablissemang vid Marieberg. Sagda förläggning hade emellertid visat sig medföra en del olägenheter, varför förläggningen vid garnisonssjukhuset numera återtagits. Meromnämnda förläggningslokaler vid garnisonssjukhuset komme för den skull att, med undvikande av större kostnader, *före instundande vinters inbrott försättas i ett tillsvidare godtagbart skick genom ombonings- m. fl. arbeten.*

* * *

Med hänsyn till vad fortifikationsdepartementet och sjukvårdsstyrelsen sålunda i ärendet upplyst, fann Kungl. Maj:t i beslut den 22 november 1929 framställningen icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

2. Fråga om rätten till läkarvård i kvarter för viss personal vid flottans station i Stockholm.

Ämbetsberättelsen till 1928 års riksdag innehåller (sid. 177 ff.) redogörelse för en av militieombudsmannen till Konungen avlåten framställning i detta ämne. Framställningen var föranledd därav, att marinläkaren vid flottans station i Stockholm K. V. Dahlman i visst angivet fall vägrat att utan särskild ersättning besöka en sjuk varvsarbetare i dennes hem, beläget i stadsdelen Kungsholmen men utanför den s. k. Kungsholms tull.

* * *

Ärendet har avgjorts av Kungl. Maj:t genom kungl. brev den 3 maj 1929.

Däri har anförts, att i ärendet vore upplyst, att enligt praxis, som av ålder tillämpats och fortfarande tillämpades vid Stockholms station, sådana varvsarbetare och övriga daglönare vid flottans station i Stockholm, som vore bosatta inom Stockholms stads gamla tullar, åtnjöte — förutom dem enligt gällande bestämmelser tillkommande fri sjukvård vid sjukmönstring å flottans station, fri vård å sjukhus samt fria läkemedel — jämväl fri läkarvård i hemmet, samt att övrig dylik personal allenast åtnjöte densamma enligt gällande bestämmelser tillkommande fri sjukvård vid sjukmönstring å flottans station, fri vård å sjukhus samt fria läkemedel.

Kungl. Maj:t förordnade, att ifrågakommande rätt till fri läkarvård i hemmet skulle åtnjutas av ovan avsedd, flottans station i Stockholm tillhörande personal, som vore bosatt å Djurgården eller Kungsholmen, ävensom av annorstädes inom staden bosatt dylik personal, för så vitt vederbörandes bostad vore belägen på ett avstånd av högst tre kilometer från Gustaf Adolfs torg. Vad sålunda förordnats skulle lända till efterrättelse från och med den 1 juli 1929.

3. Angående handläggning av disciplinmål vid skeppsgossekåren i Marstrand.

Härom avlät militieombudsmannen den 5 december 1929 följande framställning till Konungen.

»Vid en av mig den 19 sistlidne augusti förrättad inspektion av skeppsgossekåren i Marstrand antecknades, att ett stort antal bestraffningsbeslut, som meddelats av kommendörkaptenen av 2. graden G. E. R. Braunerhielm, kommendörkaptenen av 2. graden W. E. K. W:son Lilliehöök och konteramiralen C. F. W. Riben, icke voro kontrasignerade av auditör. Av handlingarna utröntes, att yttrande avgivits av auditören H. T. Gedda före meddelandet av de av konteramiralen Riben undertecknade besluten.

Med anledning av vad sålunda förekommit infordrade jag i särskilda skrivelser den 24 augusti 1929 yttrande från kommendörkaptenerna Braunerhielm och Lilliehöök så vitt anginge av dem meddelade straffbeslut, varjämte jag anmodade Gedda att vidtaga rättelse så vitt anginge de av konteramiralen Riben meddelade straffbesluten.

I yttrande den 13 september 1929 anförde kommendörkaptenen Braunerhielm i sak följande: Genom svensk författningssamling nr 3/1916 förordnades, att skeppsgossekåren i Marstrand skulle lyda under regementskrigsrätten vid Älvsborgs kustartillerikår och genom svensk författningssamling nr 447/1926 (nr 450/1927), att kåren skulle lyda under regementskrigsrätten vid Göta artilleriregemente. Jämlikt instruktion för krigsdomare m. fl. § 19:j) ålåge det auditör att, på sätt i 203 § strafflagen för krigsmakten vore stadgat, deltaga i handläggningen av de disciplinmål, som förekomme vid den avdelning av krigsmakten, vid vars krigsrätt han hade anställning. Då skeppsgossekåren sålunda icke hade egen krigsrätt, utan lydde under krigsrätten vid en annan avdelning av krigsmakten, belägen å annan ort, hade Braunerhielm tytt dessa bestämmelser så, att auditören vid ifrågavarande krigsrätter icke haft skyldighet att deltaga i handläggningen av skeppsgossekårens disciplinmål. Braunerhielm hade sålunda ansett, att här förelåge det i 203 § sista meningen strafflagen för krigsmakten angivna fallet, att auditör icke funnes vid ifrågavarande avdelning av krigsmakten. På förfrågan hade emellertid auditören vid de nämnda krigsrätterna förklarat sig skola avgiva yttrande i den mån Braunerhielm så önskade. Braunerhielm hade sålunda begärt auditörens kontrasignation i svårare fall. I många övriga fall hade Braunerhielm dessutom per telefon konfererat med auditören.

Vidare anförde kommendörkaptenen Lilliehöök i yttrande den 9 september 1929 följande: De angivna straffbesluten hade meddelats av Lilliehöök såsom chef för skeppsgossekåren i Marstrand, utan att därförut yttrande av auditör inhämtats. Enligt 203 § 2 mom. strafflagen för krigsmakten ägde vederbörande befälhavare ålägga disciplinstraff utan inhämtande av sådant yttrande, därest 'auditör ej finnes vid ifrågava-

rande avdelning av krigsmakten'. Auditörerna vore emellertid ej anställda vid vissa avdelningar av krigsmakten utan vid de vid vissa avdelningar av krigsmakten inrättade krigsrätterna. Stadgandets innebörd torde vid sådant förhållande ej vara fullt tydlig. Som vid skeppsgossekåren i Marstrand krigsrätt ej vore inrättad, torde språkligt sett ej heller auditör finnas vid kåren. Lades sådan innebörd i stadgandet, vartill fog syntes förefinnas, och toges hänsyn jämväl därtill, att auditör ej funnes i Marstrand, där kåren vore förlagd, torde Lilliehöök som chef för skeppsgossekåren därstädes hava varit berättigad att utöva den disciplinära bestraffningsrätten utan anlitande av auditör. Om emellertid åt stadgandet gåves den tydning, att, eftersom skeppsgossekåren i Marstrand lydde under regementskrigsrätten vid Göta artilleriregemente, där auditör vore anställd, sådan befattningshavare jämväl funnes vid skeppsgossekåren, uppkomme frågan, om auditören vid sagda krigsrätt vore pliktig avgiva yttrande i disciplinmål rörande personal, lydande under chefen för skeppsgossekåren. Beträffande auditörs skyldigheter angående disciplinmål stadgades i instruktionen för krigsdomare, auditörer och krigsfiskaler den 19 juni 1919, § 19 mom. j), att han skulle deltaga i handläggningen av de disciplinmål, som förekomme vid den avdelning av krigsmakten, vid vars krigsrätt han vore anställd. Någon bestämmelse, som reglerade vederbörande auditörs skyldighet att deltaga i handläggning av disciplinmål utöver vad sagda stadgande innehölle, förefunnes icke, så vitt Lilliehöök hade sig bekant. Enligt nyssnämnda stadgande åläge det auditören vid krigsrätten vid Göta artilleriregemente att deltaga i handläggningen av de disciplinmål, som förekomme vid sagda regemente. Givetvis hade instruktionen avsett att uttömmande bestämma vederbörande auditörs skyldigheter. Auditören vid nämnda krigsrätt kunde följaktligen ej vara pliktig att på anmodan från chefen för skeppsgossekåren deltaga i handläggning av kåren rörande disciplinmål. Därest auditören ej vore pliktig avgiva yttrande, kunde ej heller föreligga skyldighet att begära sådant yttrande. På grund av vad sålunda anförts ansåge Lilliehöök sig hava varit berättigad att såsom chef för skeppsgossekåren i Marstrand utöva den honom i sådan egenskap tillkommande bestraffningsrätten i disciplinmål utan inhämtande av yttrande av auditör. I disciplinmål av krigsrättslig natur hade Lilliehöök emellertid ansett sig kunna begära och jämväl erhållit yttrande av auditören vid regementskrigsrätten vid Göta artilleriregemente.

Slutligen anförde Gedda i skrivelse den 5 september 1929 följande: Enligt instruktionen för krigsdomare, auditörer och krigsfiskaler den 19 juni 1919, § 19 mom. j) åläge det auditör att, på sätt 203 § strafflagen för krigsmakten stadgade, deltaga i handläggning av disciplinmål, som förekomme vid den avdelning av krigsmakten, vid vars krigsrätt han hade anställning. Såsom auditör vid regementskrigsrätten vid Göta artilleriregemente hade Gedda skyldighet att deltaga i handläggning av de disciplin-

mål, som förekomme vid sagda regemente. Förpliktelse för Gedda att deltaga i handläggning av andra disciplinmål kunde ej utläsas av stadgandet. Man hade berättigad anledning antaga, att instruktionen avsåge att uttömmande angiva vederbörande auditörs skyldighet med avseende å de disciplinmål, med vilka han skulle taga befattning. Jämlikt särskild föreskrift lydde visserligen skeppsgossekåren i Marstrand under nämnda krigsrätt. Därav följde emellertid ej, att auditören vid krigsrätten skulle vara pliktig att utan särskild bestämmelse deltaga i handläggningen av disciplinmål vid kåren. I detta sammanhang anmärktes, att Gedda såsom auditör vid sagda krigsrätt skulle vara bosatt i Göteborg och att skeppsgossekåren vore förlagd i Marstrand. Härtill komme, att sista punkten i andra stycket av ovan åberopade 203 § strafflagen för krigsmakten gåve ett gott stöd för antagandet, att chefen för skeppsgossekåren i Marstrand ägde att utöva honom tillkommande bestraffningsrätt i disciplinmål utan anlitande av auditör. Av militieombudsmannens i skrivelsen framställda yrkande, att Gedda skulle vidtaga rättelse i de hänseenden, som i skrivelsen anmärkts, framginge, att militieombudsmannen funnit, att Gedda gjort sig skyldig till försummelse i tjänsten. Då Gedda, på sätt han ovan sökt utveckla, ansåge, att han icke låtit sådan försummelse komma sig till last och efterkommande av militieombudsmannens begäran skulle anses innebära erkännande av försummelse, vore Gedda ej villig vidtaga i skrivelsen påfordrade åtgärder.

---

203 § strafflagen för krigsmakten stadgar i första stycket, att befälhavare skall, innan disciplinstraff ålägges, inhämta yttrande av vederbörande auditör rörande brottets beskaffenhet och det straff, som bör åläggas.

Andra stycket i nämnda paragraf har följande lydelse: 'Skulle auditörens hörande medföra avsevärt uppskov med målets avgörande, och finnes det för krigslydnadens eller ordningens upprätthållande nödigt, att den felande skyndsamt varder bestraffad, må dock disciplinstraff åläggas, utan att yttrande från auditören, på sätt nu är sagt, blivit inhämtat. Lag samma vare, där i fält, på sjötåg eller eljest auditör ej finnes vid ifrågavarande avdelning av krigsmakten'.

Instruktionen för krigsdomare, auditörer och krigsfiskaler den 19 juni 1919 innehåller i § 19 mom. j) den bestämmelsen, att auditör har till åliggande att, »på sätt i 203 § strafflagen för krigsmakten är stadgat, deltaga i handläggningen av de disciplinmål, som förekomma vid den avdelning av krigsmakten, vid vars krigsrätt han har anställning».

Då i de fall, där viss avdelning av krigsmakten skall lyda under en angiven krigsrätt, denna givetvis är nämnda avdelnings krigsrätt samt auditören har anställning icke vid avdelningen utan vid krigsrätten, torde

redan av ordalagen i sistnämnda stadgande följa, att auditör är skyldig att i disciplinmål biträda befälhavare för en var av de avdelningar, för vilka den krigsrätt, vid vilken han har anställning, är forum.

Rörande innebörden av hithörande bestämmelser innehåller också den allmänt brukade kommentaren till krigslagstiftningen, som utgivits av C. A. Svedelius och O. af Geijerstam, följande i anslutning till ovannämnda i 203 § strafflagen för krigsmakten upptagna stadgande (sid. 395—397):

'*Vederbörande auditör.* Härmed avses auditören vid den krigsrätt, som enligt gällande bestämmelser (R. L. 40 §) har att upptaga mål rörande den avdelning av krigsmakten, som den i disciplinmålet angivne tillhör; jfr Instruktion för krigsdomare, auditörer och krigsfiskaler 19 juni 1919 § 19:j).'

'*Lag samma vare, där — — — auditör ej finnes.* Då auditörerna icke äro anställda vid vissa avdelningar av krigsmakten utan vid de för dessa avdelningar inrättade krigsrätterna, kan detta uttryck möjligen giva anledning till tvekan i sådana fall, då enligt R. L. 5 § 3 mom. särskild krigsrätt inrättats för två eller flera avdelningar av krigsmakten eller föreskrift meddelats, att sådan avdelning skall lyda under en viss regements- eller stationskrigsrätt. Särskilt gäller detta, då i sådant fall auditören är bosatt å annan ort än där vederbörande avdelning är förlagd. Det riktiga torde emellertid vara, att auditör med anställning vid en dylik krigsrätt skall höras, så snart disciplinmål förekommer vid någon av de avdelningar, för vilka krigsrätten i fråga är forum; jfr ovannämnda instruktion § 19:j).'

Med anledning av de yttranden, som avgivits av auditören Gedda samt kommendörkaptenerna Braunerhielm och Lilliehöök, lät jag verkställa undersökning för utrönande, huru förfarits vid övriga motsvarande avdelningar av krigsmakten. Undersökningen omfattade de senare åren och gällde samtliga avdelningar, som lyda under särskilda krigsrätterna i Stockholm, Boden, Karlskrona och Karlsborg samt å kustflottan ävensom samtliga de avdelningar (kårer, detachement, skolor, staber, verk och inrättningar m. fl.), som lyda under regementskrigsrätterna vid Livregementets grenadjärer, Livgrenadjärregementet, Jämtlands fältjägarregemente, Södra skånska infanteriregementet, Upplands regemente, Skaraborgs regemente, Södermanlands regemente, Hälsinge regemente, Hallands regemente, Gotlands infanterikår, Västernorrlands regemente, Livregementet till häst, Skånska kavalleriregementet, Norrlands dragonregemente, Göta artilleriregemente, Norrlands artilleriregemente, Norrbottens artillerikår och Vaxholms kustartilleriregemente samt under stationskrigsrätterna i Karlskrona och Stockholm.

Undersökningen gav vid handen, att vid *samtliga* ifrågavarande avdelningar — och således även vid avdelningar, som äro förlagda å annan ort

än där krigsrättens auditör är bosatt — auditörens yttrande inhämtats före bestraffnings åläggande. De angivna författningsrummen hade således riktigt tillämpats vid samtliga avdelningar av krigsmakten med undantag av skeppsgossekåren i Marstrand.

Vid granskning av berörda skeppsgossekårs förhörsprotokoll för de senare åren iakttogs vidare, att bestraffningsbesluten i icke mindre än 23 fall kontrasignerats av auditör. Den av Gedda, Braunerhielm och Lilliehöök hävdade tolkningen av ifrågavarande författningsrum har således ingalunda konsekvent genomförts.

De vid skeppsgossekåren meddelade bestraffningsbesluten äro följaktligen av tre olika slag: 1) beslut, rörande vilka auditörs yttrande icke inhämtats, 2) beslut, rörande vilka auditörs yttrande visserligen inhämtats, men vilka icke av denne kontrasignerats samt 3) beslut, som efter avgivet yttrande kontrasignerats av auditör.

Vilket författningsrum, som ansetts utgöra stöd för förfarandet att allenast i vissa mål (av kommendörkaptenen Lilliehöök benämnda »disciplinmål av krigsrättslig natur») infordra auditörs yttrande har icke uppgivits och förfarandet saknar också varje laga stöd. Ej heller framgår av Geddas förklaring, av vilken anledning han i vissa mål, oaktat han avgivit yttrande däri, likväl sedermera icke kontrasignerat besluten, under det att han i andra mål, i vilka han avgivit yttrande, försett bestraffningsbesluten med sin kontrasignation.

I detta sammanhang torde böra erinras om bestämmelsen i § 9 militär bestraffningsförordning, att, i de fall då jämlikt 203 § strafflagen för krigsmakten auditörs yttrande blivit inhämtat, beslutet skall av denne kontrasigneras.

Under åberopande av vad jag här ovan anfört samt under förklaring, att jag utginge från möjligheten av att rättelse i fråga om förfarandet för framtiden stode att vinna utan vidare åtgärder i saken, infordrade jag genom skrivelser den 30 oktober 1929 förnyade yttranden från kommendörkaptenen Lilliehöök och auditören Gedda.

Lilliehöök förklarade med anledning härav i skrivelse den 7 november 1929, att han visserligen för sin personliga del alltjämt hyste den uppfattningen, att chefen för skeppsgossekåren i Marstrand hade befogenhet att utan anlitande av auditör avgöra vid kåren förekommande disciplinmål, men att han dock ämnade för framtiden följa militieombudsmannens så bestämt uttalade uppfattning.

Gedda åter förklarade i skrivelse den 12 november 1929, att han vidhölle sin förut intagna ståndpunkt.

Av vad jag ovan anfört torde framgå, att enligt instruktionen för krigsdomare, auditörer och krigsfiskaler auditör är pliktig att deltaga i handläggning av disciplinmålen vid envar av de av-

delningar av krigsmakten, för vilka den krigsrätt, vid vilken han har anställning, är forum. Auditören vid Göta artilleriregementes krigsrätt har emellertid en annan uppfattning om sin skyldighet härutinnan, och såväl det sätt, på vilket han i fråga om disciplinmålen vid skeppsgossekåren i Marstrand förut förfarit i detta hänseende, som hans i ärendet avgivna yttranden utvisa, att, även om han tilläventyrs skulle avgiva yttrande i något av kårchefen till honom hänskjutet mål, någon garanti icke finnes för en konsekvent och riktig rättstillämpning för framtiden.

Av ovannämnda, av mig föranstaltade utredning framgår, att skeppsgossekåren i Marstrand i förevarande hänseende intager en särställning inom hela den svenska krigsmakten. Att ett dylikt förhållande icke bör få fortgå synes mig uppenbart, och jag har därför ansett det vara min ämbetsplikt att söka åstadkomma ändring härutinnan.

De åtgärder, som jag i detta hänseende vidtagit, hava med hänsyn till den av auditören Gedda intagna ståndpunkten icke lett till resultat. Vid övervägande av vad från min sida bör ytterligare åtgöras i saken har jag icke ansett mig — åtminstone för närvarande — böra förordna om åtal mot den eller de befattningshavare, som äro ansvariga för det sedan länge tillämpade förfaringssättet att avgöra flertalet disciplinmål vid kåren utan hörande av auditör.

På grund härav och då det i förevarande fall uteslutande gäller tillämpningen av en utav Eders Kungl. Maj:t utfärdad administrativ författning, får jag med stöd av 16 § i den för riksdagens militieombudsman gällande instruktionen härigenom för Eders Kungl. Maj:t anmäla vad i detta ärende förekommit och i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte vidtaga den åtgärd, som Eders Kungl. Maj:t må pröva lämplig för vinnande av rättelse för framtiden i anmärkta hänseendet.»

4. Fråga om tillgodoräknande för samvetsöm värnpliktig av redan fullgjord tjänstgöring vid krigsmakten i särskild ordning vid övergång från sådan tjänstgöring till civilt arbete för statens räkning.

I detta ämne har militieombudsmannen den 6 april 1929 avlåtit följande framställning till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet:

»I en till mig insänd skrift har värnpliktige studenten nr 467 54/1921 Birger Thorén anfört följande.

Thorén hade år 1923 i vanlig ordning påbörjat sin värnpliktstjänstgöring men efter 20 dagar hemförlovats på grund av sjukdom. Av nämnda tid skulle ingen del tillgodoräknas honom. År 1925 hade Thorén hemförlovats efter 11 dagars kasernvistelse, sedan Thorén anskaffat de för bevisande av samvetsömhet i lag föreskrivna intygen, och hade han an-

hållit att få fullgöra sin värnpliktstjänstgöring utan att övas i vapnens bruk. Dessa 11 dagar skulle räknas honom tillgodo vid hans kommande tjänstgöring i särskild ordning. I december 1926 hade Thorén påbörjat dylik tjänstgöring vid dåvarande V. arméfördelningens stabsexpedition, tjänstgjort i april och maj år 1927 vid de förberedande underofficersskolornas expedition samt hemförlovats den 1 juni 1927 efter att hava anhållit om tillstånd att få fullgöra återstoden av sin värnpliktstjänstgöring genom utförande av civilt arbete för statens räkning. Thorén hade då tjänstgjort i särskild ordning i sammanlagt 169 dagar.

Enligt ett till Hässleholms rullföringsområdes expedition inkommet meddelande från lantförsvarets kommandoexpedition skulle Thorén den 27 oktober 1929 påbörja sin tjänstgöring som civilarbetare. Thoréns tjänstgöringstid hade därvid bestämts till 244 dagar enligt beräkningsgrunder, vilkas berättigande Thorén icke kunde fatta och för vilka Thorén icke kunnat finna stöd i gällande lagar och förordningar. Från de 380 dagar, vilka Thorén i egenskap av samvetsöm student, utförande civilt arbete för statens räkning, skulle fullgöra, hade dragits 136 dagar (11 + 125), (380 — 136 = 244). De 11, år 1925 i vanlig ordning fullgjorda dagarna hade således utan ändring tillgodoräknats honom. Däremot hade de av honom åren 1926 och 1927 i särskild ordning fullgjorda 169 dagarna reducerats till 125 enligt formeln $\frac{169}{x} = \frac{350}{260}$ x = 125. Om Thorén övergått från tjänstgöring i särskild ordning (350 dagar) till vanlig tjänstgöring (260 dagar), skulle givetvis en reducering av den fullgjorda tiden hava företagits enligt angivna formel, som just upptoge siffran 260. Men när Thorén överginge till civilt arbete (380 dagar), förefölle honom en reducering obegriplig. I stället syntes en ökning böra kunna komma ifråga enligt formeln $\frac{169}{x} = \frac{350}{380}$ x = 183. Enligt dessa beräkningsgrunder och under förutsättning att siffran 11 icke skulle förändras skulle Thoréns återstående tjänstgöringstid utgöras av 186 dagar (380 — /11 + 183/) i stället för bestämda 244 dagar.

Med hänsyn härtill anhölle Thorén om upplysning, huruvida den för honom bestämda tjänstgöringstiden som samvetsöm värnpliktig vore i överensstämmelse med gällande lagar och förordningar. Skillnaden mellan nyssnämnda antal dagar syntes Thorén så stor, att den gjorde Thoréns fråga berättigad, så mycket mer som det syntes vara av principiellt intresse att få klarhet i frågan, vilka beräkningsgrunder skulle följas vid fastställande av tjänstgöringstid för värnpliktig, som överginge från tjänstgöring i vanlig eller särskild ordning till civilt arbete.

Vid skrivelsen var fogad en handling av följande lydelse:

»*Avskrift.*

Enligt förordningen S. F. 515/1925 skall lagen den 12 juni 1925 tillämpas. Inskrivningsrevisionens beslut är fattat den 3/5 1928.

Enligt denna lag skall han göra 260 + 120 (han är B. klassare) = 380.

Har gjort 11 dagar i vanlig tjänst..... 11

Har gjort 169 dagar i samvetsöm vid regementet enligt formeln 169 : x = 350 : 260)..... 125

136 dagar.

Således skall han göra 380 — 136 = 244 dagar.»

Det i Thoréns skrivelse avsedda beslutet har, enligt vad jag inhämtat, föranletts av en utav Thorén i november 1928 till chefen för försvarsdepartementet gjord framställning, vari Thorén av anförda skäl anhållit om meddelande, när han komme att inkallas till fullgörande av sin återstående värnpliktstjänstgöring. Över denna framställning hava, såvitt angår frågan om omfattningen av Thorén åliggande återstående tjänstgöring, yttranden avgivits av vederbörande rullförings- och inskrivningsbefälhavare, chefen för södra arméfördelningen och chefen för generalstaben.

I de avgivna yttrandena hava olika meningar uttalats *dels* angående frågan vilka bestämmelser borde vara avgörande för Thoréns tjänstgöringsskyldighet såsom civilarbetare: de bestämmelser, som gällde före den 1 januari 1926 (då lagen den 12 juni 1925, Sv. ffs. nr 338/1925, trädde i kraft), eller de efter nämnda tidpunkt gällande, *dels ock* beträffande frågan i vad mån den redan fullgjorda tjänstgöringen borde tillgodoräknas Thorén.

Rullföringsbefälhavaren har ansett, att Thoréns tjänstgöringsskyldighet skulle bedömas enligt föreskrifterna i lagen den 12 juni 1925 och därvid beräknat tjänstgöringstiden till 380 dagar. Beträffande frågan om tillgodoräknande av redan fullgjord tjänstgöring har rullföringsbefälhavaren uttalat den uppfattningen, att Thorén ägde rätt tillgodoräkna sig det dagantal han varit i tjänstgöring eller sålunda 180 (11 + 169) dagar. Den återstående tjänstetiden har av rullföringsbefälhavaren därför beräknats till 200 dagar.

Chefen för södra arméfördelningen har ansett tjänstgöringsskyldigheten böra beräknas till 450 dagar. I fråga om tillgodoräknande av redan fullgjord tjänstgöring har arméfördelningschefen uttalat samma uppfattning som rullföringsbefälhavaren och således beräknat Thoréns återstående tjänstetid till 270 dagar.

Chefen för generalstaben har ansett tjänstgöringstidens längd böra bedömas jämlikt de bestämmelser, som gällde före ikraftträdandet av lagen den 12 juni 1925, och beräknat densamma till 450 dagar. Beträffande frågan i vad mån Thorén skulle få tillgodoräkna sig redan fullgjord tjänst-

göring har generalstabschefen, under åberopande av § 9 i förordningen den 28 april 1922 angående tillämpning av lagen den 21 maj 1920 (nr 303) om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring (Sv. ffs. nr 186/1922), förklarat, att den utav Thorén i vanlig ordning fullgjorda tjänstgöringen om 11 dagar skulle tillgodoräknas honom såsom 17 dagars civilt arbete för statens räkning samt att den av Thorén i särskild ordning fullgjorda tjänstgöringen om 169 dagar borde anses motsvara 203 dagars civilt arbete. I enlighet härmed har generalstabschefen sålunda ansett, att Thorén, vid övergång till civilt arbete för statens räkning, såsom fullgjord tjänstgöring skulle få tillgodoräkna sig sammanlagt 220 (17 + 203) dagar. Thoréns återstående tjänstetid har sålunda av chefen för generalstaben beräknats till 230 dagar.

Såsom framgår av Kungl. Maj:ts beslut, har Kungl. Maj:t ansett Thoréns tjänstgöringsskyldighet såsom civilarbetare skola bedömas enligt 1925 års lag. I fråga om tillgodoräknandet av redan fullgjord tjänstgöring har Kungl. Maj:t emellertid icke godkänt någon av de uppfattningar, som uttalats av de i ärendet hörda myndigheterna. Såsom framgår av den vid Thoréns framställning fogade handlingen, har beräkningen av det antal dagar, under vilka Thorén skulle fullgöra civilt arbete, verkställts på följande sätt. Den av Thorén i särskild ordning fullgjorda tjänstgöringen, 169 dagar, har förvandlats till tjänstgöring vid krigsmakten i vanlig ordning. Sedan detta med användande av ovan angivna formel lett till ett resultat av 125 dagar, har denna tid jämte de av Thorén i vanlig ordning fullgjorda 11 dagarna, tillhopa 136 dagar, dragits från den tjänstgöringstid om 380 dagar, som en värnpliktig student, vilken erhållit tillstånd att fullgöra värnpliktstjänstgöring på sätt i § 1 b) av lagen den 12 juni 1925 (Sv. ffs. nr 338/1925) sägs, är skyldig fullgöra. På grund härav har Thorén förklarats skyldig utföra civilt arbete för statens räkning under 244 dagar.

I fråga om tillgodoräknande av redan fullgjord tjänstgöring vid övergång till annan slags tjänstgöring stadgas i § 10 av kungörelsen den 23 december 1925 angående tillämpning av lagen den 12 juni 1925 (Sv. ffs. nr 516/1925) i de hänseenden, varom nu är fråga, följande:

»Har värnpliktig, sedan han påbörjat tjänstgöring vid krigsmakten i vanlig ordning, jämlikt föreskrift i denna kungörelse erhållit tillstånd att på annat sätt fullgöra värnpliktstjänstgöringen, skall, därest ej i särskilt fall, efter framställning av vederbörande myndighet eller på ansökning av den värnpliktige, i kommandoväg annorlunda förordnas, det antal dagar, han tjänstgjort vid krigsmakten i vanlig ordning, tillgodoräknas honom såsom lika många tjänstgöringsdagar vid krigsmakten i särskild ordning eller lika många dagar civilt arbete. — — — — — — — — — —
— —

Angående tillgodoräknande av tjänstgöring vid krigsmakten i särskild ordning eller civilt arbete vid övergång från sådan tjänstgöring eller arbete till tjänstgöring vid krigsmakten i vanlig ordning eller från tjänstgöring i särskild ordning till civilt arbete eller från civilt arbete till tjänstgöring i särskild ordning, därom förordnas i kommandoväg efter framställning av vederbörande myndighet eller på ansökning av den värnpliktige.»

Jämlikt dessa bestämmelser skall således vid övergång från tjänstgöring vid krigsmakten i vanlig ordning till tjänstgöring i särskild ordning eller till civilt arbete, därest ej i särskilt fall i kommandoväg annorlunda förordnas, det antal dagar, vederbörande tjänstgjort vid krigsmakten i vanlig ordning, tillgodoräknas honom såsom lika många dagar tjänstgöring i särskild ordning resp. civilt arbete. Då det lämnats åt Kungl. Maj:t att i kommandoväg för särskilt fall annorlunda förordna, synes med denna föreskrift — enligt vad såväl sakens natur som en jämförelse med äldre bestämmelser i ämnet torde giva vid handen — hava avsetts att möjliggöra, att det antal dagar, vederbörande fullgjort tjänstgöring i vanlig ordning — vilken tjänstgöring ju är av strängare slag än tjänstgöring i särskild ordning och civilarbete — må kunna, om särskilda skäl därtill föranleda, tillgodoräknas honom såsom större antal dagar tjänstgöring i särskild ordning resp. civilarbete.

Huru förfaras skall vid övergång från tjänstgöring i särskild ordning till civilarbete i fråga om tillgodoräknande av den fullgjorda tjänstgöringen är — såsom framgår av ovan anförda bestämmelser — ej föreskrivet på annat sätt, än att frågan överlämnats till Kungl. Maj:ts avgörande i kommandoväg. Ehuru således någon fix regel för detta fall av övergång icke blivit fastställd, synes det kunna ifrågasättas, om ej för detta fall skäligen borde tillämpas samma princip, som kommit till uttryck i huvudstadgandet i 1 mom. 1 st., och således den tidigare fullgjorda tjänstgöringen — vilken, låt vara att den fullgjorts i särskild ordning, dock i förhållande till civilarbete är av strängare slag — tillgodoräknas vederbörande till fullt dagantal.

I förevarande fall har den i särskild ordning fullgjorda tjänstgöringen om 169 dagar förvandlats till »tjänstgöring i vanlig ordning» och därvid reducerats med användande av jämförelsetalet $\frac{260}{350}$ d. v. s. förhållandet mellan totala tjänstgöringstiderna för tjänstgöring i vanlig och i särskild ordning. Då Thorén emellertid icke skall tjänstgöra i vanlig ordning utan fått tillstånd att övergå från en, relativt sett, strängare till en, relativt sett, lindrigare tjänstgöring, förefaller det — i anslutning till det ovan sagda — som om billigheten talade för att Thorén finge tillgodoräkna sig den i särskild ordning fullgjorda tjänstgöringen i full utsträckning. Thorén har för sin del ifrågasatt att få tillgodoräkna sig den i särskild ordning fullgjorda tjänstgöringen såsom *flera* dagar civilt arbete.

Det synes dock bäst överensstämma med den grundsats, som kommit till uttryck i § 10 i 1925 års kungörelse, att en dylik beräkning till den värnpliktiges fördel i regel ej sker, utan att en i strängare slag fullgjord tjänstgöring endast får tillgodoräknas såsom lika många dagar i en lindrigare. Skillnaden mellan de totala tjänstgöringstiderna för tjänstgöring i särskild ordning och civilarbete är ju för övrigt relativt obetydlig.

Om vid övergång från tjänstgöring i särskild ordning till civilt arbete den i särskild ordning fullgjorda tjänstgöringen icke får tillgodoräknas i full utsträckning, medför detta, att den sammanlagda tjänstgöringstiden blir längre än den för civilarbetare i lag stadgade. I förevarande fall skulle Thorén, vilken förut tjänstgjort i sammanlagt 180 (11 + 169) dagar (från den under 1923 fullgjorda tjänstgöringen bortses), komma att tjänstgöra ytterligare 244 dagar eller således sammanlagt 424 dagar. Denna tid överstiger den tjänstgöringstid, som enligt 1925 års lag åligger en värnpliktig samvetsöm student, tillhörande kategorin civilarbetare, med 44 dagar. Ifrågavarande ökning i tjänstgöringstiden blir än större, ju senare övergången till civilarbete inträffar.

Av sålunda anförda skäl förefaller det mig, som om Thoréns framställning såvitt den går ut på att den fullgjorda tjänstgöringen måtte få tillgodoräknas honom i vidare mån än som skett, vore berättigad — väl icke i den utsträckning han själv ifrågasatt — men såtillvida, att den i särskild ordning fullgjorda tjänstgöring måtte få tillgodoräknas honom till fullt dagantal (180 dagar).

Då förevarande spörsmål är av betydelse icke allenast i detta ärende utan jämväl i framdeles eventuellt uppkommande liknande fall, har jag, som icke ansett mig böra lämna Thorén den begärda upplysningen, i allt fall velat bringa Thoréns framställning jämte min uppfattning i ämnet till herr statsrådets kännedom till det avseende, herr statsrådet må finna innehållet i denna min skrivelse giva anledning.»

* *
*

Genom generalorder den 4 juni 1929 (nr 1006/1929) befallde Kungl. Maj:t, att Thorén skulle vid fullgörande av honom åliggande civilt arbete äga tillgodoräkna sig 180 dagar såsom fullgjord tjänstgöring.

5. Angående beredande av ersättning åt en värnpliktig, som huvudsakligen till följd av viss ofullständighet i vederbörlig författning blivit oriktigt inkallad till tjänstgöring.

Härom avlät militieombudsmannen den 28 februari 1929 följande framställning till Konungen:

»I en till mig insänd, den 13 juni 1928 dagtecknad klagoskrift anförde värnpliktige nr 538 54/1925 folkskolläraren B. G. S. Solén: Den 29 maj 1928 hade Solén inställt sig vid Upplands regemente för att enligt order fullgöra sin värnplikt. Sedan Solén mottagit sin utrustning, hade han emellertid blivit inkallad på kompaniexpeditionen, varvid det meddelats honom, att han såsom varande folkskollärare skulle överflyttas till klass B och omedelbart hemförlovas för att ånyo rycka in till tjänstgöring med studentkompaniet den 15 juni 1928. För att kunna fullgöra den första ordern om inryckning den 29 maj hade Solén nödgats begära tjänstledighet från sin befattning som folkskollärare och organist i Forsmark för tiden från och med den 29 maj till och med den 19 juni 1928, och hade det givetvis varit för honom omöjligt att efter hemförlovningen återinträda i tjänstgöring och få förordnandet för vikarien upphävt. Till avlöning åt den förordnade vikarien under nämnda tid skulle jämlikt kungörelsen den 16 september 1918 angående avlöning åt lärare vid folkskolor m. m. avdragas 171 kronor 12 öre, varjämte Solén hade att till vikarien å slöjdlärarebefattningen erlägga 15 kronor samt till vikarien å organisttjänsten 20 kronor eller tillsammans en summa av 206 kronor 12 öre. Om Solén tidigare än på inryckningsdagen blivit överflyttad till klass B, skulle han helt och hållet hava besparats denna utgift. Att överflyttningen till klass B icke skett tidigare hade icke berott på något Soléns förvållande. Solén hade icke på något sätt sökt dölja, att han avlagt folkskollärarexamen. Under två år hade Solén begärt uppskov med första tjänstgöringen, varvid han år 1927 såsom skäl anfört bland annat uppehållande av den folkskollärartjänst, han alltjämt innehade. Vid den årliga mönstringen hade Solén också uppgivit sitt yrke vara folkskollärare. Solén måste därför fritaga sig från allt ansvar för att hans överflyttning till klass B skett först vid denna tidpunkt. Men då vore det knappast rätt och billigt, att Solén på grund av fel, som begåtts av inskrivningsnämnd, rullföringsbefälhavare, eller vem det nu vara månde, som bure skulden, skulle åsamkas en utgift av ovan angivna storlek. Denna utgift vore dessutom synnerligen betungande för den, som endast hade en folkskollärarlön att leva av och stora studieskulder att amortera. Vid förfrågan å kompaniexpeditionen i Uppsala hade meddelats, att någon ersättning för de utgifter, som genom ovan angivna förfarande åsamkats Solén, icke kunde lämnas. Under sådana förhållanden, och då Solén icke visste, vem som i detta fall kunde vara ersättningsskyldig, anhölle han om militieombudsmannens bistånd för utfående av ovannämnda belopp 206 kronor 12 öre.

Vid klagoskriften hade fogats *dels* avskrift av protokoll med Forsmarks skolråd den 19 maj 1928, utvisande att vikarie för Solén förordnats för tiden den 29 maj—19 juni 1928, *dels ock* ett av skolrådets ordförande utfärdat intyg av följande lydelse: »Att folkskolläraren och klockaren Sam Solén under den tid han för värnpliktens fullgörande erhållit tjänstledighet från sina tjänster i Forsmark (29 maj t. o. m. 19 juni 1928) måste utbetala i arvoden åt vikarier, för skollärartjänsten 179 kronor 26 öre, till organist 20 kronor, till slöjdlärare 15 kronor eller inalles tvåhundrafjorton kronor 26 öre varder härmed på begäran intygat.»

I ärendet hava yttranden infordrats från ett flertal myndigheter.

Befälhavaren för Norrtälje rullföringsområde nr 47 kaptenen K. Krook anförde i ett den 21 juni 1928 avgivet yttrande följande.

Solén hade utflyttat den 6 december 1926 från rullföringsområde nr 54 till rullföringsområde nr 47. På Soléns värnpliktskort, som samtidigt översänts till rullföringsområde nr 47, hade stått angivet, att Solén tillhörde årsklassen 1926 och att han var seminarieelev. Någon som helst anteckning om avlagd examen eller genomgånget folkskoleseminarium hade ej funnits, endast att Solén tilldelats infanteriet och Upplands regemente. Solén hade därför författningsenligt införts i stamrullan såsom tillhörande årsklass (1926). Därefter hade ej någon anmälan enligt § 136 inskrivningsförordningen ankommit till rullföringsexpeditionen, varför något skäl att överföra Solén till klass B ej funnits. Sedermera hade Solén, efter av inskrivningsnämnden år 1927 beviljat uppskov, jämte övriga tillhörande samma årsklass vid infanteriet inkallats att inställa sig till tjänstgöring vid Upplands regemente den 29 maj 1928. Då vid inryckningen till Upplands regemente nämnda den 29 maj framkommit, att Solén avlagt folkskollärarexamen, hade han hemförlovats av vederbörande militära myndigheter jämlikt § 123:5 inskrivningsförordningen. När detta kommit till rullföringsexpeditionens kännedom, hade Solén omförts till klass B, varjämte sådan uppgift, som föreskreves i genaralorder nr 695/26 mom. 17, insänts till inskrivningsbefälhavaren. Sedermera hade Solén av lantförsvarets kommandoexpedition tilldelats infanteriet och Upplands regemente såsom befälselev. Solén hade därefter av Krook författningsenligt inkallats att med övriga »studenter och likställda» inställa sig till tjänstgöring vid Upplands regemente den 15 juni. I fråga om Soléns uppgift, att han i sin ansökan om uppskov år 1927 skulle hava anfört, att han var folkskollärare, kunde Krook ej yttra sig, då Krook ej tillhörde inskrivningsnämnden. Soléns påstående, att han vid den årliga mönstringen skrivit sig som folkskollärare, kunde Krook varken bejaka eller bestrida, då Soléns senaste mönstringsanmälan nu ej kunde påträffas. Solén hade emellertid ej något år insänt någon anmälan jämlikt § 127 inskrivningsförordningen om »avlagda examina, genomgångna utbildningskurser samt innehavda befattningar» till rullföringsområde nr 47. Att Solén ej förut omförts till klass B berodde dock på vederbörande rektor. Denne skulle

enligt § 136 inskrivningsförordningen, jämförd med § 2:2 f) samma förordning, redan år 1925 anmält till rullföringsområde nr 54, att Solén uppflyttats till högsta årsklass i folkskoleseminarium, samt sedermera, då Solén avlagt godkänd avgångsexamen från seminariet, anmält detta. I sådant fall hade rullföringsområde nr 54 givetvis genast omfört Solén till klass B, och då hade Solén av Krook ej inkallats till tjänstgöring den 29 maj utan i stället den 15 juni tillsammans med övriga B-klassare. På förfrågan hade rullföringsområde nr 54 meddelat, att man där ej mottagit någon sådan anmälan och således ej haft någon anledning att omföra Solén till klass B. Om Krook förut haft den ringaste aning om, att Solén avlagt föreskriven examen, hade Krook, sedan detta konstaterats och oavsett att vederbörlig formell anmälan jämlikt § 136 eller § 127 inskrivningsförordningen därom ej ingått, utan vidare dröjsmål omfört Solén till klass B. På grund av vad ovan anförts bestrede Krook kravet å 206 kronor 12 öre, enär icke någon militär myndighet kunde anses vara vållande till de av Solén upptagna utgifterna för hans tidigare inkallelse till tjänstgöring.

Solén avgav påminnelser i ärendet och anförde därvid följande: Det fel, som blivit begånget, syntes visserligen i främsta rummet bero på rektors vid Uppsala folkskoleseminarium uraktlåtenhet att lämna föreskriven anmälan. Men å andra sidan torde det icke hava varit rullföringsbefälhavaren obekant, att Solén avlagt folkskollärarexamen, alldenstund Solén, såsom han redan i sin anmälan påpekat, vid mönstringen å därför avsedd blankett angivit sitt yrke vara folkskollärare. Till bestyrkande härav bifogades kvitto å fullgjord mönstring för år 1926. Genom denna mönstringsanmälan ansåge Solén sig också hava fullgjort i § 127 inskrivningsförordningen föreskriven anmälan om »avlagda examina, genomgångna utbildningskurser samt innehavda befattningar». På grund härav vidhölle Solén sin anhållan om ersättning för de utgifter, som förorsakats honom genom den tidigare inkallelsen till tjänstgöring.

Med skrivelse den 23 juli 1928 till befälhavaren för Uppsala södra rullföringsområde nr 54 översände tjänstförrättande militieombudsmannen handlingarna i ärendet med anmodan till nämnde rullföringsbefälhavare att inkomma med yttrande i ärendet och därvid lämna meddelande om de anmälningar och anteckningar, som vid rullföringsexpeditionen förekommit rörande Soléns värnpliktsförhållanden.

I yttrande den 24 juli 1928 anförde *befälhavaren för rullföringsområdet nr 54 kaptenen Sylvander* med anledning härav bland annat följande. De anmälningar och anteckningar, som vid Uppsala södra rullföringsområdes expedition hade förts rörande Soléns värnpliktsförhållanden, vore införda i stamrullan (å stamkortet), vilket av Sylvander översänts till befälhavaren för rullföringsområde nr 47, då Solén den 6 december 1926 avförts till nämnda rullföringsområde. Rörande befälhavarens för rullföringsområde nr 47 till militieombudsmannen lämnade meddelande, att å Soléns värn-

pliktskort vid dess avsändande till rullföringsområde nr 47 stått antecknat, att han tillhörde årsklassen 1926 och var seminarieelev, erinrade sig Sylvander med bestämdhet, att så varit förhållandet. Detta hade berott därpå, att ingen anmälan till rullföringsexpeditionen ingått från rektor vid Uppsala folkskoleseminarium, att Solén avlagt folkskollärarexamen, varför han ej heller kunnat omföras till klass B, något som naturligtvis i annat fall omedelbart skulle hava skett.

I skrivelse till chefen för generalstaben den 14 augusti 1928 anhöll tjänstförrättande militieombudsmannen härefter, att generalstabschefen ville avgiva utlåtande i ärendet.

Befälhavaren för generalstaben överstelöjtnanten E. af Klercker avgav det begärda utlåtandet den 28 augusti 1928. Utlåtandet var av följande innehåll. Solén skulle jämlikt värnpliktslagen § 52 c) i fråga om tjänstgöringsskyldigheten vara underkastad bestämmelserna i nu gällande lag. Enligt denna vore — i motsats till värnpliktslagen den 17 september 1914 — förhållandena vid tjänstgöringens påbörjande avgörande för, huruvida den värnpliktige skulle fullgöra i § 27: 1 A eller B stadgad tjänstgöring. För detta ändamål ålåge det den värnpliktige jämlikt inskrivningsförordningen § 127 bland annat att vid mönstring »lämna underrättelse om sedan nästföregående mönstring avlagda examina, genomgångna utbildningskurser samt om innehavande befattningar». Den värnpliktige vore sålunda principiellt skyldig vidtaga sådana åtgärder, att hans värnpliktstjänstgöring komme att fullgöras i enlighet med värnpliktslagens bestämmelser. För kontroll funnes i § 136 bestämmelser angående skyldighet för rektor o. s. v. att till värnpliktsområdesbefälet insända uppgift angående vissa avlagda examina samt inträde i viss årsavdelning och slutligen som ytterligare kontroll bestämmelsen i § 105: 1 f), att truppbefälet vid de värnpliktigas inställelse skulle undersöka, huruvida någon vore att hänföra till kategorien studenter och likställda. År 1925 gällde ännu 1918 års inskrivningsförordning, och rektorn vid folkskoleseminariet i Uppsala torde icke jämlikt § 140: 1 d) varit skyldig att anmäla, att Solén vid vårterminens slut 1925 uppflyttades i högsta årsavdelningen, enär Solén redan varit inskriven. År 1928, då 1925 års inskrivningsförordning trätt i kraft, hade rektor jämlikt § 136 icke varit skyldig anmäla, att Solén avlagt folkskollärarexamen. Solén hade däremot själv varit skyldig att detta år lämna uppgift härom enligt § 127. Detta kunde icke anses hava skett genom angivande av viss titel. Hade författningsenlig anmälan skett, hade också omföring till klass B då ägt rum. Den omständigheten, att rullföringsbefälhavaren på grund av Soléns uppgivna titel lämpligen bort verkställa förfrågan angående dennes avlagda examina, syntes icke kunna inverka på frågan om ersättningsskyldighet.

Vid utlåtandet funnos fogade dels ett meddelande från rektorn för folkskoleseminariet i Uppsala av innehåll att Solén vid slutet av vårterminen 1925 uppflyttats i seminariets högsta årsavdelning samt att han den 2 juni

1926 avlagt folkskollärarexamen, dels ock avskrift av det för Solén utfärdade värnpliktskortet, utvisande att Solén år 1925 inskrivits såsom värnpliktig och därvid tilldelats infanteriet (Uppsala regemente); att han fullgjort föreskriven mönstring åren 1925, 1926 och 1927 ävensom att Solén erhållit uppskov åren 1926 och 1927 jämlikt § 17: 1 d) värnpliktslagen.

I skrivelser den 3 september 1928 anmodade jag därefter befälhavaren för rullföringsområde nr 54 och rullföringsområde nr 47 att insända avskrifter av de uppskovsansökningar, som Solén ingivit 1926 resp. 1927 ävensom av vederbörliga protokoll och övriga handlingar, i vad de avsåge ifrågavarande uppskov.

Med skrivelse den 4 september 1928 översände befälhavaren för rullföringsområde nr 54 avskrift av den av Solén år 1926 avgivna uppskovsansökan jämte till densamma hörande handlingar ävensom utdrag ur »liggare över ansökningar från inskrivna värnpliktiga för år 1926.»

Av dessa handlingar inhämtades, att Soléns uppskovsansökan, vilken var ställd till nämnden, den 25 januari 1926 ingivits till rullföringsexpeditionen samt att vid ansökningen fogats ett så lydande intyg:

»Folkskoleseminariet i Uppsala.

Att värnpliktige seminarieeleven Bror Gustav Samuel Solén från Uppsala är i stort behov av uppskov med honom åliggande värnpliktstjänstgöring under år 1926, detta med hänsyn till dels seminariestudiernas avslutning, dels även planerade fortsatta studier (för organistexamen), intygas.

Uppsala den 25 januari 1926.

Gideon Danell
Rektor.

(Stämpel):
Folkskoleseminariet
Uppsala.»

Utdraget ur omförmälda liggare utvisade bland annat, att inskrivningsnämnden den 23 mars 1926 bifallit Soléns uppskovsansökan.

Befälhavaren för rullföringsområde nr 47 översände med skrivelse den 4 september 1928 avskrift av Soléns till 1927 års inskrivningsnämnd ingivna uppskovsansökan jämte ett därvid fogat intyg ävensom utdrag ur »liggare över ansökningar från inskrivna värnpliktiga i rullföringsområde 47 år 1927.»

Det vid ansökningen fogade intyget lydde sålunda:

»Sedan folkskolläraren Bror Gustav Samuel Solén, född 1905 13/10, värnpliktige nr 538 54/25 hos inskrivningsnämnden anhåller om uppskov med värnpliktens fullgörande, får undertecknad till stöd för denna hans anhållan vördsamt lämna följande upplysningar.

Folkskollärare Solén, som våren 1926 utexaminerades från seminariet, har för honom kännbara studieskulder att förränta. En tvungen långvarig tjänstledighet nu skulle försätta honom i rätt stora svårigheter, — —

Till dessa personliga skäl kommer ytterligare det som berör hans folkskolläraretjänst. — — —

På grund av vad ovan är sagt, får undertecknad därför på det livligaste tillstyrka folkskollärare Soléns ansökan om uppskov med sin värnpliktstjänstgöring detta år.

Forsmark i pastorsämbetet 14/2 1927.

Torsten Breitholtz
Kyrkoherde.

— »

Utdraget ur omförmälda liggare utvisade, att Soléns uppskovsansökan inkommit den 1 mars 1927 samt att inskrivningsnämnden den 11 i samma månad bifallit ansökningen.

I därefter infordrade yttranden anförde 1926 års inskrivningsnämnd inom rullföringsområde nr 54 och 1927 års inskrivningsnämnd inom rullföringsområde nr 47 följande.

Inskrivningsnämnden inom rullföringsområde nr 54: Inskrivningsnämndens ledamöter hade på nytt granskat inskrivningsnämndens för år 1926 åtgärder beträffande Solén och hade därvid funnit nämndens tillvägagående författningsenligt.

Inskrivningsnämnden inom rullföringsområde nr 47: I inskrivningsförordningen § 38 vore stadgat angående inskrivningsnämnds skyldighet i fråga om förut inskrivna värnpliktiga. Denna skyldighet gällde prövning av från de värnpliktiga föreliggande ansökningar angående a) frikallelse, b) annan ändring i värnpliktsförhållande, c) uppskov beträffande till linjetjänst uttagen värnpliktig. I fråga om Solén hade förelegat ansökan om uppskov, vilken vederbörligen behandlats. Någon ansökan om ändring i värnpliktsförhållande hade icke förelegat. Huruvida nämnden utan sådan ansökan kunnat upptaga frågan om omföring till klass B till prövning vore tvivelaktigt och i varje fall icke föreskrivet. Angående omföring utan ansökan vore stadgat i § 87, och vore omföringen enligt denna paragraf ålagd rullföringsbefälhavaren. Även om nämnden skulle ägt någon befogenhet i detta avseende, skulle den likväl knappast kunnat utan ansökan av den värnpliktige verkställa omföring på grund av intyg från pastorsämbete, vilket intyg utfärdats för annat ändamål. Någon tvekan hos inskrivningsnämnden, huru frågan om Soléns omföring skulle behandlas, hade emellertid aldrig uppkommit, enär han själv jämlikt § 127 varit skyldig att hösten 1927 anmäla sedan föregående mönstring avlagd examen och således på sätt, som i inskrivningsförordningen vore stadgat, skulle komma att bliva omförd till klass B.

Befälhavaren för rullföringsområde nr 47 kaptenen Krook och *befälhavaren för rullföringsområde nr 54 kaptenen Sylvander* avgåvo därefter infordrade nya yttranden i ärendet. Krook, i vars yttrande Sylvander instämde, uttalade därvid den uppfattningen, att anledningen till att Solén ej tidigare omförts till klass B vore dennes försummelse att i samband med mönstringen ingiva föreskriven anmälan om sin examen, samt att någon rullföringsbefälhavaren enligt inskrivningsförordningen åliggande skyldighet icke blivit åsidosatt. Rullföringsbefälhavarna förklarade därför, att de icke vore villiga utbetala den begärda ersättningen.

Sedan Solén beretts tillfälle att inkomma med nya påminnelser i ärendet, anförde han i en den 5 innevarande månad inkommen skrift bland annat följande. Solén, som varit okunnig om att han enligt inskrivningsförordningen § 127 bort göra formell anmälan om att han avlagt folkskollärarexamen, hade därför vid sin mönstring blott lämnat de uppgifter, som formuläret för mönstringsanmälan föreskreve, i förevarande hänseende således, att hans yrke vore folkskollärare. Solén hade icke försökt undandraga sig någon del av den honom lagenligt åliggande värnpliktstjänstgöringen. Om detta varit hans avsikt, skulle han både vid mönstringen och inryckningen kunnat uppgiva sitt yrke vara kantor, vilken befattning han även innehade. Vidare ville Solén framhålla, att det genom 1925 års värnpliktslag vidtagits någon ändring i bestämmelserna för studenters och likställdas tjänstgöring, ty Solén visste, att hans äldre seminariekamrater, som haft uppskov för sina studiers bedrivande, fullgjort sin värnplikt såsom värnpliktiga i allmänhet. Detta hade givetvis bidragit till Soléns upfattning om sin anmälnings- och tjänstgöringsskyldighet. Soléns försummelse vore emellertid icke av reell utan blott av formell art, enär han ju vid mönstringen uppgivit sig vara folkskollärare samt genom sitt till 1927 års uppskovsansökan fogade intyg givit rullföringsbefälhavaren kännedom om sin examen. Denne hade enligt Soléns uppfattning begått fel, då han efter honom åliggande granskning av Soléns nyssnämnda uppskovsansökan ej överfört Solén till klass B eller vidtagit förberedande åtgärder därför. På grund härav och då Solén med hänsyn till det av honom begångna formella felet icke syntes kunna påräkna full ersättning för lidna förluster, anhölle Solén om bistånd för utfående av halva det begärda ersättningsbeloppet eller 103 kronor 6 öre.

Såsom framgår av de avgivna yttrandena, hava i dessa huvudsakligen berörts frågan, huruvida Solén själv eller rullföringsbefälet vore skuld till att Solén ej blivit omförd till gruppen studenter och likställda (klass B) och därmed till att ifrågavarande oriktiga inkallelse ägt rum. Enligt min uppfattning är emellertid *uppkomsten* av ifrågavarande fel i främsta rummet att tillskriva vissa brister i lagstiftningen, vilka redan blivit antydda i befälhavarens för generalstaben utlåtande.

Enligt såväl 1914 års som 1925 års värnpliktslag skola värnpliktiga, som vunnit inträde i högsta årsavdelning vid folkskoleseminarium, med avseende på tjänstgöringsskyldigheten vara likställda med studenter. Såsom befälhavaren för generalstaben i sitt utlåtande påpekat, föreligger emellertid såtillvida en olikhet mellan nämnda båda lagar, att frågan, huruvida en värnpliktig är att hänföra till gruppen studenter och likställda, enligt 1914 års lag endast skall bedömas med hänsyn till förhållandena vid inskrivningen, under det att enligt 1925 års lag förändringar, som inträtt efter inskrivningen men före första tjänstgöringens början, skola medföra ändring i tjänstgöringsskyldigheten. Enligt förstnämnda lag skulle således endast de värnpliktiga, som vid tiden för inskrivningen vunnit inträde i högsta årsavdelningen av folkskoleseminarium, fullgöra den längre tjänstgöringen, som stadgas för studenter och likställda, men enligt 1925 års lag skall denna längre tjänstgöringsskyldighet även åvila de värnpliktiga, som efter inskrivningen men före påbörjandet av första tjänstgöringen vunnit inträde i nämnda årsavdelning.

För att inskrivningsmyndigheterna skola erhålla kännedom om de examina m. m., som äro av betydelse för de värnpliktigas inskrivning och rullföring, skola enligt inskrivningsförordningen vissa uppgifter lämnas av bland andra rektor vid vederbörlig läroanstalt. Föreskrifter i detta hänseende meddelas i § 140 av 1918 års inskrivningsförordning samt § 136 av 1925 års inskrivningsförordning. På grund av de olika regler, som, enligt vad ovan sagts, gälla i fråga om avlagd examens inverkan på tjänstgöringsskyldigheten, äro även nyssnämnda föreskrifter i inskrivningsförordningarna något olika. Enligt § 140 i 1918 års inskrivningsförordning skulle rektor »till ledning för inskrivningsförrättningarna» lämna uppgift till vederbörande pastorsämbete angående den, som vunnit inträde i högsta årsavdelningen i seminariet. Genom pastorsämbetets försorg skulle sedan dessa uppgifter komma till vederbörande rullföringsexpeditions kännedom. Denna uppgiftsskyldighet avsåg endast värnpliktiga, som ännu icke blivit inskrivna. Även enligt § 136 i 1925 års inskrivningsförordning skola beträffande ännu icke inskrivna värnpliktiga uppgifter om avlagd examen m. m. avgivas till vederbörande pastorsämbete, men har därjämte i nämnda paragraf stadgats, att beträffande redan inskrivna sådana uppgifter skola lämnas till rullföringsbefälhavaren. Sistnämnda föreskrift sammanhänger med omförmälda i 1925 års värnpliktslag införda nyhet att förhållandena vid tjänstgöringens början skola vara avgörande för tjänstgöringsskyldigheten.

Enligt övergångsbestämmelserna i 1925 års värnpliktslag (§ 52) skall beträffande värnpliktig, som till följd av beviljat uppskov icke börjat fullgöra honom åliggande första tjänstgöring eller tjänstgöring i en följd senast å tid, som i sådant avseende stadgas för värnpliktiga av 1925 års klass, 1925 års lag tillämpas i fråga om tjänstgöringsskyldigheten. Härav följer, att nyssnämnda regel om att förhållandena vid tjänstgöringens bör-

jan skola vara avgörande för tjänstgöringsskyldigheten även gäller sådana före den nya värnpliktslagens ikraftträdande inskrivna värnpliktiga, som erhållit uppskov med första tjänstgöringen. Detta förhållande har emellertid icke vederbörligen beaktats vid avfattande av övergångsbestämmelserna i nya inskrivningsförordningen. I nämnda bestämmelser finnes nämligen icke någon föreskrift, som medför skyldighet för föreståndare för läroanstalt att beträffande redan inskriven värnpliktig lämna uppgift om en *före* förordningens ikraftträdande avlagd examen, oaktat ju en sådan examen, därest tjänstgöringen ej ännu påbörjats, skall inverka på tjänstgöringsskyldighetens omfattning. Detta förhållande har varit av avgörande betydelse för vad i förevarande fall inträffat.

Solén inskrevs såsom värnpliktig i början av år 1925. Då hade han ännu icke vunnit inträde i högsta årsavdelningen av seminariet, vilket, enligt vad rektor uppgivit, skedde först vid slutet av vårterminen 1925. Han inskrevs följaktligen såsom värnpliktig i allmän tjänst, och skulle enligt den då gällande 1914 års värnpliktslag, därest han ej erhållit uppskov, fått fullgöra sin tjänstgöring såsom sådan, oavsett den omständigheten att han före tjänstgöringens början avlade sådan examen, som i fråga om tjänstgöringsskyldigheten skulle göra honom likställd med student. När Solén sedermera vid vårterminens slut 1925 uppflyttades i högsta årsavdelningen av seminariet, skulle enligt den då gällande 1918 års inskrivningsförordning (§ 140) beträffande honom icke av rektor insändas någon uppgift till pastorsämbetet, enär Solén redan var inskriven. Sedan 1925 års inskrivningsförordning den 1 januari 1926 trätt i kraft, skulle denna förordning jämlikt § 153 tillämpas i fråga om Solén. Då emellertid enligt § 136 i samma förordning — det enda stadgandet, som finnes i ämnet — uppgift *endast* skall lämnas i fråga om den, som »*vinner inträde i*» *högsta årsavdelningen* av seminariet, men Solén vid förordningens ikraftträdande redan befann sig i nämnda årsavdelning, var rektor icke heller enligt 1925 års inskrivningsförordning pliktig att lämna någon uppgift om Soléns uppflyttning i nämnda årsavdelning. Det är att märka, att den i 136 § stadgade uppgiftsplikten icke avser avläggande av folkskollärarexamen, vilken av Solén avlades den 2 juni 1926.

Av det ovan anförda framgår, att Solén, på grund därav att han före påbörjandet av första tjänstgöringen vunnit inträde i seminariets högsta årsavdelning, jämlikt 1925 års värnpliktslag skolat fullgöra tjänstgöring under så lång tid, som föreskrivits för studenter och likställda; att någon uppgift angående Soléns uppflyttning i nämnda årsavdelning icke ingått till vederbörande rullföringsmyndighet samt att rektor vid den läroanstalt, som Solén tillhört, icke enligt utfärdade bestämmelser varit pliktig att insända någon uppgift i nyssnämnda hänseende. Enligt § 87 mom. 5 i 1925 års inskrivningsförordning verkställes omföring till gruppen studenter och likställda av en till årsklass hörande värnpliktig endast på grundval av den uppgift, som vederbörande rektor i detta hänseende har

att avgiva till rullföringsbefälhavaren. Det synes mig därför uppenbart, att anledningen till att Solén icke, så snart de nya bestämmelserna om studenter och likställda trätt i tillämpning, blivit omförd till denna grupp är att söka i det förhållandet, att någon uppgiftsplikt icke åvilat föreståndaren för läroanstalten ifråga. Då detta måste anses utgöra en ofullständighet i utfärdade bestämmelser, synes det mig ligga närmast till hands, att staten utgiver ersättning för den skada, som av nämnda ofullständighet i lagstiftningen i förevarande fall uppstått.

I ärendet hava även, såsom redan nämnts, uppkommit frågor, huruvida Solén själv genom försummelse kan hava föranlett, att han ej blivit omförd till rätt grupp eller om försummelse härutinnan kan läggas rullföringsbefälet till last.

Vad till en början förstnämnda fråga angår, så stadgas visserligen i § 127 i 1925 års inskrivningsförordning, att student och likställd vid mönstring skall lämna underrättelse om sedan föregående mönstring avlagda examina, genomgångna utbildningskurser samt om innehavande befattningar. Solén, som efter nämnda förordnings ikraftträdande, närmare bestämt den 2 juni 1926, avlagt folkskollärarexamen, har emellertid icke i samband med mönstringen 1926 lämnat någon direkt uppgift härom utan å blankett till mönstringsanmälan endast angivit sitt yrke vara folkskollärare. Då Solén vid avgivande av sin mönstringsanmälan vederbörligen ifyllt fastställt formulär, vilket icke angiver, att någon uppgift i fråga om examen skall lämnas, samt i inskrivningsboken icke heller nämnes något om skyldighet att lämna sådan uppgift, synes mig det näppeligen kunna läggas Solén till last, att han avfattat sin mönstringsanmälan på sätt som skett. Detta så mycket mindre, som Solén sedermera i samband med sin ansökan om uppskov till 1927 års inskrivningsnämnd ingivit intyg, som innehållit uttrycklig uppgift om att han år 1926 avlagt folkskollärarexamen. I detta sammanhang torde även böra framhållas, att hänförandet till gruppen studenter och likställda icke knutits till avläggandet av folkskollärarexamen utan till uppflyttning i högsta årsavdelning i seminarium. Det synes därför ingalunda säkert, att även om Solén i samband med 1926 års mönstring anmält, att han 1926 avlagt folkskollärarexamen, denna anmälan — då för övrigt någon uppgift härom från rektor ej inkommit — skulle hava föranlett någon särskild åtgärd från rullföringsmyndighetens sida.

Vad därefter angår spörsmålet, huruvida någon försummelse kan läggas rullföringsmyndigheterna till last, är jag ense med befälhavaren för generalstaben därutinnan, att angivandet vid 1926 års mönstring av Soléns yrke såsom folkskollärare bort giva rullföringsbefälhavaren anledning att efterforska, huruvida Solén verkligen avlagt sådan examen, som påkallade hans omföring till gruppen studenter och likställda, men att den omständigheten att så ej skett icke kan läggas rullföringsbefälhavaren till last såsom tjänstefel och föranleda ersättningsskyldighet.

Beträffande Soléns uppgifter till 1926 och 1927 års inskrivningsnämnder, vilka uppgifter icke voro för befälhavaren för generalstaben kända, då han avgav sitt utlåtande, kan jag icke biträda den uppfattning, som i detta hänseende gjorts gällande av vederbörande rullföringsbefälhavare. Rullföringsbefälhavare är visserligen icke ledamot av inskrivningsnämnden, men han tjänstgör som nämndens sakkunniga biträde och har till uppgift att föra den liggare, i vilken ansökningar av förevarande slag skola införas. Innehållet i ansökningarna kommer således till hans kännedom och, i den mån detta påkallar åtgärder, som ankomma på honom, synes det mig uppenbart, att sådana även böra av honom vidtagas, oaktat ansökningarna äro ställda till nämnden. Enligt min uppfattning hade därför innehållet i Soléns uppskovsansökningar till 1926 och 1927 års inskrivningsnämnder bort giva vederbörande rullföringsbefälhavare anledning att vidtaga åtgärd för att utröna, huruvida Solén skulle omföras till gruppen studenter och likställda. Oaktat jag hyser denna uppfattning, har jag emellertid icke funnit skäl vidtaga vidare åtgärd i syfte att ställa rullföringsbefälhavarna till ansvar för den skada, som i förevarande fall uppkommit. Jag har därvid ansett mig böra taga hänsyn dels till de ofta rätt svåra förhållanden, under vilka rullföringsbefälet har att utföra sitt arbete, dels och framför allt till den omständigheten att *uppkomsten* av ifrågavarande felaktighet beträffande Soléns rullföring måste tillskrivas ovan anmärkta ofullständighet i lagstiftningen.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört får jag härigenom i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida i förevarande fall Solén kunde tillerkännas ersättning av statsmedel för de kostnader han med anledning av den felaktiga inkallelsen fått vidkännas med det belopp, vartill anspråket blivit nedsatt.»

Genom beslut den 5 juli 1929 medgav Kungl. Maj:t, med hänsyn till i ärendet förekomna omständigheter, att till Solén finge från lantförsvarets anslag till extra utgifter (1929/1930: IV. 2. H. 2) utbetalas ett belopp av 103 kronor 6 öre.

6. Angående ifrågasatt inskränkning i kronans rätt att vid motfordran innehålla värnpliktigs penningbidrag.

Härom avlät militieombudsmannen den 25 oktober 1929 följande framställning till Konungen.

»Enligt gällande bestämmelser (kungl. kungörelsen den 5 mars 1926, nr 60, angående avlöning för rullföringsbefäl och värnpliktiga under freds-

tid m. m.) erhåller värnpliktig under tjänstgöring visst s. k. penningbidrag, vilket utgår med 50 öre om dagen för tjänstgöring, ej överstigande 140 dagar, samt med en krona om dagen för överskjutande tjänstgöringstid. Penningbidraget utbetalas periodiskt under tjänstgöringstiden.

Författningarna i ämnet innehålla icke några föreskrifter, huru förhållas bör, därest den värnpliktige skulle häfta i skuld till kronan. Detta förhållande gör, att kronan måste anses berättigad att, om dylik skuld föreligger, helt innehålla penningbidraget i avräkning å denna. Anmärkning har i ett fall framställts mot regementsintendent, som utbetalat penningbidrag till värnpliktig, oaktat denne häftat i skuld till kronan för oguldna hämtningskostnader, varvid intendenten förpliktats att betala belopp, som han sålunda uraktlåtit innehålla (regeringsrättens årsbok 1912 ref. nr 95, sid 198). Med anledning av regeringsrätten i detta anmärkningsmål meddelade utslag har arméförvaltningens civila departement i cirkulärskrivelser den 6 maj 1913 dels anmodat Konungens befallningshavande i länen att till vederbörande truppförbands kassaförvaltning insända rekvisition å ersättning för hämtningskostnader, för vilkas gäldande den värnpliktige befunnits sakna utmätningsbara tillgångar, dels anmodat kassaförvaltningarna att med anledning av dylika inkommande rekvisitioner söka bereda statsverket full eller största möjliga ersättning härför genom avdrag av den värnpliktiges innestående eller sedermera uppkommande tillgodohavanden vid truppförbandet.

Med anledning av till mig inkomna klagomål har jag haft anledning ägna uppmärksamhet åt frågan, huruvida den kronan enligt nu gällande bestämmelser tillkommande rätten att helt innehålla den värnpliktiges penningbidrag i avräkning å eventuell skuld till kronan kan anses vara fullt lämplig.

Det till den värnpliktige utgående penningbidraget torde vara avsett dels att bereda honom medel till inköp av diverse nödvändiga toalettartiklar, dels att möjliggöra för honom att besöka marketenteri, begagna sig av spårvagn vid permission, inköpa frimärken o. d. På grund av penningbidragets obetydlighet räcker detsamma i allmänhet endast för tillgodoseende av sådana anspråkslösare behov, som flertalet personer äro i tillfälle att tillgodose. Penningbidraget kan därför med visst fog betraktas såsom en i kontanta penningar utgående del av det underhåll, som staten tillhandahåller den värnpliktige under hans tjänstgöring.

På grund av denna penningbidragets karaktär torde det kunna ifrågasättas, om det är lämpligt och billigt, att detsamma behandlas såsom ett vanligt tillgodohavande, som kan helt innehållas i avräkning å den värnpliktiges eventuella skuld till kronan. Såsom direkt obilligt framstår ett dylikt innehållande, i den mån det därigenom blir omöjligt för den värnpliktige att förskaffa sig sådana nödvändighetsartiklar, som erfordras, för att han skall kunna uppträda i det skick, tjänsten kräver.

Att lämna den värnpliktige helt utan kontanta medel förefaller mig

även ur den synpunkten mindre lämpligt, att han därigenom kan bliva hänvisad att förskaffa sig vad han behöver från sina kamrater, vilka sålunda kunna bliva berövade vad som tillkommer dem. Man torde ej heller böra bortse från den frestelse till tiggeri, kanske under anstötliga former, samt till brottsligt förfarande, som fullständig avsaknad av penningmedel kan innebära.

En jämförelse med gällande regler om utmätningsfrihet synes mig även tala för lättande av nu gällande föreskrifter i fråga om kronans rätt att innehålla penningbidrag i avräkning å skuld. Den värnpliktiges tillgodohavande i penningbidrag torde säkerligen icke kunna bliva föremål för utmätning. Även om tveksamhet skulle kunna råda beträffande penningbidragets karaktär, synes det mig uppenbart, att ett dylikt tillgodohavande icke kan i utmätningshänseende intaga en mindre skyddad ställning än innestående avlöning för vanlig »tjänst eller annan arbetsanställning». Utmätning kan således icke ifrågakomma, förrän den värnpliktige är berättigad lyfta beloppet, men då därvid skall undantagas »vad som erfordras till nödigt underhåll», kan — åtminstone enligt de grundsatser som, enligt vad jag erfarit, tillämpas av de exekutiva myndigheterna i Stockholm — utmätning av förfallet eller utbetalat belopp icke heller ifrågakomma. Nämnda myndigheter hava upplyst, att någon utmätning av eller införsel i värnpliktigs penningbidrag icke förekommit. Tillika har meddelats, att då eljest exekutiva åtgärder (utmätning eller införsel) ifrågakomma beträffande person, som åtnjuter fullt underhåll i form av husrum, mat och kläder — vilket till exempel är fallet med vid försvarsväsendet fast anställt manskap — för vederbörandes övriga personliga utgifter alltid undantages något visst belopp.

Nu förhåller det sig visserligen så, att det skydd mot exekutiva åtgärder, som avlöningstillgång enligt gällande lagbestämmelser åtnjuter, icke innebär hinder för den, som skall utbetala avlöningen, att kvittningsvis innehålla densamma i avräkning å eventuell motfordran, men den omständigheten att förevarande avlöningstillgång enligt lag torde vara helt skyddad mot exekutiv åtgärd synes mig dock innebära ett starkt skäl för att kronan med en viss försiktighet begagnar sig av sin kvittningsrätt. I enlighet med denna grundsats förfares nog också, när kronan vid utbetalning av lön till befattningshavare, som ådragit sig ersättningsskyldighet till kronan, begagnar sig av kvittningsrätt. Vid beräkning av det belopp, som den ersättningspliktige befattningshavaren månadsvis får utbekomma av lönen, beaktas givetvis icke blott kostnaden för husrum, mat och kläder för befattningshavaren och hans familj utan även vad som därutöver kan erfordras för nödvändiga personliga utgifter.

Om således å ena sidan nu anförda skäl synas mig tala för att nu gällande bestämmelser i ämnet ändras till den ersättningsskyldige värnpliktiges förmån, synes mig dock å andra sidan denna ändring icke böra få den räckvidd, att kronan helt avstår från sin rätt att med avseende å

penningbidraget utöva kvittning för eventuell motfordran. Den motfordran, varom i detta sammanhang kan vara fråga, torde i de allra flesta fall avse av kronan förskjutna hämtningskostnader, uppkomna i anledning därav att den värnpliktige uraktlåtit inställa sig till inskrivning eller tjänstgöring. Med hänsyn härtill torde det i allmänhet icke vara mer än rättvist, att en värnpliktig, som av dylik anledning förorsakat kronan kostnader, får vidkännas någon minskning i de från kronan utgående kontanta förmånerna. Även i de fall, då den värnpliktige av annan anledning kan hava ådragit sig ersättningsskyldighet till kronan, torde i allmänhet samma skäl till minskning i penningbidraget föreligga.

På grund av vad jag sålunda anfört får jag, med stöd av 16 § i den för riksdagens militieombudsman utfärdade instruktionen, i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, om ej gällande bestämmelser beträffande avlöning för värnpliktiga borde kompletteras med någon föreskrift, varigenom värnpliktigs penningbidrag i viss utsträckning bleve skyddat mot innehållande för eventuell skuld till kronan. Detta synes mig kunna ske antingen på det sättet, att en viss i författningen angiven del av penningbidraget undantages från innehållande eller ock så, att i författningen meddelas förbud mot innehållande i sådan utsträckning, att den värnpliktige därigenom komme att sakna medel för nödvändiga utgifter. Därest sistnämnda alternativ följes, skulle det ankomma på truppbefälet att avgöra, huruvida och i vilken utsträckning innehållande skulle äga rum.»